

Veeteelt. Dl. 2: Het paard

<https://hdl.handle.net/1874/34301>

B 2511/10]#2

ir. R. G. ANEMA EN drs. G. A. R. NIEUHOFF

Veeteelt

II - HET PAARD

Tiende druk

Rijksuniversiteit te Utrecht
Afd. Diergeneeskunde

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2043 3045

N.V. UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. E. J. TJEENK WILLINK, ZWOLLE, 1964

Bibliotheek der
Rijksuniversiteit te Utrecht
Afd. Diergeneeskunde

Bibliotheek der
Rijksuniversiteit te Utrecht
Afd. Diergeneeskunde

B 31 - Onder redactie van Ir. W. T. Rinsema en Ir. B. Bosma

INHOUD

	Blz.
HET PAARD	9
1. <i>Het geraamte</i>	10
2. <i>Het zenuwstelsel</i>	15
3. <i>De spieren</i>	16
4. <i>Het bloed en de bloedsomloop</i>	19
5. <i>De spijsvertering</i>	21
6. <i>De buikorganen</i>	22
7. <i>De ademhaling, cornage en dampigheid</i>	22
8. <i>De zintuigen, oogafwijkingen</i>	25
9. <i>De huid</i>	28
10. <i>De maten</i>	29
11. <i>De voorhand</i>	32
12. <i>De middenhand</i>	40
13. <i>De achterhand</i>	44
14. <i>De ledematen of het beenwerk</i>	47
15. <i>De gangen</i>	54
16. <i>Exterieureisen voor de gebruikstypen</i>	59
17. <i>Beoordeling van het paard in zijn exterieur</i>	65
18. <i>Harde en zachte beengebreeken</i>	67
19. <i>Leeftijdsschatting</i>	73
20. <i>Enkele begrippen uit de beoordelingsleer</i>	81
21. <i>Kleur, aftekeningen en signalement</i>	83
22. <i>Paarderassen</i>	85
23. <i>De Arabier</i>	87
24. <i>Het Engels Volbloed</i>	88
25. <i>De Oost-Pruis</i>	90
26. <i>De Hannoveraan</i>	91
27. <i>Het Westfaalse paard</i>	92
28. <i>De Oldenburger</i>	92
29. <i>Het Oostfriesche paard</i>	99
30. <i>De Hackney</i>	101
31. <i>De Anglo-Normand</i>	102
32. <i>Het Holsteinse paard</i>	104
33. <i>Het Belgische trekpaard</i>	107
34. <i>Ponyrassen</i>	112
35. <i>Het Fjordenpaard</i>	113

	Blz.
36. <i>Het Haflingerpaard</i>	114
37. <i>Het inlandse Friese paard</i>	115
38. <i>Warmbloedfokkerij in Nederland</i>	120
39. <i>Mannelijke bloedlijnen in de warmbloedfokkerij</i>	143
40. <i>Trekpaardfokkerij in Nederland</i>	150
41. <i>Kruising tussen warmbloed en koudbloed</i>	160

MAATREGELEN TER BEVORDERING VAN DE PAARDENFOKKERIJ IN NEDERLAND

42. <i>Overheidsmaatregelen</i>	161
43. <i>Afdeling Paardenhouderij van het Landbouwschap</i>	164
44. <i>Subsidie ten behoeve van de paardenfokkerij</i>	166
45. <i>Selectie en indeling van het fokmateriaal</i>	167
46. <i>Verrichtingskeuringen</i>	172
47. <i>Gebruikswaardebepaling</i>	173
48. <i>Andere verenigingen ter bevordering der fokkerij</i>	177
49. <i>Landelijke Rijverenigingen</i>	178
50. <i>Paard en trekker</i>	181
51. <i>Nabetrachting</i>	183
52. <i>Stamboekbrandmerken</i>	184

VOORWOORD VOOR DE EERSTE DRUK

Dit leerboekje is in hoofdzaak bestemd voor Landbouwwinterscholen¹ en cursussen in Paardenkennis. Voor dit laatste doel werden zeer beknopt het geraamte, het zenuwstelsel, het bloed en de bloedsomloop, de spijsvertering en enkele andere onderwerpen, welke gewoonlijk aan de Landbouwwinterscholen bij Dierkunde worden onderwezen, behandeld.

Bij ons heeft de bedoeling voorgezeten slechts datgene van de stof te geven, wat de leerling daarvan naar onze mening dient te weten.

Het geheel werd verduidelijkt met een groot aantal met zorg gekozen afbeeldingen. Zeer vele daarvan hebben betrekking op dieren, die het gewenste type in hoge mate bezitten.

Aan allen, die ons voor dit werkje afbeeldingen afstonden, betuigen wij hierbij onze zeer hartelijke dank.

Beleefd verzoeken wij ons opmerkingen, die kunnen leiden tot verbetering van een eventueel volgende druk te doen toekomen. Zij zullen gaarne worden ontvangen en zorgvuldig worden overwogen.

Zwolle
Hardenberg, december 1940

R. G. Anema
G. A. R. Nieuhoff

VOORWOORD VOOR DE ZESDE DRUK

Allereerst ook van deze plaats een woord van dank aan onze vroegere medewerker, die zoveel tot stand heeft weten te brengen: Ir. R. G. Anema.

Deze zesde druk, moest in verband met de gewijzigde omstandigheden, wel belangrijk worden veranderd en tevens worden uitgebreid.

Wij hebben dit laatste nodig geoordeeld, omdat in het werkje, zij het in beknopte vorm, toch alles moet worden gegeven wat behoort tot het gebied der fokkerij.

De afbeeldingen uit vorige drukken zijn voor een belangrijk deel door andere vervangen, hetgeen mogelijk werd gemaakt vooral door de grote medewerking der stamboeken.

¹ Thans Middelbare Landbouwscholen

Voorwoord

Gaarne aan allen, die ons op enigerlei wijze steunden, onze hartelijke dank.

Overigens menen wij te mogen verwijzen naar het voorbericht bij de eerste druk, ons nogmaals aanbevelend voor opmerkingen, die tot verbetering kunnen leiden.

In de plaats van wijlen Ir. Anema werd voorlopig medewerking verleend door Ir. J. Jepma.

Hardenberg, mei '52

G. A. R. Nieuhoff

VOORWOORD VOOR DE TIENDE DRUK

Wij leven in een snel veranderende tijd. De inzichten in de veeteelt wijzigen zich belangrijk. Om die redenen moesten verschillende onderdelen opnieuw worden samengesteld. Ook bleek het nodig te zijn dat talrijke afbeeldingen dienden te worden vervangen.

Het leek mij gewenst op enkele plaatsen de leerstof anders te rangschikken.

Van de zijde der stamboeken werd ook nu weer zeer grote medewerking ondervonden, vooral door het beschikbaar stellen van afbeeldingen van vooraanstaande fokdieren.

Uit deze afbeeldingen spreken duidelijk de inzichten welke de fokkerij beheersen.

Voor de getoonde medewerking mijn zeer grote dank.

Ook anderen hebben mij in mijn taak belangrijk gesteund.

Aan allen voor de medewerking en steun mijn grote waardering en mijn zeer hartelijke dank.

Steeds zal het gewaardeerd worden die opmerkingen te mogen ontvangen, die aanleiding kunnen zijn tot verbetering van een eventueel volgende druk.

Hardenberg, juni '63.

G. A. R. Nieuhoff

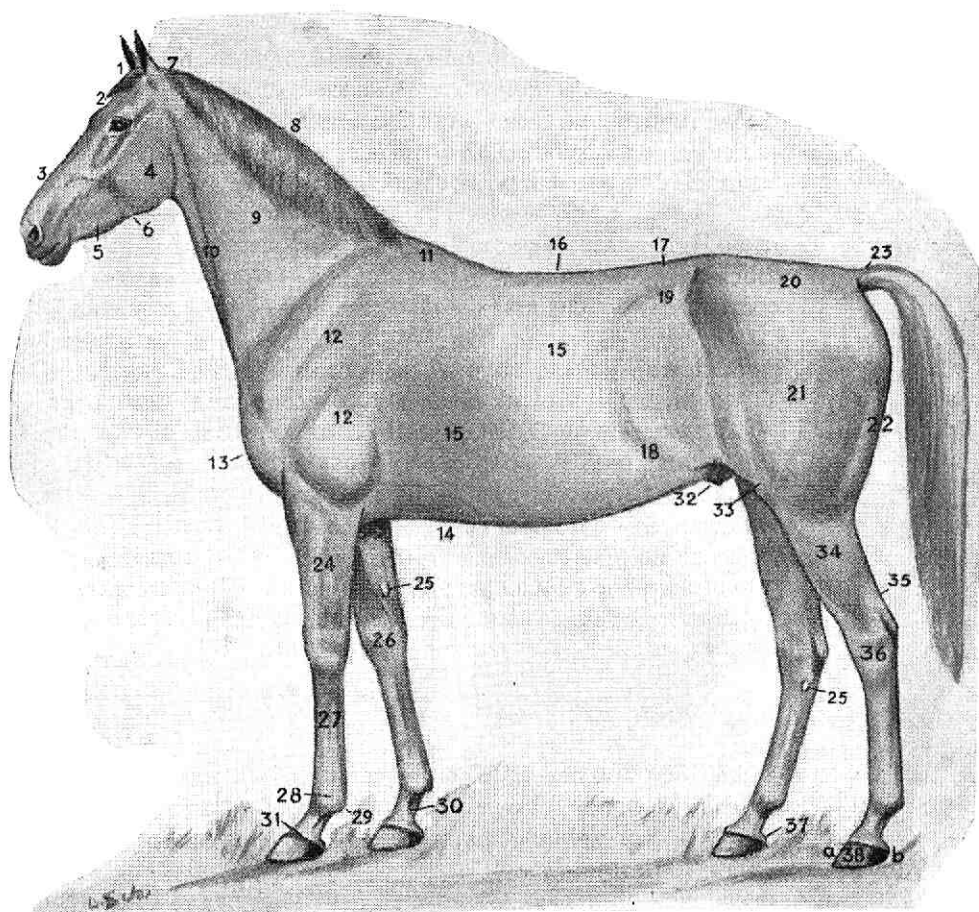

Fig. 1. De voornaamste onderdelen

1. maantop; 2. voorhoofd; 3. neus; 4. wang; 5. kaaktak; 6. keelgang (tussen de onderkaakstakken); 7. nek; 8. manenkam (bovenste rand van de hals), 9. hals; 10. halsadergroeve; 11. sfoft; 12. schouder; 13. voorborst; 14. onderborst; 15. ribben; 16. rug; 17. lendenen; 18. buik; 19. flank; 20. kruis; 21. dij; 22. broek; 23. staartwortel; 24. onderarm; 25. zwiłwrat; 26. voorknie; 27. pijp; 28. kogel; 29. vetlok (lange haren aan de achterzijde van de kogel); 30. koot; 31. kroonrand (de plaats waar de huid overgaat in de hoef), ook kroon geheten; 32. koker; 33. kniegewricht; 34. schenkel; 35. achillespees; 36. spronggewricht; 37. bal van de voet; 38. hoef of voet; a. toongedeelte, b. verzengedeelte

HET PAARD

Het paard is door de mens in voor-historische tijd tot huisdier gemaakt en het laatste toegevoegd aan zijn huisdierenreeks.

De wilde paarden zijn bijna overal verdwenen. Aangenomen wordt dat van de wilde paarden alleen het in de Gobi-woestijn en Buiten-Mongolië thans nog voorkomende Przewalski-paard is overgebleven.

Wel zijn — en mogelijk nog — verwilderde paarden voorgekomen in Noord- en Zuid-Amerika, terwijl zij in Australië zelfs veel hinder veroorzaken. Deze verwilderde paarden stammen af van getemde voorouders.

Ook zijn er halfwilde stoeterijen, waar de paarden in een soort natuurstaat leven, doch waar de mens invloed uitoefent op de teelt, b.v. in de delta van de Rhone, het Camargue paard.

Door teeltkeus heeft de mens in de loop der eeuwen het eenmaal getemde paard omgevormd, omdat hij het voor zeer uiteenlopende diensten, onder zeer verschillende omstandigheden van bodem en klimaat, nodig had. Zo zijn tal van rassen ontstaan, die in eigenschappen belangrijk verschillen. Deze rassen kunnen in drie hoofdgroepen worden ondergebracht, al naar het gebruik:

1. rijpaardrassen;
2. rijtuig- of tuigpaardrassen;
3. trekpaardrassen.

Op grond van hun afstamming worden de rassen ook verdeeld in Oosterse en Westerse rassen, waarbij de eerste direct of zijdelings afstammen van het Arabische paard, de Westerse rassen van in Europa getemde paarden. De Oosterse rassen worden ook warmbloedrassen genoemd, terwijl de Westerse rassen als koudbloeds worden aangeduid. Deze benamingen, hoewel geheel onjuist, hebben zodanig burgerrecht gekregen, dat zij zich moeilijk meer laten verbannen.

Naar de ontwikkeling, het lichaamsgewicht (de massa of zwaarte) en de hoogte, wordt eveneens onderscheiding gemaakt in lichte, middenzware, zware rassen en pony's. Bij alle rassen, hoe uniform ook, zal men toch een belangrijk verschil in zwaarte kunnen waarnemen bij de dieren, die tot een bepaald ras behoren.

Tot de ponyrassen rekent men die paarden met een hoogte van

Het geraamte

ongeveer 1.45 m of minder. Hoogte is de verticale afstand van het hoogste punt van de schoft tot de bodem. Het zwaarste ponyras, met een hoogte van ongeveer 1.40–1.45 m, wordt in ons land tussenmaats paard genoemd.

Betekenis In ons land worden nagenoeg uitsluitend paarden gefokt door de landbouwende bevolking. Het doel is, ook al zijn de rassen verschillend, een paard te verkrijgen dat uitermate geschikt is voor de Nederlandse landbouwbedrijven. Het is tevens geschikt voor diensten buiten de landbouw. Het trekpaard voor lichtere tot zware transportdiensten, het warmbloed vooral voor rijtuig- en rijpaard.

De paardenfokkerij is van groot economisch belang, omdat het grote merendeel der boerenbedrijven het paard, hetzij als enige hetzij als aanvullende trekkraftbron gebruikt. De diensten, die het paard hier verleent, zijn niet in geldswaarde uit te drukken. Zeker is dat het paard de goedkoopste trekkraft is. Onder bepaalde omstandigheden is het onmisbaar. Voor transport, anders dan voor landbouwdoeleinden, wordt het op beperkte schaal gebruikt. Het gebruik in de landbouw is de hoofdvoorwaarde van zijn bestaan, doch het paard biedt grote mogelijkheden voor ontspanning en recreatie o.m. de ruitersport. Bovendien is het nodig bij plechtige en voorname gebeurtenissen. Voor medische doeleinden is het van betekenis, mogelijk in de toekomst nog in toenemende mate. Export van paarden uit ons land heeft op bescheiden schaal plaats. Dit zijn de taken bij het leven, nimmer in geldswaarde juist uit te drukken. De betekenis van het paard wordt door onkunde en oppervlakkigheid vaak sterk onderschat.

Aan het einde van zijn leven vervult het paard nog een belangrijke rol bij de vleesvoorziening. En wat als de motorbrandstof niet of heel moeilijk is te krijgen?

I HET GERAAMTE

Het geraamte of skelet wordt gevormd door de beenderen en kraakbeenderen, zoals deze in onderling verband in het lichaam liggen. Het dient hoofdzakelijk voor het geven van steun en vorm. De voedingstoestand, de verpleging, de ontwikkeling van de spieren

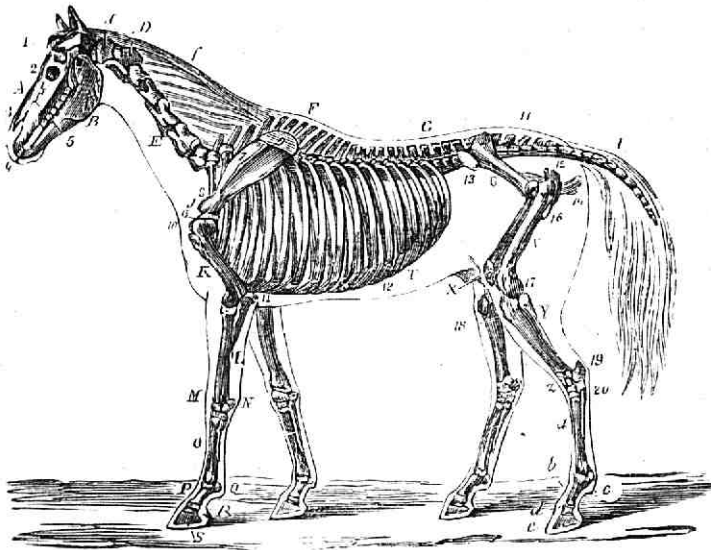

Fig. 2. Geraamte van het paard

Omschrijving: A. bovenkaak; B. onderkaak; 1. schedel; 2. oogholte; 3. neusbeen; 4. tanden; 5. kiezen; C. atlas, eerste halswervel; D. draaier, tweede halswervel; E. 3e-7e halswervel; f nekband; F. 18 rugwervels (ongeveer de eerste 12 ruggewervels heten schoftwervels); G. 6 lendenwervels; H. kruisbeen = 5 vergroeide kruiswervels; I. = ± 20 staartwervels; J. schouderblad; 6. ravenbekuitsteeksel; 7. kamknobbel of trekknobbel; 8. eerste rib; 9. schouderbladskraakbeen; 10. boeggewricht; K. opperarmbeen; L. onderarmbeen: spaakbeen en elleboogbeen; M. voorknie of handwortelgewricht; N. haakbeentje; O. pijpbeen met 2 griffelheentjes; P. kootbeen; Q. 2 sesambeentjes; R. kroonbeen; S. hoefbeen; T. 18 paar ribben; 11. borstbeen; 12. ribkraakbeenderen; U. darmbeen of heupbeen; 13. heupknobbel; 14. zitbeenknobbel; 15. eerste staartwervel; V. dijbeen; 16. draaier; 17. kniegewricht; X. knieschijf; 18. schenkelbeen; Y. kuitbeen of klein schenkelbeen; Z. spronggewricht; 19. hielbeen; a. pijpbeen met 2 griffelheentjes; b. kootbeen; c. kootgewricht of kogel; d. kroonbeen; e. hoefbeen. Het straalbeen ligt aan de achterzijde op de grens van kroon - en hoefbeen (op de afbeelding onzichtbaar)

hebben daarnaast veel invloed op de vorm van het dier. Verder dient het geraamte voor bescherming van verschillende organen en voor spieraanhechting.

We onderscheiden: het geraamte van *het hoofd*, van *de romp* en van *de ledematen*.

Het geraamte van het hoofd is opgebouwd uit platte onregelmatig

Het geraamte

gevormde beenderen, die belangrijke holtten omsluiten (hersenholtte, mondholte, oogholte, boezems). In de beenderen komen zeer vele, grotere en kleinere gaten voor. Deze dienen voor het doorlaten van bloedvaten en zenuwen.

We onderscheiden een bovenkaaks- en een onderkaaksgedeelte, die met elkaar verbonden zijn in het kaakgewricht. In boven- en onderkaak staan de snijtanden en kiezen ingeklemd. Tussen snijtanden en kiezen bevindt zich de tandeloze rand (de lagen).

De as van het geraamte van de romp wordt gevormd door de *wervelkolom*. Er zijn 7 halswervels, 18 rugwervels, 6 lendenwervels, 5 kruiswervels, die vergroeid zijn tot het kruisbeen en ongeveer 20 staartwervels.

In de wervelkolom bevindt zich het ruggemergskanaal waarin het ruggemerg is gelegen.

Elke wervel bezit vier gewrichtsuitsteeksels, bij de halswervels het sterkst ontwikkeld, één doornuitsteeksel, het meest ontwikkeld bij de ruggewervels en twee dwarsuitsteeksels, die vooral bij de lendenwervels sterk tot uiting komen.

De doornuitsteeksels van de rugwervels zijn schuin naar achteren gericht tot aan dat van de 16e rugwervel; dit staat rechtop. Bij de lendenwervels staan de doornuitsteeksels iets schuin naar voren. Dit geeft aan de iets geboden wervelkolom een buitengewoon grote draagkracht.

De doornuitsteeksels dienen voor spieraanhechting. Die van de eerste rugwervels, tot ongeveer de 12^e, zijn lang. Ze vormen de benige grondslag van de schoft. De ribben, die van de wervelkolom naar het *borstbeen* lopen, omsluiten de borstholte.

Bij het paard vinden we de eerste 8 paar '*ware ribben*', die elk afzonderlijk met kraakbeen aan het borstbeen zijn verbonden en 10 paar '*valse ribben*', die gezamenlijk door kraakbeen aan het borstbeen gehecht zijn.

Het *bekken* bestaat uit twee helften, die door middel van een naad aan de onderzijde van het bekken met elkaar zijn vergroeid. Iedere helft bestaat weer uit drie in de heupkom met elkaar vergroeide beenderen. Het naar boven en meest naar voren liggend been is het *heup- of darmbeen*; het naar beneden en naar voren liggende been is het *schaambeent* en het naar achteren gelegene het *zitbeen*.

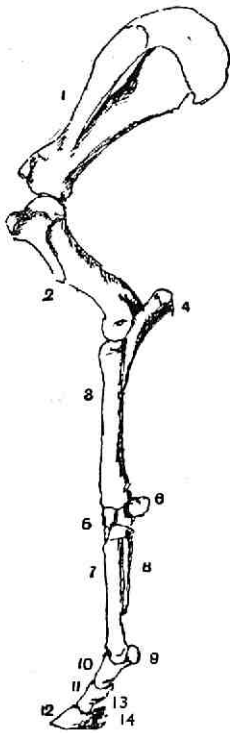

Fig. 3. Geraamte van de voorste ledematen met:
 1. schouderblad; 2. opperarmbeen;
 3. onderarmbeenen, met 4. ellebooguitsteeksel; 5. voorkniebeenderen met 6. het haakbeentje; 7. pijpbeen met 8. het buitengriffelbeentje; 9. 2 sesambeentjes; 10. kootbeenen; 11. kroonbeenen; 12. hoefbeenen; 13. straalbeentje (onzichtbaar); 14. hoefkraakbeen aan hoefbeenstak

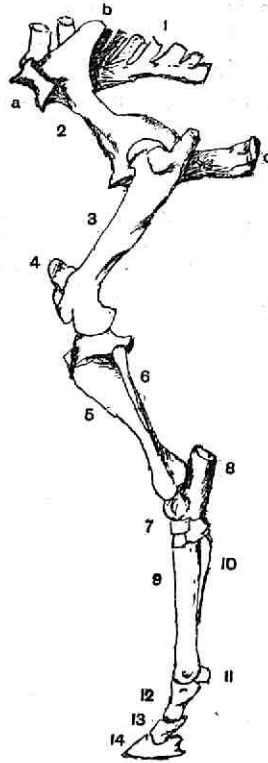

Fig. 4. Geraamte van de achterste ledematen met het bekken en het kruisbeen
 1. het kruisbeen; 2. het bekken met a. de heupknobbel en c. de zitbeenknobbel; 3. het dijbeen; 4. de knieschijf; 5. het schenkelbeen vergroeid met 6. het kuitbeen; 7. beenderen van het spronggewricht, waarbij 8. het hielbeen; 9. het pijpbeen met 10. het buitengriffelbeentje; 11. 2 sesambeentjes; 12, 13 en 14. kootbeenen, kroonbeenen en hoefbeenen; straalbeentje onzichtbaar aan de achterzijde op de grens van kroonbeenen en hoefbeenen

N.B. Het binnenste griffelbeentje is op de afbeelding niet zichtbaar, noch bij het voorbeen, noch bij het achterbeen

Het geraamte

In de heupkom, waar ze samen komen, vormt het bekken, met het hoofd van het *dijbeen* het *heupgewricht*.

Het bekken vormt met het kruisbeen de benige grondslag van het kruis en omsluit de geboorteweg.

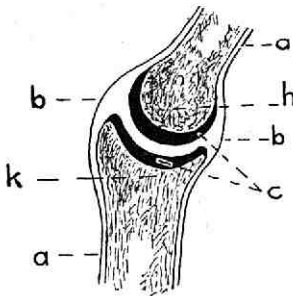

Fig. 5. Schema van een gewricht

h. gewrichtshoofd; k. gewrichtskom;

a. beenvlies; b. gewrichtszak; c. kraakbeen

De ledematen Bij het voorbeen, dat niet met een gewricht aan de romp is verbonden, vinden we het *schouderblad* en het *opperarmbeen* die beide binnen de romp liggen; het *onderarmbeen* met aan de achterzijde het sterk ontwikkelde *ellebooguitsteeksel*, de *voorkniebeenderen*, met aan de achterkant het *haakbeentje*, het *pijpbeen* met de beide *griffelbeentjes* en verder het *kootbeen*, het *kroonbeen* en het *hoefbeen*. Op de grens van pijp- en kootbeen vinden we aan de achterkant 2 *sesambeentjes* en op die van het kroon- en hoefbeen het *straalbeentje*.

Het *achterbeen*, dat wel met een gewricht aan de romp is verbonden, is opgebouwd uit: het *dijbeen*, met aan de bovenkant een sterke hefboomsarm de *draaijer*, terwijl aan de voorzijde van het kniegewricht zich de knieschijf bevindt; het *schenkelbeen*, en het weinig ontwikkelde *kuitbeen*; de *spronggewrichtsbeenderen* met aan de achterbovenkant het *hak- of hielbeen* en verder weer als bij het voorbeen: *pijpbeen* met 2 *griffelbeentjes*, *kootbeen*, *kroonbeen*, 2 *sesambeentjes*, het *hoefbeen* en 1 *straalbeentje*.

Het achterpijpbeen is iets langer, en iets anders gevormd, dan dat van het voorbeen.

De beenderen van de ledematen zijn onderling verbonden door gewrichten. Het meest voorkomende is het scharniergewricht, waardoor een ruime verplaatsing in één vlak kan geschieden. De beenuiteinden die met elkaar een gewricht vormen zijn bekleed

met glad, zeer veerkrachtig kraakbeen. Om het gewricht heen ligt de beursband, die een vette, olieachtige stof afscheidt, waardoor het gewricht a.h.w. wordt gesmeerd. De beursband is van binnen luchtledig. Het gewricht wordt meestal aan de buitenzijde versterkt door banden, pezen en spieren.

Het geraamte omsluit geheel of gedeeltelijk verschillende lichaams-holten. De belangrijkste voor ons zijn: de *borstholte* en de *buikholte*. De eerste wordt omsloten door de ribben, het borstbeen, de wervelkolom en het *middenrif*, een grote platte, koepelvormige, naar voren staande spier met een pezig centrum. Het middenrif scheidt de borstholte, waarin het hart en de longen zijn gelegen, van de buikholte, waarin de spijsverteringsorganen, de nieren, de blaas en bij het vrouwelijke dier de baarmoeder met de eierstokken liggen.

2 HET ZENUWSTELSEL

Dit bestaat uit twee gedeelten: het centrale deel (hersenen en rug-merg) en het perifere deel (de eigenlijke zenuwbanen die van het centrale deel uitgaan vooral naar de spieren en naar de huid). De zenuwen zijn bandvormige, zilverglanzende witte draden. Geen spier trekt zich samen zonder de werking van het centrale zenuwstelsel, dat a.h.w. de spieren beveelt. De zenuwen worden onderscheiden in bewegingszenuwen en gevoelszenuwen die b.v. prikkels van de huid naar het centrale zenuwstelsel geleiden. In het algemeen kan men zeggen dat het centrale zenuwstelsel zorgt voor datgene, dat door de wil tot stand komt.

**Centrale
zenuwstelsel**

In de buurt van de wervelkolom liggen aan weerszijden zenuwknopen, die onderling en met het centrale zenuwstelsel zijn verbonden. Van deze zenuwknopen gaan draden naar de ingewanden en de klieren. Het sympathische zenuwstelsel zorgt voor datgene, dat buiten de wil tot stand komt.

**Het sympathische
zenuwstelsel**

De spieren

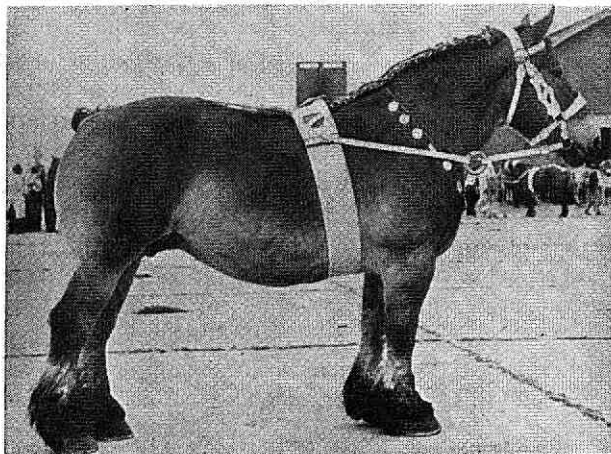

Fig. 6. Merrie van het trekpaardtype. Lange lijnen; grote diepte; sterke spieren van goede lengte en dikte

3 DE SPIEREN

We onderscheiden de spieren in *willekeurige spieren*, die onderworpen zijn aan de wil, en *onwillekeurige spieren*, die hun functie uitoefenen onafhankelijk van de wil.

De willekeurige spieren, die we bij het geslachte dier als vlees kennen, liggen grotendeels aan de buitenkant van het geraamte. De onwillekeurige spieren die o.a. voorkomen in de wand van de darm, van de galblaas, en van de baarmoeder hebben gewoonlijk een witgele kleur. Het hart, de slokdarm en het middenrif zijn rood van kleur, evenals de willekeurige spieren.

Wij hebben bij de beoordeling van het paard vrijwel uitsluitend te maken met de willekeurige spieren. Als wij in het vervolg over spieren spreken, dan hebben wij alleen deze groep op het oog.

Deze spieren hebben het vermogen, dat ze zich kunnen samentrekken en ontspannen. Door de samentrekking worden ze korter en dikker. Alle soorten van beweging, die wij aan het dier kunnen waarnemen komen door de werking van de spieren tot stand. De spieren zijn in de regel aan de beenderen van het geraamte verbonden door middel van een pees. Deze laatste is niet samen-

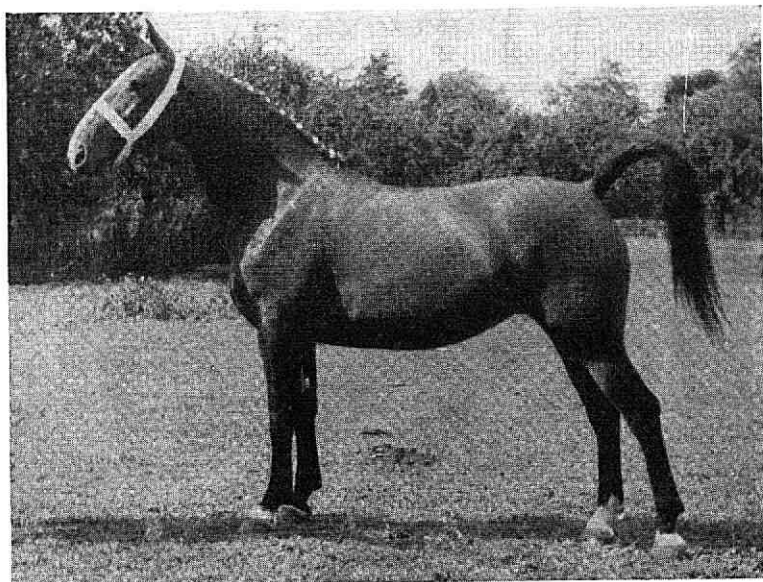

Fig. 7. Warmbloedmerrie van uitstekend model, sterke bouw. Spieren van grote lengte en voor het warmbloedtype sterk ontwikkeld. De broekspieren lopen ver door naar de schenkel

trekbaar. Sommige spieren hebben korte, andere daarentegen lange pezen (spieren van de ledematen).

Naar hun werking vooral worden de spieren onderscheiden in: *buiigers* en *strekkers*, *opheffers*, *sluitspieren*, enz.

De *kracht* die een spier door zijn samentrekking kan uitoefenen, hangt voornamelijk af van de *dikte van de spier*. De *grootte van de verplaatsing* die door de samentrekking wordt veroorzaakt, hangt vooral af van de *lengte van de spier*. Lange spieren maken dus een grotere verplaatsing mogelijk.

Voor grote snelheid gebouwde dieren hebben in de regel *lange* spieren; voor zeer grote krachtsontwikkeling komt het vooral aan op het bezit van *dikke* spieren. De ontwikkeling van het spierstelsel moet in nauw verband worden gezien met het te verplaatsen gewicht van het lichaam, alsmede dat van de te vervoeren last en de wijze waarop deze last moet worden verplaatst.

De spieren zorgen voor de voortbeweging en alle diensten die wij van het paard vorderen, hoe uiteenlopend ook, komen door beweging tot

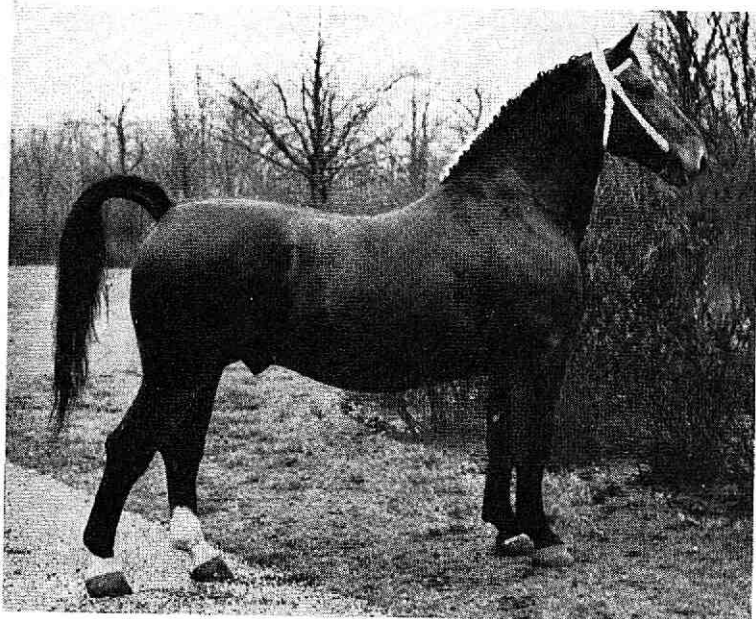

Fig. 8. Sterk gespierde, fors gebouwde, edele hengst. Lange, krachtige, spieren van goede dikte.

stand. Een grondprincipe waar wel eens onvoldoende aandacht aan wordt besteed.

Bij het paard stelt men daarom, al naar gelang van het doel waarvoor het dier in hoofdzaak gebruikt moet worden, wat de beoordeling van de gespierdheid betreft, zijn eisen anders. Bij de beoordeling van het *trekpaardtype* zal men voor alles moeten letten op het aanwezig zijn van voldoende zware, dikke spieren van voldoende lengte. Korte spieren zijn altijd verkeerd en een ernstige fout.

Het *Nederlandse warmbloedpaard* moet naast krachtige spieren tevens spieren van zeer voldoende lengte hebben, omdat dit paard ook geschikt moet zijn voor diensten, waarbij meer snelheid wordt verlangd.

Het *rijpaard* dient zeer lange spieren te bezitten, die toch van voldoende dikte moeten zijn.

4 HET BLOED EN DE BLOEDSOMLOOP

Het bloed is een roodgekleurde vloeistof, waarin in hoofdzaak twee soorten cellen zweven, nl. *de rode bloedlichaampjes*, die de bloedkleurstof bevatten, en de ongekleurde *witte bloedlichaampjes*. De eerste zijn buitengewoon kleine, platte lichaampjes van een doorsnede van ongeveer $\frac{1}{170}$ mm. Ze spelen een belangrijke rol bij de ademhaling (zuurstofopname). De tweede, die veel groter zijn en lang niet zo talrijk, hebben tot taak eventuele schadelijke indringers, b.v. bacteriën, te vernietigen. Beide soorten bloedcellen zweven in de z.g. *bloedwei* of het *bloedserum*.

Het bloed wordt door de bloedsomloop door het gehele lichaam gevoerd. Alle lichaamscellen worden door bloed in dunwandige bloedvaten (haarvaten) omstroomd. Ze onttrekken daarbij aan het bloed de voor de stofwisseling en voeding van de cellen benodigde zuurstof en voedingsstoffen en geven afgewerkte stoffen, o.a. koolzuur, aan het bloed af.

Het bloed wordt door het gehele lichaam gestuwd door het *hart*, d.i. een grote, holle, sterkwandige spier, die uit een linker- en rechter helft bestaat. Iedere helft bestaat uit een *boezem* en een daaronder gelegen *kamer*, die door middel van kleppen van elkaar kunnen worden afgesloten. Ze zijn zodanig aangebracht, dat het bloed bij de samentrekking alleen kan stromen van de boezem naar de kamer en niet omgekeerd.

We hebben eigenlijk te doen met twee bloedsomlopen: de *grote* en de *kleine bloedsomloop*.

Bij de eerste gaat het bloed van de linkerkamer door het lichaam naar de rechterboezem.

Bij de tweede van de rechterkamer door de longen naar de linkerboezem.

Het bloed wordt uit de rechterkamer door de *longslagader* naar de longen geperst. De longslagader vertakt zich in de longen tot een *haarvatsysteem*. Bij het ademhalingsproces neemt het bloed in deze dunwandige haarvaten zuurstof uit de lucht op, terwijl het koolzuur afgeeft. De haarvaten verenigen zich tot de *longaderen* en deze tot de longader die uitmondt in de *linkerboezem*. Naar de longen gaat zuurstofarm en koolzuurrijk bloed, dat tevens rijk is aan voedingsstoffen. Als dit bloed de longen heeft gepasseerd is het rijk aan zuurstof en voedingsstoffen, doch arm aan koolzuur geworden.

Het bloed en de bloedsomloop

Bij de grote bloedsomloop wordt het bloed uit de linkerboezem naar de linkerkamer geperst en van hieruit door het gehele lichaam. Het komt eerst terecht in de *grote lichaamsslagader*, die zich spoedig vertakt in de *voorste- en achterste lichaamsslagader*. Deze slagaderen vertakken zich steeds verder tot een *haarvatsysteem*. De

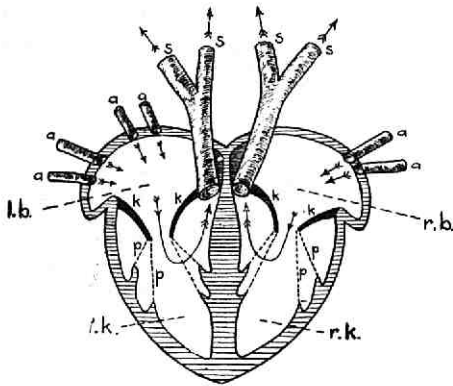

Fig. 9. Schema van het hart
r.b. rechter boezem;
r.k. rechter kamer; l.b. linker
boezem; l.k. linker kamer;
k. kleppen; p. peesjes van de
adereen; s. slag-
adereen

haarvaten zijn zeer dunwandig en omgeven alle lichaamscellen, die uit het bloed de zuurstof en voedingsstoffen onttrekken en koolzuur en afgewerkte stoffen afgeven. Ze verenigen zich tot aderen en deze weer tot de *voorste en achterste holle ader* die uitmonden in de *rechter boezem*. Even voor deze uitmonding komt met deze holle ader samen de *melkborstbuis*, die voor het lichaam benodigde voedingsstoffen bevat, die door middel van de spijsvertering zijn verkregen.

Het bloed, dat in de rechter boezem komt is dus rijk aan voedingsstoffen, maar arm aan zuurstof. We zagen reeds, dat het door de longen wordt gevoerd en daar zuurstof opneemt en koolzuur afgeeft.

We onderscheiden dus tweeërlei soorten bloed, nl. *slagaderlijk bloed*, dat zuurstofrijk is en rijk aan voedingsstoffen en *aderlijk bloed*, dat zuurstofarm is. Een slagader is dikwandig, een ader dunwandig. De laatste bezit klepjes, die verhinderen dat het bloed terugvloeit.

Het zuurstofrijke, slagaderlijke bloed, waarbij de zuurstof gebonden is aan de rode bloedkleurstof, is helder rood van kleur.

Het zuurstofarme, koolzuurrijke, aderlijke bloed is donker rood. Het hart perst dus het bloed door de slagaderen en we kunnen dit voelen op plaatsen, waar een slagader op een benige onderlaag dicht onder de huid loopt. Bij iedere samentrekking van de linker-kamer plant zich een bloedgolf door de elastische slagaderen voort. Dit slaan of kloppen van het hart kunnen we voelen. Bij het paard 'voelen we de pols' aan de benedenrand van de onderkaak aan de binnenzijde, op de grens van de ronding der onderkaak.

Bij koorits is het aantal *polsslagen* groter dan normaal. Het draagt bij gezonde dieren in rusttoestand 28-44 per minuut.

5 DE SPIJSVERTERING

Het voedsel passeert achtereenvolgens de mond, de slokdarm, de maag en de darmen.

Bij het kauwen wordt het voedsel fijn gemaakt en vermengd met speeksel. De spijsvertering begint dus reeds bij de voedselopname in de mondholte.

De slokdarm loopt vanaf de mondholte naar en door de borstholte, doorboort het middenrif en mondt uit in de *maag*, die evenals de rest van de spijsverteringsorganen in de buikholte is gelegen. De maag is een holle zak die van achteren uitmondt in de twaalfvingerige darm. Hij is bij het paard klein en enkelvoudig en gedeeltelijk bekleed met een slijmvlies waarin klieren zitten. Deze produceren het *maagsap*, dat o.a. de pepsine bevat.

De pepsine zet de eiwitten om in eenvoudiger verbindingen. In de maag begint dus de eiwitvertering. Vanuit de maag komt het voedsel in de *darmen*. Het eerste gedeelte zijn de z.g. *dunne darmen*, het laatste de *dikke darmen*. In het begin der dunne darmen, de *twaalfvingerige darm*, monden de *buikspeekselklier* (*alvleesklier*) en de *lever* uit. De eerste scheidt het buikspeeksel af, dat een eiwitplitsend, een vetsplitsend en een zetmeelomzettend ferment bevat. De lever levert de *gal* die het vet omzet en de voortbeweging van de voedselbrij door de darm bevordert.

In de darmwand zitten verder klieren, die het *darmsap* afscheiden. Dit bevat eiwitplitsende fermenten. Het darmsap en de *gai* neutraliseren het maagsap.

De buikorganen

Door de inwerking van de verschillende fermenten worden de verteerbare bestanddelen van het voedsel zodanig omgezet, dat ze door het bloed kunnen worden opgenomen. Een gedeelte van het verteerde voedsel komt direct in het bloed terecht en passeert de lever, een ander gedeelte, voornamelijk de verteerde vetten, komen terecht in z.g. *chylvaten* die uitmonden in de aan de onderzijde van de wervelkolom gelegen *melkborstbuis*, die zijn inhoud aan de voorste holle ader afgeeft en deze mondt, zoals we gezien hebben, in de *rechter boezem* uit.

Datgene wat van het voedsel niet wordt verteerd komt ten slotte als vaste mest door de anaalopening te voorschijn.

6 DE BUIKORGANEN

Behalve de spijsverteringsorganen met de daarbij behorende klieren liggen in de buikholte nog andere organen: nl. *de nieren*, die dienen voor uitscheiding van de urine. Ze scheiden een gedeelte van de schadelijke stoffen, die zich in het bloed bevinden uit. De nieren zijn de voornaamste zuiveringsorganen van het bloed. De urine wordt via de *pisblaas* verwijderd.

Dan ligt in de buikholte *de milt*, die een belangrijke rol speelt bij de bloedvorming.

Bij vrouwelijke dieren ligt in de buikholte *de baarmoeder* met *de eierstokken*. Deze laatste scheiden de vrouwelijke geslachtscellen af. De rijpe eitjes gaan in de periode der hengstigheid door de eileiders naar de baarmoeder. Als regel wordt één eitje afgescheiden, bij uitzondering twee. Wordt een eitje bevrucht, dan ontwikkelt zich in de baarmoeder het jonge dier. De baarmoeder is in onbevruichte toestand klein, wordt evenwel gedurende de periode der drachtigheid tot een grote zak en heet daarom ook wel draagzak.

7 DE ADEMHALING

Voor de ademhaling dienen de in de borstholte gelegen longen. Bij het ademhalingsproces wordt zuurstof in het bloed opgenomen en koolzuur afgegeven.

De ademhaling

De longen staan door de neus- en keelholte, het strottehoofd en de luchtpijp in verbinding met de buitenlucht.

Aan het begin van de luchtpijp, die een groot aantal kraakbeenringen bevat en daardoor steeds open staat, ligt het *strottehoofd*. Het strottehoofd is opgebouwd uit kraakbeenplaten die onderling zijn verbonden. In het strottehoofd bevindt zich een V-vormige

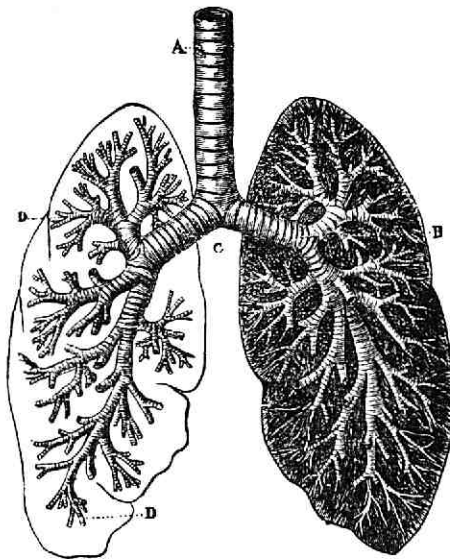

Fig. 10.

Luchtpijp met vertakkingen
in de longen. (schematisch)

spleet, die gevormd wordt door de stembanden, de stemspleet. De lucht moet steeds deze V-vormige spleet in het strottehoofd passeren.

De luchtpijp vertakt zich in de longen in z.g. 'bronchiën', die zich steeds verder vertakken. Aan het eind van de fijnste vertakkingen bevinden zich de *longblaasjes* die zeer elastisch zijn. In de longblaasjes vindt de opname van zuurstof en afgifte van koolzuur in en uit het bloed plaats.

Bij de inademing vergroot zich de borstholte, doordat de ribben zich naar buiten en naar voren bewegen. Het middenrif, de grote, platte, koepelvormige spier, die borst- en buikholte scheidt, trekt zich samen. Hierdoor ontstaat grotere ruimte in de borstholte.

De ademhaling

Door deze samentrekking van het middenrif worden de buikgewanden naar achteren gedrukt.

De lucht stroomt hierbij naar binnen en vult de longen en luchtblaasjes. Bij de uitademing stroomt de lucht als het ware van zelf uit de longen. De lucht wordt wel ingezogen, doch niet uitgeperst. Het aantal ademhalingen bedraagt bij het gezonde paard in rusttoestand 10-12 per minuut.

Bij zware arbeid en speciaal bij snelle gang wordt het ademhalings-tempo versneld.

Bij het paard komt een tweetal ademhalingsgebreken nogal eens voor.

Cornage Bij zware arbeid en vooral bij snelle gang vindt er een groot zuurstofverbruik plaats. Er moet meer zuurstof in het bloed worden opgenomen. Het tempo der ademhaling wordt versneld, terwijl de neusgaten en de zich in het strottenhoofd bevindende stemspleet zich wijder openen.

Bij een aan cornage lijdend paard is het verwijden van de stemspleet onmogelijk of onvoldoende geworden. Hierbij wordt de lucht door een te nauwe opening gezogen. Er ontstaat daarbij, dikwijls alleen bij de inademing, een bijgeluid, soms fluitend, soms gierend, soms meer snorkend. Het geluid is als regel vrij zacht.

Om een paard op cornage te onderzoeken laat men het zich enige tijd zeer sterk inspannen, b.v. door het enige tijd te laten stappen met een opgebonden voorbeen of het aan een longeerlijn, liefst in los zand, te laten galopperen, eventueel een lang eind draven.

Het gebrek is koopvernietigend. Jonge warmbloed dekhengsten, die met dit gebrek behept zijn, worden als regel in Nederland afgekeurd voor de openbare dekdienst. Voor het gewone boerenwerk is een lichte vorm van cornage niet buitengewoon bezwaarlijk. Bij het trekpaard werd in de laatste twintig jaar geen cornage meer waargenomen, ook bij het Friese paard kent men deze aandoening niet.

Dampigheid Dampigheid is een veel ernstiger gebrek, dat zetelt in de long zelf. Het ontstaat vaak tengevolge van kouvassing waarbij het slijmvlies van de bronchiën in ontsteking geraakt (bronchitis).

Bij slepende bronchitis barsten veel longblaasjes. Hierdoor worden de opname van zuurstof en afgifte van koolzuur sterk verminderd.

Het dier tracht zich te behelpen door een versnelde ademhaling. Normaal komen 10-12, bij dampigheid vaak 19-20 ademhalingen per minuut voor. Bij dampigheid zien we vaak, bij de uitademing, langs de kraakbeenderen der valse ribben, een groeve optreden, de dampgroeve. Soms beweegt ook de anus (aars). Deze verschijnselen ontstaan omdat het paard tracht de lucht uit de longen te verdrijven door met behulp van de buikspieren de ingewanden tegen het middenrif te drukken, waarna vervolgens de spieren weer verslappen en de ingewanden hun normale ligging aannemen.

Dampigheid is een veel ernstiger gebrek dan cornage, omdat deze afwijking het arbeidsvermogen veel nadeliger beïnvloedt. Bij dampigheid hoort men vaak een korte, droge, harde hoest.

8 DE ZINTUIGEN

Deze zijn: het gezicht, het gehoor, de reuk, de smaak en het gevoel. In verband met de beoordelingsleer geven we hier in het kort de bouw van het oog weer.

Het oog is bolvormig en ligt in de oogkas op een vetkussen.

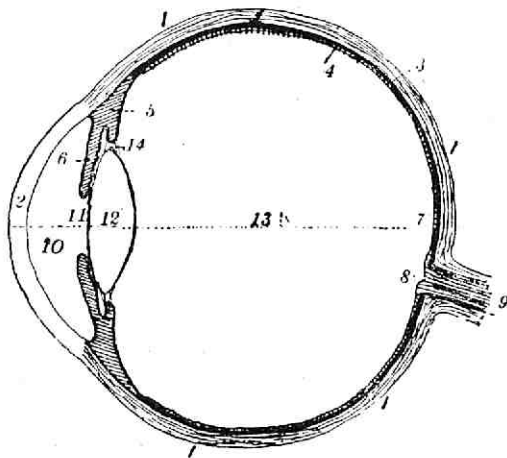

Fig. 11. Schematische voorstelling van het oog 1. ondoorschijnend hoornvlies; 2. doorschijnend hoornvlies; 3. vaatvlies; 4. netvlies; 6. regenboogvlies (iris); 9. oogzenuw; 10. voorste oogkamer; 11. pupil; 12. lens; 13. glasachtig lichaam

De zintuigen

De oogbol bestaat uit een drietal lagen, nl.:

a. De buitenste laag of *oogrok*, die hard en donker van kleur is en aan de voorkant overgaat in het heldere, doorzichtige, harde *hoornvlies*.

b. De middelste laag of '*het vaatvlies*', dat zeer rijk is aan bloedvaten. Dit vaatvlies gaat op de grens van de harde ondoorzichtige oogrok en het harde doorzichtige hoornvlies over in de z.g. '*iris*' of '*regenboogvlies*'. In de iris bevindt zich een kleurstof, die aan het oog zijn kleur geeft. Deze iris heeft in het midden een ovale opening, '*de pupil*', die zich onder invloed van de meerdere of mindere lichtsterkte kan verwijden of vernauwen.

Bij het paard komen aan de bovenkant van de pupil aan de iris kleine aanhangsels voor. Dit zijn de z.g. '*druivenpitten*'. Deze zijn zeer donker, zwartachtig van kleur en als volkomen normaal te beschouwen, indien zij gelijke grootte hebben.

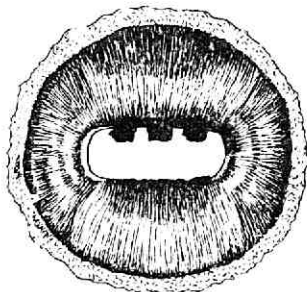

Fig. 12. Iris met pupil van achteren gezien. Aan de bovenrand van de pupil bevinden zich de druivenpitten

c. De binnenste laag of '*het netvlies*' waarin zich de oogzenuw vertakt. Deze oogzenuw treedt aan de achterkant in de oogbol.

De iris verdeelt de inwendige ruimte van het oog in een *voorste* en *achterste oogkamer*. De voorste oogkamer is gevuld met een heldere vloeistof. In de achterste oogkamer bevinden zich '*de lens*' ,die vlak achter de pupil is gelegen, en '*het glasachtige lichaam*'.

De lens is bij het normale oog volkomen helder en dient voor het vormen van de beelden van de voorwerpen, die het dier ziet op het netvlies. Zij is opgehangen aan het z.g. stralenlichaam en kan van vorm veranderen. Hierdoor kan de lens zich automatisch scherp instellen, zodat van voorwerpen, die zich op verschillende afstand bevinden, steeds een scherp beeld op het netvlies wordt

gevormd. Het glasachtig lichaam, dat de achter de lens gelegen achterste oogkamer opvult, bestaat uit een heldere, meer vaste stof. Het oog wordt aan de voorzijde beschermd door de oogleden, die van binnen met een slijmvlies zijn bekleed. Bij het paard komt bovendien nog een weinig ontwikkeld derde ooglid in de binnen-ooghoek voor.

In de oogkas ligt boven de oogbol 'de traanklier', die het oog vochtig houdt. Het afgescheiden traanvocht komt door een opening in de binnen-ooghoek in de neus terecht.

Men zegt wel, dat het oog de spiegel van de ziel is. Zeer zeker spiegelt zich in de blik der ogen vaak de geaardheid van het paard af. **De oog-beoordeling**

Makheid en goedaardigheid komen hier vaak tot uitdrukking door een bedaarde, enkel nieuwsgierige opmerkzaamheid van de ogen. Schuwheid en vreesachtigheid verraden zich vaak door een onrustige blik.

De kleur van de *iris* is bij het paard gewoonlijk donkerbruin.

Het oogonderzoek gebeurt op verschillende wijzen. De niet-deskundige gaat gewoonlijk alleen na of de druivenpitten van gelijke grootte en van normale vorm zijn. Bij een normaal gezond oog vernauwt of verwijdt de pupil zich al naar gelang er veel of weinig licht in het oog valt.

Men let verder vooral op volkomen helderheid en doorzichtigheid van de ooginhoud.

Bij grauwe of grijze staar, welke berust op een troebeling van de lens, vertoont de pupil in plaats van een donkerblauwe of zwarte kleur, een grauw-grijze of witachtige kleur. **Grauwe staar**

Bij dit gebrek is het paard aan het zieke oog geheel of gedeeltelijk blind.

Soms treden op het hoornvlies vlekken op, die van grauwe staar gemakkelijk zijn te onderkennen, doordat ze meer aan de oppervlakte zijn gelegen. Deze vlekken belemmeren sterk het gezichtsvermogen en geven soms aanleiding tot schrikachtigheid.

Een tweede zeer ernstige oogafwijking is de maanblindheid, waarbij een ontsteking van bijna alle delen van het oog aanwezig is. Soms geneest deze ontsteking schijnbaar, doch deze genezing is meestal **Maanblindheid**

De huid

tijdelijk, daar de ontsteking zich in de regel telkens herhaalt, totdat ze op den duur eindigt met totale blindheid. Deze ziekte is besmettelijk.

Zwarte staar Bij zwarte staar zijn aan het oog geen afwijkingen te zien, doch het dier is totaal blind. De afwijking berust in de regel op een verlamming van de gezichtszenuw.

9 DE HUID

Deze omsluit het gehele dier en dient voor bescherming van onderliggende delen en tevens als warmteregelaar.

Zij bestaat uit twee verschillende lagen, de opperhuid en de leder-

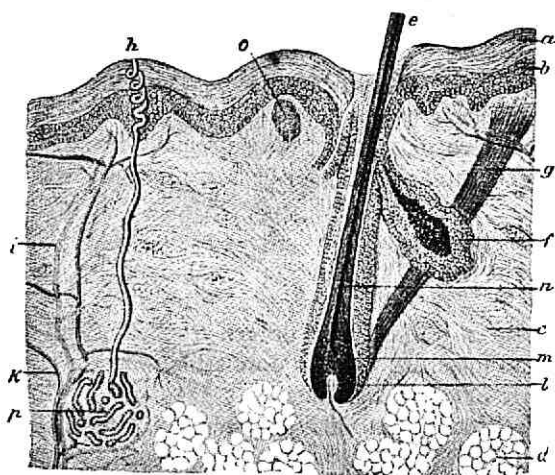

Fig. 13. De huid

a. buitenste laag van de opperhuid; b. slijmlaag; c. lederhuid; d. onderhuids bindweefsel; e. haarschacht; f. smeerkliertje; g. spiertje; h. uitmonding van de zweetklier; i. zenuw; p. zweetklier

huid. De huid is door middel van het onderhuidse bindweefsel verbonden met de onderliggende delen. In de lederhuid komen bloedvaten en zenuwen voor. Bovendien vinden we er de haar-

zakjes in met hun aanhangsels, de huidsmeerkiertjes, en treffen we in de huid zweetkiertjes, die vocht afscheiden, aan.

De haren zijn niet overal gelijk. We zien soms bepaalde tekening in de haren (haarwervels). Op bepaalde plaatsen: maantop, manen, staart en vetlok zijn de haren veel langer en grover.

Aan de voet gaat de huid over in de hoeflederhuid, die zeer eigenaardig is gevormd en die de hoefhoorn afscheidt. Aan de binnenkant van de onderarm en aan de binnenzijde van het spronggewricht vinden we de *zwilwrat*, een hoornachtig huidaanhangsel, terwijl we in de vetlok, de z.g. *spoor* aantreffen.

Het exterieur

10 DE MATEN

Hoogte, lengte, breedte en diepte

Bij de beoordeling gaat het er in belangrijke mate om, de hoogte-, lengte-, breedte- en diepteverhoudingen goed te schatten.

Onder de hoogte verstaan we de verticale afstand van de bodem tot het hoogste punt van de schoft. Deze maat wordt genomen, hetzij met behulp van een *maatstok*, hetzij langs het lichaam met behulp van een *maatband*. In ons land wordt als regel de stokmaat genomen.

De schofthoogte bedraagt bij de Nederlandse warmbloedpaarden gewoonlijk 1.56 m–1.65 m; bij het Ned. trekpaard Belgisch type 1.56 tot soms bij de allerswaarste 1.70 m; bij het kleine type ongeveer 1.52 m; bij het Ardenner type 1.45 of iets hoger.

Onder de lengte van het paard verstaan we de afstand van de voorborst tot aan de achterkant van de bil of broek.

Er bestaat tussen de verschillende rassen aanmerkelijk verschil in hoogte- en lengteverhoudingen, terwijl ook de pijpomvang, evenals het gewicht, aanmerkelijk verschilt, en dit natuurlijk ook binnen de omlijsting van het ras nog varieert.

In het algemeen genomen kan men zeggen, dat het paard in zijn soort steeds diep en voldoende breed moet zijn. Daarbij is altijd veel lengte gewenst, mits dit niet gepaard gaat met een te lange en daarbij minder sterke rug- en vooral lendenpartij. De lengte van het

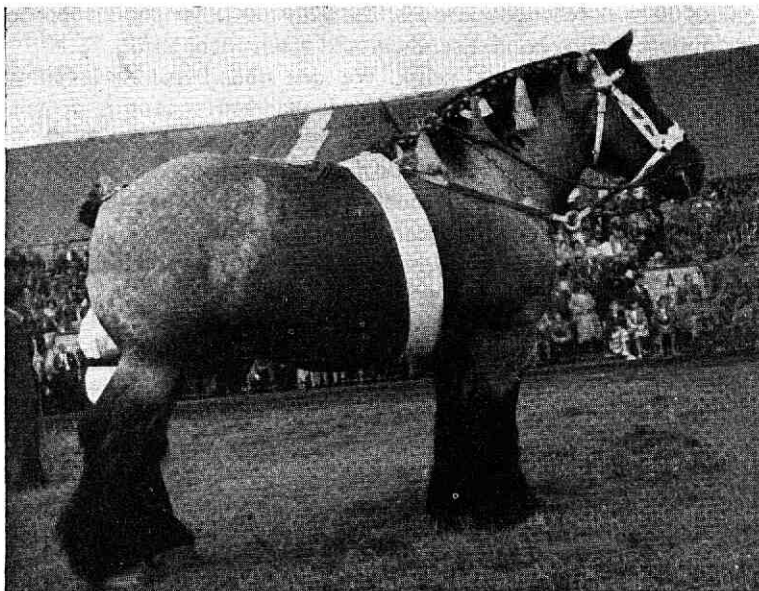

Fig. 14. Nico van Kapelhof K. 2337. Nationaal kampioen 1954. Zeer beste hengst van het trekpaardtype, zeer typisch. Uitmuntende breedte en diepte, zwaar beenwerk. Sterk ontwikkelde, zware spieren.

paard moet groter zijn dan de hoogte. Lengte is gewenst met het oog op de lengte der spieren en ook in verband met het aanwezig zijn van voldoende grote lichaamsholten. Men zegt wel 'het paard moet over veel bodem staan', d.w.z. bij normale stand moet de afstand tussen voorste en achterste ledematen voldoende groot zijn. Dat daarbij het bezit van een voldoende korte en daarbij voldoende sterke rug en van een sterke lendenpartij zeer goed mogelijk is zullen we later bespreken.

In het spraakgebruik verstaat men onder een lang paard evenwel een dier, waarbij rug en lendenen ten opzichte van de voorhand en achterhand te lang zijn.

De breedte controleren we door ons achter en ook voor het paard te plaatsen, waarbij we letten op de breedte van het achterstel, de breedte in het ribbengedeelte en die van de voorborst.

Een grote breedte wijst in de regel vooral op het aanwezig zijn van zware spieren. De breedte moet bij het trekpaardtype groot zijn.

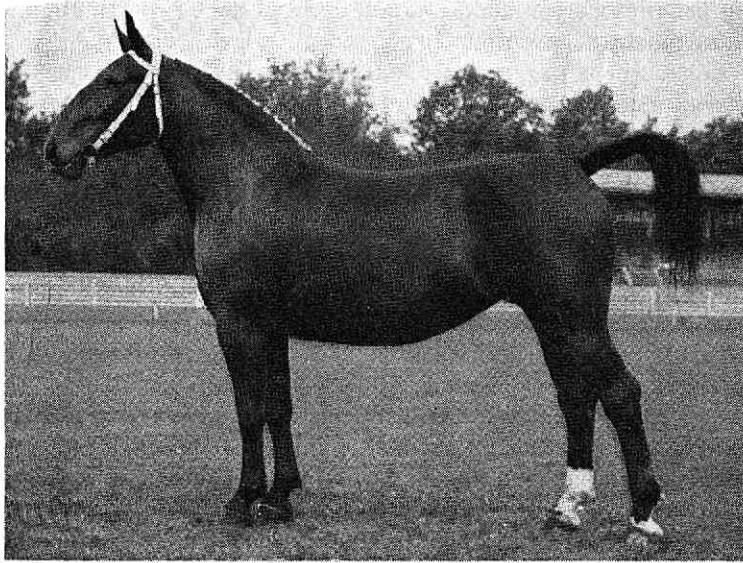

Fig. 15. Agio N.W.P. 30713 Modelmerrie. Algemene kampioene Centrale Keuring Groningen 1962. Zeer harmonisch gebouwde merrie met beste benen. Goede diepte en goede spierontwikkeling. Veel lengte.

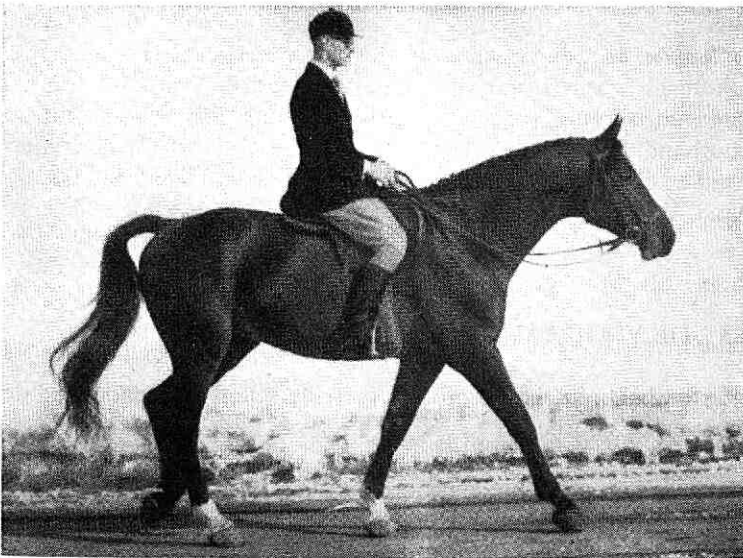

Fig. 16. Grote lengte van het rijpaard, met ruime lange stap.

De voorhand

Bij het rijpaardtype minder groot, speciaal de voorborst. In zijn soort moet ieder type tenminste voldoende breed zijn.

Wordt de breedte zeer groot, dan is het paard veelal in zijn beweging niet goed in balans. Dit geldt vooral voor een zeer grote borstbreedte, waarbij vaak een schommelende, waggelende gang optreedt.

Dit is voor paarden die arbeid in een betrekkelijk langzaam tempo moeten verrichten geen grote fout; voor snelle gangen is het een ernstige fout.

Onder *diepte* verstaan we de afstand tussen de schoft en de onderkant van de achterborst. De diepte verschilt bij de types. Het rijpaardtype *schijnt* dikwijls ondiep door de buikontwikkeling, die hier veel geringer is - en ook veel geringer moet zijn - dan bij de andere types. Ieder paard moet in zijn soort voldoende diep zijn. Dit geldt vooral voor fokpaarden.

Men ziet gaarne grote diepte, omdat diepe paarden in de regel robuust zijn, veel werk kunnen verzetten, zich blijkens ervaring gemakkelijk laten onderhouden, een goede gezondheid genieten, tevens een groot weerstandsvermogen bezitten.

De voornaamste onderdelen

We spreken bij de beoordeling vaak van '*voorhand*', '*middenhand*' en '*achterhand*' en denken ons hierbij een verticaal vlak achter de schoft en een verticaal vlak, dat raakt aan de voorkant van de uitwendige heup. Wat vóór het eerste vlak ligt behoort tot de voorhand, wat achter het tweede vlak ligt behoort tot de achterhand en datgene wat tussen voor- en achterhand in ligt is de middenhand. Voorstel, middenstel en achterstel hebben dezelfde betekenis.

11 DE VOORHAND

Hiertoe behoren: het hoofd, de hals, de schoft, de schouders, de borst en de voorbenen.

Het hoofd Het hoofd is vooral bij de beoordeling van fokpaarden een zeer belangrijk onderdeel, omdat de geslachts- en raskenmerken in de

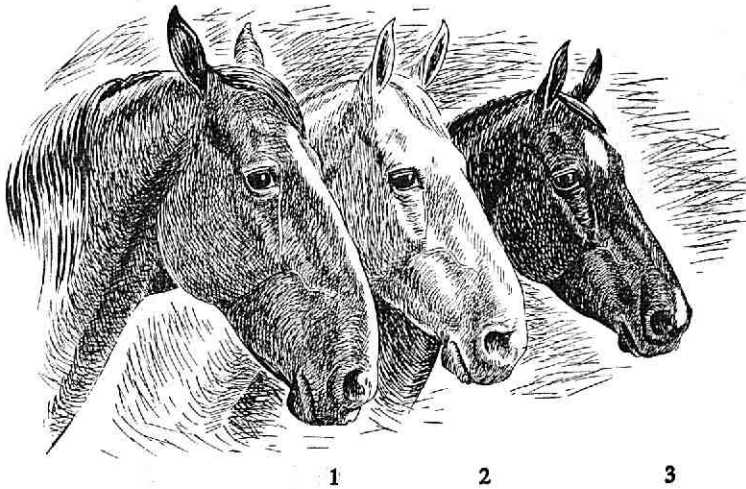

Fig. 17. 1. Heel ramshoofd; 2. half ramshoofd; 3. recht hoofd

hoofdvorm en -uitdrukking duidelijk moeten zijn uitgesproken. De hoofdvorm heeft zeer veel invloed op de totaalindruk die het gehele paard op ons maakt. Edele afkomst en goede afstamming komen in de regel zeer duidelijk in de hoofdvorm tot uitdrukking. Bij de hoofdbeoordeling let men o.a. op het verloop van de *profiellijn*, d.i. de denkbeeldige lijn, die van het midden van de kruin, midden over het voorhoofd en de neus loopt. Naar het verloop van deze profiellijn onderscheiden we o.a.: *het rechte hoofd*, *het halve ramshoofd*, *het snoekshoofd* en *het hele ramshoofd*. Dit laatste wordt algemeen ongunstig beoordeeld

We zien graag een *recht hoofd*, met *breed voorhoofd* en *flinke openstaande neusgaten*, *grote, goedaardige ogen met rustige, levendige blik*, *goed geplaatste, goed gevormde oren*, met een *opmerkelijk levendig 'orenspel'* en voldoende ruime 'keelgang' (d.i. de ruimte tussen de kaaktakken).

Het hoofd moet wat de grootte betreft in een goede verhouding staan tot de massa en het type van het paard.

De hals vormt de verbinding tussen het hoofd en de romp. We letten op de lengte, het verloop van de bovenste en onderste halsrand, de hoofd-halsverbinding, de gespierdheid, de halsaanzetting d.i. **De hals**

De voorhand

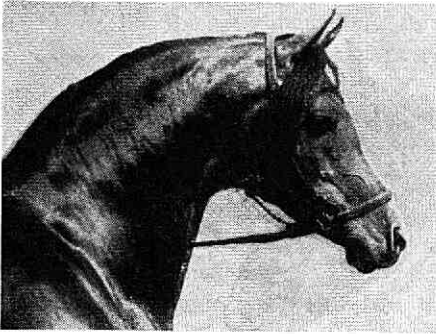

Fig. 18. Zeer edel gevormd klein hoofd van een Arabische hengst. Ingebogen profiellijn (snoekshoofd). Mooie, grote, rustige vertrouwde ogen. Wijdneusgaten en kleine mond.

Fig. 19. Hoofd van een warmbloedhengst

de manier waarop de hals wordt gedragen en stellen onze eisen vooral in verband met het type en het geslacht.

De hoofdaanzetting moet zodanig zijn dat bij het aangespannen en het gezadelde paard het hoofd ongeveer loodrecht kan worden gedragen. De werking van het bit op de tandeloze randen (de lagen) is dan het beste verzekerd. Vooral voor het rijpaardtype is dit van groot belang.

Het ideale halstype is lang, sterk gespierd, matig breed aan de basis en wordt naar het hoofd voortdurend smaller. We noemen de hals *recht of goed gevormd*, wanneer onder- en bovenlijn nagenoeg recht verlopen. Bij het rijpaard en bij het trekpaard moet de hals minder verheven zijn dan bij het tuigpaard, waarbij de hals ongeveer loodrecht uit de borst omhoog stijgt.

Voor paarden met snelle gangen is een lange, goed gespierde, rechte hals met beweeglijke hoofd-halsverbinding gewenst. Bij het type trekpaard stelt men aan de halsvorm en aan de lengte niet zulke hoge eisen als bij de warmbloeddrassen.

Bij de hengst moet de hals zwaarder gespierd, dus breder zijn en maakt daardoor een kortere indruk dan bij de merrie. Men onderscheidt al naar de vorm, die vooral beheerst wordt door de lengte en het verloop van de bovenste en onderste halsrand, verschillende halstypen, o.a.: de rechte hals, de zwanenhals, de hertenhals.

Fig. 20.
Hoofd van een trekpaardhengst

De grondslag van de schoft wordt ongeveer gevormd door de **De schoft** doornuitsteeksels van de eerste rugwervels. *We zien de schoft graag hoog en lang, breed aan de basis met vrij scherpe, geleidelijk in de omgeving overgaande bovenrand.*

Dit ideale schofttype treffen we vrijwel alleen aan bij de beste vertegenwoordigers van de edele warmbloedrassen, vooral bij het Engelse Volbloed en die rassen, die betrekkelijk dicht bij het Eng. Volbloed staan (z.g. paarden met veel bloed).

Voor rijpaarden is een hoge, lange schoft een eerste vereiste, voor het tuigpaard is deze schoftvorm zeer gewenst. Een iets mindere

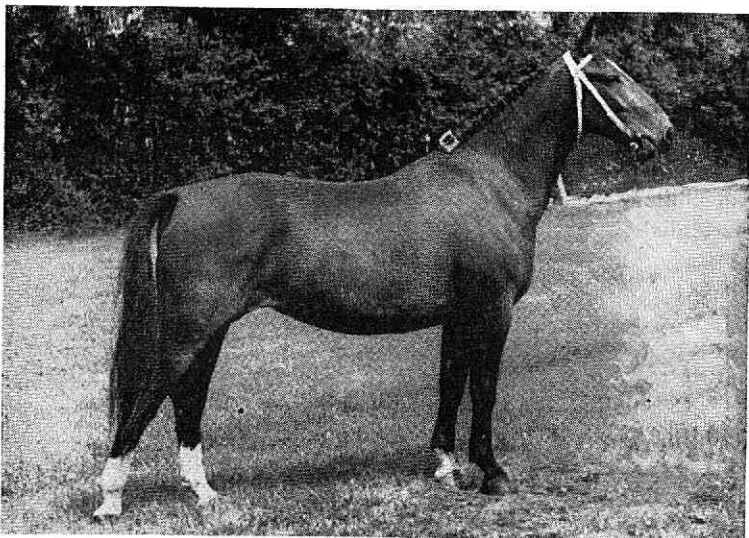

Fig. 21. Jominka N.W.P. 34323 B. Driejarige modelmerrie met 1e premie bekroond te Leeuwarden in 1962. Veel kwaliteit, staat over veel bodem. Opmerkelijk beste voorhand. $\frac{1}{4}$ Holsteins bloed.

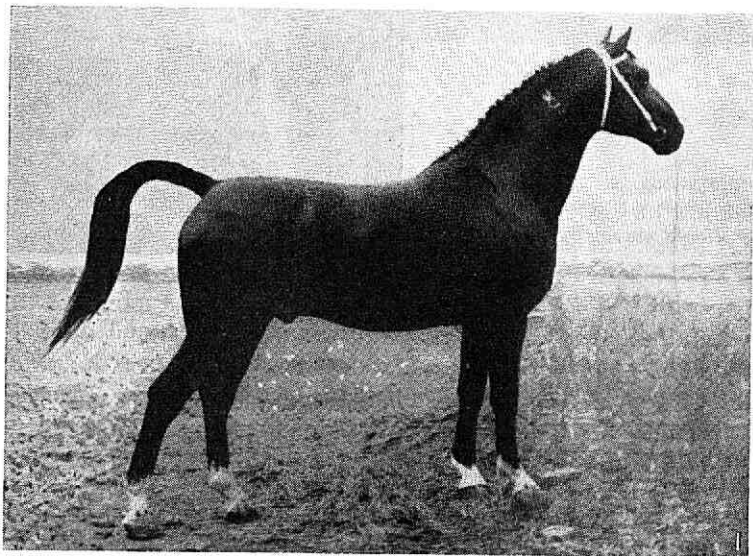

Fig. 22. Avenir S. gld. t. 1189. Mooie gevormde, lange hals; hoge schaft, schuine schouder, sterke rug. Uitnemende bovenbouw. Hierin een ongeveer karakteristieke benadering voor het fokdoel van het Geld. type. Hengst van de Domburglijn uit moeder van l'Invasion.

schoftontwikkeling is voor dit type geen overwegend bezwaar, evenmin voor het trekpaard.

In het algemeen genomen moet de schoftontwikkeling passen voor het bepaalde gebruikstype en in zijn soort goed zijn, d.w.z. het paard moet met het oog op zijn type voldoende schoft hebben.

Bij de schoftbeoordeling moeten we er rekening mee houden, dat paarden, *in beste voedingstoestand* verkerend, minder schoft tonen dan wanneer ze *mager* zijn.

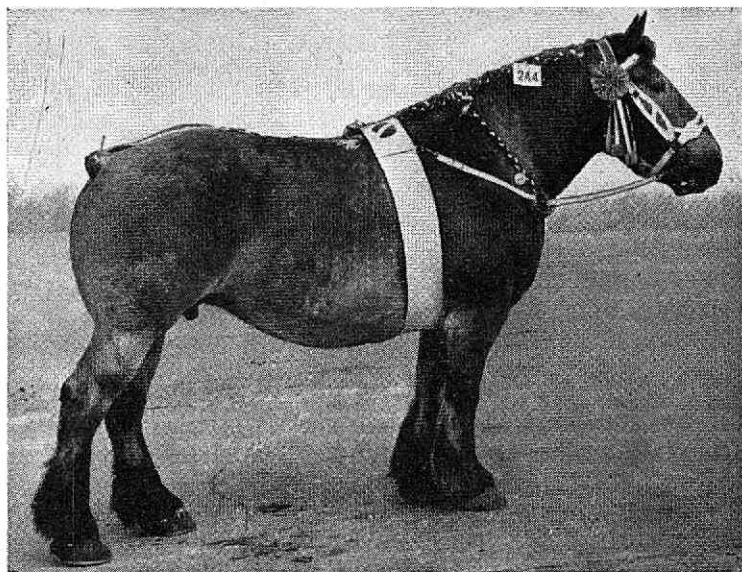

Fig. 23. Hersa van Certain K 5. Nationale Kampioene 1959. Uitstekende, harmonisch gebouwde merrie met veel lengte en diepte. De hals is voldoende lang; de schoft voor een trekpaard zeer goed ontwikkeld; de schouder schuin; uitstekende ribwelving. Gaaf, hard, goed gesteld beenwerk.

Bij de beoordeling van fokpaarden wordt vaak de *schofthoogte* gemeten. In ons land gebeurt dit gewoonlijk met behulp van een 'maatstok'.

De schofthoogte moet groter zijn dan de kruishoogte. Is dit niet het geval dan noemen we het paard 'overbouwd'. Overbouwd zijn ten gevolge van een te geringe schoftontwikkeling is een zeer ernstige afwijking voor het rijpaardtype en het is zeer ongewenst voor

De voorhand

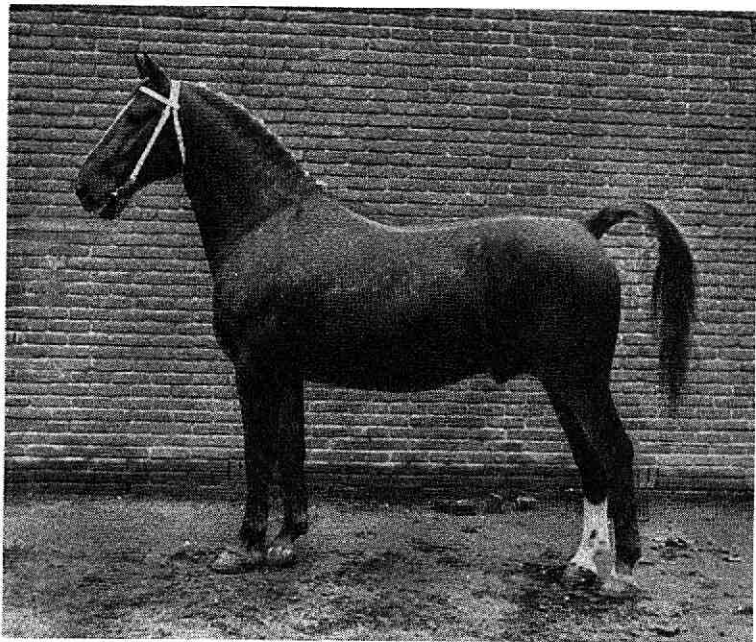

Fig. 24. Utopia S. gld. t. 1141 predikaat landbouwrijpaard. In 1960 bij de Centr. Hengstenkeuring der V.N.L. te Utrecht op no. 1 gesteld, evenals te Elst. Hengst met zeldzame, voorname en beste lijnen. Veel hengstuitdrukking ook in het beenwerk. Hals, schoft en schouder benaderen het ideale.

het tuigpaard. Het type trekpaard lijkt wel eens overbouwd, doordat de schoftontwikkeling inderdaad dan te gering is, maar ook omdat op het kruis zware spieren zijn gelegen. Iets overbouwd zijn hindert voor het trekpaardtype niet veel.

Bij de schoftbeoordeling moet men rekening houden met de leeftijd. Pas geboren veulens zijn nl. bijna altijd overbouwd. De schoft groeit eerst langzamerhand uit en is pas op rijpere leeftijd, wanneer het paard volkomen uitgegroeid is, geheel ontwikkeld.

Dit geldt trouwens niet alleen voor de schoftbeoordeling, maar ook voor de beoordeling van de breedte- en diepteverhoudingen van de gehele romp.

De schouder De schouder is het gedeelte van het voorbeen dat in de romp is ingesloten. De benige grondslag er van wordt dus gevormd door het 'schouderblad' en het 'opperarmbeen'.

De schouder wil men schuin, lang, goed aangesloten en krachtig gespierd.

Men vindt vaak aangegeven, dat het schouderblad een hoek van 45° met een horizontaal vlak moet maken. In de praktijk wordt dit bijna bij geen enkel paard aangetroffen, steeds ligt de schouder steiler. Zonder dat we aan die theoretische hoek van 45° vasthouden, kunnen we zeggen, dat de schouder *schuin* moet liggen. De gewenste schouderligging vinden we in de regel bij dieren met een hoge en vooral lange schoft. De schouder is dan meestal *lang* en we hebben een groot schouderblad met een groot aanhechtingsoppervlak voor lange spieren.

Een lange, vast aangesloten, voldoende schuingelegene schouder is tevens van belang voor een ruime, vooruitgrijpende gang. Het voorbeen kunnen we beschouwen als een slinger, waarvan het slingerpunt ongeveer in de schouderbladskam ligt. Naarmate de schouder schuiner ligt (langer is), kan de beweging in de voorste ledematen bij voldoende voortstuwende kracht van de achterhand ruimer worden.

De pas genoemde combinatie maakt de rug korter en daardoor sterker, zonder dat daarbij voor- en achterbeen dichter bij elkaar komen te staan, waardoor het paard dus van boven kort wordt en van onderen lang.

Tevens wordt een grote lichaamslengte verkregen (lange spieren). Een goed aangesloten, best gespierde schouder helpt in sterke mate mee, dat het paard in gang goed in balans is.

Bij een kort schofttype hoort min of meer een te steile schouderligging. Deze combinatie is ongewenst, mede omdat een steile schouder vaak vroeg slijtage in de ledematen heeft.

De voorborst of borst wensen we in evenredigheid met de bouw en het type van het paard *voldoende breed, goed gespierd en vlak*. Bij het rijpaard moet de voorborst naar het smalle, bij het werkpaard naar het brede overhellen. Soms is de borst te breed, 'leeuwenborst'. Vaak komt dit voor in combinatie met een minder goede schouderaansluiting. Er ontstaat daarbij gewoonlijk een schommelende, waggelende gang. Voor werkpaarden, die hun werk groten-deels stappend verrichten, hindert deze afwijking, die natuurlijk niet gewenst, is niet zo veel. Men ziet het slechts zeer zelden. Uit fokkersoogpunt dient men er evenwel terdege op te letten.

De voorborst
of borst

De middenhand

Wat voor een gebruikspaar toelaatbaar is, is voor een fokpaard soms een fout, waarmee ernstig rekening moet worden gehouden.

12 DE MIDDENHAND

Hierbij behoren *rug en lendenen, ribben en flanken* en de *buik*.

Rug en lendenen Rug en lendenen wensen we in het algemeen *betrekkelijk kort, recht, breed en sterk gespierd*; vanaf de schoft tot aan het kruis bijna horizontaal, iets oplopend naar achteren, vooral in de lendenen. Vooral 'de lendenen', die als een brug van het kruis naar de eigenlijke rug lopen en waarvan vooral bij zwaar werk zeer veel gevergd wordt, moeten kort, breed en krachtig gespierd zijn.

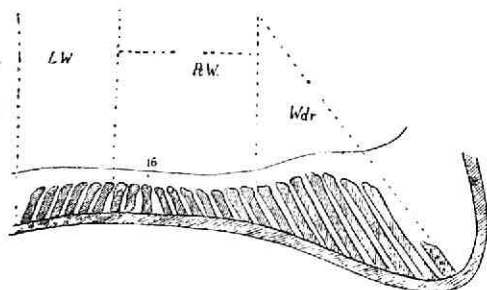

Fig. 25. Schematische voorstelling van de bouw der wervelkolom. De richting en lengte van de doornuitsteeksels oefenen grote invloed uit op de draagkracht van de rug.

Op de sterkte van de bovenlijn wordt, behalve door de lengte en de gespierdheid van rug en lendenen, zeer veel invloed uitgeoefend door de bouw van de wervelkolom en hierbij vooral door de lengte en de richting van de doornuitsteeksels van de rug- en lendenwervels. De doornuitsteeksels van de schoftwervels zijn lang en staan schuin naar achteren gericht. Hoe langer en schuiner deze doornvormige uitsteeksels, des te langer wordt de schoft en des te korter de rug. Het doornuitsteeksels van de 16^e rugwervel staat verticaal, de doornuitsteeksels op de lendenwervels zijn naar voren gericht. Deze bouw maakt de wervelkolom zeer sterk en geeft

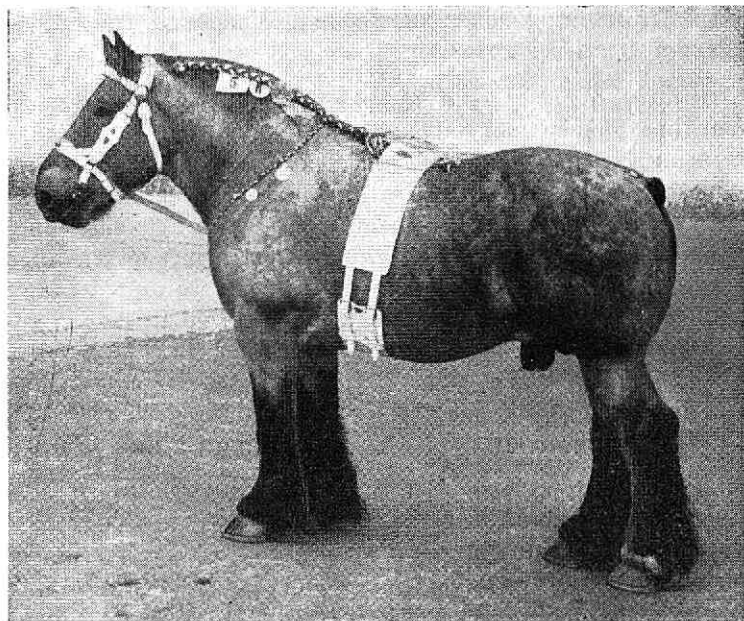

Fig. 26. Succesneur K. 2457 Kampioenhengst Nationale Tentoonstelling 's-Hertogenbosch 1958 1^e prijs hengsten met afstammelingen Nationale Tentoonstelling 's-Hertogenbosch 1959. Hengst met zeer lange lijnen. Zeer sterk gespierd. Grote diepte. Goede schouder en lang kruis met ver doorlopende broekspieren. Fors gespierde schenkel en groot spronggewricht. Korte rug en lendenen

grote draagkracht. Ook een betrekkelijk lange rug kan daardoor nog zeer voldoende sterk zijn.

Wij wezen er reeds eerder op, dat met een korte schoft gewoonlijk een wat lange en daarbij vaak wat weke rug gepaard gaat. Dit schijnt bij het tuigpaardtype in het algemeen de beweging (actie) te bevorderen.

Bij het trekpaard zijn vaak rug en lendenen, evenals trouwens het kruis, gespletten. Dit wijst wel is waar op min of meer korte doornuitsteeksels, doch ook op zware spieren. We zien dit dan ook bij dit type niet ongaarne. Bij het warmbloedpaard daarentegen beschouwt men het als een fout.

De sterkte van de lendenen wordt, behalve door lengte, breedte en gespierdheid, beïnvloed door de stand van het bekken. Bij een horizontaal kruis vinden we nl. niet vaak een sterke lendenpartij.

De middenhand

We treffen natuurlijk bij het paard soms afwijkende rug en lendenen aan en noemen hiervan:

a. *De lange, slappe of weke rug en lendenen.* Deze is vooral slecht voor rijpaarden en voor trekpaarden.

b. *De karperrug of karperlendenen,* waarbij de wervelkolom plaatselijk naar boven is gebogen. Deze afwijking ontstaat soms, doordat het paard in de jeugd te zwaar heeft moeten trekken of door rachitis. Men moet oppassen 'karperlendenen' niet te verwarren met de sterk gevulde (gespierde) lendenen, die we soms bij extra gestopte, buitengewoon gespierde paarden, vooral als deze in uitstekende voedingstoestand verkeren, aantreffen.

c. *Wolflendenen* noemt men zeer arm gespierde, lange, laagliggende lendenen, die met een verdieping in het kruis overgaan. Hierbij vinden we vaak een waggelende gang en zwakte in het achterstel.

De ribben De ribben vormen de zijwanden van de borstkas, waarin de hoofdorganen voor de bloedsomloop en voor de ademhaling zijn gelegen. Bij de beoordeling van de *ribben* letten we vooral op de welving (breedte van de borstkas) en op de lengte (diepte).

Zij moeten *ver naar achteren en naar buiten zijn gebogen*. Door lange ribben wordt een diepe borstkas verkregen.

Wij wensen bij alle paarden een brede en diepe borstkas, omdat er dan veel plaats is voor hart en longen. Merkwaardig is in dit opzicht, dat er groot verschil bestaat in diepte tussen de laatrijpe edele rassen, de zware warmbloeddrassen en de koudbloeddrassen.

De beide laatsten zijn veel dieper dan de eersten, terwijl toch de geschiktheid voor snelheidsprestatie en het uithoudingsvermogen bij snelle gangen bij de edele bloedpaarden groter is. Voor grote snelheid gebouwde paarden hebben naar verhouding langer beenwerk en schijnen iets minder diep.

Bij het rijpaard wenst men vooral lange en ver naar achter gebogen, ribben met iets minder welving naar buiten. Grote diepte moet wel aanwezig zijn.

Een goede ribbenwelving en vooral ribbenlengte wijst, behalve op een goed ontwikkelde borstkas, er ook op, dat het paard zich 'gemakkelijk laat voeren' en ook op 'vroegrijpheid'.

Vroeger zag men gaarne de ribben tonrond, tegenwoordig wil men ze liever lang hebben. Een dier met tonronde ribben is als regel te ondiep. Een verticale, loodrecht op de rug staande doorsnede door de borstkas, nadere meer de hart- dan de cirkelvorm. Een cilindrische borstkas is af te keuren.

De flanken liggen onder de lendenen, tussen de laatste rib en de heup. We zien ze liefst kort (smal) en gevuld, zoals we dit aantreffen bij paarden met korte, brede lendenen en goed gewelfde, d.w.z. ver naar achteren gebogen, achterste ribben. Men noemt dit soort dieren wel *'gestopt'*. **De flanken**

Gestopt zijn wijst op kracht en volharding in het werk en tevens, dat het dier zich gemakkelijk laat voeren, d.w.z. het is met weinig krachtvoer goed in conditie te houden.

De buik vormt de onderkant van het middenstel vanaf de onderborst tot aan de achterste ledematen. In de buik zijn de spijsverteringsorganen, verschillende uitscheidingsorganen en bij het vrouwelijk dier de baarmoeder met de eierstokken gelegen. We zien graag de buik *geleidelijk van de onderborst in de flankstreek overgaan en minstens even diep als de borst*. **De buik**

De buikontwikkeling is zeer uiteenlopend en hangt af van de opfok en van de voeding en bij merries van het al of niet hoogdrachtig zijn en het aantal veulens dat het dier heeft geworpen. Paarden met weinig buikontwikkeling lijken minder diep.

Rantsoenen, die grotendeels uit ruwvoer (hooi, stro, gras, enz.) bestaan, geven veel meer buikontwikkeling dan rantsoenen die voor een zeer belangrijk gedeelte uit krachtvoer (haver e.d.) bestaan.

Voor paarden met snelle gang, b.v. renpaarden in trainingsconditie, rijpaarden, enz., is een ander soort voeding nodig dan voor fokpaarden en paarden, die voor boerenwerk of hoofdzakelijk voor stappend werk worden gebruikt. Bij paarden met te veel buikontwikkeling spreken we wel van *'hooi-, gras- of hangbuik'* of bij merries van *'veulenbuik'*.

Het tegenovergestelde hiervan vinden we bij de *'opgetrokken buik'* ook wel *'snoekenlijf'* geheten. Tenzij een geringe buikontwikkeling min of meer kunstmatig is aangebracht, door een zeer intensieve voeding en intensieve beweging, zoals we dit aantreffen bij ren-

De achterhand

paarden en dravers in baanconditie, is ze steeds sterk af te keuren. Sommige paarden hebben van nature een slechte buikontwikkeling. Het zijn slechte vreters, die zich zeer moeilijk laten voeren. Ze worden ook wel 'doorjagers' genoemd. Bij het warmbloedlandbouwpard en bij het trekpaard wordt daarom een geringe buikontwikkeling niet gaarne gezien.

13 DE ACHTERHAND

In de achterhand zetelt de motor m.a.w. de grote krachtbron van het paard. De vooruitstuwende krachten bij de voortbeweging en ook die welke het lichaam oprichten, b.v. bij galopperen en springen gaan van de achterhand uit.

Het is daarom van de allergrootste betekenis, dat de *achterhand*, vooral aan het kruis, maar ook aan dijën, broek en schenkels *krachtig gespierd* is.

Het kruis De benige grondslag van het kruis wordt gevormd door de bekkenbeenderen met het daarboven liggende kruisbeen.

We letten bij de kruisbeoordeling op: de lengte en richting ten opzichte van het verloop van de gehele bovenlijn en op de breedte. *Het kruis moet lang, breed en recht zijn en vooral krachtig gespierd.* Onder een recht kruis wordt verstaan, dat de lijn van de uitwendige heuphoek naar de zitbeensknobbel met de horizontale lijn een hoek maakt van ongeveer 30°. Bij een zodanig kruis is de vooruitstuwende kracht het grootst, terwijl de ondersteunende kracht voldoende is. Bij het rijpaard moet daarom het kruis iets meer hellen. Bij het trekpaard beschouwt men een iets meer hellend kruis dan het rechte kruis eerder als een voordeel dan een nadeel. Bij arbeid in zeer zware grond kunnen wij ons dit verklaren. Aan de kruisvorm worden bij het warmbloed wel eens te hoge eisen gesteld, die meer op schoonheid dan op nuttigheid zijn gebaseerd.

Een lang kruis, met hoge staartinplanting geeft lange spieren. Dit is voor de ruimte in de beweging van groot belang.

De stand van het bekken en de richting en lengte van het kruisbeen oefenen grote invloed uit op het kruistype. We onderscheiden:

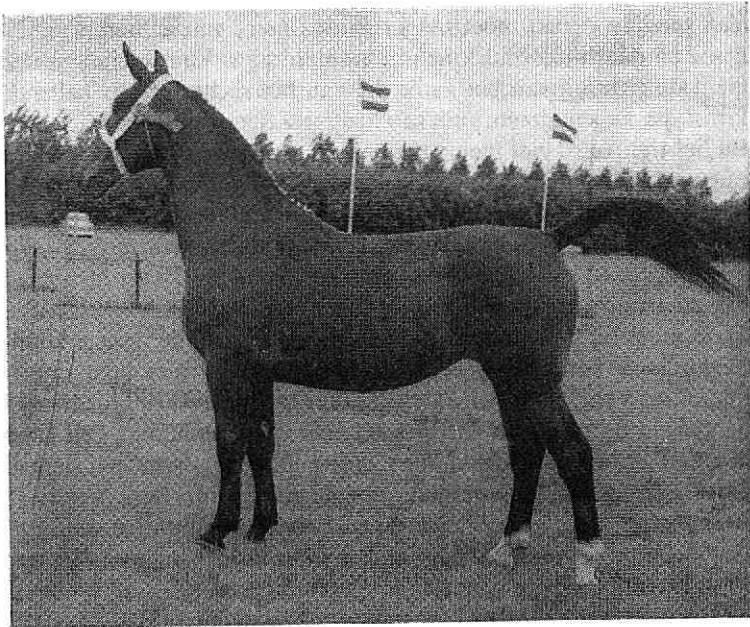

Fig. 27. Burggravin S. gr.1. 19595 ster (foto als 2-jarige). Merrie uit de Overijsselse Anna XVII-Gerharta stam. Kampioene Centrale Keuring N.O.P. en V.L.N. tentoonstelling Enschede in 1962 Gron. type. Bijzondere rijkheid van lijnen; zeer veel adel, neigend naar verfijning.

a. Het horizontale kruis. Hierbij liggen de zitbeenknobbels zeer hoog en loopt het kruisbeen van voren naar achteren iets op. Bij dit kruistype treffen we lange spieren aan. Regel is evenwel, dat het gepaard gaat met minder sterke, vaak weke rug en lendenen. Het is vooral daarom ongewenst.

b. Het rechte kruis. Hierbij liggen de zitbeenderen lager dan de heupen. Het kruisbeen helt een weinig naar achteren. De staartinplanting is hoog. Dit kruistype is in de regel zeer voldoende lang en oefent geen nadelige invloed uit op de sterkte van de lendenstreek.

c. Het hellende kruis. Hierbij helt het bekken sterk, terwijl tevens het kruisbeen helt. Dit kruistype is meestal kort.

Voor springpaarden ziet men graag een iets hellend, lang kruistype, evenals voor zware werkpaarden.

De achterhand

Van terzijde gezien moet het kruis dus *lang*, van achteren gezien *breed* en daarbij vooral krachtig gespierd zijn. Van terzijde gezien dient de richting van het kruis die van het rechte of iets hellende kruistype te benaderen.

Bij het trekpaard ziet men vaak een *gespleten kruis*, d.w.z. er loopt een verdieping midden over de lengterichting, die zich gewoonlijk voortzet over de lendenen en de rug. We treffen dit bij de warmbloedrassen zelden aan. Men ziet het daar zeer ongaarne.

**De staart-
inplanting** De staartinplanting oefent grote invloed uit op het kruistype. Deze moet bij de warmbloedrassen hoog zijn. Bij de meeste koudbloedrassen komt vaak een wat hellend kruis met lage staartinplanting voor, met zware staartharen. De edele warmbloedrassen hebben in de regel minder grove, zachtere staartharen. Een goed getoiletteerde staart, die mooi wordt gedragen, vormt een sieraad voor ieder paard. Bij sommige rassen, o.a. bij de Belg, wordt de staart vaak *'gecoupeerd'*. De zware broekspieren vallen hierdoor nog beter op. Tevens wijzigt zich het verloop van de bovenlijn. Bij de warmbloeds gebeurt het couperen niet meer.

**Dijen en
schenkels** Dijen en schenkels moeten evenals het kruis *krachtig gespierd* zijn. Van terzijde gezien kunnen de broek- of bilspieren naar de schenkel nooit te ver doorlopen. Van achteren gezien moeten de broekspieren van linker- en rechterdij elkaar over grote afstand raken, d.w.z. aan de binnenkant van de dij ver naar beneden doorlopen. Ook de buitenkant moet van achteren gezien zeer krachtig gespierd zijn. De breedte boven aan het achterstel (kruis) moet naar beneden zo lang mogelijk bewaard blijven.

Vaak ziet men paarden die te kort gebroekt zijn. Deze dieren hebben te weinig spieren, waardoor een langer schenkel. Een sterk gespierde, brede, betrekkelijk korte schenkel wijst dikwijls op goede afstamming.

De uier Bij de merrie bevindt zich in de schaamstreek de uier, die uit twee afzonderlijke melkklieren, die door een overlangse groeve van elkaar gescheiden zijn, is opgebouwd. Iedere helft draagt één speen. Iedere speen heeft twee tepelkanaaltjes, waardoor de melk naar buiten kan worden gedrukt of gezogen.

Uier en spenen zijn bij merries, die nooit een veulen hebben gehad,

klein. Korte tijd voor het werpen neemt de uier in omvang toe. De naderende geboorte kondigt zich vaak aan door het z.g. 'kegelen'. Men ziet hierbij onder aan de spenen geelachtige, op hars gelijkende, druppels kleven of een dun, meer op melk gelijkend, vocht uitvloeien.

Bij de hengst bevindt zich op deze plaats de *balzak* en verder naar voren de *koker*, waarin zich de *roede* bevindt, die men ook bij de ruïn gaarne behoorlijk ontwikkeld ziet.

Onder de staart vinden we bij het vrouwelijk dier de *aarsopening* en daaronder de *kling*, bij het mannelijke dier alleen de *aars*.

14 DE LEDEMATEN OF HET BEENWERK

We letten vooral op *stand*, *sterkte of duurzaamheid* en op *de gang*. Aan de 'voorste ledematen' onderscheiden we: *de schouder*, *de onderarm*, *de voorknie*, *de pijp*, *de kogel*, *de koot*, *de kroon* en *de hoef*.

De stand beoordelen we van terzijde en van voren gezien.

De 'normale of correcte stand' van terzijde gezien is zodanig, dat onderarm, voorknie en pijp in elkaars verlengde liggen en loodrecht staan, terwijl de voetas recht moet zijn. De voetas is de denkbeeldige lijn, die door het midden van het koot-, kroon- en hoefbeen gaat, en met de bodem een hoek maakt van 45°.

Van voren gezien is de correcte stand zodanig, dat de beide voorbenen over hun gehele lengte zuiver evenwijdig lopen, d.w.z. beide voorbenen staan bij correcte stand zuiver in een verticaal vlak. De afstand tussen de hoeven moet zodanig zijn dat er nog juist een hoef tussen kan.

Bij de correcte standen, en dit geldt ook voor de achterste ledematen, vinden we de meest gelijkmatige verdeling over de gewrichten en de hoeven van het op de ledematen rustende gewicht. In de regel treffen we hierbij geen afwijkingen in de bewegingen aan.

De afwijkende standen van terzijde gezien zijn: gestrekt, onderstandig, bokbenig, hol in de knieën, steil en kort gekoot, te lang en week gekoot, beervoetig.

De afwijkende standen die, van voren gezien, kunnen voorkomen, zijn: bodemwijd, bodemnauw (wijd, respectievelijk nauw van

De ledematen of het beenwerk

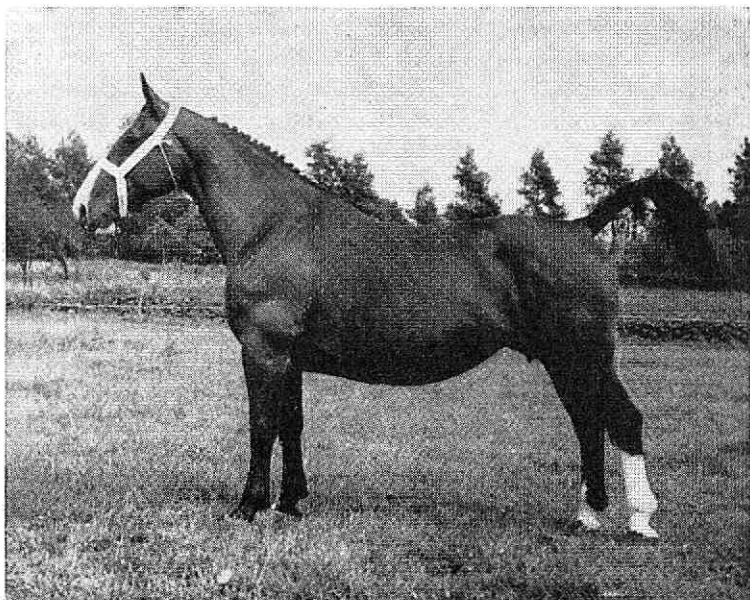

Fig. 28. Udilla S. gr. t. 17493 kroon. Hoogstgeplaatste stermerrie van Noord Brabant in 1961. Ondanks zeer weinig conditie een imponerende, beste merrie. Staat over veel bodem. Best gesteld en best gevormd voorbeen; forse schenkel met goed spronggewricht. De kogel van het linker achterbeen toont wat rond.

voren), wijd in de knieën of O-benigheid, nauw in de knieën of X-benige stand, Franse stand en toontrederstand.

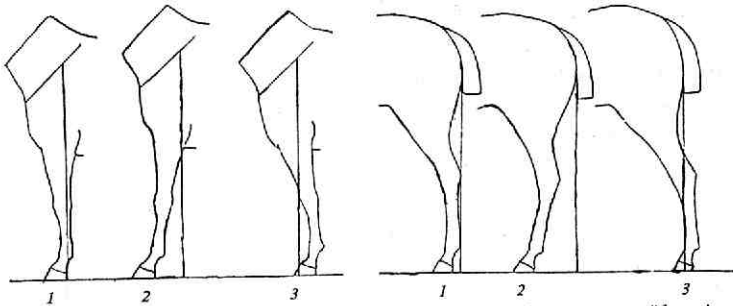
Soms komen verschillende dezer afwijkingen gecombineerd voor. *Afwijkende standen hebben in het algemeen genomen het bezwaar, dat de gewrichten en hoeven abnormaal worden belast en daardoor vroegtijdig verslijten. Bovendien geven sommige dezer afwijkingen aanleiding tot afwijkingen in de gang. Zo neemt b.v. een paard met toontrederstand in de regel buitenwaarts op (maaïen), terwijl bij Franse stand meestal binnenwaarts wordt opgenomen en gevaar voor 'strijken' ontstaat.*

We letten dus op de stand, die de gang en de duurzaamheid van het beenwerk beïnvloedt. Afgezien van de stand letten we op de bouw van de onderdelen:

De *schouder* werd al reeds besproken.

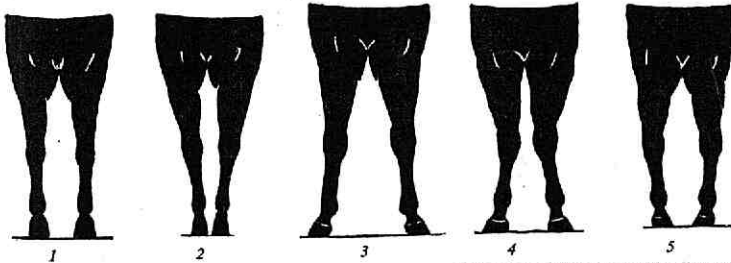
De *onderarm* wensen we evenals de *schouder lang, breed en krach-*

De ledematen van het beenwerk

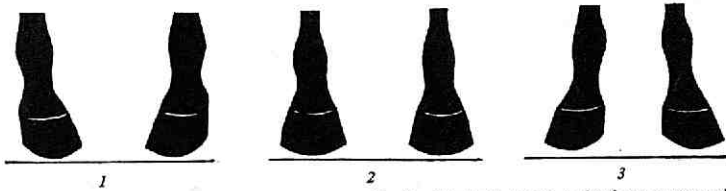

A. Voorste ledematen van terzijde gezien
 1. Normaal of correct; 2. Gestrekt;
 3. Onderstandig

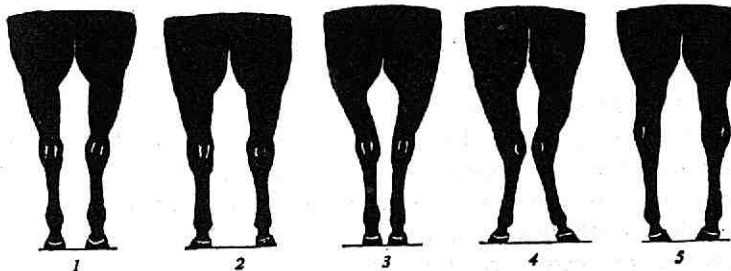
B. Achterste ledematen van terzijde gezien
 1. Normaal of correct; 2. Onderstandig;
 3. Gestrekt

C. Voorste ledematen van voren gezien
 1. Normaal of correct; 2. Bodemnauw; 3. Bodemwijd; 4. X-benig, van onderen Franse stand;
 5. O-benig, van onderen toontrederstand

D. Stand in koor, kroon en hoef van voren gezien
 1. Toontrederstand; 2. Normaal of correct; 3. Franse stand

E. Achterste ledematen van achteren gezien
 1. Normaal of correct; 2. Bodemwijd; 3. Bodemnauw; 4. Koehakktig, van onderen Franse stand;
 5. O-benig, van onderen toontrederstand

De ledematen of het beenwerk

tig gespierd. Breed zowel van voren als van terzijde. Aan de onderarm liggen de buigers en strekkers van het voorbeen, waarvan de pezen tot beneden toe lopen.

De *voorknie* moet, evenals alle gewrichten, van grote afmeting zijn en daarbij 'droog', d.w.z. er moet weinig onderhuid-bindweefsel voorkomen. 'Droogheid' van het beenwerk wijst op hardheid en duurzaamheid.

De *pijp* moet kort en zowel van voren als van terzijde gezien, breed zijn. Na de onderarm komen er nl. geen spieren meer voor, doch alleen *pezen* en *banden*.

Achter het pijpbeen liggen sterke pezen, nl. die van de buigers van koot, kroon en hoef. Als de pijp van terzijde gezien, ook direct onder het *haakbeentje*, dat achter de knie is gelegen, breed is, dan wijst dit op krachtig ontwikkelde pezen. We zien deze pezen

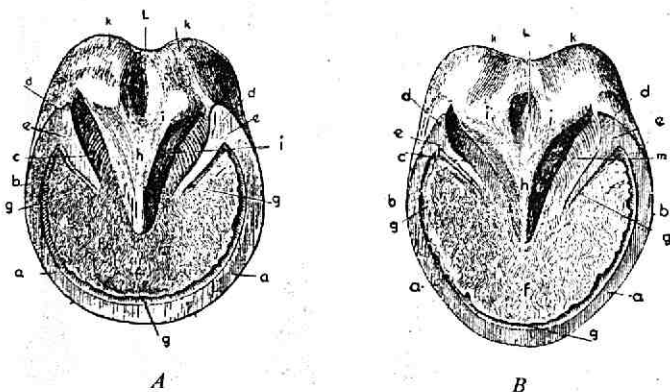

Fig. 30. A. ondervlakte rechter voorhoef; B. ondervlakte rechter achterhoef; aa, bb, cc draagrand; d. steunselhoek; e. steunsel; f. hoornzool; g. witte lijn; h. hoornstraal; i. straalschenkel; k. hoefbal; l. middelste straalgroeve

graag goed afgetekend. Dit wijst op droogheid van het gehele beenwerk.

De *kogel* of het *kootgewricht* moet in alle richtingen krachtig ontwikkeld zijn en droog. Hij doet dienst als verende schokbreker. In verband hiermee mag de *koot*, die tussen de kogel en de hoef ligt niet te kort zijn en te steil staan, daar dan de schokken onvoldoende worden opgevangen. De *kogel* moet min of meer vierkant zijn met *afgeronde hoeken* en dus niet rond.

De ledematen of het beenwerk

De hoef moet *behoorlijk groot, gelijkmatig van oppervlakte en van onderen goed hol zijn, met goed ontwikkelde gezonde straal; de draagrand niet brokkelig en geen scheuren of naden vertonen.* De vóórhoef heeft een ronder model dan de iets spitsere achterhoef. De voorhoef moet in het toongedeelte ongeveer 3 maal zo lang zijn als in het verzengedeelte, dat iets steiler staat dan het toongedeelte. De achterhoef heeft van onderen gezien een ovalere vorm, staat iets steiler en heeft een dikkere draagrand. De zool is holler en dikker.

De hoef

De grootte en vorm van de hoef moet in een goede verhouding staan tot het type en de massa van het paard.

De hoef kan in het achterste (verzen)gedeelte uitzetten. We noemen dit uitzettingsvermogen 'hoefmechanisme'. Is dit 'hoefmechanisme' gedeeltelijk verloren gegaan, zoals b.v. heeft plaats gevonden bij verbening van het hoefkraakbeen, dan gaat het paard in de regel stram en pijnlijk.

De hoef groeit van boven voortdurend aan en slijt van onderen, als het paard onbeslagen is, voortdurend af. Bij veelvuldig gebruik op de harde weg slijt bij het onbeslagen paard de draagrand te snel af. Het paard moet daarom beslagen worden.

Aan de achterste ledematen onderscheiden we de dij, de broek, de schenkel, het spronggewricht, de pijp, de kogel, de koot, de kroon en de hoef.

De achterste ledematen

De eerste drie werden reeds bij het achterstel besproken. Men wenst ze zowel van terzijde als van achteren gezien breed, d.w.z. sterk gespierd.

Het spronggewricht, dat ligt tussen de schenkel en de pijp, moet in alle richtingen sterk ontwikkeld en hard (droog) zijn. Van geen der andere gewrichten wordt zoveel gevergd als van het spronggewricht. Van grote betekenis is ook, dat de hoek die het spronggewricht tussen schenkel en pijp vormt goed is. Van terzijde gezien is het van zeer veel belang, dat de breedte, boven zowel als beneden, groot is. Voor het eerste is een goed ontwikkeld, voldoende naar achteren staand *hak- of hielbeen* van groot belang. Over de punt van de hak loopt de *kroonbeenbuiger*, die van af de hiel langs de achtervlakte van het spronggewricht en de pijp naar beneden loopt. Vanaf de hak moet de achterkant van het been tot aan de kogel volkomen recht verlopen. Het spronggewricht moet beneden

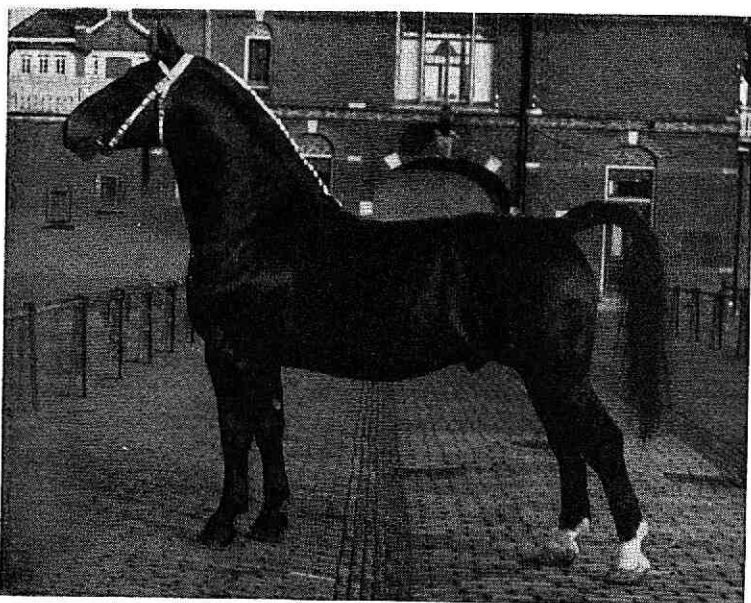

Fig. 31. Flevo N.W.P. 1431 Hooggewaardeerde premiehengst. In 1962 kampioen te Leeuwarden en in 1963 op de tweede plaats. In 1961 kampioen verrichtingskeuringen van het N.W.P. Fors gebouwd, sterk sprekend hengstmodel. Uitstekende, lange, ruime bouw, met zware spieren. Opvallend is de uitstekend gespierde, lange achterhand Het best gevormde, goed gestelde beenwerk, toont de zeer voldoende hardheid.

geleidelijk in de pijp overgaan. Een goed ontwikkelde hak is van grote betekenis voor de sterkte van dit belangrijke gewricht.

De achterpijp is iets langer dan de voorpijp, is van voren door de andere vorm van het achterpijpboneen wat smaller, van ter zijde gezien evenwel breder dan de voorpijp. Dit geldt ook min of meer voor de kogel, terwijl we op het verschil in vorm tussen voor- en achterhoef reeds wezen.

We letten ook weer bij de achterbenen op stand en kwaliteit en natuurlijk op de gang in stap zowel als in draf.

De *correcte stand* in de achterste ledematen van terzijde gezien is zodanig, dat een loodlijn, die raak aan de achterkant van de bil, raakt aan de achterkant van de hak en van de pijp en kogel, terwijl de hoek in het spronggewricht ongeveer 150° moet zijn; de rechte voetast maakt met de bodem een hoek van ongeveer 55° . Natuurlijk

De ledematen of het beenwerk

moet het paard daarbij goed 'vierkant' staan en zijn lichaamslast geheel normaal over de vier ledematen verdelen.

De praktische beoordelaar werkt evenwel niet met loodlijntjes, doch moet op het oog de stand goed kunnen beoordelen.

Van terzijde gezien kunnen de volgende afwijkingen in stand voorkomen:

onderstandigheid;

gestrekte stand;

te steile stand in de spronggewrichten, waarbij de hoek te groot is.

Dit gaat vrijwel steeds samen met te weinig hak;

sabelbenige stand, waarbij de hoek in het gewricht te klein is;

te steile stand in koot, kroon en hoef;

te weke stand in de koot, soms ontaardend in beervoetigheid (voetas naar voren gebroken).

De correcte stand in de achterste ledematen van achteren gezien, is zodanig, dat de beide achterbenen over hun gehele lengte vanaf de schenkel en het spronggewricht zuiver evenwijdig lopen en er nog net een hoef tussen de hoeven zou kunnen worden geplaatst. De volgende afwijkingen kunnen hiervan al of niet gecombineerd voorkomen:

bodemwijd; wijd van achteren;

bodemnauw; nauw van achteren;

wijd in de hielen of O-benig;

koehakkig of nauw in de hielen;

Franse stand of dansmeesterstand;

toontrederstand.

We wezen er reeds op, dat het bezwaar van abnormale standen hierin gelegen is, dat ze vaak abnormale bewegingen geven en dat aan pezen, banden en gewrichten veel hogere eisen worden gesteld dan bij de normale stand, zodat het paard met abnormale standen gevaar loopt in zijn beenwerk vroegtijdig te verslijten en dus eerder af te zijn.

De *zwaarte* van het beenwerk, die we beoordelen aan de ontwikkeling van: de onderarm, de schenkel, de gewrichten en van de pijpen, moet in een goede verhouding staan tot het type en de massa van het paard. Het beenwerk moet steeds voldoende zwaar zijn.

De gangen

Dit geldt vooral voor fokpaarden. *Het is evenwel van veel belang, dat het behalve voldoende zwaar tevens goed droog is, met gewrichten, die in verhouding best ontwikkeld, d.w.z. groot zijn.*

Bij elk paard, bij elk type, zullen in het exterieur tekortkomingen naar voren treden. Afgezien van het vererven van deze, leveren zij, mits niet te erg, in het algemeen geen zichtbare hinder op in het gebruik. Het spreekt vanzelf dat er een belangrijk verschil moet worden gezien tussen tekortkoming en een bepaalde fout. Een iets weke rug zal voor een trekpaard veel minder nadelig zijn dan voor een rijpaard. Te dunne spieren, zijn voor een rijpaard vergeeflijker dan voor een trekpaard. Bij het eerste een tekortkoming bij het laatste een fout.

De ondervinding leerde dat best gebouwde paarden in het algemeen beter, vlotter en gemakkelijker, met minder inspanning, de verlangde arbeidsprestatie leveren. Zo bleek dat paarden met onvoldoende schoft en schouder in natte perioden op bouwland spoediger vermoeid waren.

15 DE GANGEN

Het paard beweegt zich in drie gangen: de stap, de draf en de galop. De laatste is enkel voor het rijpaard van praktische betekenis. Het paard gaat niet steeds zoals het staat. Wij moeten het dier daarom steeds in de gangen beoordelen. Als regel gebeurt dit alleen in stap en in draf op onze keuringen. Bij alle types eist men dat de verschillende gangen met energie, gemakkelijk en vlot worden gegeven. Bovendien moeten de gangen vast zijn, ruim, vierkant en veerkrachtig. Vierkant wil zeggen dat het voorbeen en het achterbeen van dezelfde zijde zich nagenoeg in hetzelfde vlak bewegen.

Bij alle gangen wordt verlangd dat het paard in balans is. Behalve dat in stap het hoofd op en neer wordt bewogen in het ritme van de stap, dient bij draf het bovenlichaam volkomen stil te worden gehouden en moet dit zich bewegen zuiver evenwijdig met de bodem. In galop zien we een ritmisch op en neer gaan van het bovenlichaam doch behoudt het toch betrekkelijk dezelfde vormen.

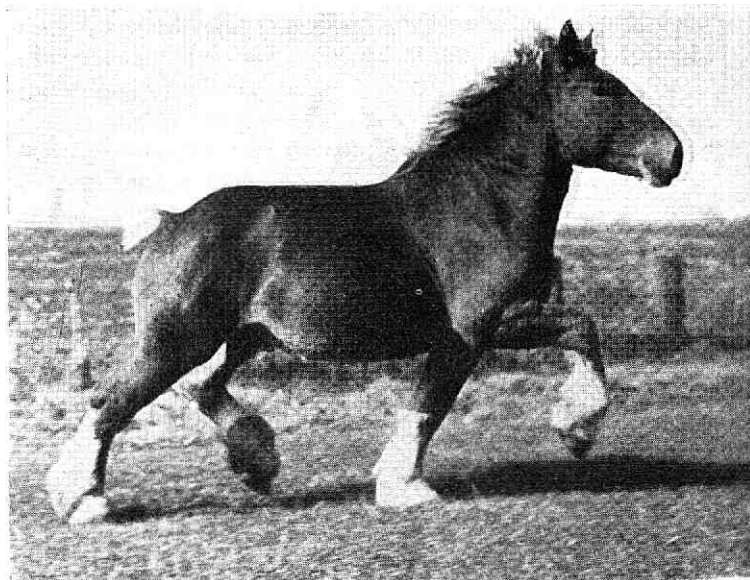

Fig. 32. Ruime, krachtige, gemakkelijke, met energie gegeven gangen, worden ook bij het trekpaard zeer gewaardeerd, omdat – en dit geldt voor alle rassen – dergelijke paarden gemakkelijk werken en daarom handig zijn in het gebruik. Nico van Luntershoek K 2246 als 2-jarige hengst

De stap moet voor elk paard lang, vlot, vierkant en veerkrachtig **De stap** zijn. De staplengte bedraagt voor onze landbouwpaarden ongeveer 70–80 cm, bij het rijpaard is de stap meermalen langer, hetgeen gewenst is. Voor onze landbouwpaarden is een ruimere stap dan 80 cm niet gewenst, omdat dit vaak wijst op weinig kracht en weinig arbeidslust.

De stap voor het tuigpaard is niet zo belangrijk, omdat dit paard in feite alleen in draf wordt gebruikt.

Voor het rijpaard moet de stap vooral veerkrachtig zijn. De vering in kogel en koot dient groot te zijn. Dit is niet enkel in het belang van de ruiter, doch worden minder sterke eisen gesteld aan banden, pezen en gewrichten. De schokken worden dan verend gebroken.

Deze loopt sterk uiteen. Zowel het voorbeen als het achterbeen **De draf** moeten ver naar voren worden gebracht, zodat een grote verplaat-

De gangen

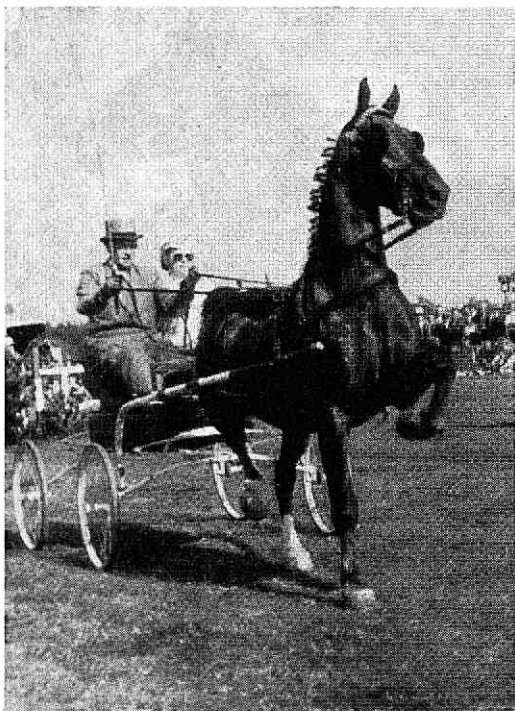

Fig. 33. Alfred, talrijke malen kampioen van Nederland. Draf van het concours-tuigpaard. Enorme actie voor en achter. Prachtige hoofd-halshouding; mooi orenspel; voorname, rijke schoonheid.

sing van het lichaam mogelijk wordt, hetgeen natuurlijk snelheid bevordert. In het bijzonder wordt op een grote stuwkracht van de achterhand gelet.

Bij het tuigpaard wil men tevens een hoog optrekken van het voorbeen met grote buiging in de voorknie, zodat de onderarm ongeveer horizontaal wordt geheven; meermalen zelfs boven de horizontale lijn uitkomt. Ook in het achterbeen dient grote buiging plaats te hebben, terwijl ook dit hoog wordt opgetrokken. Dit is de hoge, pronkende, enorm bekorende, concoursdraf, de z.g. actie. Hij vraagt echter heel veel energie en stelt buitengewoon hoge eisen aan het beenwerk. Het spreekt dat bij deze draf zeker een goede vering in de kogel aanwezig moet zijn.

De gangen

Voor landbouwgebruik is deze draf onpraktisch, wordt daar ook niet gevraagd. Een ruime, gemakkelijke draf, met opgewektheid gegeven, zonder veel actie, is voor deze arbeid op zijn plaats. Het rijpaard vertoont betrekkelijk weinig buiging in de gewrichten, de benen worden ver naar voren geplaatst. Er vindt zo weinig mogelijk energieverpilling plaats. Ruimte, veerkracht, soepelheid en regelmaat worden bij het rijpaard bijzonder in acht genomen.

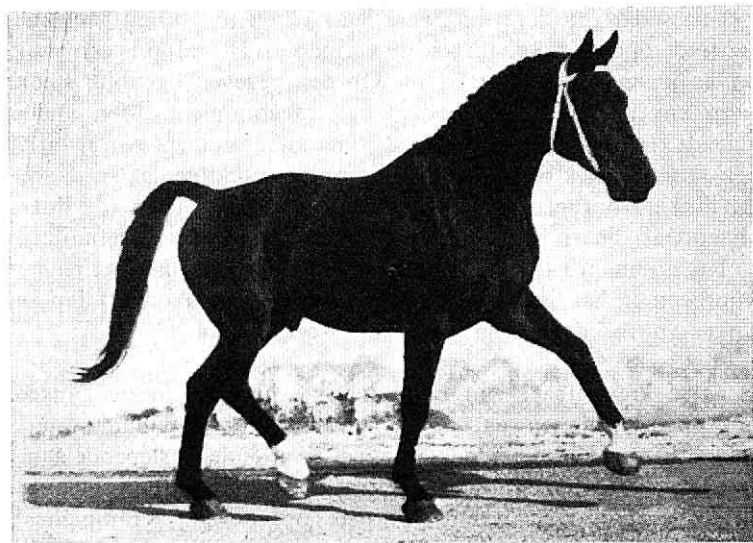

Fig. 34. Polaris N.W.P. 1469. Ver vooruitgrijpend, met betrekkelijk geringe buiging in de gewrichten, z.g. grijpend vanuit de schouder. Polaris is een der drie Holsteiner hengsten in 1963 in het noorden van ons land ingevoerd. Voorl. 1^e premiehengst.

De ervaring leerde dat paarden met een ruime, gemakkelijke, vlotte draf ook vlot zijn in het werk, gemakkelijk werken, arbeidzaam zijn en een groot uithoudingsvermogen voor het landbouwwerk bezitten.

De galop moet bij het rijpaard zodanig zijn dat het paard deze **De galop** a.h.w. zonder inspanning geeft. Het tempo van de galop verschilt betrekkelijk veel, de handgalop is de langzaamste, de rengalop de snelste. De galop is een aantal sprongen achter elkaar, waarbij elke

De gangen

galopsprong zeker een voldoende lengte moet bezitten, in welk tempo de galop ook wordt gegeven. De benen zullen daartoe ver naar voren moeten worden gebracht. De buiging in de gewrichten is groter dan bij de draf. Deze buiging moet wel voldoende zijn, doch geenszins overdreven groot.

Wat de beweging van de achterbenen betreft mogen deze, noch in draf, noch in galop, na de voorwaartse beweging, ver door de loodlijn heen komen, doch dienen betrekkelijk onmiddellijk na het passeren van deze lijn, weer naar voren te worden geplaatst, teneinde onnodige spierarbeid te vermijden. De galop is een gang, welke in enige fasen verkoopt. Op een gegeven ogenblik steunt geen enkel been op de bodem, het zweefmoment. Men onderscheidt rechter en linker galop. Na het zweefmoment wordt bij de rechtergalop het linker achterbeen op de grond geplaatst, daarna het linker voorbeen en het rechter achterbeen tegelijk (de linker diagonaal), daarna het rechter voorbeen, waarna het zweefmoment volgt. Bij linker galop eerst het rechter achterbeen, dan het rechter voorbeen en het linker achterbeen, (de rechter diagonaal) dan het linker voorbeen, waarna weer het zweefmoment.

Afwijkingen in de gangen

Behalve kreupelheid zijn er andere afwijkingen in de gangen. Scheppen bij binnenwaarts opnemen, maaien bij het buitenwaarts opnemen van één of beide voorbenen. Kruisende en slepende gang, waarbij de voorbenen respectievelijk voor elkaar worden geplaatst, respectievelijk zeer weinig worden opgeheven. Krampigheid, hanentred en kruislamheid kunnen worden waargenomen. Bij krampigheid en hanentred een soort krampachtig optrekken der benen, speciaal achter. Bij kruislamheid een onregelmatige, wat onevenwichtige bewegingen van de achterbenen. Deze laatste afwijking is niet steeds gemakkelijk waar te nemen. Het bezwaar van afwijkende gangen is dat zij het juiste gebruik van het paard belemmeren. Hetzij dat eerder slijtage optreedt, hetzij dat gemakkelijker verwondingen ontstaan aan het onderbeen. Bij deze afwijkingen dient de beoordeling daarvan zich ook te richten naar het gebruik waartoe het paard bestemd is. Een kruisende gang is voor een rijpaard een ernstig gebrek, voor stappend landbouwwerk hindert deze afwijking betrekkelijk weinig.

16 EXTERIEUREISEN VOOR DE GEBRUIKSTYPES

Het paard dient de mens vooral op de boerenbedrijven, waar de werkzaamheden al naar de aard van deze bedrijven verschillen. Buiten de landbouw wordt het paard gebruikt als rijpaard, rijtuigpaard en voor het verrichten van meer of minder zware trekdiensten. Voor deze diensten zijn paarden nodig met verschillende eigenschappen. Zo zijn er drie hoofdgebruikstypes ontstaan: Het rijpaard-, het rijtuigpaard- en het trekpaardtype.

Wij moeten er naar streven dat het paard in zo hoog mogelijke mate die eigenschappen bezit, die voor het bepaalde gebruikstype nodig zijn. Onverschillig voor welk doel een paard zal worden gebruikt, tot welk type het ook behoort, het zal een grote lichaamslengte moeten bezitten, zonder dat rug en lendenen langer zijn dan noodzakelijk is. De lichaamslengte moet altijd groter zijn dan de hoogte.

De ontwikkeling van het spierstelsel moet in overeenstemming zijn met het lichaamsgewicht, de te verplaatsen last en de wijze waarop die last moet worden verplaatst. Lange spieren zijn altijd gunstig, zij maken snelheid mogelijk. De dikte van de spieren zal moeten afhangen van de diensten, waarvoor het paard is bestemd. Dikke spieren kunnen kracht geven.

De zwaarte van het paard, de lichaamsontwikkeling, moet in evenredigheid zijn met de te verrichten arbeid. Als algemene regel geldt, hoe zwaarder arbeid, hoe zwaarder paard. Een paard voor het gebruik op zware kleigrond zal massaler moeten zijn dan dat voor de lichtere gronden. Een zware ruiter eist een zwaarder paard, een zwaar rijtuig eveneens. Voor alle types is een voldoende hardheid van het beenwerk nodig. De graad van deze hardheid is afhankelijk van het type; het rijpaard zeer hard beenwerk; bij het trekpaard en bij het landbouwwarmbloedpaard kan met een mindere mate van hardheid worden volstaan. Bij rij- en vooral bij springpaarden worden aan het beenwerk zeer hoge eisen gesteld; de op te vangen schokken zijn zeer groot. De ervaring leerde dat bij hard beenwerk minder snel slijtage en minder snel beengebreeken optreden.

Nodig voor elk type zijn uitstekend gevormde, fors ontwikkelde gewrichten, met een hoge mate van hardheid. Alle types moeten goede, sterke hoeven hebben, de grootte in overeenstemming met het lichaam. Het rijpaard zal zeer sterke voeten moeten bezitten,

Exterieurereisen voor de gebruikstypen

terwijl men iets mag toegeven bij een paard dat enkel op zachte bodem zijn kost moet verdienen.

Steeds zal het beenwerk in goede harmonie moeten zijn met de bouw van de romp.

Omdat het volmaakte paard niet bestaat zullen bij elk paard in zijn bouw eigenschappen naar voren komen, die of minder gewenst, dan wel minder goed ontwikkeld zijn. Dit kan zelfs met het ras samenhangen, doch ook kunnen bepaalde tekortkomingen door bepaalde hengsten en merries op de nakomelingen worden overgedragen. Daarom is de exterieurbeoordeling bij fokpaarden belangrijk strenger dan bij gebruiksdieren.

Om het exterieur goed te kunnen beoordelen dient de beoordelaar uitstekend op de hoogte te zijn van de eigenschappen, die aan een bepaald type worden gesteld. De tekortkomingen dienen dan in het totaalbeeld op de juiste wijze te worden verwerkt.

Bij de beoordeling van fokpaarden dient men het ras door en door te kennen, maar tevens op de hoogte te zijn van de eigenschappen, die in bepaalde bloedlijnen en merriestammen naar voren komen. Beter, hoewel uiterst moeilijk, is het dat de beoordelaar ook het voorgeslacht in zijn uiterlijke verschijningsvorm kent en heeft gekend.

Het juist beoordelen van paarden is buitengewoon moeilijk. Een bepaalde aanleg is nodig, ontwikkeld door diepgaande kennis, steunend op rijke ervaring.

Het rijpaardtype Omdat dit paard over grote snelheid moet kunnen beschikken, zullen lange spieren nodig zijn. De dikte van de spieren zal nauw verband moeten houden met het gewicht van de ruiter. Een grote lengte is noodzakelijk, een lang kruis, dat even hellend moet zijn, met ver doorlopende broek en sterk ontwikkelde dijspieren. Aan de schoft en schouder dienen zeer hoge eisen te worden gesteld. De hals lang, recht en goed gevormd. Deze mag niet loodrecht uit de borst omhoog komen, doch beduidend vlakker, zonder sterk naar het horizontale te neigen. De hals-hoofdaanzetting moet zodanig zijn dat het hoofd gemakkelijk kan worden bewogen en het hoofd loodrecht of nagenoeg loodrecht kan worden gedragen. Rug en lendenen sterk gespierd en recht. Het hoofd moet edel, droog en mooi gevormd zijn met rustige, grote ogen en wijde neusgaten. De onderkaak, vooral de wang, mag niet fors zijn gebouwd, het

Fig. 35. Eng. volbloed, rijpaardtype.

voorhoofd daarentegen breed met recht profiel, eventueel een iets ingebogen profiel. Een klein, edel hoofd is voor het rijpaard zoal geen noodzaak, dan toch zeer gewild.

De borst moet wel diep zijn, doch de ribwelling naar buiten niet te groot, wel ver naar achter gebogen ribben.

De standen in het achterbeen dienen correct te zijn, een even te kleine hoek in het spronggewricht is toelaatbaar. Bij rijpaarden ziet men bij het voorbeen vaak een wat bokbenige stand. Indien dit niet te erg is, en vooral als het aangeboren is, is dit niet hinderlijk. Een troontredende stand ziet men zeer ongaarne, terwijl een geringe Franse stand geen overwegende bezwaren oplevert. Een korte, vooral ook steile koot, is, evenals beervoetigheid, ernstig te veroordelen.

Het temperament is levendig, doch mag niet tot heftigheid aanleiding geven.

Het rijpaard is in het algemeen niet zwaar gebouwd. De zwaarte zal dienen af te hangen van het gebruik waartoe het bestemd is. Een zwaardere ruiter, een zwaarder paard, in het algemeen althans. Bij het exterieur van het rijpaard zijn, ook in onderdelen, heel

Exterieuzeisen voor de gebruikstypen

weinig afwijkingen toegestaan. Een zekere mate van schoonheid, met een indruk van atletische kracht, zijn in hoge mate gewenst.

Het trekpaard-type In alle delen van ons land vindt men het Nederlandse trekpaard, dat geschikt is voor alle arbeid, in het bijzonder ook waar het op grote krachtprestatie aankomt. Deze arbeid mag dan verricht worden in een bedaard tempo, mede waardoor het trekpaard, dat over een groot uithoudingsvermogen beschikt, dit zonder nadelige gevolgen dagenlang achtereen kan volhouden. Het is gebleken dat voor dergelijke arbeidsprestaties het bezit van vol-

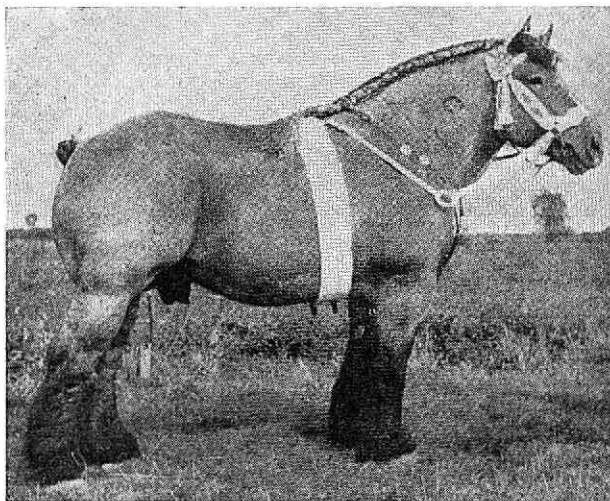

Fig. 36. Hengst van het type trekpaard, nationaal kampioenhengst Eduard van Koppushoen K. 2262

doende zwaarte nodig is. Een zwaarte die echter kan verschillen in verhouding tot de verlangde krachtsinspanningen.

Een diepe, brede borstkas, een lange achterhand, die tevens breed is, met uitstekende broek en dij, zullen aanwezig moeten zijn. Het brede, zware kruis dient iets hellend te zijn. Het geheel moet spieren hebben van voldoende lengte, doch vooral ook zeer sterk ontwikkeld.

Aan de schoft, schouder en de rug behoeven niet zulke strenge eisen te worden gesteld. Toch zijn een behoorlijke schoftontwikkeling

Exterieur-eisen voor de gebruikstypen

en behoorlijk schuine schouder noodzakelijk. Opmerkelijk is wel, dat men die meermalen bij het trekpaard dan ook ziet. De hals zal een behoorlijke lengte en vorm dienen te hebben, zodanig dat hij in harmonie is met het lichaam en mede er helpt toe bijdragen dat een harmonisch, zeer sterk, robuust gebouwd paard ontstaat, dat tot grote krachtprestaties in staat is. Het beenwerk moet goed gesteld zijn, vooral het achterbeen wil men met een juiste hoek in het spronggewricht. De stand in de kogel mag iets steil zijn, een lichte toontredende stand wordt vergeven, doch Franse stand en beervoetigheid wordt ernstig veroordeeld. Men wil het trekpaard kortbenig, omdat dit wijst op een grote robuustheid en soberheid en uitstekende gezondheid.

Hoge eisen worden gesteld aan makheid en rustige arbeidslust. Een aangenaam temperament, dat toch voldoende levendig is. Eigenschappen die bij onze trekpaarden als regel uitstekend aanwezig zijn.

Bij het paard dat de warmbloedstamboeken voorstaan komt een grote verscheidenheid van vormen voor, die naast het gebruik in de landbouw, het mogelijk maakt dat het warmbloedpaard voor verschillende andere doeleinden een grote geschiktheid bezit. Een groot, veelzijdig, gebruik kan plaats vinden. Voorheen werd het warmbloed veel als koetspaard gebruikt en ook nu kan de behoefte daaraan ruimschoots worden gedekt.

Het Friese paard vertoont een geheel andere bouw dan de types, die door het N.W.P. en de V.L.N. worden geregistreerd.

De beide laatste stamboeken streven er naar de rijpaardeigenschappen op te voeren.

Het Friese paard wil een landbouwpaard zijn met tevens geschiktheid voor rijtuigdienst.

Voor enkel gebruik in de landbouw zal dus aandacht dienen te worden geschonken aan de eigenschappen daarvoor nodig. Een sterke, robuuste, diepe bouw met goede gespierdheid. De eisen gaan in de richting van het trekpaardtype.

Voor gebruik als rijpaard dienen de eigenschappen, daarvoor nodig, in voldoende mate aanwezig te zijn.

Het tuigpaard, het concourspaard in het bijzonder, moet een grote mate van vormenschoonheid bezitten, speciaal wanneer het in de concoursring zijn talenten toont.

**Het
landbouwwarm-
bloedtype**

Exterieur-eisen voor de gebruikstypen

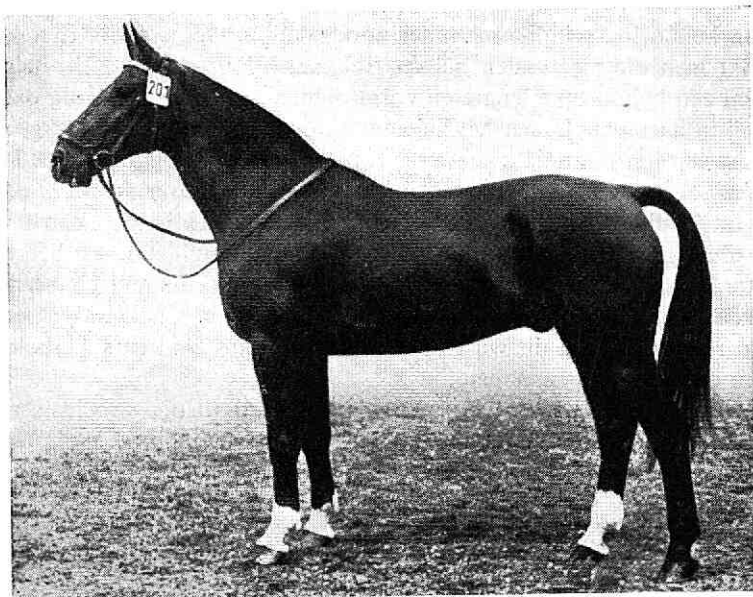

Fig. 37. Zwaar rijpaard. Uitmuntend exterieur. Staat over zeer veel bodem. Lange, rechte, goedgevormde en goed geplaatste hals; hoge, lange schoft; schuine schouder; rechte rug; zeer lange kruis; ver doorlopende broekspieren; prachtige diepte; best beenwerk met grote gewrichten; het geheel sterk gespierd.

Voorbeeld dat de exterieureigenschappen van het zware rijpaard de geschiktheid voor het landbouwbedrijf gunstig beïnvloeden.

Het is de afbeelding van de Holsteiner ruin Meteor, geboren in 1943, voortgekomen uit de gelederen der landelijke ruiters. Wereldrecordhouder van alle springpaarden met meer dan 150 overwinningen. Tot op 18-jarige leeftijd behoorde hij tot de hoogste elite in de springconcoursen. Daarna op rust gesteld. Het was genoeg.

De hals moet lang zijn en hoog worden gedragen en komt nagenoeg loodrecht uit de borst omhoog. Aan de schouder dienen hoge eisen te worden gesteld. Het kruis moet lang, breed en recht zijn, terwijl de actie tot bijzonder grote ontplooiing komt.

Aan de schoft, de rug en lendenen stelt men geen bijzonder hoge eisen, evenmin aan de standen. Bij het zuivere concourspaard wordt in dit opzicht veel vergeven, mits voorname schoonheid met elegance en gratie aanwezig zijn.

In ons land fokt de boer nagenoeg uitsluitend de paarden. Deze zullen dus in de eerste plaats geschikt moeten zijn voor de landbouwbedrijven.

Beoordeling van het paard in zijn exterieur

Voor de toekomst moet worden verwacht dat er een behoefte zal bestaan aan rijpaarden. Daarom gaat de fokrichting bij het N.W.P. en de V.L.N. zich tegenwoordig meer begeven in de richting van het rijpaard.

Omdat bij de geboorte van het veulen niet is te voorspellen welke zijn levensweg zal zijn, zal de fokkerij van het warmbloed zich baseren op het verkrijgen van een paard met lange, vrij forse, sterke en toch edele lijnen. Hoofd en hals moeten mooi gevormd zijn; schoft en schouder best ontwikkeld rug en lendenen sterk en kort; de achterhand lang, waarbij men nu nog aan het rechte kruis de voorkeur geeft. Het beenwerk zeer voldoende hard.

De lange, behoorlijk forse bouw, sluit in zich dat een spierstelsel aanwezig is van uitstekende ontwikkeling, zowel wat lengte als dikte van de spieren betreft.

In het algemeen kan men zeggen dat de exterieureisen die van het zware rijpaard dienen te benaderen.

Voor speciale doeleinden zal men dat paard kiezen, dat voor dat speciale doel geschikt is. Dit is mogelijk, omdat onze warmbloedfokkerij de mogelijkheid daarvoor biedt.

Het warmbloedpaard bezit een levendig, toch rustig en aangenaam temperament, is mak en vertrouwelijk in de omgang, terwijl geen bijzonder hoge eisen worden gesteld aan voeding en verpleging.

17 BEOORDELING VAN HET PAARD IN ZIJN EXTERIEUR

Om een paard goed te kunnen beoordelen moet men er niet te dicht op gaan staan, doch op zodanige afstand, dat men '*het geheel*' goed kan overzien en '*de verhoudingen*' goed in zich kan opnemen. Men beziet daarbij het dier van ter zijde, en zowel van achteren als van voren. Gelet wordt hierbij vooral op de lengte- en diepte-verhoudingen, de soliditeit van de bouw, de breedte, de standen, de zwaarte en kwaliteit van het beenwerk, mede in verband met het type en het geslacht.

Nadat men het paard goed heeft opgenomen, waarbij in de aller-eerste plaats naar *het geheel* en de *eventuele deugden* en daarna

Beoordeling van het paard in zijn exterieur

natuurlijk ook naar *eventuele gebreken* wordt gekeken, laat men het paard een eindje stappen.

Hierbij wordt er vooral op gelet of de stap regelmatig, ruim, veerkrachtig en vierkant is. We letten er op of het paard niet te nauw of te wijd stapt, of het eventueel de voet niet buitenwaarts of binnenwaarts opneemt.

Daarna volgt in de regel beoordeling van de draf aan de hand op dezelfde wijze als bij de stap. Afwijkingen, die in stap niet of weinig optreden, komen nu misschien te voorschijn. We letten bij de beoordeling in draf er vooral ook op, of het achterbeen voldoende ver en krachtig naar voren wordt gebracht, of dus het lichaam voldoende naar voren wordt gestuwd.

Waar we hierbij vooral mede op letten is de vraag: 'is het paard z.g. in *balans*' d.w.z. wordt het lichaam vooral in de bovenbouw voldoende in rust gehouden. Beweegt het dier zich in hetzelfde vlak, valt het niet van het ene been op het andere, ook zonder dat het kreupel is?

De draf moet bij de verschillende gebruikstypen uiteenlopen. *We vragen voor alle typen een vlotte, ruime, vierkante, veerkrachtige stap en draf.*

De bovenomschreven wijze van beoordeling, waarbij het paard in stand en daarna in stap en in draf van achteren en van voren wordt bekeken, is in ons land nog steeds de meest gebruikelijke. Het was zeer zeker beter, om het paard bovendien in zijn gangen van ter zijde te zien, omdat dan de ruimte en veerkracht in de beweging veel beter beoordeeld kunnen worden. Bij de keuringen van hengsten wordt de hengst steeds enige ogenblikken in stap rond de jury geleid.

Bij de premiekeuringen van merries laat men bijna steeds de gehele groep van dieren die men wil bekronen, in een wijde kring rondstappen.

Op deze wijze zijn de ruimte in de beweging, de vering in de gewrichten en de wijze van verplaatsing beter te beoordelen.

De inrichting van de monsterbanen op onze keuringen zou voor deze methode van beoordeling moeten worden gewijzigd; een zodanige wijziging werd in Oldenburg bij de keuringen reeds aangebracht. Dit bleek een verbetering te zijn. In ons land wordt bij de keuringen te Utrecht en te Assen in een z.g. driehoeksbaan

Harde en zachte beengebreen

gekeurd. Bij de keuringen van trekpaarden wordt deze baanvorm slechts een enkele maal toegepast.

Bij de keuring van rijpaarden dient men het paard bovendien onder het zadel te beoordelen in alle drie gangen, indien de mogelijkheid daartoe aanwezig is.

18 HARDE EN ZACHT E BEENGE BREKEN

Er kunnen behalve afwijkende standen aan het beenwerk nog andere gebreen voorkomen.

Deze worden verdeeld in twee soorten, nl.:

a. de harde beengebreen;

b. de zachte beengebreen of gallen.

De eerste voelen zoals de naam aangeeft bij betasten hard aan. De tweede daarentegen voelen zacht, dus niet benig hard, aan en kunnen van vorm veranderen.

Harde beengebreen zijn meestal *plaatselijke beenuitstortingen*, gelegen aan de oppervlakte van het geraamte, of *veranderingen van kraakbeen in been*.

**Harde
beengebreen**

Fig. 38. Voorbeen van het paard met pezen en peesscheden

Fig. 39. Spronggewricht met pezen en peesscheden

Harde en zachte beengebreeken

Zachte beengebreeken Zachte beengebreeken zijn meestal te grote vochtophoping in *slijmbeurzen*, *peesscheden* of *gewrichtszakken*. Ze worden gewoonlijk 'gallen' genoemd.

Slijmbeurzen komen voor onder pezen op plaatsen waar deze over een harde onderlaag glijden. Het zijn met vocht gevulde zakjes, die dienen ter bescherming.

Waar pezen over elkaar of over een harde onderlaag glijden, zijn deze vaak plaatselijk door een met vocht gevulde *peesschede* omgeven.

Tenslotte weten we ook, dat in de gewrichtszak, die het gewricht luchtdicht afsluit, vocht wordt afgescheiden.

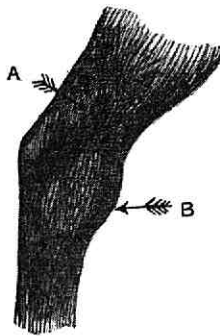

Fig. 40. A. vlotgal; B. bolspat (blaas) binnenzijden spronggewricht

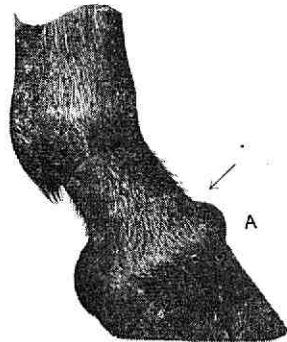

Fig. 41. A. overhoef

Men kent dus: *gewrichtsgallen*, *peesschedegallen* en *slijmbeurgallen*. De zachte beengebreeken geven bij het ontstaan soms kreupelheid. Zijn ze eenmaal gevormd, dan is het dier *als regel* niet meer kreupel, doch het gebrek, d.w.z. de te grote vochtophoping, blijft en is als regel als een uitpuiling zichtbaar.

Als enkele van de meest voorkomende *zachte beengebreeken* noemen we:

De legger De legger is een slijmbeurgal, voorkomend als een gezwel ter grootte van een vuist tot die van een kinderhoofd, aan de top van het ellebooguitsteeksel. Hij ontstaat meestal door kneuzing.

Voorkniegallen Ook aan de voorknie kunnen verschillende gallen voorkomen, die zich in de regel voordoen als zwellingen, die in afdelingen zijn ver-

deeld. Dit komt, doordat hier zoveel banden en pezen lopen dat deze slechts uitzetting op bepaalde plaatsen mogelijk maken. Ze komen niet zo heel vaak voor. Aan de voorzijde van de voorknie komt voor de kniezwam, een slijmbeursgal. Oorzaak is kneuzing. Vooral bij zeer waardevolle paarden (luxe paarden) wordt dit gebrek zeer ongaarne gezien.

Bij en aan de kogel kunnen een drietal gallen voorkomen, nl.:

De *voorkootgal*, die op de voorvlakte van de kogel voorkomt, ter grootte van ongeveer een kippeëi (wordt nogal eens waargenomen).

De *gewrichtsgal*, die aan de zijkant van de kogel voorkomt (zeer zelden).

De *sesamschedegal*, die veel voorkomt en zich bevindt op de achtervlakte van de pijp vlak boven de kogel. Deze gal doet zich voor als een zwelling aan weerszijden van de pees ter grootte van een duive- tot kippeëi.

Aan het *achterbeen* kunnen we, behalve de genoemde aan en bij de kogel, bovendien de volgende gallen aantreffen:

De *mouw* d.i. de gewrichtsgal van het achter- of eigenlijke kniegewricht. Het gebrek doet zich dikwijls voor als een enigszins cilindervormige uitpuiling aan de voorzijde van de knie en zet zich 10-12 cm voort in de richting van de schenkel. De mouw wordt betrekkelijk veelvuldig aangetroffen. Zeer zelden op oudere leeftijd, omdat de dieren met dit gebrek veelal spoedig worden opgeruimd voor de slacht. Soms hoort men bij beweging van het achterbeen een enigszins klappend geluid. Men spreekt dan van klapmouw. Het is een der weinige gallen, die de gebruikswaarde van het paard zeer nadelig beïnvloeden. Hij is zeer moeilijk of niet te genezen. Het gebrek is soms *zeer lastig* te zien.

De *bolspat* is de gal van het spronggewricht. De gewrichtszak kan maar op twee plaatsen uitzetten, nl. aan de voor-binnenzijde en aan de achter-buitenzijde. Is het minder erg en van tijdelijke aard, dan spreekt men wel van 'bloei'. Deze afwijking treffen we soms aan bij afstammelingen van bepaalde hengsten, vooral van koudbloed- en zware warmbloeddrassen.

Men ziet 'bloei' vooral bij de warmbloeddrassen ongaarne.

De *vlot-* of *waagial* komt vrij veelvuldig voor en is gelegen aan de binnenzijde in de driehoek, gevormd door de Achillespees, de top van het hielbeen en de schenkelspier.

De *hielbeensgal* of weke hazehak komt voor op de achterzijde van

Harde en zachte beengebrecen

het spronggewricht 10-12 cm onder de top van de hak. Deze gal komt hoogst zelden voor, doch geeft, als ze voorkomt, in de regel aanleiding tot kreupelheid.

De *piephak* of *dikke hak* komt voor op de top van het hielbeen. Het is een slijmbeursgal, die nooit aanleiding geeft tot kreupelheid en bij oudere hengsten dikwijls wordt aangetroffen.

We kunnen van gallen in het algemeen zeggen, dat ze met uitzondering van *de mouw*, en tot op zekere hoogte ook van de *hielbeensgal*, die als van ernstiger aard moet worden beschouwd, hoofdzakelijk als schoonheidsgebreken moeten worden aangezien. Ze komen het veelvuldigst voor bij paarden met minder droog beenwerk en dan meestal op oudere leeftijd. Bij jonge paarden wijzen ze op vroege slijtage, ongeval of op weinig kracht van het beenwerk. Ook door onverstandig gebruik door de eigenaar kunnen ze ontstaan, hetzij gebruik op te jeugdige leeftijd of te grote krachtsinspanning daaraan schuldig is.

Harde beengebrecen Harde beengebrecen zijn gewoonlijk beenuitstortingen aan de oppervlakte van het geraamte of verbeningen van kraakbeen.

De schiefel De *schiefel* komt vooral voor aan het voorbeen en wel meestal aan de binnenzijde van de pijp aan het bovenste derde gedeelte. Het nieuwgevormde been bevindt zich tussen het pijpbeen en het griffelbeentje en is gewoonlijk als een harde uitpuiling soms ter grootte van de top van een duim zichtbaar. De schiefel geeft zelden aanleiding tot kreupelheid, tenzij hij zich meer naar binnen heeft ontwikkeld, zodat een pees er langs schuurt. De schiefel is soms bij jonge paarden van rachitische oorsprong en verdwijnt dan later weer.

De overhoef De *overhoef* is een aan de kroonrand voorkomende beenuitstorting, die zich soms plaatselijk, soms ook als een lijst rondom de kroonrand voordoet. Het gebrek komt meermalen voor en is door zijn geringe afmetingen dikwijls moeilijk waar te nemen. De overhoef geeft bijna altijd ernstige kreupelheid en is een der ernstigste harde beengebrecen. Een overhoef ter dikte van een vinger is reeds flink ontwikkeld. Zelden wordt een zo sterke ontwikkeling gezien.

Harde en zachte beengebreeken

Aan de takken van het hoefbeen zit een kraakbenig verlengstuk, dat iets boven de kroonrand uitsteekt.

De hoefkraakbeenderen doen in hoge mate dienst bij het 'hoefmechanisme' (uitzettingsvermogen van de hoef). Dit hoefmechanisme bevordert de bloedafvoer van de voet en geeft veerkracht aan de hoef. Bij verbening van het hoefkraakbeen is de veerkracht van de hoef verdwenen. Het dier loopt dikwijls pijnlijk en kreupel. Komt het aan beide voorbenen voor, dan loopt het dier als regel stijf. Het wordt het meest gezien aan beide voorbenen, minder vaak aan één been. Verbening van het hoefkraakbeen is in het begin in de regel niet te zien, doch men kan het gebrek goed constateren, door met duim en vinger nabij de bal van de voet te drukken. Bij een gezonde hoef zijn de kraakbeenderen veerkrachtig en beweeglijk, bij verbening is deze veerkracht en beweeglijkheid verdwenen.

Verbening van het hoefkraakbeen is een zeer ernstig gebrek, dat soms bij het warmbloedpaard, vaker evenwel bij het trekpaard en dan vooral op oudere leeftijd, voorkomt.

Deze afwijking gaat veelal gepaard met een zeer hoog verzengedeelte van de hoef.

**Verbening
van het hoef
kraakbeen**

De spat komt voor aan de voor-binnenzijde van het spronggewricht ter hoogte van en voor de kastanje of zwilwrat. Het is een been-uitstorting, die in de regel betrekkelijk klein is.

Spat geeft bijna altijd kreupelheid; soms is een paard met spat evenwel slechts in het begin der beweging kreupel. Wordt het dier in beweging gehouden, dan verdwijnt soms de kreupelheid ('spat-

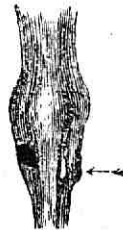
De spat

a. Normaal spronggewricht

b. Scherp afgezet spronggewricht

c. Spronggewricht met spat

Fig. 42

Harde en zachte beengebreen

warm'). Op paardenmarkten ziet men wel, dat sommige dieren steeds in beweging worden gehouden. Het gebrek komt niet zo heel veel meer voor.

Om een paard op spat te onderzoeken moeten we de spatplaats nauwkeurig bezien.

We kunnen ons daarbij achter het paard plaatsen, of even voor het voorbeen ongeveer 1 m buitenwaarts gaan staan en in beide gevallen nauwkeurig het lijnverloop aan de binnenzijde van het spronggewricht nagaan. Men kan achter het paard staande de spronggewrichten met elkaar vergelijken. Beide spronggewrichten zijn evenwel als regel niet volkomen gelijk. *Dikwijls zijn de kruis-, dij- en broekspieren aan het kreupele been minder ontwikkeld.*

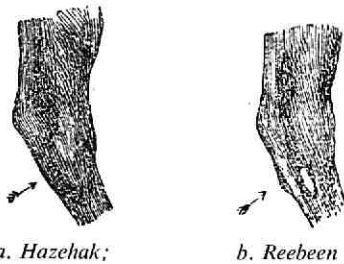

Fig. 43.

Het onderkennen van spat is niet gemakkelijk. Het vraagt veel ervaring.

Het reebeen Het *reebeen* ligt aan de buitenzijde van het spronggewricht. Het is niets anders dan een te sterke ontwikkeling van het hoofdje van het buitengriffelbeentje. Het is een schoonheidsgebrek.

De hazehak De *hazehak* ligt 10–12 cm onder de top van het hielbeen, in 't verlengde van de as van de schenkel, dus midden achter het spronggewricht. Om dit gebrek te constateren, plaatst men zich terzijde van het spronggewricht en bekijkt het verloop van de achterkant van dit gewricht. Normaal is deze lijn recht en vertoont geen kleine uitbuiging. Een hazehak wijst op een minder solide bouw van het gewricht. Men ziet deze afwijking daarom niet graag ook al geeft ze zelden kreupelheid.

De drie harde beengebreen, die dus in de regel kreupelheid geven,

zijn: de spat, de overhoef en de verbening van het hoefkraakbeen. Het enige zachte beengebrek, dat dikwijls kreupelheid geeft is de mouw.

19 LEEFTIJDSSCHATTING

De handelswaarde en de gebruikswaarde van het paard hangen, behalve van zijn overige eigenschappen af, van de leeftijd.

Het is onmogelijk de leeftijd zonder meer aan het uitwendig voorkomen te schatten, behalve wanneer men met jonge nog geheel onvolgroeide of met zeer oude dieren te doen heeft.

De leeftijd van het paard schatten we met behulp van de tandwisseling en de veranderingen, die er na de wisseling door afslijting aan de wrijfvlakte van de snijtanden optreden.

Het paard heeft in de onder- en in de bovenkaak 6 snijtanden en wel in iedere kaakhelft drie, die we *binnen-, midden- en hoektand* noemen.

We onderscheiden aan de tand '*de kroon*', d.i. het vrij in de mondholte uitstekende deel; '*de hals*', die door het tandvlees is omgeven en '*de wortel*', die in de tandkas van het kaakbeen is ingeklemd. De tand bestaat uit hard '*tandbeen*', waaromheen een witte nog hardere laag, het '*email*' is gelegen. Dit email komt ook voor in de z.g. '*kroonholte*', d.i. een trechtervormige holte in de wrijfvlakte, die zich zelfs als een '*glazuurkegel*', '*de bodem van de kroonholte*', in het tandbeen voortzet. Aan de buitenkant is de tand omgeven door een laagje '*cement*'.

De tandwortel is van binnen hol en is rijk aan bloedvaten en zenuwen. Bij het toenemen van de leeftijd vult de wortelholte zich van boven af langzamerhand met een zachter soort tandbeen, dat bij sterk afgesleten tanden als het z.g. '*tandsterretje*' op de wrijfvlakte zichtbaar is.

Het beste middel om de leeftijd van het paard te schatten vinden we in de veranderingen, die er in de loop der jaren door de tandwisseling en het uitgroeien en afslijten van de snijtanden van de onderkaak aan het gebit optreden. We letten hierbij vooral op de snijtanden van de onderkaak.

Leeftijdsschatting

Bij de leeftijdsschatting onderscheiden we de volgende perioden:

- I. Tijd van uitbotten en afslijten van de veulentanden (2 eerste levensjaren);
- II. Tijd van wisseling ($2\frac{1}{2}$ -5 jaren);
- III. Tijd van vulling van de snijtanden in de onderkaak (5-8 jaar);
- IV. Periode na het 8^e levensjaar.

Tijd van doorbreken en afslijten van de veulentanden

De 'veulentanden' of 'melktanden' verschillen in grootte en vorm belangrijk van de 'blijvende' of 'paardetanden', die er later voor in de plaats komen.

Bij de *veulentand* is de kroon 'schopvormig' en wit en op de voorvlakte *fijn geribd*, het halsgedeelte is ingesnoerd, de kroonholte is 2 mm diep.

De *paardetand* mist de schopvormige kroon, het halsgedeelte is niet ingesnoerd. De kroon is niet geribd, doch op de voorvlakte komt er bij de *snijtanden van de onderkaak één diepe sleuf* op voor. Bij die van de bovenkaak treffen we gewoonlijk twee sleuven aan. De kroonholte van de blijvende tanden is bij de snijtanden van de onderkaak 6 mm, bij die van de bovenkaak 12-14 mm diep.

Bij het pasgeboren veulens zijn er in de regel nog geen snijtanden

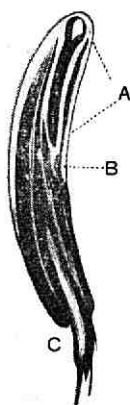

Fig. 44. Lengtedoorsnede van paardetand
A. kroonholte; B. het email;
C. tandpulpa. De kroonholte is een instulping van het email

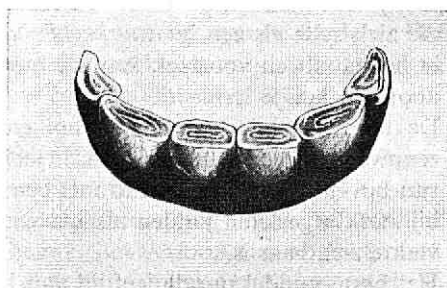

Fig. 45. 2 jaar. Op de voorvlakte van de tand meerdere kleine groefjes; de kroonholten van veulentanden zijn alle gevuld

aanwezig, soms evenwel zijn bij vroegrijpe rassen de binnensnijtanden er al.

Het uitbotten van de veulentanden gaat ongeveer volgens het onderstaande schema:

De binnentanden verschijnen op de leeftijd van 8-14 dagen.

De middentanden verschijnen op de leeftijd van 4-6 weken.

De hoektanden verschijnen op de leeftijd van 6-9 mnd.

Zodra de tanden van de onder- en bovenkaak met elkaar in aanraking komen beginnen ze aan de wrijfvlakte af te slijten. Daarbij wordt de kroonholte steeds ondieper en verdwijnt tenslotte geheel. Als de kroonholte verdwenen is, heet de tand 'gevuld'.

Dit vullen gaat bij de veulentanden betrekkelijk vlug. Op de leeftijd van ongeveer 1 jaar zijn bij de onderkaak de binnentanden gevuld; bij ongeveer 16 maanden de middentanden en op de leeftijd van 2 jaar zijn de hoektanden gevuld. Praktisch zijn de veulentanden dus gevuld op 1-, 1½- en 2-jarige leeftijd, respectievelijk binnen-, midden- en hoektanden.

Ongeveer een half jaar later, op 2½-jarige leeftijd dus, begint dan de tandwisseling.

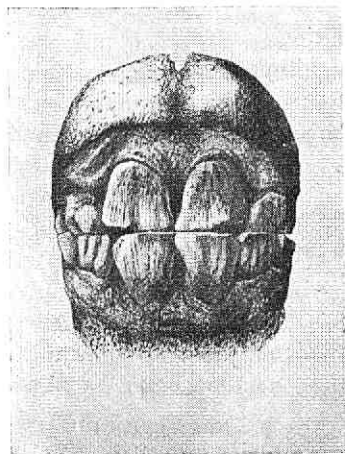

Fig. 46. 3 jaar. Het verschil in grootte tussen paarde- en veulentand is duidelijk zichtbaar. De diepe sleuf op de lipvlakte is echter niet zo duidelijk

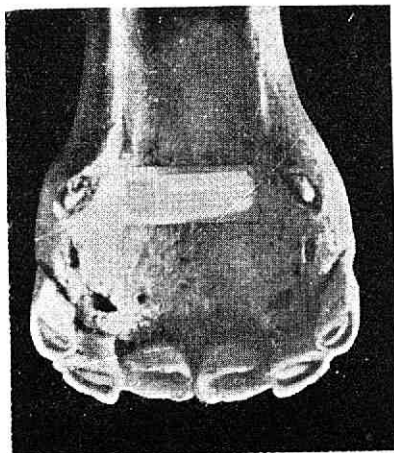

Fig. 47. 3 jaar. De voorranden van de blijvende binnentanden komen in slijting

Leeftijdsschatting

Tijd van
tandwisseling
(2½—5-jarige
leeftijd)

Onder de melktand zit de blijvende tand. Als deze uitgroeit valt de melktand uit. De blijvende tand wordt dan spoedig zichtbaar en wel eerst met de voorrand. Deze voorrand komt eerst na een half jaar in slijting (staat eerst dan geheel in de rij) en nog een half jaar later begint de achterrand af te slijten.

Het proces der tandwisseling en ook dat van de afslijting heeft bij de snijtanden in de onderkaak met vrij grote regelmaat plaats en wel volgens onderstaand schema:

2½ jaar wisseling van de binnensnijtanden (uitvullen der binnenveulentanden).

3 „ de voorranden van de blijvende binnensnijtanden komen in slijting.

3½ „ de achterranden komen in slijting.

3½ „ de wisseling van de middensnijtanden (uitvallen der middenveulentanden).

4 „ de voorranden komen in slijting.

4½ „ de achterranden komen in slijting.

4½ „ de wisseling van de hoeksnijtanden (uitvallen der hoekveulentanden).

5 „ de voorranden komen in slijting.

5½ „ de achterranden komen in slijting.

Op 5-jarige leeftijd heet het paard 'afgewisseld'. Het is dan tevens ongeveer volwassen en op zijn best.

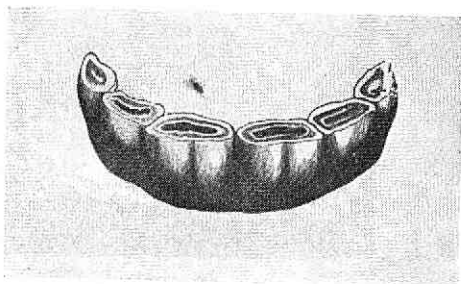

Fig. 48. 3½ jaar. De binnentanden zijn paardetanden (één diepe groeve op de voorvlakte). De binnenpaardetanden staan weer geheel in de rij, terwijl ook de achterrand der wrijfvlakte in slijting is

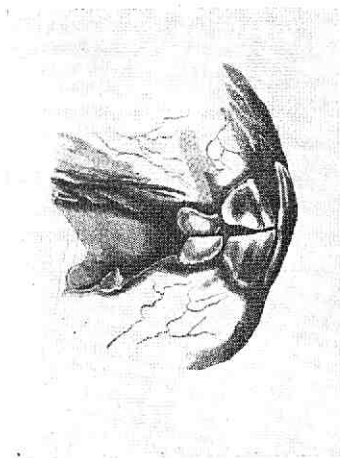

Fig. 49. 4 jaar. Duidelijk valt op het verschil in grootte tussen middenpaardetand en veulenhoektand. Diepe sleuf op de hovenkaaktand duidelijk zichtbaar

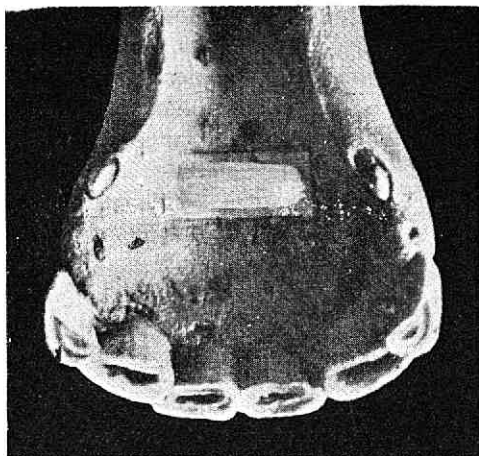

Fig. 50. 4 jaar. De voorranden van de blijvende middentanden komen in slijting, vooral rechts goed zichtbaar

De kroonholte is bij de snijtanden in de onderkaak 6 mm diep. Per jaar slijt gemiddeld 2 mm af, zodat de blijvende tand 'gevuld' is drie jaar nadat de voorrand in slijting is gekomen. Het voorgaande schema maakt ons nu duidelijk, dat de binnen-, midden- en hoeksnijtanden in de onderkaak gevuld zijn op resp. $3 + 3 = 6$ -jarige leeftijd; $4 + 3 = 7$ -jarige leeftijd en $5 + 3 = 8$ -jarige leeftijd.

Als het paard 8 jaar oud is, zijn dus alle snijtanden in de onderkaak gevuld. Het paard heet nu 'aftands' of 'van de tand'.

Als alles normaal is, is tot de achtjarige leeftijd de leeftijdsschatting vrij eenvoudig en praktisch voldoende betrouwbaar. Daarna wordt ze evenwel veel moeilijker, omdat we op verschillende kenmerken, waarop we letten, minder zeker aan kunnen. Men let daarbij op:

a. Het al of niet aanwezig zijn van de 'glazuurkegel', d.i. de email-laag, die zich op de bodem van de kroonholte bevindt. Deze 'glazuurkegel' of 'bodem van de kroonholte' komt op de wrijfvlakte iets boven de omgeving uit en is witter. Hij is in normale gevallen na 7 jaar verdwenen, dus bij de binnen-, midden- en hoeksnijtanden

Tijd van vulling van de snijtanden in de onderkaak (5-8-jarige leeftijd)

Leeftijdsschatting na het 8e jaar

Leeftijdsschatting

resp. $6 + 7 = 13$ -jarige leeftijd, $7 + 7 = 14$ -jarige leeftijd en $8 + 7 = 15$ -jarige leeftijd. Hij wordt hoe langer hoe kleiner en komt steeds verder naar achteren te liggen.

b. De vorm van het „*tandsterretje*”. We zezen er reeds op, dat de wortelholte zich langzamerhand van boven af vult met een zachter soort tandbeen. Deze wortelholte is boven in de tand spleetvormig, verder naar beneden wordt de spleet breder en tenslotte rond.

Het zachtere tandbeen, dat gewoonlijk iets donkerder van kleur

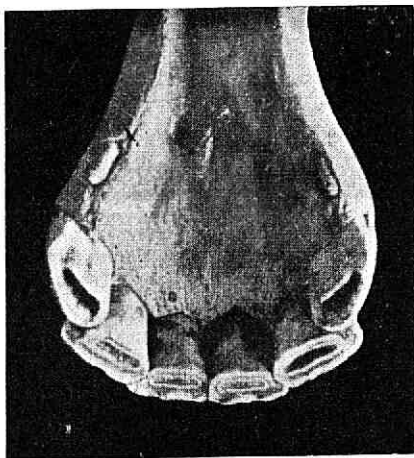

Fig. 51. 6 jaar. De binnentanden zijn gevuld

is, wordt op de wrijfvlakte zichtbaar als het 'tandsterretje'. Dit is al het geval op 7-, 8- en 9-jarige leeftijd. Het 'tandsterretje' is dan 'streepvormig'. Het wordt later 'ovaal' en tenslotte 'rond'. We kunnen hiervoor ongeveer het volgende schema aangeven:

Binnentanden	tandsterretje	streepvormig	7-11 jaar.
„	„	ovaal	11-14 jaar.
„	„	rond	15 jaar of ouder.

Bij de middentanden en hoektanden is het rond op resp. 16- en 17-jarige leeftijd.

c. Het verdwijnen van de kroonholtes in de snijtanden van de bovenkaak. Deze zijn 12-14 mm diep, zouden dus verdwenen zijn na ongeveer 7 jaar en dus op resp. $3 + 7 = 10$, $4 + 7 = 11$, $5 + 7 = 12$ -jarige leeftijd bij de binnen-, midden- en hoeksnijtanden. In de praktijk kan men er evenwel weinig op aan.

d. *De haak*. Dit is ook het geval met de z.g. 'haak', een klein uitstekend puntje aan de hoektanden van de bovenkaak, dat soms op bepaalde leeftijden te voorschijn komt, om daarna weer te verdwijnen.

Op 10-, 15- en 20-jarige leeftijd zou de haak voorkomen.

e. Hetzelfde geldt voor de 'sleuf in de hoektand' van de bovenkaak, die lang niet altijd bij alle dieren aanwezig is. Is dit wel het geval, dan treedt ze op 10-jarige leeftijd op, groeit langzamerhand verder en is op 15-jarige leeftijd halfweg de tand gekomen. Op 20-jarige

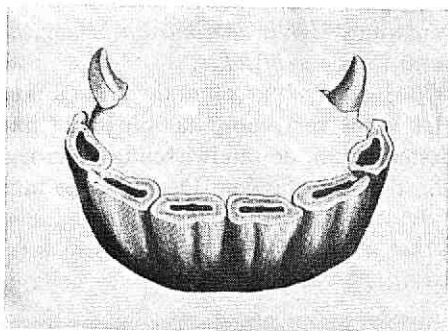

Fig. 52. 6 jaar. Binnentanden gevuld. Heel duidelijk komt op beide afbeeldingen uit dat de natuurlijke kroonholte is omgeven door een randje van email. Dit randje is steeds wit en steekt iets boven de omgeving uit

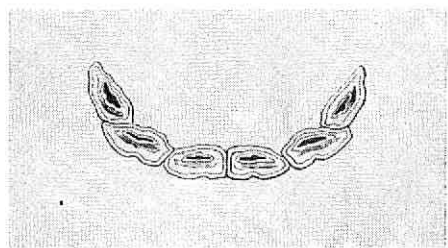

Fig. 53. 9 jaar. Alle onderkaakstanden gevuld; de binnentanden beginnen duidelijk de ovale vorm te verliezen. De kroonholtebodem wordt reeds kleiner bij de binnentanden

leeftijd gaat ze helemaal over de tand heen, om daarna geleidelijk weer te verdwijnen.

f. Tenslotte letten we vooral nog op de vorm van de wrijfvlakte, die van 'dwars-ovaal' langzamerhand min of meer 'rondachtig' wordt; daarna geleidelijk aan min of meer 'driehoekig' en tenslotte 'verkeerd ovaal'. Deze verandering in de vorm der wrijfvlakte vindt zeer geleidelijk plaats. Dikwijls is het moeilijk te zien of deze rondachtig of driehoekig is. In het algemeen kan men zeggen dat de wrijfvlakte is:

Leeftijdsschatting

dwars ovaal tot 9 jaar;
rondachtig van 9-12 jaar;
driehoekig van 12-18 jaar;
verkeerd ovaal boven 18 jaar;

Afwijking van de gewone regel

Het komt soms voor, dat er bij de tandwisseling onregelmatigheden optreden, of dat de 'vulling' van de tanden langer duurt dan normaal, doordat de kroonholtes te diep zijn. Zo'n paard met te diepe kroonholtes heet 'twijfelbaar'. Ook komt het voor, dat de 'glazuurkegel' sterker ontwikkeld is dan normaal en niet op tijd verdwijnt. *Het is daarom van belang, dat steeds wordt gelet op de vorm van de wrijfvlakte.*

Bedrogmiddelen

Het komt veel voor, dat bij jonge paarden, die voor de handel bestemd zijn, de tandwisseling vervroegd wordt door het trekken van de veulentanden. De blijvende tanden komen dan vlugger te

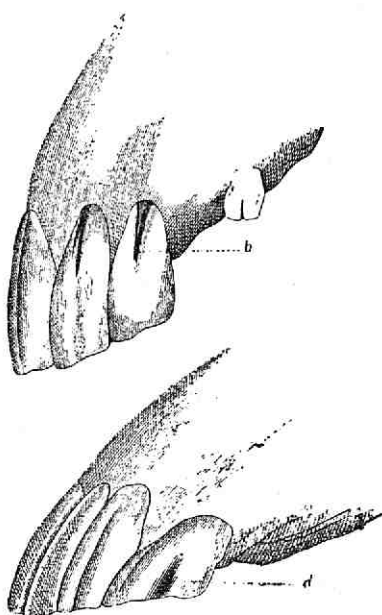

Fig. 54. Sleuf op de hoektand van de bovenkaak. Boven: 15-16 jaar. Onder: 26 jaar

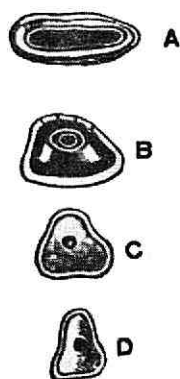

Fig. 55. Vorm der wrijfvlakte op verschillende leeftijd

A. tot ongeveer 9 jaar; B. tot ongeveer 14 jaar; C. tot ongeveer 18 jaar; D. boven ongeveer 18-20 jaar

Enkele begrippen uit de beoordelingsleer

voorschijn en het paard is eerder 'voljarig' in de mond. Dit trekken der veulentanden geschiedt nu minder dan voorheen.

Bij oude paarden, waar de kroonholtes reeds zijn verdwenen, worden soms kunstmatig nieuwe kroonholtes ingebrand. De vorm van de wrijfvlakte komt dan niet overeen met het feit, dat er nog een kroonholte is. Bovendien is een normale kroonholte, steeds omgeven door glazuur, dat iets boven de omgeving uitsteekt en witter van kleur is dan deze omgeving.

20 ENKELE BEGRIPPEN UIT DE BEOORDELINGSLEER

Bij de beoordeling van fokpaarden gebruikt men vaak verschillende termen. Enkele daarvan zijn de volgende:

Een der kenmerken van een eerste klas fokdier is dat het in Adel zijn algemene verschijning adel vertoont. We verstaan hieronder de kenmerken van de hoogst mogelijke raszuiverheid, gepaard gaande met de kenmerken ener gezonde, krachtige constitutie.

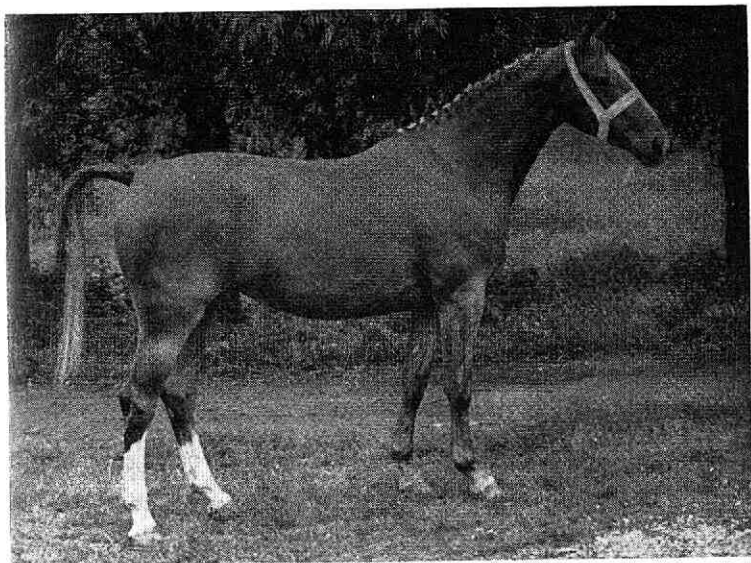

Fig. 56. Aterlia S. gld. t. 27850 ster. v. l'Invasion. Hoogst geplaatste driejarige merrie centrale keuring Dordrecht 1962. Type, adel, soort, kwaliteit en klasse. Veel eigenschappen eigen aan het rijpaard.

Enkele begrippen uit de beoordelingsleer

Een dier met adel vertoont in zijn bouw een fraai harmonisch ras-type. Te grote grofheid of te grote verfijning vallen beide buiten dit begrip.

Type We zeggen dat een dier type vertoont, als de gewenste raseigenschappen in zijn exterieur sterk naar voren komen.

Kwaliteit Een paard vertoont kwaliteit, als het naast adel en type een zeer harmonische bouw bezit, met bij het type passend droog beenwerk.

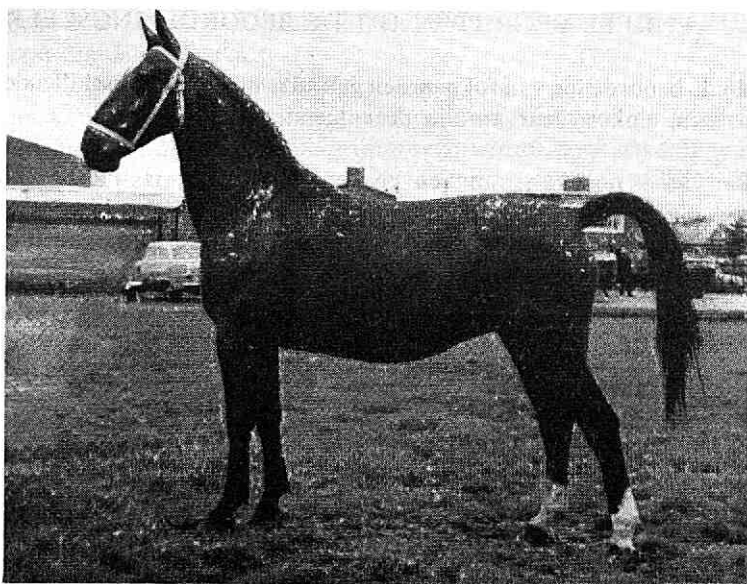

Fig. 57. Gaja N.W.P. 33379 D. v. Camper (Kambiuslijn) N.W.P. 1366 pref-Zeer hoog onderscheiden driejarige modelmerrie uit Drente. Adel, soort, kwaliteit en rijke vormenschoonheid. Toonbeeld van de snelle ombouw van het Groninger type in het N.W.P. binnen het raam van het originele bloed.

Soort Een paard heeft soort wanneer het de gewenste type-eigenschappen in voortreffelijke hoedanigheid bezit.

Klasse Een paard vertoont klasse als het de bovengenoemde eigenschappen bezit en behoort tot de allerbeste exemplaren van het ras.

21 KLEUR, AFTEKENINGEN EN SIGNALEMENT

Wat de kleur betreft onderscheidt men de paarden in: *effen- of Kleur éénkleurige* en in *gemengd-kleurige*.

De eenkleurige onderscheidt men in: bruinen, vossen, zwarten, valen, gelen en witten.

Bij bruine paarden zijn de maantop, de manen, de staart en de onderbenen zwart. De bruine kleur kan variëren van lichtbruin tot zwartbruin. Bij de zwartbruinen komt het bruine haar te voorschijn om de neus en de lippen, dikwijls ook in de liesstreek. Soms is dit bruin bij een zwartbruin paard koperkleurig (kopersnuit). Ook de voskleur komt in verschillende nuanceringen voor. Manen, staart en onderbenen zijn bij de voskleur nooit zwart, doch of lichter of donkerder dan de eigenlijke kleur. We onderscheiden al naar de kleur: goudvos, lichte vos, donkere vos, enz.

Ook de zwarte kleur varieert min of meer. We onderscheiden git-zwart (diepzwart met glans) en vaalzwart of zomerzwart.

Bij onze rassen komt de vale, gele en witte kleur praktisch nooit voor.

Bij de gemengd-kleurigen komen witte haren tussen de gekleurde voor, zonder dat aftekeningen optreden. Zijn de witte haren in de minderheid, dan sprekt men van stekelharig, en wel van stekelzwart, stekelbruin, stekelvos.

Overigens worden de gemengd-kleurigen onderscheiden in bonten en schimmels. Bij bonten komen vlekken voor, terwijl bij de schimmelkleur de haren sterk gemengd zijn, met wit in de meerderheid. De schimmels onderscheidt men in dieren met onveranderlijk en veranderlijk schimmelhaar. Bij de laatsten verandert de kleur met het ouder worden, bij de eersten daarentegen niet. Dieren met onveranderlijke schimmelkleur hebben het hoofd, de manen, de staart en de onderbenen gewoonlijk donker.

Onder aftekeningen verstaan we vlekken of vlekjes, die bij de geboorte reeds aanwezig zijn en voornamelijk voorkomen aan het hoofd en aan de benen. Aftekeningen

Aan het hoofd heeft men de aftekening op het voorhoofd, variërend van enkele witte haren tot een zeer grote *kol*. Al naar gelang van de vorm en de grootte onderscheiden we b.v.: *kleine kol*, *grote kol*, *stervormige kol*, *druipkol*, enz.

Kleur, aftekeningen en signalement

Loopt de aftekening van het voorhoofd tot op de neus, dan heet ze *bles*. Loopt deze door tot op de lip, dan spreken we van een *doorlopende bles*. Op de lip komen witte vlekjes voor, soms onbehaard. Een aftekening op de bovenlip, oplopend tot op de neus, heet *sneb*. Aan de benen kunnen de volgende aftekeningen voorkomen:

- a. Een *witte ring om de hoef*, waarbij alleen de kroonrand wit is;
- b. Een *sokje* tot halverwege de koot;
- c. Een *sok* tot aan de kogel;
- d. Een *witvoet* tot boven de kogel;
- e. Een *half-witbeen* tot halverwege de pijp;
- f. Een *witbeen* tot aan de voorknie of het spronggewricht;
- g. Strekt de aftekening zich uit tot boven de voorknie of boven het spronggewricht, dan heet het been *gelaarsd*, gaat ze zeer hoog naar boven dan noemen we dit *hoog gelaarsd*.

Een aftekening waarbij de gekleurde en witte haren gemengd voorkomen heet steeds grijs, b.v. grijze witvoet, grijze sok.

Komen aan de rand der aftekening witte en gekleurde haren gemengd voor, d.w.z. is deze niet scherp, dan heet ze *geboord* of *gezoomd*, b.v. geboorde kol of gezoomde witvoet.

Soms komt de aftekening alleen maar voor aan de binnen- of buitenzijde van het been. We spreken dan b.v. van een *halve binnensok* of *halve buitensok*, enz. De aftekeningen aan de benen worden steeds gerekend vanaf het laagste punt, behalve de halve aftekeningen, die juist vanaf het hoogste punt worden genoteerd.

Het signalement Bij het opmaken van een behoorlijk signalement wordt vermeld: het geslacht, de hoogte, het ras, de leeftijd, de kleur en de aftekeningen. Bij deze aftekeningen vermelden we eventueel of ze vóór-, binnen-, buiten- of achterwaarts oplopen.

Bij stamboekdieren wordt tevens de naam, het stamboek, en het stamboeknummer vermeld, terwijl bij keuringen van fokpaarden ook steeds de namen en stamboeknummers van de vader en de moeder in de catalogus behoren te worden vermeld. Vaak gaat men hierbij nog een geslacht verder.

Bij het signalement worden bij het aangeven van de aftekeningen heel vaak sterke afkortingen gebruikt.

In het signalement worden de aftekeningen genoemd in de volgorde: hoofd, romp, voorbenen, achterbenen.

22 PAARDERASSEN

Veeteeltkundig verstaan we onder een ras een groep van dieren, die in hoofdeigenschappen overeenkomen en deze hoofdeigenschappen bij onderlinge paring op de nakomelingen overdragen. Het is zonder meer duidelijk, dat er behoefte is aan verschillende rassen. Een paard, dat met een betrekkelijk lichte ruitser, in snelle gangen, een grote afstand moet kunnen afleggen, zal andere eigenschappen moeten bezitten dan een paard dat dagen achtereen zware ploegarbeid moet verrichten.

Al naar de behoeften zijn, mede onder invloed van bodem en klimaat, verschillende, vooral warmbloedrasen, in de 19^e eeuw gevormd. Wij hebben hier het oog op West-Europa.

Het paard heeft alle eeuwen door een grote rol gespeeld in de landbouw. Voor een landbouwpaard is proefondervindelijk komen vast te staan, dat het een betrekkelijk grote massa moet bezitten, dus betrekkelijk zwaar dient te zijn. In alle gevallen waar trekdiensten worden verlangd, is een zekere zwaarte beslist noodzakelijk.

Voor militaire doeleinden waren voorheen veel paarden nodig, zowel voor de cavalerie als voor de artillerie. De cavalerie eiste een rijpaard, de artillerie vroeg een zwaarder paard, omdat dit naast het bezit van snelle gangen en uithoudingsvermogen, in staat moest zijn de stukken geschut te verplaatsen.

Naast de paarden voor het leger waren er tuigpaarden nodig, die het rijtuig, dikwijls over slechte wegen, over grote afstand, in vrij hoog tempo moesten trekken. Ook dit paard moest dus beschikken over een zekere zwaarte en uithoudingsvermogen.

Zowel voor het leger als voor de rijtuigdienst waren voljarige paarden nodig. In alle landen zijn het in hoofdzaak de boeren geweest, die de paarden hebben gefokt.

Voor het leger en voor de rijtuigdienst dienden de paarden te komen vooral van de landbouwbedrijven, op welke zij als jong paard hun eigen kost konden verdienen.

De eisen, die voor gebruik in het leger en voor de rijtuigdienst werden gesteld, hebben de boerenfokkerij, vooral in andere landen, belangrijk beïnvloed. Zo zijn in de 19^e eeuw rassen ontstaan, gebruikt in de landbouw, geschikt voor militaire doeleinden, en voor de rijtuigdienst. Deze rassen lopen sterk uiteen, van bijna uit-

Paarderassen

sluitend rijpaard tot een zwaar koetspaard. Het laatste is, om zijn geschiktheid voor de boerenbedrijven, in ons land landbouwtuigpaard genoemd.

Al deze warmbloed rassen zijn opgebouwd met behulp van het Engels Volbloed of daaraan sterk verwante rassen.

In de loop der jaren zijn de bedoelde rassen meer of minder belangrijk gewijzigd.

Van een ras, ook van een bepaald paard, wordt gezegd dat het hoog of minder hoog in het bloed staat, ook wel dat het meer of minder bloed voert. Dit betekent dan de mate van invloed door het Eng. Volbloed uitgeoefend bij het tot stand komen van het ras of van het bepaalde paard.

Het Engels Volbloed is het beste rijpaard dat de wereld kent.

Naast deze warmbloedrassen hebben zich talrijke trekpaardrassen ontwikkeld. Vooral na 1900 is het Belgische trekpaard zeer sterk naar voren getreden.

Bloedlijnen en merriestammen

De rassen van West-Europa zijn alle cultuurrassen, dus door de mens gevormd. In meerdere gevallen zijn deze rassen tot stand gekomen door een zeer kleine groep dieren, vaak slechts door enkele hengsten en merries. Deze hebben een zodanig sterk overervingsvermogen bezeten, dat bij meerdere opeenvolgende generaties de voortreffelijke eigenschappen naar voren kwamen.

Aangenomen moet worden, dat deze grondleggers van het ras in uiterlijk van vorm hebben verschild, ook omdat zij meermalen tot verschillende rassen hebben behoord. Daarom komen bij de vertegenwoordigers van het bepaalde ras, ook bij de meest hoogstaande, overigens uniforme rassen belangrijke verschillen voor, in uiterlijk. Dit moet vooral aan de afstamming worden toegeschreven.

Zonder bekende oorzaak komen in elk ras plotseling hengsten en merries naar voren, die sterk hun stempel op de fokkerij drukken door hun voortreffelijke eigenschappen tot in verre geslachten mee te geven. Op deze wijze worden bepaalde stammen gevormd, welke onderling verschillen in eigenschappen. Betreft het een hengst, dan spreekt men van bloedlijn, bij een merrie van merriestam of stam.

Door het verschil in eigenschappen tussen de merriestammen zal het bijna altijd mogelijk zijn het ras aan te passen aan de eisen,

die een bepaald tijdperk stelt, terwijl tevens de mogelijkheid voor een veelzijdig gebruik vergroot wordt.

Het is voor een fokkerij van groot belang de merriestammen te behouden, zo mogelijk nieuwe tot ontwikkeling te brengen. De stamboekleiding zal daarom op de hoogte moeten zijn van de eigenschappen, welke de merriestammen bezitten. Niet enkel het exterieur is van belang, doch makheid, werklust, arbeidsprestatie, vruchtbaarheid, het verloop van het normale slijtageproces, temperament, uithoudingsvermogen, zijn van minstens evenveel gewicht. Door middel van de hengstenkeuringen is het mannelijk fokmateriaal betrekkelijk gemakkelijk in exterieur te wijzigen; de merriestammen kunnen niet spoedig worden veranderd. Dit is een belangrijk voordeel, omdat de tijd heeft geleerd, dat een ras in de loop der jaren soms belangrijke veranderingen moet ondergaan. Door de merriestammen is die mogelijkheid aanwezig, omdat gebruik kan worden gemaakt van die stammen, die de gewenste eigenschappen voor dat bepaalde tijdperk bezitten.

A. Enkele vooraanstaande buitenlandse warmbloedrassen

23 DE ARABIER

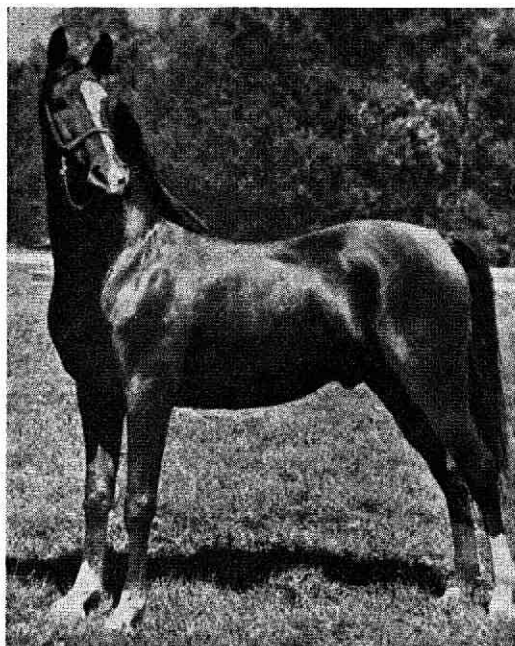
De Arabier is de beste en meest op de voorgrond tredende tegenwoordiger van de oosterse rassen. De beste Arabische paarden worden gefokt in Nedjed in Centraal-Arabië.

Het aantal van de allerbeste raszuivere Arabische paarden is niet heel groot.

De typische Arabier is betrekkelijk klein (1.45–1.55 m stokmaat) en kenmerkt zich door een zeer edele, elegante, zeer harmonische lichaamsbouw. Het beenwerk is fijn, maar buitengewoon droog en daardoor, hoewel de standen lang niet altijd correct zijn, sterk.

De Arabier wordt uitsluitend als rijpaard gebruikt. Hij is laatrijp en munt uit door grote soberheid en uithoudingsvermogen.

De betekenis van het Arabisch volbloed is vooral deze, dat het direct en indirect heeft bijgedragen tot de vorming van vrijwel alle warmbloedrassen. Direct is dit b.v. het geval geweest bij het

*Fig. 58.
Hengst Nuri Sinbad,
authentiek Arabische
Volbloed*

Engels Volbloed, dat op zijn beurt weer heeft bijgedragen tot de vorming van een groot aantal edele warmbloedrassen. Nog heden ten dage wordt de Arabier gebruikt om aan verschillende rassen nieuw bloed toe te voeren, hetzij voor instandhouding, hetzij voor verbetering; speciaal voor die rassen, die hoog in het bloed staan. Een enkele maal vindt aanwending plaats in fokkerijen van paarden met minder bloed.

24 HET ENGELS VOLBLOED

Tot het Engels Volbloed behoren alle paarden die staan ingeschreven in het z.g. 'General Studbook' of, voor zover buiten Engeland geboren, zowel van vaders- als van moederszijde, zuiver afstammen van in dit stamboek ingeschreven voorouders.

Dit ras wordt bijna uitsluitend voor *sport* (de renbaan) gefokt. Het is ontstaan door kruising van inheems Engels merriemateriaal

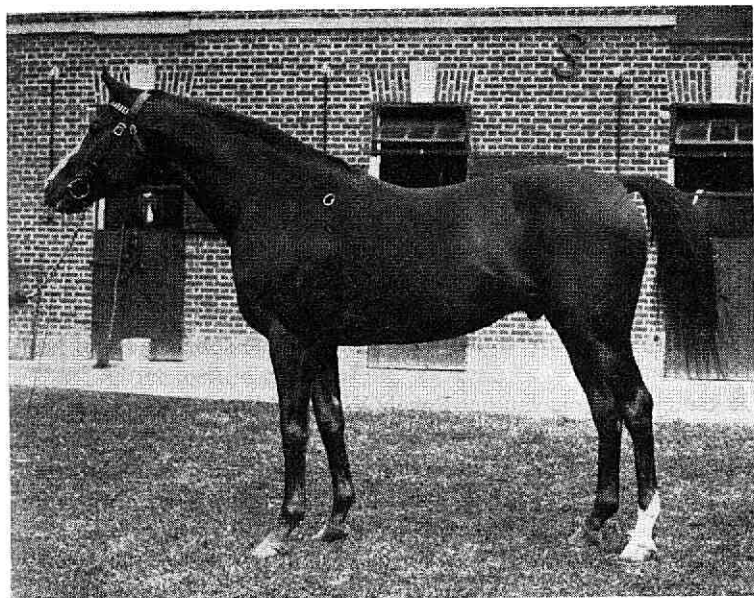

Fig. 59. Engels Volbloed

met ingevoerde Arabische hengsten. Reeds voor de invoer van dit Arabische bloed kwamen in Engeland paarden voor met grote snelheid en groot uithoudingsvermogen. Deze beide voor een renpaard allerbelangrijkste eigenschappen zijn evenwel door de kruising niet onbelangrijk verbeterd.

Een drietal, aan het eind van de 17^e en het begin van de 18^e eeuw ingevoerde hengsten zijn de stamvaders van het tegenwoordige Engels Volbloed geworden. Het zijn Darley's Arabian, Byerly's Turk en Godolphin.

De fokkerij van dit meest kosmopolitische ras is uitsluitend gebaseerd op de prestatie op de renbaan. Als voorbereiding voor de renbaan vindt een uitermate zorgvuldige training plaats.

Reeds bij deze training valt een belangrijk percentage uit. Alleen de goede dieren brengen het zover, dat ze aan de rennen deelnemen en alleen de allerbesten komen ten slotte uit op de wereldberoemde grote rennen.

De voornaamste foklanden zijn buiten Engeland: De Verenigde Staten van Noord-Amerika, Australië, Frankrijk en Duitsland.

De Oost-Pruis

Van dit op uiterste snelheid gefokte paard, wordt wel beweerd, dat het in alle vormen loopt, d.w.z. het ras heeft geen zeer uniforme exterieur-eigenschappen.

Toch bestaat er een zekere overeenkomst en een zeker type. Het renpaard heeft de edele verschijning van de Arabier overgenomen, is evenwel als regel belangrijk groter (stokmaat 1.60-1.70 m).

De gestalte is die van het typische rijpaard; de totaalverschijning evenals bij de Arabier zeer edel; sterk sprekend hoofd, met droog, hard, betrekkelijk fijn beenwerk.

Het temperament is vaak veel minder gemakkelijk dan bij de Arabier, waarvan dit hoogstaande ras ook de soberheid niet heeft overgenomen.

De grote betekenis van het Engels Volbloed ligt niet zo zeer in zijn eigenlijke prestaties op de renbaan, als wel in het feit, dat het ras heeft gediend en nog dient voor kruising met andere rassen.

Doel dezer kruisingen is geweest, de snelheid en het uithoudingsvermogen, tevens vooral ook de hardheid en kwaliteit van het Engels Volbloed in deze rassen over te fokken. Vooral de rassen, die voor militaire doeleinden (remonte-aankopen) werden gefokt, danken vrijwel alle in sterke mate hun ontstaan mede aan het Engels Volbloed.

Ook de zwaarste warmbloedrassen evenwel zijn ontstaan als resultaat van kruisingen, waarbij het Engels Volbloed, of rassen met veel bloed, die door kruising met het Engels Volbloed zijn ontstaan, zijn gebruikt.

25 DE OOST-PRUIS

De Pruisische Staat heeft zich steeds in sterke mate met de paarde-fokkerij bemoeid. Doelstelling hierbij is steeds geweest, dat door de boeren een paard wordt gefokt, dat grote geschiktheid bezat als legerpaard (cavallerie, artillerie).

In 'Trakehnen', een \pm 400 ha groot landgoed aan de Litause grens in Oost-Pruisen, had de Staat een eigen fokkerij. De zeer goede vakkundige leiding dateert hier reeds vanaf 1786.

Naar dit landgoed wordt de Oost-Pruis vaak Trakehner genoemd. Het hengstenmateriaal dat gebruikt werd was vroeger overheersend

Arabisch Volbloed, later hoofdzakelijk Engels Volbloed. De laatste jaren voor de oorlog maakte men weer meer gebruik van Arabische hengsten.

Doel dezer fokkerij is steeds voornamelijk geweest de produktie van fokhengsten, die door de Staat vooral gestationeerd werden in Oost-Pruisen.

Doel der private fokkerij in Oost-Pruisen is steeds geweest het fokken van een edel, sterk, sober warmbloedpaard, zo geschikt mogelijk voor remonte-aankoop.

De typische Oost-Pruis is zeer edel, met vaak wat fijn, doch hard droog beenwerk. Hij is wat laatrijp. Dit brengt mee dat hij eerst op 5- à 6-jarige leeftijd gheel is ontwikkeld.

Door de gewijzigde omstandigheden na de oorlog is het de laatste jaren zwaarder geworden en wordt nu ook in West-Duitsland zuiver gefokt. Vluchtelingen uit Oost-Pruisen brachten zeer hoogwaardig fokmateriaal mede.

26 DE HANNOVERAAN

Reeds in de 17e eeuw genoot het Hannoveraanse paard vermaardheid. De Staat bemoeide zich ook in dit gebied reeds vroeg met de fokkerij door in belangrijke mate als hengsthouders op te treden (Hengstendepot Celle, opgericht in 1735).

De afstamming van de Hannoveranen gaat in sterke mate terug op het Engels Volbloed. Ze zijn evenwel als regel niet onbelangrijk zwaarder. De typische Hannoveraan was een zeer goed remonte-paard. Hij heeft meer massa dan de Oost-Pruis en is vooral in de zwaardere exemplaren een goed paard ook voor het boerenwerk. Het doel is een paard te fokken dat als zwaarder rijpaard uitblinkt en dat tevens als landbouwpaard kan worden gebruikt. Sedert 1959 worden paarden, welke in hun afstamming voor de helft of meer Eng. Volbloed zijn, niet meer in het stamboek ingeschreven.

In latere jaren na de oorlog heeft men vanuit de hengstendepots meerdere hengsten ter dekking gesteld van rassen, die meer geschikt zijn voor het landbouwbedrijf, zowel koudbloedrassen

Het Westfaalse paard

(Rijnlanders en Belgen) als warmbloeddrassen (Oostfriezen en Oldenburgers).

Voor onze fokkerij heeft de Hannoveraan zeer weinig of geen betekenis gehad.

27 HET WESTFAALSE PAARD

Voorheen had men in Westfalen een klein, breed, gespierd warmbloedpaard dat ongeveer de massa bezat van een zware pony. Het ras had slechts lokale betekenis. In het midden der dertiger jaren heeft men een aanvang gemaakt met de omvorming van dit paard door vooral Hannoverse hengsten en enkele Eng. Volbloed hengsten te gebruiken, waardoor uit deze verdringingskruising een zwaar rijpaard is ontstaan, dat in het algemeen de zwaarte van de Hannoveraan evenaart. Tegenwoordig worden nog veel Hannoverse hengsten gebruikt en enkele Engelse volbloed hengsten. Daarnaast heeft men ook de eigen hengstlijnen.

Ook hier dekken, naast deze wat hoog in het bloed staande hengsten, hengsten van andere rassen, die meer op de basis zijn gefokt voor gebruik voor landbouwdoeleinden, vooral trekpaardhengsten van Belgische origine of daaraan sterk verwant.

28 DE OLDENBURGER

In Oldenburg wordt reeds zeer lang een hoogstaande paardenfokkerij bedreven. Een grote bloei bereikte deze fokkerij onder de regering van Graf Anton Günther (1603-1667). Daarna trad een tijdperk van verval in.

In 1821 werd door de Staat een verplichte hengstenkeuring ingesteld. Vanaf dat jaar mogen slechts goedgekeurde hengsten dekken. Door het geven van premies aan de beste hengsten werden deze voor het eigen fokgebied vastgelegd. Sedert 1840 werden tevens voor merries premies beschikbaar gesteld.

De Staat Oldenburg heeft door wettelijke voorschriften helpen bevorderen dat de fokkerij zich zo heeft kunnen ontwikkelen door

Landbouwpvaard

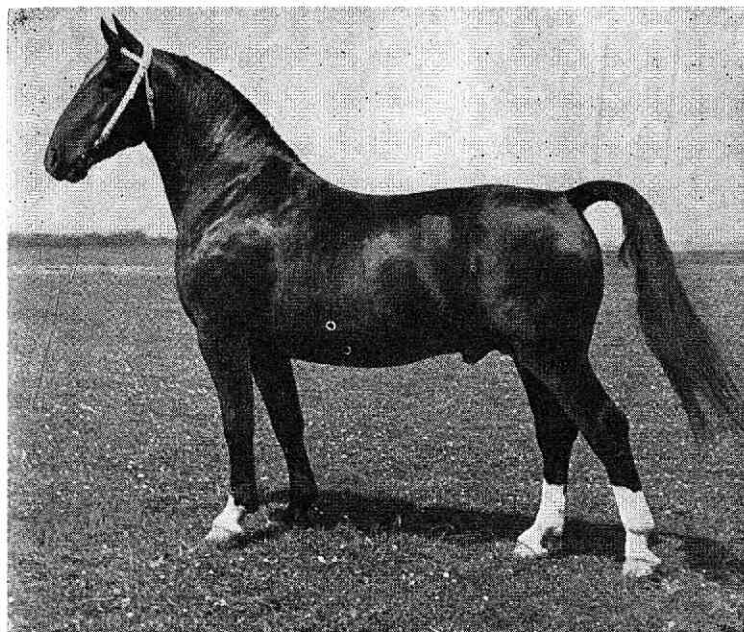

Fig. 60. Oldenburger premiehengst Lothar. Hengst der tegenwoordige richting in Oldenburg. Edele, sterk gespierde hengst met prachtige romp. Voorstand iets onderstandig Hoogstgeplaatste hengst in München in 1955. Kampioenhengst in 1956 te Hannover, beide op de D.L.G., de grote Duitse Landbouwtentoonstelling. Eerste premiekeuring van hengsten in Oldenburg 1956. Hengst van de Lupuslijn.

o.m. er voor te zorgen dat met behulp van een primeringsstelsel voor hengsten, merries en veulens het allerbeste fokmateriaal voor het eigen fokgebied bewaard blijft.

Van 1897 tot 1923 werd Oldenburg verdeeld in een noordelijk en in zuidelijk fokdistrict, omdat oorspronkelijk de fokrichting enigermate verschilde. Toen dit niet meer het geval was is de vereniging tot stand gebracht van de beide districten te zamen met het Vorstendom Lübeck, waar wettelijk dezelfde fokrichting was voorgeschreven.

Sedert de invoering der verplichte hengstenkeuring in 1821 heeft men in Oldenburg zeer streng op type gekeurd, werd bij de keuring van hengsten het fokdoel zeer sterk in het oog gehouden.

Het oorspronkelijk fokdoel, het fokken van een elegant, zwaar

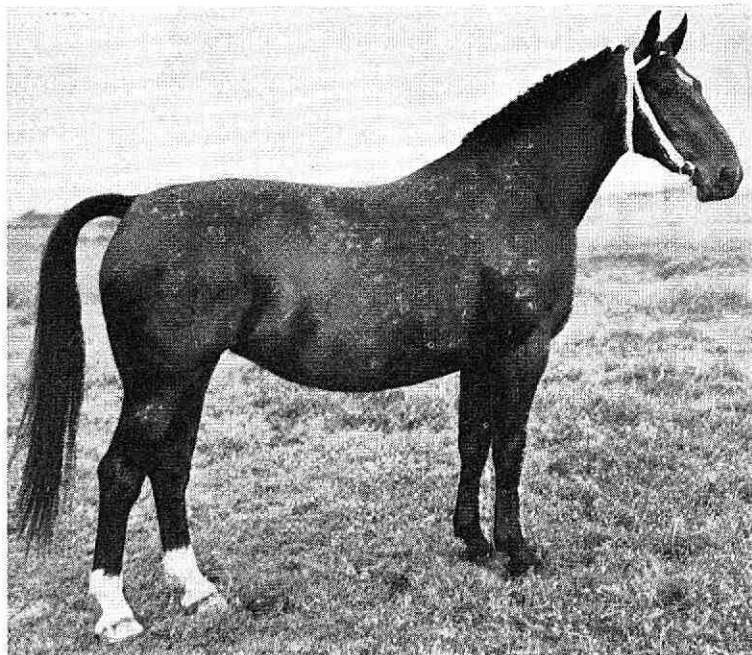

Fig. 61. Feldgoldperle 82427. Hoogstgeplaatste merrie van Oldenburg 1962. v. Chronist (Condorlijn). Uitstekende merrie, waarbij de klasse van het beenwerk opvalt. Het beeld is niet geflatteerd. De uitstekende eigenschappen van deze merrie komen niet voldoende tot uiting. De grote lengte, de voorname vorm en de gespierdheid van de achterhand zijn onvoldoende zichtbaar. Als verrichtingspaard zeer hoog onderscheiden.

koetspaard, is reeds lang verlaten en het pleit voor de vooruitziende blik van de leidende figuren dat deze telkens vroegtijdig hebben aangevoeld wanneer wijziging van het fokdoel moest plaats vinden. Voor het eigen gebied zijn elk jaar maar een betrekkelijk klein aantal jonge hengsten nodig. Bij de goedkeuring van deze jonge hengsten kan men dus zeer hoge eisen stellen, terwijl het primeringssysteem er voor zorgt dat dit allerbeste materiaal voor het eigen gebied wordt vastgelegd. Voor export komen dan ook meerdere goede jonge hengsten beschikbaar.

Naast de hengsten die worden goedgekeurd om in het eigen gebied ter dekking te worden gesteld, wordt een aantal goedgekeurd voor die landstreken waar men behoefte heeft aan Oldenburger heng-

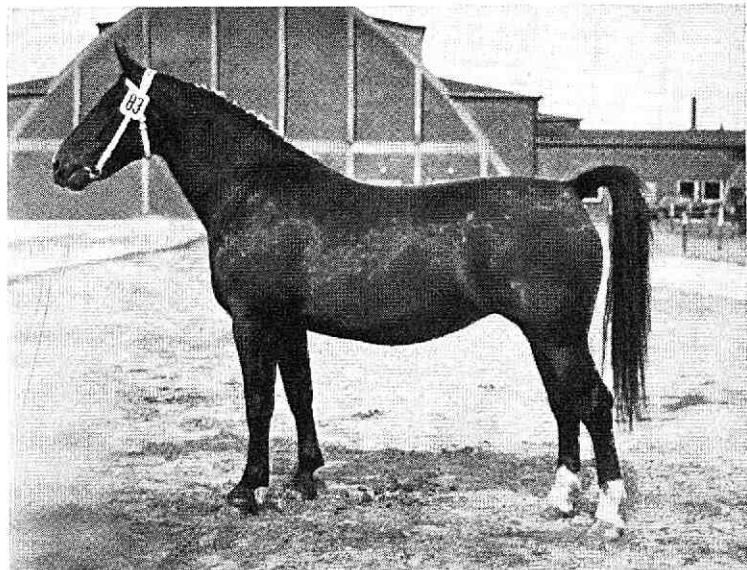

Fig. 62. Waldpracht 82354. Op een na hoogstgeplaatste merrie van Oldenburg 1962. v. Loihar (Lupuslijn). Duidelijk komt de grote lengte van de tegenwoordige Oldenburger naar voren. Ook de fors gespierde, lange achterhand, de kwaliteit van het beenwerk. Eveneens uitstekend bij de verrichtingskeuringen.

sten. Dit geldt enkel voor die hengsten welke aan de keuring deelnemen.

Oldenburg kan het zich veroorloven dat het elk jaar enkele zeer beste hengsten vrij geeft voor het buitenland, ook al zijn deze soms hoog geprimeerd.

Enkele stamvaders hebben zeer grote invloed in de fokkerij uitgeoefend. Enige daarvan hadden het Engels Volbloed in de eerste of tweede generatie van de stamboom.

Het ligt niet in onze bedoeling de stamvaders van het moderne Oldenburger paard uitvoerig te behandelen¹.

In het midden der dertiger jaren is aan een zware Engelse Volbloed, Lupus, die ook op de renbaan bewezen had, wat te kunnen presteren, een aantal uitgezochte merries toegevoerd.

¹ Wij mogen voor de uitvoerige beschrijving der Oldenburger fokkerij verwijzen naar J. Schlüsler: *Das Oldenburger Pferd*. Dr. Dencker: *Das Oldenburger Pferd* en Dr. Gerhard Hummert: *Die wichtigsten Stutenstämme des Oldenburger Pferdes*.

De Oldenburger

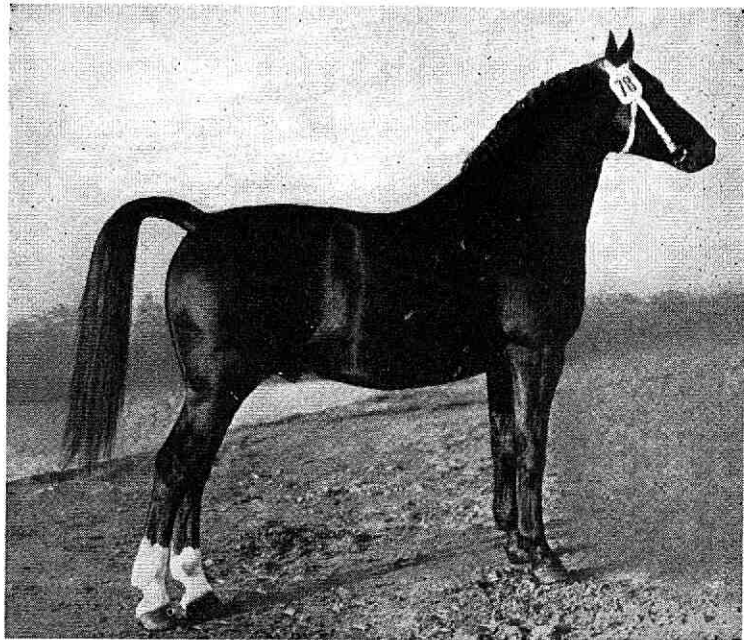

Fig. 63. Chronist v. Condor. Premiekeuring Oldenburg 1960 eerste premie en hoogste plaats. Rijke, voorname, tevens heel beste lijnen. Hals, schoft, schouder, rug, lendenen en kruis uitstekend gevormd. Beenwerk met veel kwaliteit. Stand vanaf de kogel bij het voorbeen iets te steil

Aanvankelijk scheen dit experiment weinig resultaat op te leveren, ook al werden enige zoons en kleinzons van deze hengst voor dekking goedgekeurd en zelfs geprimeerd. Natuurlijk verkreeg men ook vrouwelijke nakomelingen uit deze paringen.

Vrij plotseling bleek echter een kleinzoon wel degelijk verrassende fokresultaten op te leveren, zodat deze in staat bleek een eigen hengstenlijn te vormen, die thans in betekenis afneemt.

In 1950 heeft men de Anglo Normand Condor ter dekking gesteld, een wat lichte, harde hengst, ongeveer 3/4 volbloed. Selectie van de hem toegevoerde merries heeft niet plaats gevonden. Wel werd de voorzorgsmaatregel genomen dat de afstammelingen niet in het stamboek konden worden ingeschreven dan na keuring, hetgeen anders niet het geval is. Oldenburg heeft reeds zo lang een reine teelt bedreven, dat het ras zich buitengewoon uniform vererft en

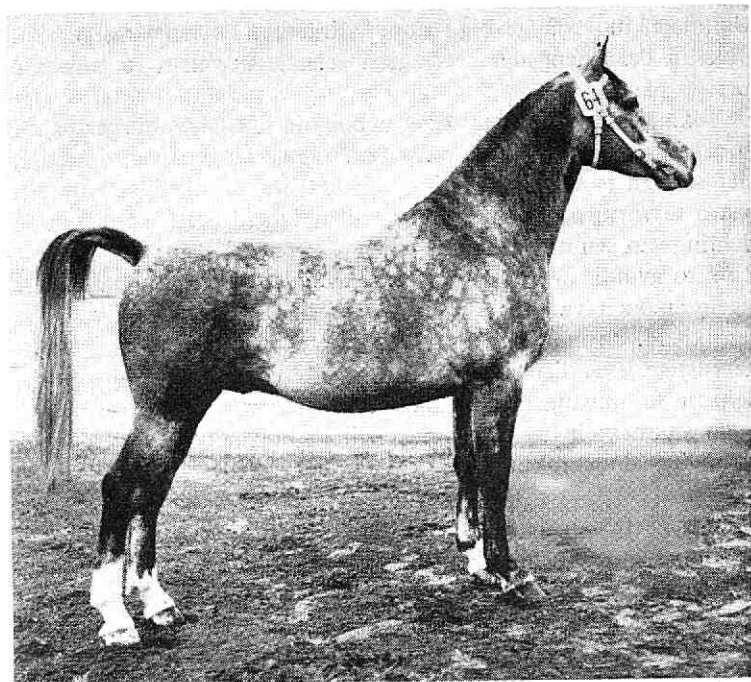

Fig. 64. Chronos 4253. Voorlopig 1^e premiehengst (Angeld). Zeer harmonisch gebouwd, met veel adel. Bijzondere afstamming. Veel lengte en diepte. Zeer beste schoft en schouder, hard beenwerk met de best gespierde onderarm en schenkel.

dat alle vrouwelijke nakomelingen welke uit de normale fokkerij voorkomen in het stamboek worden ingeschreven.

De paring met dit vreemde bloed heeft tot resultaat gehad dat van de eerste jaargang veulens drie hengsten voor het eigen fokgebied werden goedgekeurd en dat ook van latere jaargangen nakomelingen, zowel mannelijk als vrouwelijk, als ook kleinzons en kleindochters, sterk naar voren zijn gekomen en meermalen hoog zijn bebroond.

Aan de Oldenburger hengstenlijnen hebben dus zowel Lupus als Condor een eigen lijn toegevoegd, waarbij de Condor-lijn van veel betekenis is geworden.

In 1959 is de Eng. Volbloedhengst Adonis ingevoerd, een zeer hard paard, die in zijn afstamming meermalen dezelfde voorouders heeft als Lupus. In 1961 is een tweede Eng. Volbloedhengst,

De Oldenburger

Manolete, in 1963 gevolgd door Miracolo, ter dekking gesteld. Ook bij deze hengsten heeft geen selectie der hem toegevoerde merries plaats.

De fokleiding besloot tot deze invoer om het Oldenburger paard in belangrijke mate aan te passen aan de verlangens van deze tijd. Het streven is door veredeling van het oorspronkelijke type een paard te vormen dat nog groter veelzijdigheid bezit, vooral in de richting van een uitstekend rij- en springpaard.

Zeer zorgvuldig wordt in het oog gehouden dat de fundamentele eigenschappen van het Oldenburger paard bewaard blijven. De eerlijkheid, de makheid, de grote arbeidslust en arbeidsprestatie, het rustige, levendige temperament, de intelligentie en de vertrouwdheid in de omgang met dit paard. Ernstig wordt gewaakt dat de oude waardevolle hengst- en merrielijnen blijven bestaan. Het is de bedoeling door fokkundige selectie het gehalte daarvan op te voeren.

Adonis heeft aan de verwachtingen, gezien uit een oogpunt van fokkerij, niet voldoende voldaan. Van Manolete zijn er nog slechts veulens, zodat omtrent hem geen gefundeerd oordeel kan worden uitgesproken.

In het najaar van 1962 kreeg Oldenburg de driejarige hengst, Chronos. Deze is van bijzondere afstamming, nl. een zoon van Condor uit een dochter van een volbloed Arabier. Deze Chronos is een mooie, harmonisch gebouwde, harde, voldoende zware hengst met correcte bewegingen. Voor het eerst na 50 jaren heeft Oldenburg nu in hem weer een schimmelhengst.

Het Oldenburger paard is een uitstekend paard dat naast zijn uitmuntende eigenschappen als landbouwpaard een grote veelzijdigheid bezit. Hij is zeer voldoende zwaar, met goede voorhand, waarbij de hals, naar onze begrippen, vaak iets rijker kon zijn. Schoft, schouder, rug en lendenen zijn best. De achterhand is zeer lang en buitengewoon goed gespierd met mooi lang en breed kruis. Hij staat over veel bodem. Het beenwerk, dat voldoende hard is, heeft als regel goede standen. De kogels zijn nogal eens wat klein en rond, terwijl de voeten ook de aandacht vragen.

De Oldenburger wordt op meerdere plaatsen in Duitsland gefokt, terwijl ook fokmateriaal naar het buitenland wordt geëxporteerd. Voor onze fokkerij is die van Oldenburg van zeer grote betekenis geweest, ook nu nog, omdat hengsten uit de Lupus- en Condorlijn

Het Oostfriesse paard

in het noorden van ons land dekken. De laatste lijn krijgt hier waarschijnlijk meer betekenis dan de eerste, omdat van de Lupuslijn geen belangrijke invloed blijvend is te verwachten. De feiten bewijzen dat de moderne Oldenburger een uitstekend paard is voor de landelijke ruitersport.

29 HET OOSTFRIESE PAARD

Oost-Friesland is steeds een land geweest waar de paardenfokkerij heeft gebloeid. Het Oostfriesse paard stond dicht bij het Oldenburgse, doch had oorspronkelijk een eigen inslag. Een belangrijk percentage der in Oost-Friesland gefokte hengsten was voorheen van zuiver Oldenburgse afstamming.

In de jaren dat de fokkerij moest worden gewijzigd, ging dit land

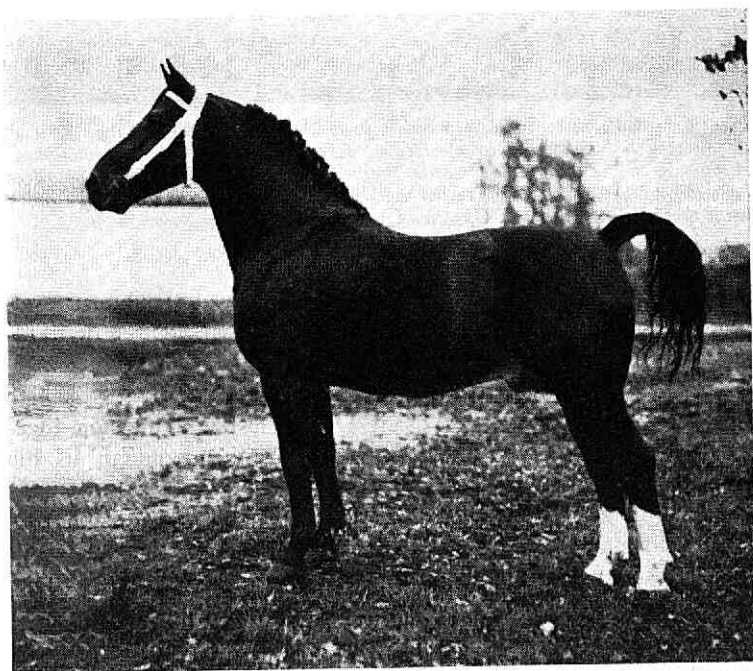

Fig. 65. Wildschütz O.F.S. 2150. In 1962 en in 1963 uitgeroepen tot de beste hengst van Oostfriesland. In deze hengst stroomt vrij veel Arabisch bloed.

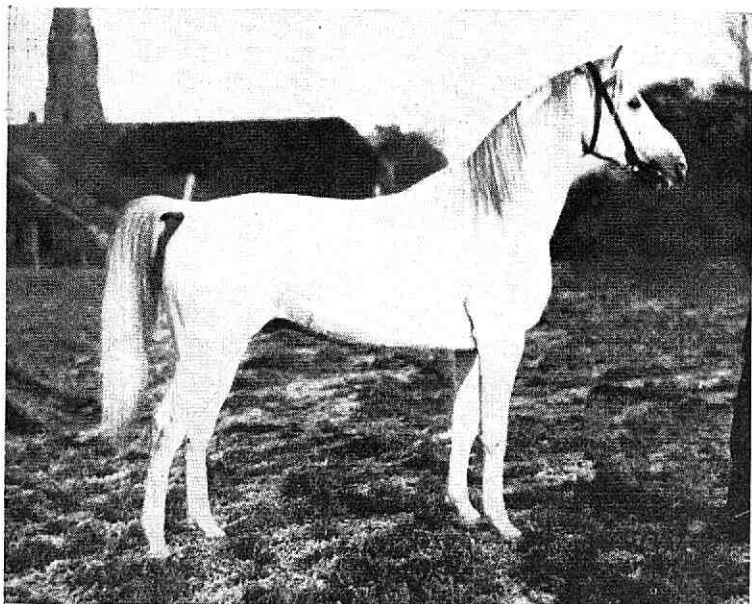

Fig. 66. Gazal, bijna volbloed Arabier, in 1963 in Oost-Friesland ingevoerd uit de stoeterij Babolna (Hongarije). Hoogte 1.58 m, dus hoger dan gewoonlijk de Arabieren zijn. Zeer best gebouwde hengst met veel kwaliteit. Mooi hoofd en hals; hoge, lange schoft; lange achterhand met ver doorlopende broek; lange onderarm; forse, brede schenkel. Opvallend ook de relatief grote gewrichten

heel sterk letten op zwaarte, waardoor een zwaar, robuust landbouwpard werd verkregen, dat echter de nodige adel en de hardheid van het beenwerk miste.

Voorheen had de Oostfriesse fokkerij voor ons land nogal enige betekenis. Menigmaal werden uit Oost-Friesland hengsten ingevoerd, die in het algemeen niet zo goed hebben voldaan als die uit Oldenburg.

Teneinde de adel en de kwaliteit weer op te voeren, heeft men een Anglo Normand ter dekking gesteld, doch dit pogen heeft gefaald. Direct resultaat werd evenmin bereikt met een tweetal Arabische hengsten. Hun zoons en kleinzons hebben een gunstige invloed uitgeoefend, evenals een hengst uit Nederland ingevoerd, die ontsproot uit de eens zo beroemde Oostfriesse schimmelstam, waarvan in Groningen een tak aanwezig was.

In 1963 heeft men een uit Hongarije ingevoerde hengst, met zeer veel Arabisch bloed, ter dekking gesteld.

Zowel in Oldenburg als in Oost-Friesland zijn uit de kruising met de hoog in het bloed staande hengsten wel dure handelspaarden voortgekomen.

Ook nu nog bezit Oost-Friesland wel degelijk goede paarden, dank zij ook zijn merriestammen, doch over het geheel genomen is het peil der fokkerij gedaald, beoordeeld naar Nederlandse begrippen.

30 DE HACKNEY

Dit uit Engeland afkomstige ras is het luxe tuigpaardras bij uitnemendheid. Zorgvuldige teeltkeus en training hebben de Hackney gevormd. Door geen enkel ras wordt een zo hoge, pronkende gang, zowel in voorste als achterste ledematen getoond. Ver-

Fig. 67. Hackney-merrie Basing Belle. Uit Engeland geïmporteerde Hackney; kampioen van Nederland. Zeer hoge paradegangen, zoals die van het typische tuig- en concourspaard worden verlangd. Fraaie afbuiging van de hals.

De Anglo-Normand

schillende zeer goede Hackney-hengsten zijn vroeger voor de dek-dienst in ons land o.a. in Gelderland geïmporteerd.

Hij heeft zijn betekenis voor ons land verloren, behalve dan voor sport. Voor dit doel bezit ons land thans meerdere goede Hackney's. Er bestaat een stamboek voor dit ras.

Op concoursen-hippique worden de klassen der Hackney's veelal onderverdeeld in die voor de grote maat en die voor Hackney-pony's.

De Hackney heeft in de loop der jaren zeer sterk aan zwaarte ingeboet.

31 DE ANGLO NORMAND

Door de gunstige invloeden van bodem en klimaat heeft het paard in Normandië zich al vroeg onderscheiden. De Romeinen hebben zijn beste eigenschappen geroemd, terwijl uit middeleeuwse akten naar voren komt dat het ook toen als ridderpaard werd gewaardeerd. Geen ras heeft waarschijnlijk eerder de invloed ondergaan van oosterse hengsten als de Normandiër.

In 1714 stichtte Lodewijk XIV een stoeterij te Le Pin en waren de meeste hengsten van oosterse afkomst. In de jaren 1765-1790 heeft men veertig van de allerbeste Engelse Volbloed hengsten ingevoerd. Juist toen de ontplooiing zou beginnen wierp de revolutie alles omver. Ofschoon in 1795 reeds met het herstel van de stoeterij werd begonnen werd zij in 1806 door Napoleon officieel weer in werking gesteld.

De Anglo Normand is eigenlijk eerst ontstaan na 1830, omdat men vanaf die tijd een vast systeem van veredeling invoerde, waaruit ongeveer 1850 het vaste type van de Anglo Normand naar voren kwam. Om voldoende zwaarte te behouden zijn later weer Cleve-lander en ook Norfolk hengsten ingevoerd, terwijl nog weer later elite Engels Volbloed werd gebezigd.

Uit bovenstaande blijkt wel hoe sterk dit ras zijn ontstaan te danken heeft aan het Engels Volbloed, waarbij niet alleen de Staat, doch ook particulieren in deze richting hebben gewerkt. In het begin dezer eeuw was het meer een tuigpaard dan een zadelpaard, al bezat het grote geschiktheid voor legerdoeleinden.

In een groot land als Frankrijk is het van veel belang dat het leger in eigen land kan remonteren en is het niet te verwonderen dat de militairen hun stempel op de fokkerij hebben gedrukt. Vooral na 1914 werd algemeen ingezien dat de fokkerij er zich naar moest richten een zwaar zadelpaard voort te brengen. Vermoedelijk met het oog op de landbouw wilde men toch een zekere zwaarte behouden.

Van het tuigpaard kreeg de tegenwoordige Anglo Normand het skelet, de statuur, van het Eng. Volbloed de schouder, de vorm van de borstkas, het temperament en het uithoudingsvermogen. Het is dus een zwaar zadelpaard¹ geworden, dat mede is ontstaan door enkele inheemse halfbloedhengsten, die buitengewone verervers der gewenste eigenschappen bleken te zijn.

Voor de Oldenburger fokkerij heeft de Anglo Normand zeer grote betekenis gehad door de in ongeveer 1870 ingevoerde hengst Normann. Van deze hengst stamt een gedeelte der in Oldenburg dekkende hengsten rechtstreeks in mannelijke lijn af. Deze lijn neemt in betekenis af. In 1950 heeft men daar ingevoerd, de hengst Condor, een Anglo Normand, die in zijn afstamming 3/4 Eng. Volbloed is, en welke hengst speciaal voor dit doel werd uitgezocht door de Oldenburgse fokleiding.

In ons land dekten vroeger verschillende hengsten van dit ras, zonder dat zij invloed van betekenis hebben gehad. In de twintiger jaren werden nog twee Anglo Normands ter dekking gesteld, die evenmin aan de verwachtingen hebben beantwoord.

Enige jaren na de oorlog kwam in Gelderland de Anglo Normand l'Invasion. Deze heeft een zeer grote invloed uitgeoefend op de Gelderse fokrichting. Een andere hengst van dit ras, ongeveer terzelfder tijd ingevoerd, heeft geen betekenis gehad.

In 1963 is opnieuw een Anglo Normandische hengst in Gelderland ingevoerd.

¹ Er wordt in Normandië ook een ander type met andere eigenschappen gefokt.

32 HET HOLSTEINSE PAARD

Dit ras is eveneens opgebouwd uit paarden met zeer veel bloed, zelfs Arabieren hebben in belangrijke mate aan zijn vorming bijgedragen.

Uit deze paarden met veel bloed heeft men een zwaar paard weten te fokken, dat breed en diep is en een sterke gespierdheid bezit. Het fokdoel van het Holsteiner stamboek is dan ook het fokken van een paard, dat in de eerste plaats geschikt is voor het landbouwbedrijf en daarnaast, zoals in elke fokkerij van het zwaardere warmbloedpaard, een grote veelzijdigheid bezit, dus tevens voor allerlei andere diensten met succes kan worden gebruikt, vooral als rijpaard en springpaard.

Het Holsteinse paard¹ is meermalen zwaar, zodanig dat een stokmaathoogte, die ver boven de 1.60 uitgaat, niet zelden voorkomt. Deze zeer belangrijke hoogte vindt mede zijn oorzaak in de, in het algemeen, zeer beste schoft, doch daarbij wordt dan een diepte aangetroffen, die het doet voorkomen, dat het paard belangrijk kleiner is. Een zeer grote deugd.

Zeer hoge eisen worden gesteld aan de kwaliteit van het geheel, maar vooral aan de gaafheid en hardheid van het beenwerk, dat daardoor soms wat licht toont. Een lang, breed en diep spronggewricht wordt beslist verlangd.

De gangen zijn zeer ruim; de bewegingen zijn vlot en gemakkelijk, en ver vooruitgrijpend.

Aan een uitstekende vering in de kogel wordt veel aandacht besteed. Er komen in het ras zeer beste springpaarden voor.

Zeer eigenaardig is wel, dat men in Holstein de rachitis vrijwel niet kent, hetgeen wel zeer bijzonder pleit voor de hardheid.

Naast deze eisen aan het exterieur gesteld, wordt vooral ook gelet op makheid, op een rustig prettig humeur. Merries en hengsten welke in het boerenbedrijf niet voldoen, worden van de fokkerij uitgeschakeld. De in het noorden van ons land ingevoerde Holsteinse merries hebben onze eigen paarden als landbouwpaard niet overtroffen.

¹ Voor hen die meer van de Holsteinse fokkerij begeren te weten, wordt aangeraden te bestuderen: Dr. Rosemarie Schele: Zuchtaufbau und Vielseitigkeitseignung des Holsteiner Pferdes auf der Grundlage der Hengstlinien.

De voornaamste koudbloedrassen

Ongeveer dertig jaren geleden heeft het ras een regeneratie ondergaan. Het treedt nu weer meer op de voorgrond.

De hoeven zijn in het algemeen niet het sterkste punt, meermalen wat vlak en met wat lage verzenen, zonder dat bepaald brokkeligheid optreedt. De laatste jaren is met succes gebruikt gemaakt van hoog in het bloed staande hengsten, Trakehner, Anglo-Arabieren en vooral Eng. Volbloed. Van de elf in 1963 goedgekeurde driejarige hengsten is er slechts een van het originele bloed.

Op drie en een halfjarige leeftijd worden deze hengsten aan zeer zware verrichtingsproeven onderworpen, die zij met succes moeten volbrengen. Het onderzoek omvat een zware trekproef, beoordeling onder het zadel, waarbij het springvermogen tevens wordt onderzocht. In het onderzoek wordt ook betrokken een beoordeling van het temperament, het karakter, de voedselopname en de voedselverwerking.

Uit bovenstaande blijkt dat Holstein zijn fokkerij sterk wijzigt, maar ook bestaat het vaste voornemen om de oude bloedlijnen en merriestammen te bewaren. Het doel is om daarnaast een paard te kunnen brengen dat als rij- en springpaard uitermate voldoet.

B. De voornaamste koudbloedrassen

Er komen in West-Europa in hoofdzaak twee groepen van koudbloedrassen voor, nl. de groep van de zware Engelse en van de Belgisch-Franse groep.

Ze komen bij alle verschillen in tweeërlei opzicht overeen, nl. het bezit van veel massa en een rustig temperament. De eerste zowel als de tweede eigenschap is voor een trekpaard, dat vooral stappend zware trekdiensten moet verrichten, van het hoogste belang.

Tot de Engelse koudbloedrassen behoren *de Shire*, *de Clydesdale* en *de Suffolk*, die alleen maar een lokale betekenis hebben.

De Shire en *Clydesdale*, vooral de eerste, behoren tot de allermoeilijkste rassen die er zijn. Ze vertonen in hun bouw enigermate de vormen van de warmbloedrassen. Een bezwaar vormt het uitermate sterk ontwikkelde „behang”, dat vooral bij de Shire zeer zwaar is en zich tot hoog aan de pijpen uitstrekt. Ze zijn vaak iets vlakribbig en opgeschort en laten zich niet zo gemakkelijk in conditie houden. Voor ons land zijn ze van geen betekenis.

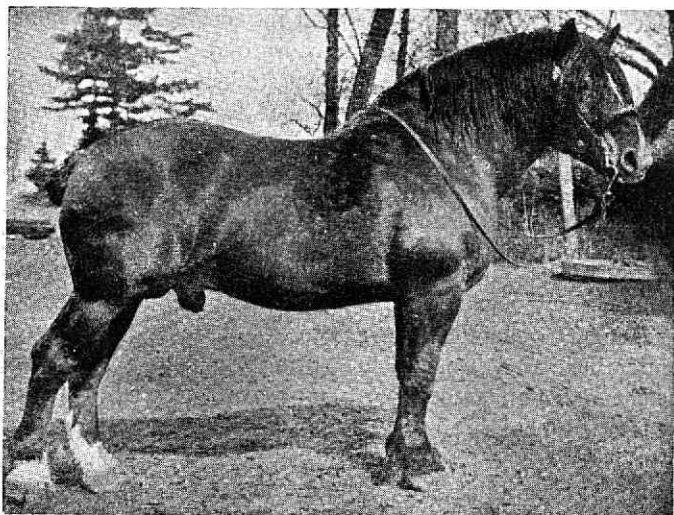

Fig. 68. Brin d'or. Kampioen van België in 1900. Een der grondleggers van het ras. Men vergelijkte deze afbeelding met die van het moderne type om de evolutie van het ras te zien

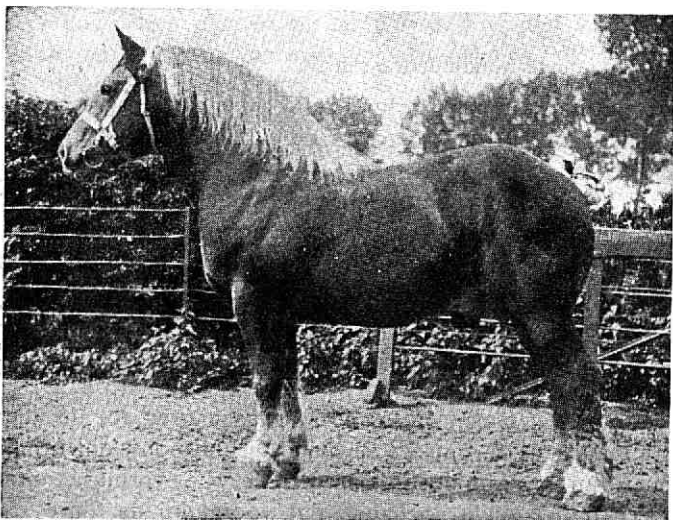

Fig. 69. Indigène du Fosteau door Brin d'Or. Stamvader van groot formaat. Verschillende van zijn zonen en kleinzonen hebben de grondslag helpen leggen voor de tegenwoordige trekpaardfokkerij in Nederland. De afbeelding toont deze stamvader op twintigjarige leeftijd.

Tot de Belgisch-Franse groep behoren o.a. *de Belg*, *de Boulonnees* en *de Percheron*. De laatste heeft vooral buiten Frankrijk grote verbreiding gevonden in Noord-Amerika en Canada, zelfs in Rusland.

33 HET BELGISCH TREKPAARD

Het Belgisch trekpaard is voor ons verreweg de meest bekende en de belangrijkste vertegenwoordiger van alle trekpaardrassen.

Ook andere landen hebben hun speciale rassen voor het verrichten van zware trekdiensten, welke alle ondergebracht kunnen worden bij de z.g. koudbloedrassen.

Vooraf na de wereldtentoonstelling in 1901 te Parijs heeft het Belgische trekpaard een enorme vlucht genomen en is vermoedelijk het meest verspreide trekpaardras van de gehele wereld geworden, dat zich overal gemakkelijk aanpast aan bodem en klimaat, waar deze geen zéér grote verschillen vertonen met het Belgische stamland.

Vroeger onderscheidde men in België een viertal typen: het Vlaamse paard, het Brabantse, het Condrosz- en het Ardennerpaard. Deze zijn in feite allemaal verdwenen, behalve dan dat officieel nog de Ardenner bestaat, doch dit is niets anders dan een verkleinde uitgave van het moderne Belgische paard. Tegenwoordig kent men dan ook alleen nog één type, de moderne Belg, die in ons land onderverdeeld wordt in vier groepen, nl. dieren van de grote-, midden- en kleine maat en de Ardenner, naar gelang der schofthoogte. Hengsten met een schofthoogte van ± 1.64 m en meer worden gerekend tot de grote maat; bij merries is ± 1.63 m beslissend voor de indeling, de kleine maat is ongeveer 1.52 m. Bij de Ardenner 1.45 of iets hoger.

Reeds zeer vroeg heeft men in België al bepalingen in het leven geroepen om de paardenfokkerij te bevorderen, waarbij men vasthield aan het eigen inheemse paard. Ook toen van overheidswege omstreeks 1830 hengsten van andere rassen, warmbloeds, ter kruising werden aanbevolen, weigerden de boeren hun merries door deze te doen dekken. Toch meende men in die tijden, dat kruising nuttig en noodzakelijk was. In België zijn, zo omstreeks

Het Belgische trekpaard

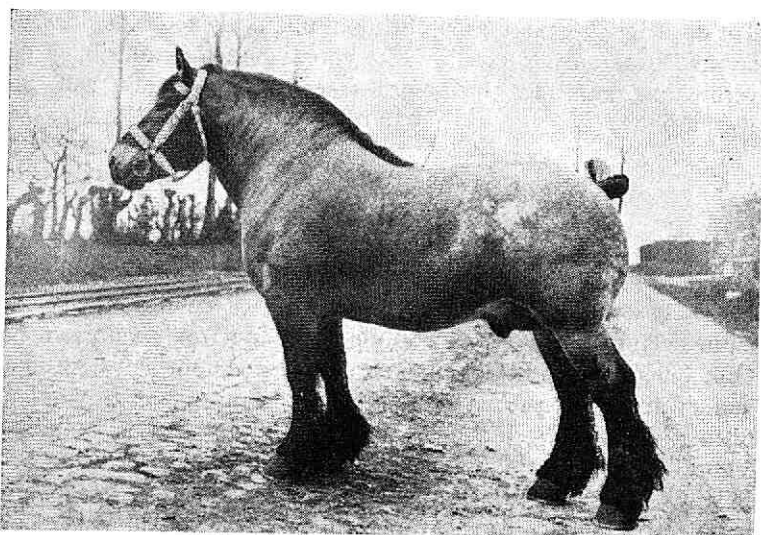

Fig. 70. Albion d' Hor. Nationaal kampioen van België 1923. De grote grondlegger van het moderne type trekpaard

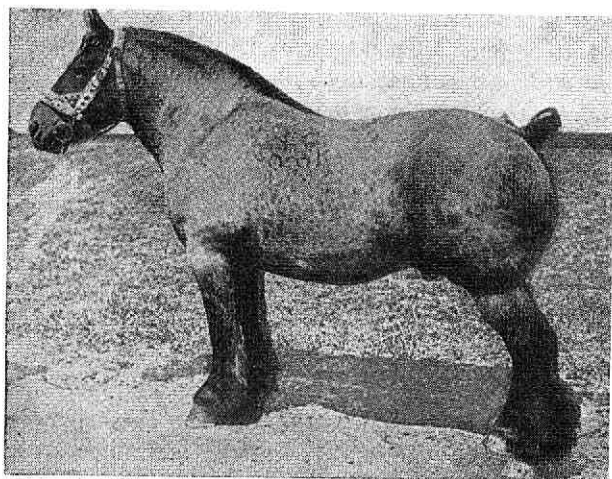

Fig. 71. De beroemde stamvader Avenir d'Herse, die op de tegenwoordige fokkerij van het trekpaard zo'n enorme invloed heeft uitgeoefend. Men lette op de grote overeenkomst in lijnen met zijn vader

1820 enkele hengsten van het trekpaardtype ingevoerd uit Engeland. Vermoedelijk zijn dit Shires geweest.

Steeds hebben enkele provincies in België uitgeblonken in het bezitten van beste paarden. Vanuit het Denderdal heeft de fokkerij van het tegenwoordige type over geheel België zijn oorsprong gevonden. De tegenwoordige fokkerij is voor een belangrijk deel op deze hengsten uit Engeland, met de in het Denderdal aanwezige merries, terug te voeren.

Zoals dat bij meerdere hoogstaande rassen het geval is, is de oorsprong van het Belgische paard terug te voeren op enkele stamvaders.

De grootste uitbreiding kwam van François de Dikke van Wijnhuizen, die in het Denderdal dekte en heel sterk zijn type deed doorslaan. Een achterkleinzoon, sterk op hem ingeteeld, was Orange I. Via deze Orange I is het ras verder verbreid, vooral door zijn zoons Jupiter en Brillant. Was de eerste een leverancier van hengsten, de tweede gaf vooral zeer beste merries. Op hogere leeftijd dekte Orange I veel dochters en kleindochters van de hengst Bayard, een hengst uit Henegouwen, waar men steeds zeer beste paarden had. Deze Bayard was overigens van vrijwel onbekende herkomst. Uit deze paringen ontstonden veel beste hengsten en merries.

Als beste zoon van Jupiter is bekend geworden Brin d'Or, welke voor ons land van enorme betekenis zou worden, daar zijn kleinzoons Laboureur d'Isaac, Moustic de Grandglise, Indigène de Wisbecq en Mordicus door de oorlog in 1914 naar ons land kwamen en hier de mogelijkheid schiepen voor het vormen van een hoogstaande fokkerij.

In België trad vrij plotseling een achterkleinzoon van Brin d'Or buitengewoon op de voorgrond, de in 1916 geboren Albion d'Hor, die sterk was ingeteeld op voornoemde Bayard. Deze Albion d'Hor heeft zich zo geweldig weten door te slaan, dat nagenoeg alle hengsten dit bloed voeren. Hij is het geweest, die het moderne type leverde. Albion d'Hor wordt beschreven als een prachtig gespierde, sterk gebouwde, gestopte hengst, met uitstekend gevormde achterhand, vooral een best achterbeen en een mooi, typisch, apart gevormd hoofd. De borstdiepte had iets groter kunnen zijn. Ook het voorbeen was voldoende, maar niet overwegend.

Het Belgische trekpaard

Naast deze stam zijn nog enkele andere hengstenstammen aanwezig, doch hun betekenis is niet groot.

Van Albion d'Hor konden twee zoons vooral hun stempel sterk op de fokkerij drukken, nl. Avenir d'Herse en Gaulois du Monceau,

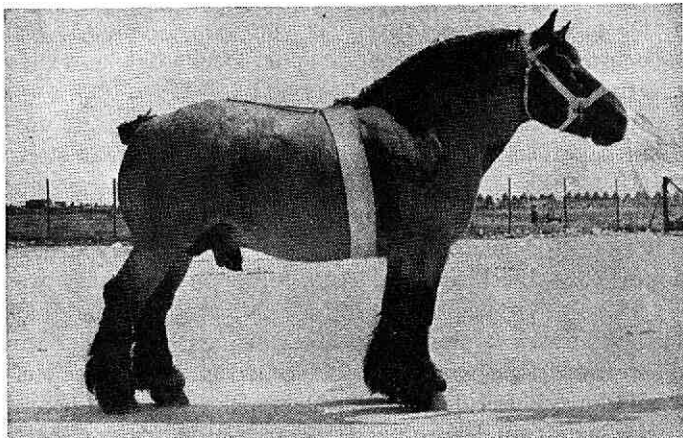

Fig. 72. Nico van Beek. Kampioenhengst Belgisch type. Uitmuntende vertegenwoordiger van dit hoogstaande ras

twee hengsten verschillend van gedaante. Avenir bezat meer het type van het best gebouwde, buitengewoon correcte rechthoekpaard, met de schuinere schouder, het lange kruis. Gaulois was een groot zwaar paard, doch niet geheel onberispelijk in de onderdelen.

Gaulois dekte slechts enkele jaren in België en werd uitgevoerd naar Saksen. De invloed van Avenir is zeer groot geworden. De Gaulois-lijn is, vermoedelijk ten onrechte, niet geheel tot ontwikkeling gekomen.

In 1886 is opgericht de Société Nationale du Cheval de Trait Belge, welke het stamboek beheert.

In 1889 kreeg men er de verplichte keuring der hengsten, hetgeen nu nog het geval is. Niet anders dan goedgekeurde hengsten mogen dekken. De merries echter worden krachtens geboorterecht in het stamboek ingeschreven. Het stamboek in België kent geen graden; alleen hengsten, welke zeer goed fokken ontvangen een z.g. conservatie-premie.

Het Belgische trekpaard

Lange tijd is Henegouwen de provincie geweest waar de fokkerij op het hoogste peil stond. Nog staat dit gebied mede vooraan in de rij, doch geleidelijk aan heeft Vlaanderen, vooral door invoer van beste hengsten, zich opgewerkt tot nagenoeg gelijke hoogte. Vooral in de laatste twintig jaren is dit het geval.

De fokkerij is in hoofdzaak in handen van kleine fokkers met één of twee paarden; er zijn slechts enkele grote fokkers.

De Belgische regering steunt de fokkerij in belangrijk hogere mate dan dat het geval is in ons land; niet alleen in geld, doch ook anderszins ondervindt de fokkerij daar veel groter belangstelling. Deze manifesteert zich wel heel sterk bij de grote Nationale Tentoonstelling, die elk jaar te Brussel wordt gehouden, waar het elite-materiaal der fokkerij in tal van groepen en individuen wordt voorgebracht, teneinde een zo duidelijk mogelijk beeld te geven van de hoge stand der fokkerij. Deze Nationale Tentoonstelling wordt in België beschouwd als een nationaal gebeuren en trekt enorme belangstelling, ook uit het buitenland. Het Belgische paard is en wordt dan ook naar een groot aantal landen geëxporteerd, welke export echter de laatste jaren belangrijk is teruggelopen.

Het Belgische trekpaard is als regel buitengewoon mak en gewillig met een rustig temperament. Hij vertoont geheel het type dat zich gemakkelijk laat voeren. Het rantsoen kan zonder bezwaar voor het overgrote deel uit goedsoortige ruwvoedermiddelen bestaan, al mag natuurlijk een behoorlijke hoeveelheid krachtvoeder nimmer ontbreken.

De meest voorkomende raskleuren waren oorspronkelijk vos en bruin, meermalen ook schimmel, zelden zwart. Tengevolge van de grote invloed van Albion d'Or is bruinschimmel nu overheersend. De voskleur komt belangrijk minder voor.

Het ras is in de loop der jaren sterk verbeterd. Met behoud der typische eigenschappen won het aan vormenschoonheid.

34 PONYRASSEN

Voor de tweede wereldoorlog werden hier betrekkelijk veel pony's ingevoerd uit de Oosteuropese landen. Zij vonden hier hun weg naar de kleine bedrijven en voor licht werk in de steden. Zij waren buitengewoon verschillend van vorm en grootte, doch voldeden in het algemeen goed, omdat zij zeer sober waren en zeer goed bruikbaar.

Ons land telt thans zeer veel ponyrassen, de Shetlander, de Welsh-,

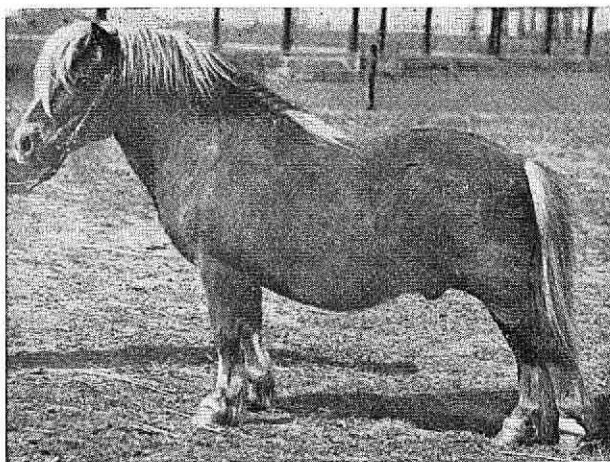

Fig. 73. Zeer typische Shetlandpony. Enorme diepte, enorme gespierdheid

de New Forest- en de Yslandse pony zijn wel de voornaamste. De Shetlander is het meest verbreid. Ponys zijn in het algemeen sterk gebouwde paardjes, die in hoofdzaak worden gebruikt als rijpaardje voor kinderen. Zij kunnen zeer zeker een goede aanvullende trekkracht leveren.

Voor al deze ponys bestaat een stamboek; dat voor de Shetlander telt het grootste aantal leden.

Ofschoon de zuiver economische betekenis dan niet zo groot moge zijn, is toch wel van belang dat kinderen met paarden leren omgaan en het paard leren waarderen.

De zwaarste ponyrassen heten hier tussenmaats paard. Een ver-

tegenwoordiger in ons land is het Fjordenpaard. Deze hebben natuurlijk wel economische betekenis, omdat zij gebruikt worden op de kleine boerenbedrijven, terwijl ook voor andere doeleinden deze kleine paarden kunnen worden aangewend.

35 HET FJORDENPAARD

Het fjordenpaard wordt sedert onheugelijke tijden in Noorwegen gefokt. Het is een klein, diep, sterk gespierd paard met goed, zeer voldoende hard beenwerk. Het heeft een stokmaat van ongeveer 1.44 m. De hals is als regel wat kort en zwaar, dus van dikke spieren voorzien, het hoofd klein en vol uitdrukking, de borst breed en diep, de romp is als geheel sterk gespierd, met vaak iets lange en wat weke rug. Het kruis is voldoende lang, doch bij een behoorlijke breedte, iets afgerond.

Het stelt zeer weinig eisen, terwijl het in het algemeen zeer mak en bedrijfszeker is.

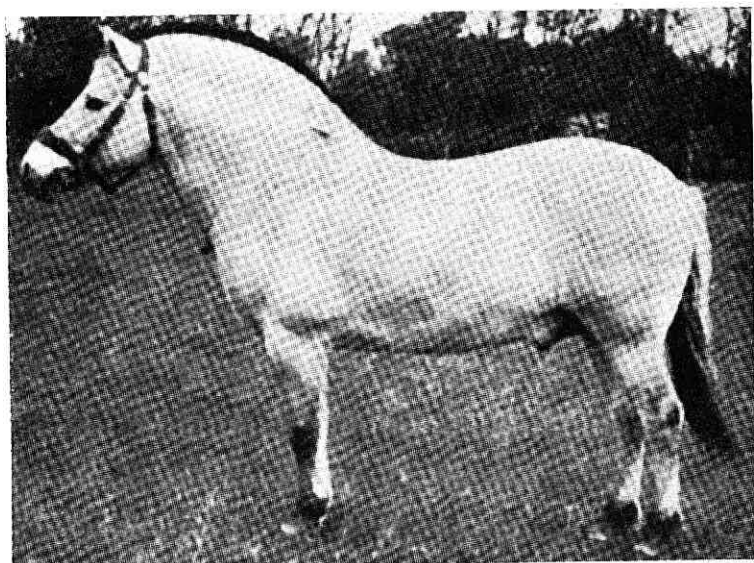

Fig. 74. Zeer typische Fjordenpaardhengst. De sterke gespierdheid, de grote diepte en het harde beenwerk, alsmede de grote lengte komen duidelijk uit.

Het Haflingerpaard

Vanuit Noorwegen kwam het in Denemarken, waar het zich in een vrij grote belangstelling mag verheugen. Vandaar vond het zijn weg naar Noordelijk Duitsland en naar ons land, waar het in 1954 voor het eerst werd ingevoerd.

Over de gebruikresultaten is men zeer tevreden, terwijl het ook voor de remwagen goede verrichtingen heeft getoond.

Lag het aanvankelijk in de bedoeling om het voor gebruiksdoel-einden in te voeren, later werd besloten om het ras hier te fokken. In 1955 werd er een stamboek voor opgericht, het Nederlandse Fjordenpaarden Stamboek.

Men wil de fokkerij zuiver houden en daarom worden alleen goed-gekeurde merries voor dekking toegelaten.

Dit stamboek kent ook de hogere graderingen, die niet enkel worden gegeven op exterieur. Zowel de model- als de stermerries zijn verplicht om de remwagenproef met voldoende uitslag af te leggen, alvorens zij deze hogere onderscheiding krijgen toegekend. Stermerrie is de hoogste onderscheiding, hoger dan model. Dit geldt voor het Fjordenpaard. Ofschoon het op meerdere plaatsen wordt aangetroffen, zijn er drie fokkernen, te Beilen, Hardenberg en Lunteren.

36 HET HAFLINGER PAARD

De Haflinger is nog betrekkelijk zeer kort in ons land, n.l. voor het eerst ingevoerd in 1961. Dit paard van ongeveer dezelfde stokmaathoogte, 1.40-1.45 m, verschilt belangrijk in bouw met het Fjordenpaard. Het maakt een wat robuustere indruk, terwijl zijn vormen meer gaan in de richting van ons trekpaard. Het is een klein, sterk gebouwd, harmonisch paard met zeer goede diepte. Het hoofd is klein met levendige ogen. Het beenwerk is zeer hard en goed geplaatst. De voeten zijn in het algemeen best.

Het zou een bijzonder grote veelzijdigheid bezitten en naast trek-diensten ook goed te gebruiken zijn als lastpaard en ook als rijpaard.

Waar het land van oorsprong Tirol is, valt dit niet te verwonderen, hetgeen nog wordt bevestigd door zijn ontstaan. Het is ontstaan uit kleine koudbloedmerries van het bergland met hengsten van Oosterse afstamming, waarbij een eeuw geleden een beroemd ge-

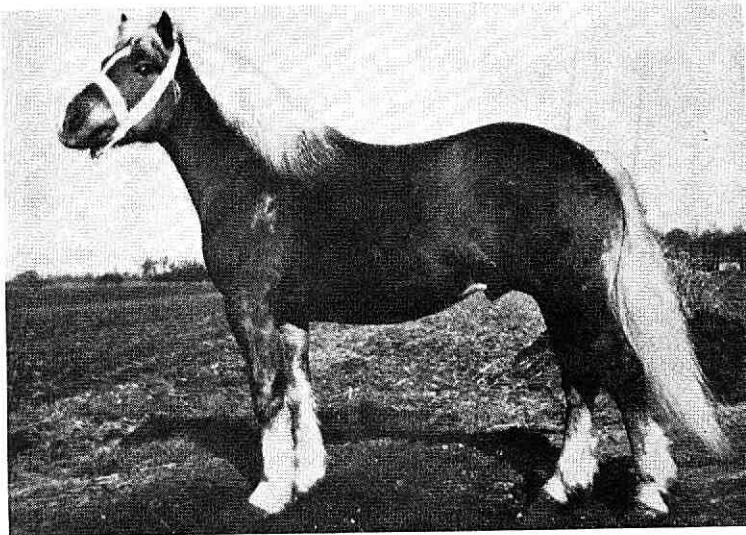

Fig. 75. De Haflinger hengst Nobel Hf. K2

worden Arabische hengst een zeer grote veredelende invloed heeft gehad, en de grondslag werd gelegd voor het huidige ras. De stamboekregistratie vindt plaats bij de Kon. Ver. Het Nederlandsche Trekpaard.

Paardenfokkerij in Nederland

Tot ongeveer in het midden van de vorige eeuw werd in ons land in de provincies Friesland, Groningen, Drente en Overijssel het '*Inlandse Friesche Paard*' gefokt.

In het centrum fokte men het '*Geldersche Paard*' en in het Zuid-Westen het '*Zeeuwsche Paard*'. Van deze oorspronkelijk in ons land aanwezige paarden bleef enkel het Friese paard over.

37 HET INLANDSE FRIESE PAARD

Van de oorspronkelijke eigen rassen is alleen het Inlandse Friese Paard overgebleven. Het ras werd vroeger in de vier noordelijke provincies aangetroffen met kleine verschillen in vorm en zwaarte.

Het inlandse Friese paard

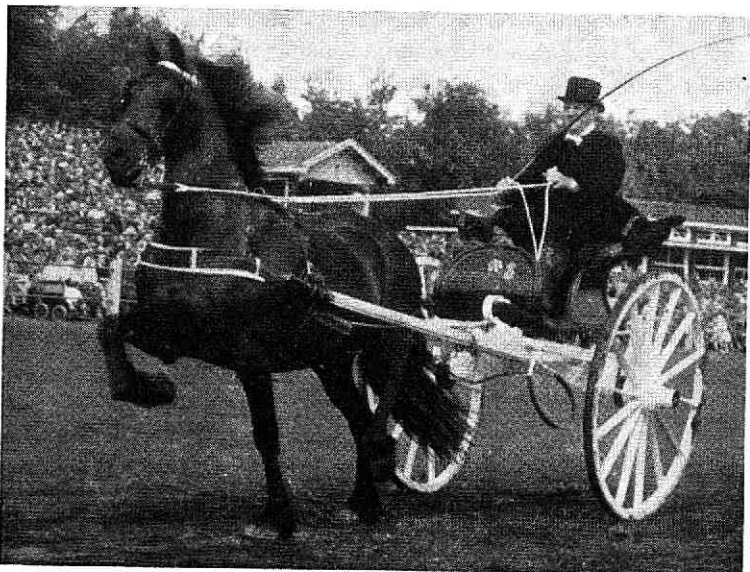

Fig. 76. Eke F.P.S. 2538 model. Drie achtereenvolgende jaren kampioene voor de sjees in enkelspan. Eke voorgebracht in traditioneel Friese aanspanning.

De andere provincies hadden, ook daar waar het warmbloed werd gefokt, een enigszins ander paard. Reeds vanaf het midden der vorige eeuw wordt het dan geleidelijk verdrongen vooral door invoer van Oldenburger en Oostfriese hengsten, maar toch kwam het om en nabij de eeuwwisseling nog veelvuldig voor in Friesland, Drente en Overijssel.

Het ras dreigde zelfs geheel ten onder te gaan, doch werd gelukkig van de ondergang gered, al zag het zijn gebied sterk ingekrompen tot voornamelijk de Friese weidestreek. Opmerkelijk is wel dat de fokkerij van dit paard zich de laatste jaren wat uitbreidt en ook dat er een behoorlijk aantal hengsten van ter dekking staat, wanneer men wil bedenken dat het bijna uitsluitend in Friesland wordt gefokt.

Het is een middenzwaar, niet groot paard met sterke constitutie, dat dikwijls een zeer hoge leeftijd bereikt. Het komt alleen voor in de zwarte kleur, zonder aftekeningen, slechts enkel een kolletje is toegestaan.

Het inlandse Friese paard

De bouw is die van een tuigpaard met hoog aangezette, goed gespierde en fraai gevormde hals, die een enkele maal neigt naar de zwanehals. Het hoofd is klein met grote rustige ogen en mooi gevormd. De rug is soms wat week, het kruis lang, breed en krachtig gespierd, doch even hellend en soms gespleten. De ribben konden in veel gevallen langer zijn, waardoor een diepere borstkas zou ontstaan, die nu soms naar het cilindrische neigt.

Het beenwerk is dikwijls wat licht, doch zeer hard en gaaf met wat kleine gewrichten. Beengebreeken en rachitis worden zelden gezien, Manen, maantop, staart en behang zijn sterk ontwikkeld.

Door zijn indrukwekkende houding was het voorheen een zeer gewild tuigpaard, vooral ook om de actie die het vertoonde, waarbij de stuwkracht uit de achterhand groter had kunnen zijn, doch in dit laatste, alsmede in de gehele bouw is het in de laatste dertig

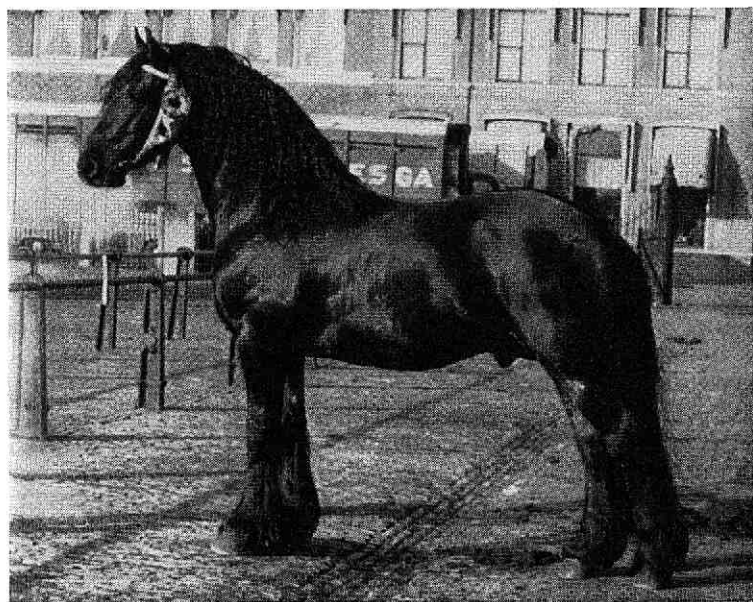

Fig. 77. Uurig F.P.S. 204. Kampioenhengst van Friesland in 1963. Vertoont niet alleen sterk de eigenschappen van het ras, doch tevens hoe dit ras door de strenge selectie is verbeterd. De schuine schouder, de zeer behoorlijk ontwikkelde schoft, de voldoende sterke korte rug, het zeer lange kruis. Voorheen even zovele tekortkomingen bij dit ras. De diepte is voldoende, doch kon groter.

Het inlandse Friese paard

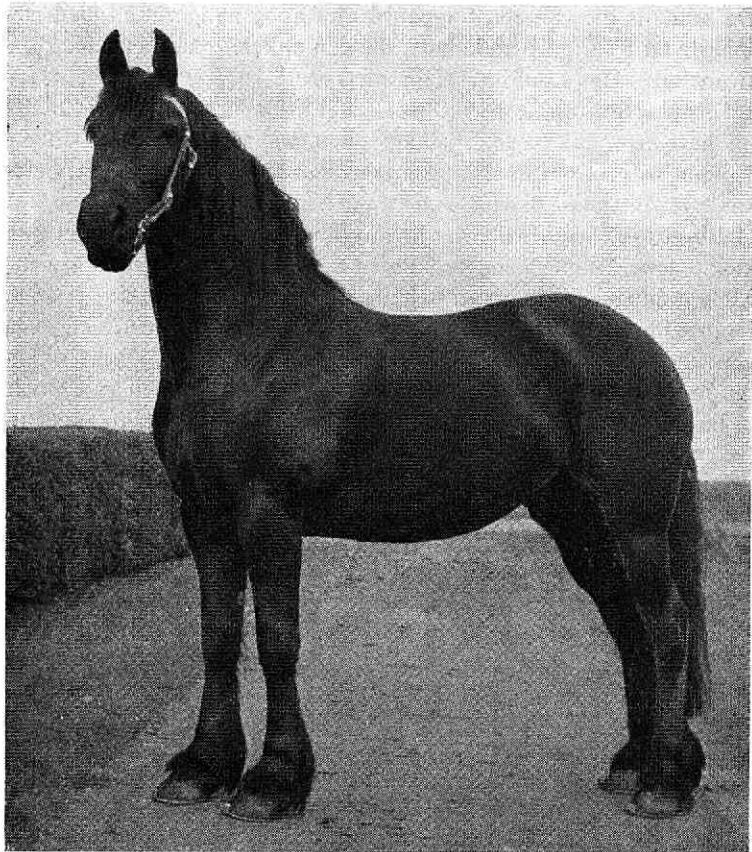

Fig. 78. Mara F.P.S. 3667 ster. Bekroond met 1^e premie. In 1957 voor fokdoeleinden uitgevoerd naar Zuid-Afrika. Uit de vertrouwende blik van de ogen spreekt de makheid, het levendige, rustige temperament, eigen aan het ras

jaren aanmerkelijk verbeterd, vooral door de zorgvuldige selectie van stamboekzijde toegepast.

Al moge de stuwende kracht vanuit de achterhand te wensen hebben overgelaten, toch werd het voorheen wel als draver gebezigd en hielp het sterk mede om het Russische harddraversras, de Orlov, te helpen vormen.

Het ras is zeer sober, eist dus weinig onderhoud, terwijl het, bij het zeer levendige temperament, in het algemeen zeer mak is.

Het inlandse Friese paard

Bij de strijd gevoerd over de invoer van het Fjordenpaard is dan ook naar voren gebracht dat men dit inlandse ras evengoed voor die doeleinden kon gebruiken, waarvoor de invoer van het Fjordenpaard nodig werd geoordeeld.

Toen het ras dreigde ten onder te gaan had men nog slechts weinig mannelijk fokmateriaal meer over. Waar het ras nergens anders ter wereld wordt gefokt was men geheel op eigen kracht aangevoelen. Door een goede selectie heeft men het weer geheel op peil kunnen brengen en verbeteren.

In mannelijke lijn is thans alleen de Nemolijn nog over, die zich in deze tijd, vooral door de hengst Obscurant heeft voortgezet. Het kan niet anders of er moest een vrij belangrijke inteelt ontstaan, doch al is Obscurant zelf vrij sterk ingeteeld, hij voert langs vrouwelijke lijn ook het bloed van andere hengstenstammen. Van deze vrije sterke inteelt heeft men heden geen nadelige gevolgen kunnen waarnemen.

Een uitstekende gedachte is het geweest bij de wederopbouw van het ras onmiddellijk een stamboek op te richten, welk stamboek thans wordt beheerd door de Koninklijke Vereniging 'Het Friesche Paarden Stamboek'.

Ook dit stamboek kent zijn graderingen naar exterieur en ook het preferentschap voor bijzondere prestatie op het gebied der nakomelingschap. Het is in het geheel niet te verwonderen, dat door de bloedopbouw der hengsten meerdere van hen uitstekend hebben gefokt en zo het predikaat preferent verwierven.

Door zijn grote uniformiteit, zijn diep zwarte kleur en zijn fraaie houding en gangen, heeft het ras reeds weten te imponeren. Ook nu doet het dat nog, speciaal op concoursen-hippique, gespannen voor de oude Friese beugelsjees, waarbij de rijder, en de hem vergezellende dame, gekleed zijn in oud-Fries costume.

Al moge het hier, en ook op enkele andere terreinen, nog zo fier paraderen, nimmer mag uit het oog worden verloren, dat ook dit paard een landbouwpaard is. Af en toe heeft een geringe export plaats. Naar onze overtuiging heeft het ras, buiten Friesland, niet die aandacht die het verdient.

38 WARMBLOEDFOKKERIJ IN NEDERLAND

De leiding in de warmbloedfokkerij gaat uit van de stamboeken. Zij hebben ten doel het paardenmateriaal van de leden te verbeteren. De drie noordelijke provincies hebben één stamboek, het Noord-Nederlands Warmbloedpaardenstamboek, het N.W.P. In dit stamboek kunnen dieren worden ingeschreven, die afstammen van ouders, ingeschreven in een der warmbloedstamboeken van Nederland, zoals zij bestonden voor het N.W.P. en de V.L.N. werden opgericht, dan wel van dieren van gelijkgestelde afstamming. Thans wordt als gelijkgestelde afstamming beschouwd het Gron. type der V.L.N., bepaalde bloedlijnen van het Geld. type der V.L.N., het Oldenburgs-, Oostfries-, het Holsteins- en het stamboek voor de Cleveland Bay.

Bij het N.W.P. heeft men ook het voorstamboek en het voorveulenboek, dat dezelfde doelstelling heeft als het Sportregister der V.L.N. en als regel ook zo wordt genoemd. Hierin worden die dieren ingeschreven, welke in hun bloedopbouw belangrijke verschillen vertonen met die welke hierboven werden genoemd.

Na een aantal generaties, waarbij natuurlijk niet opnieuw vreemd bloed mag zijn toegevoerd, kunnen de afstammelingen van voorstamboek- en voorveulenboekdieren in het normale stamboek worden ingeschreven. De afstamming is dan op de juiste wijze vastgelegd. Gradering van de voorstamboekmerries heeft nog niet plaats. Het brandmerk voor hen is hetzelfde als voor de andere stamboekmerries.

In elk der 3 noordelijke provincies heeft men, naast dit stamboek, de Vereniging tot bevordering der Paardenfokkerij, in feite een afdeling van het N.W.P.

De andere provincies hebben zich verenigd in de Vereniging tot bevordering van de Landbouwtuigpaardfokkerij in Nederland, de V.L.N. Zeeland en Noord-Brabant vormen één afdeling, terwijl er bovendien een afdeling Zuiderzeeland bestaat. Het is de bedoeling, dat deze alle Zuiderzeepolders zal omvatten, behalve de Wieringermeer, welke polder bij Noord-Holland is aangesloten. Overigens zijn de afdelingen provinciaal. De V.L.N. beheert twee stamboeken:

- a. het stamboek voor het Gronings type;
- b. het stamboek voor het Gelders type.

Warmbloedfokkerij in Nederland

In het stamboek voor het Gronings type worden ingeschreven dieren van ouders uit het eigen stamboek, van het N.W.P., van Oldenburgs en Oostfries ras. Echter kunnen dieren, welke meer dan $\frac{1}{4}$ 'vreemd' bloed voeren niet worden opgenomen. In bepaalde gevallen kan voor bepaalde hengsten van andere bloedvoering ont-heffing worden gegeven, b.v. aangewezen hengsten van het Geld. type.

De inschrijving in het stamboek voor het Geld. type betreft dieren, die afstammen van ouders geregistreerd in de eigen stamboeken (Gron. en Geld. type), in het N.W.P. of zijn van Oldenburgs, Oostfries, Hannovers, Westphaals, Holsteins, Trakehner en Anglo Normandisch bloed. Ook enkele andere rassen komen in aanmerking, de genoemde zijn wel de voornaamste.

Naast deze stamboeken heeft men bij het N.W.P. en de V.L.N. het hulpstamboek. Hierin worden dieren ingeschreven welke wel het goede type hebben, doch waarvan de afstamming niet bekend is, of niet officieel wordt erkend. Voor alle Nederlandse stamboeken geldt dat dieren eerst na goedkeuring kunnen worden opgenomen. Alle stamboeken kennen het veulenboek en het hulpveulenboek, waarin de veulens worden ingeschreven bij hun geboorte. Voor de inschrijving in de veulenboeken gelden nagenoeg dezelfde richtlijnen. In het hulpveulenboek worden bij de V.L.N. b.v. die veulens ingeschreven, waarvan één der ouders niet in een eigen stamboek is ingeschreven. Op driejarige of oudere leeftijd wordt dan bij opname in het stamboek, wel een z.g. wit bewijs verstrekt. Witte afstammingsbewijzen worden afgegeven voor dieren, waarvan men de afstamming volledig kent en van erkende afstamming zijn. Blauwe bewijzen zijn voor hulpboekdieren.

Genomen in de ruimste betekenis van het woord worden in ons land veel warmbloedrassen gefokt: Draverrassen, renpaarden als Eng. Volbloed, Arabieren, Hackney's.

De fokkerij van deze rassen moge dan niet direct liggen in het landbouweconomische vlak, voor de paardensport — en zijdelings voor onze warmbloedfokkerij — is deze fokkerij toch wel zeer belangrijk.

Het Friese paard, wordt eveneens tot de warmbloedrassen gerekend. Wanneer wij echter spreken van warmbloedfokkerij dan wordt daarmee bedoeld de fokrichtingen die door het N.W.P. en de V.L.N. worden voorgestaan.

Warmbloedfokkerij in Nederland

De fokrichtingen Men onderscheidt twee fokrichtingen, die van het Gronings en die van het Gelders type. Oorspronkelijk bestonden er tussen beide richtingen zeer belangrijke verschillen, doch door de omvorming van het Gronings type zijn deze in de loop der jaren, zoal niet opgeheven, dan toch wel beduidend kleiner geworden. Speciaal wanneer men er rekening mede houdt dat binnen het raam van de meest hoogstaande rassen, toch belangrijke verschillen in vormen voorkomen bij de dieren die dat ras samenstellen.

Het ontstaan van beide types Groningen en Gelderland zijn jarenlang de meest vooraanstaande centra van de warmbloedfokkerij geweest. Tot ongeveer 1920 werd in beide provincies een koetspaard gefokt, uitermate geschikt voor de landbouwbedrijven. Zo ontstond de naam landbouwtuigpaard, dat in Groningen in het algemeen iets zwaarder werd gefokt dan in Gelderland.

Dit landbouwtuigpaard is steeds heel sterk beïnvloed door Oldenburg en Oost-Friesland. Uit de daar bestaande fokkerijen is het in hoofdzaak ontstaan, waarbij Gelderland al vroeg ook enkele hengsten van andere rassen heeft gebruikt, welk gebruik zich door de jaren heeft voortgezet. Het paard in Gelderland vertoonde dus enige verschillen met dat van Groningen.

Toen de vraag naar tuigpaarden afnam, werd de fokrichting in Oldenburg reeds in 1909 gewijzigd. Men wilde een zeer zwaar, diep, kortbenig, robuust, sterk gespierd paard, dat in hoofdzaak geschikt moest zijn voor de landbouw. In 1917 kwam de eerste hengst van dit type in Groningen, in de twintiger jaren door meerdere gevolgd, vooral in de drie noordelijke provincies en in Overijssel waar men, evenals in Drenthe, de voorkeur gaf aan het middenzware model. Ook werden in Groningen en Drenthe uitstekende merries vanuit Oldenburg ingevoerd, enkele ook in andere gebieden. Deze wijziging in fokrichting van een zwaar koetspaard naar een zwaar landbouwpaard had zich aan het einde der twintiger-begin der dertiger jaren bij de vooraanstaande hengsten en merries voltrokken, waarbij de vier noordelijke provincies geleidelijk de fokrichting van Groningen geheel hadden gevolgd. Eveneens werd dit inzicht gedeeld door grote groepen fokkers in de zuidelijke provincies. Andere belangrijke groepen in de laatste provincies, speciaal Gelderland en Utrecht, huldigden andere opvattingen. Zij wensten een paard met andere vormen, iets minder massaal,

Warmbloedfokkerij in Nederland

met iets meer bloed en met meer hardheid in het beenwerk. Aan hals en schoft werden belangrijk hogere eisen gesteld dan bij het andere type. De draf liet aanvankelijk bij het Gronings type te wensen over, het Gelders type blonk daarin uit. Het eerste bezat dikkere, zwaardere spieren, was dieper, kortbeniger en bezat een best gevormd achterbeen. Het laatste was bij het Gelders type minder sterk, terwijl het voorbeen bij dit type betere vormen en standen bezat.

Een fundamentele eis van de voorstanders van het Gelders type was ook dat men het recht wilde hebben te kruisen met ander bloed dan het Oldenburgs-Oostfries-Groningse, wanneer men dat nuttig en nodig oordeelde. Tegen dit laatste waren de voorstanders van het Groningse type toen wel heel erg gekant.

Zo ontstonden de namen Gronings en Gelders type.

Het heeft vrij lang geduurd voor algemeen werd ingezien dat het paard zoals het merendeel der fokkers in Gelderland en Utrecht dat wilde, een geheel andere verschijningsvorm bezat, tevens op andere wijze moest worden gefokt.

Eerst in 1939 bij de oprichting van de Vereniging tot bevordering van de Landbouwuigpaardfokkerij in Nederland, de V.L.N., kreeg deze groep fokkers volledig de erkenning van zijn streven. De V.L.N. ontstond uit de samensmelting van de Nationale Vereniging tot bevordering der paardenfokkerij in Nederland en het in 1925 opnieuw opgerichte Gelders Paardenstamboek. Het Gelderse ras, zoals wij het nu kennen, was toen nog geenszins gevormd. Wel was bereikt dat in Nederland, behalve in de drie noordelijke provincies, twee volkomen gelijkgerechtigde, gescheiden fokrichtingen, Gronings en Gelders type, zouden bestaan.

De inzichten omtrent het fokdoel hebben zich, vooral door wijziging van de opvattingen bij de Groningse fokrichting, wel bijzonder sterk veranderd. Men kan gerust zeggen dat het fokdoel van beide richtingen gelijk is geworden.

Het tegenwoordige fokdoel

Het fokdoel is een paard voort te brengen met een zeer voldoende gewicht, goede diepte, met sterk ontwikkeld spierstelsel. Het geheel zal over veel bodem moeten staan.

Een mooi, edel hoofd moet worden gedragen door een goed gevormde, lange hals met goede hoofdaanzetting. Een best gevormde schoft, een lange schuine schouder, sterke, korte, rechte rug en

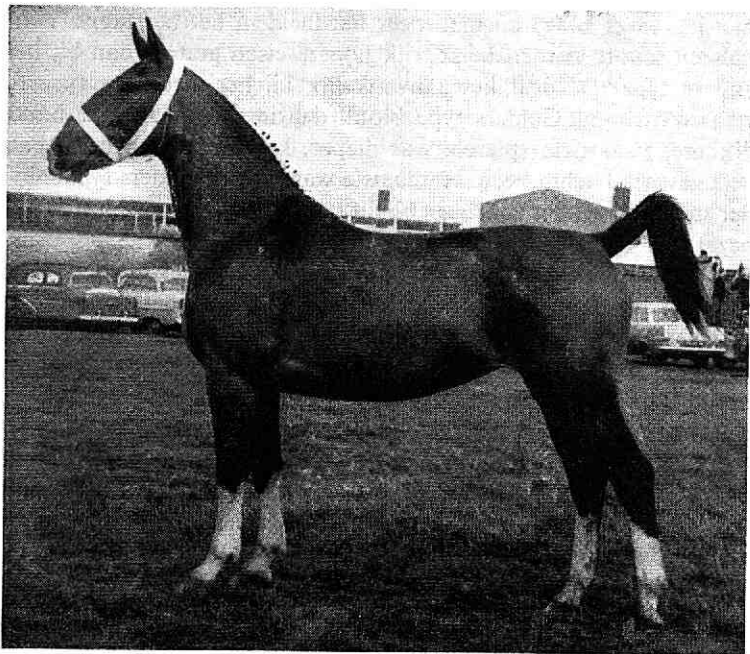

Fig. 79. Genusa N.W.P. 33420 D. V. Nizam N.W.P.1368. Op een na hoogstgeplaatste driejarige modelmerrie, Centr. Keuring Assen 1961. Bijzonder mooie gelijnde merrie met zeer veel kwaliteit. Best gevormde, lange hals; hoge, lange schoft, sterke rug; lang kruis. Best gesteld en best gevormd hard beenwerk. Originele bloedvoering.

lendenen en vooral een lang, in verhouding breed kruis, dat recht of iets hellend moet zijn. Dij en broek wil men breed en lang.

Het beenwerk, waarin de forse gewrichten goed uitkomen, zal veel kwaliteit moeten bezitten en goed zijn gesteld.

Voor de landbouw zal het warmbloedpaard een voldoende zwaarte moeten bezitten, teneinde alle diensten in het landbouwbedrijf zonder bezwaar te kunnen verrichten, hetzij in enkel-, hetzij in meerspan.

Het warmbloedpaard is tevens geschikt voor een aantal andere diensten, liggend op terreinen buiten de landbouw. Het is zeer veelzijdig, welke veelzijdigheid men wil bewaren, zo mogelijk opvoeren. Deze eigenschap is erfelijk. Voor de toekomst moet worden verwacht dat een vraag naar behoorlijk zware rijpaarden zal blijven

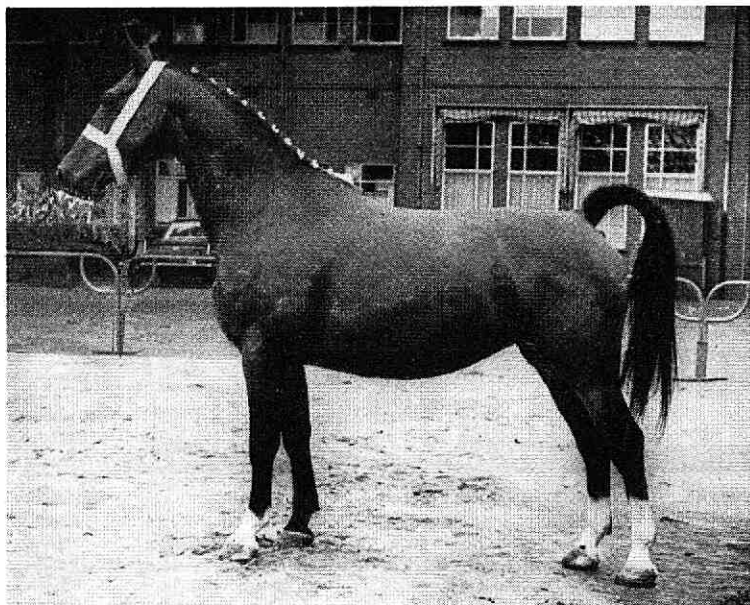

Fig. 80. Velahelleen S. gld. t. 25607 kroon. In 1962 kampioene V.L.N. tentoonstelling Enschede en nationale tentoonstelling te Utrecht. Kroonmerrie uit de provincie Utrecht. Fijn gevormde, rijke, lange hals overgaand in de hoge, lange schoft; rechte, sterke rug; ver doorlopende broek; het kruis lijkt van boven iets kort, is dit in werkelijkheid niet. Goed komt uit de kwaliteit van het beenwerk, dat hier op de afbeelding iets weinig uitdrukking toont.

bestaan. Daarom is het nodig dat met dit feit ernstig rekening wordt gehouden, hetgeen in de fokkerij zeer duidelijk merkbaar wordt.

Wat het exterieur betreft beletten de eigenschappen nodig voor een behoorlijk zwaar rijpaard, allerminst een goed gebruik in de landbouw. Paarden met schoft en schouder werken gemakkelijker, worden minder snel vermoeid, terwijl voor de landbouw ook een best gevormde achterhand nodig is. Verbetering in de hardheid van het beenwerk, zal de mogelijkheid openen tot langer gebruik. Het is van grote betekenis dat een hoge leeftijd kan worden bereikt.

Echter van het begin- naar het eindpunt van het doel voeren moeilijke wegen. Wij staan betrekkelijk nog aan het begin, de mogelijk-

Warmbloedfokkerij in Nederland

Fig. 81. Nederlandse landelijke ruiters op Nederlandse paarden. De equipe, welke in 1959 het kampioenschap in de grote internationale wedstrijden te Rastede (Duitsland) behaalde. Voor de tweede maal werd hierdoor de ruitersstandaard, beschikbaar gesteld door Z.K.H. de Prins der Nederlanden, naar ons land gevoerd.

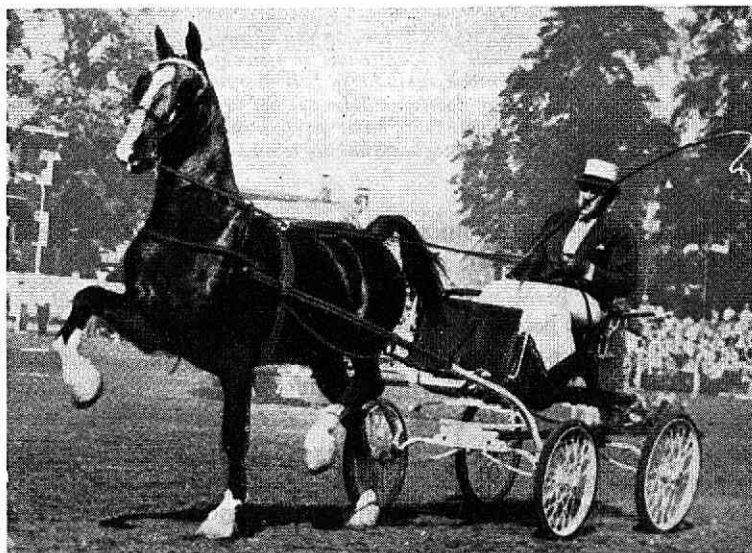

Fig. 82. Oregon S. gld. t. 1098. In houding, gangen en verschijning het ideale tuigpaard zeer dicht nabijkomend. Kampioen hengsten in tuig Nationale Tentoonstelling Utrecht 1959

Fig. 83. Troongravin Anna S. gr. 1. 16685 ster. Conc. hipp. Amsterdam 30 april 1963. Een van Nederlands beste springpaarden. Door toeval ontdekt. Ontsproten aan de normale fokkerij van het Gron. type. Voor hem, die de eigenschappen kent van de levende individuen van het voorgeslacht volkomen verklaarbaar.

heden zijn zichtbaar, de moeilijkheden hebben zich nog niet in ernstige mate aangediend.

Bij de pogingen die men aanwendt in de richting van het vormen van een rijpaard, zal de moeilijkste en belangrijkste opdracht zijn het goede karakter van ons warmbloedpaard te bewaren. Nooit kan genoeg aandacht worden besteed aan het zorgvuldig bewaren van de makheid, de werkwiligheid, de vertrouwelijke gemakkelijheid in de omgang, het rustige, aangename, levendige temperament, het prettige, gelijkmatige humeur.

De tegenwoordige fokkerij.

Bijna onmiddellijk na de tweede wereldoorlog komen de gewijzigde inzichten tot uiting. Het zware, betrekkelijk eenzijdige landbouwpaard, wilde men veredelen in eigen ras. Men wilde meer kwaliteit

Het gebied van
het N.W.P.

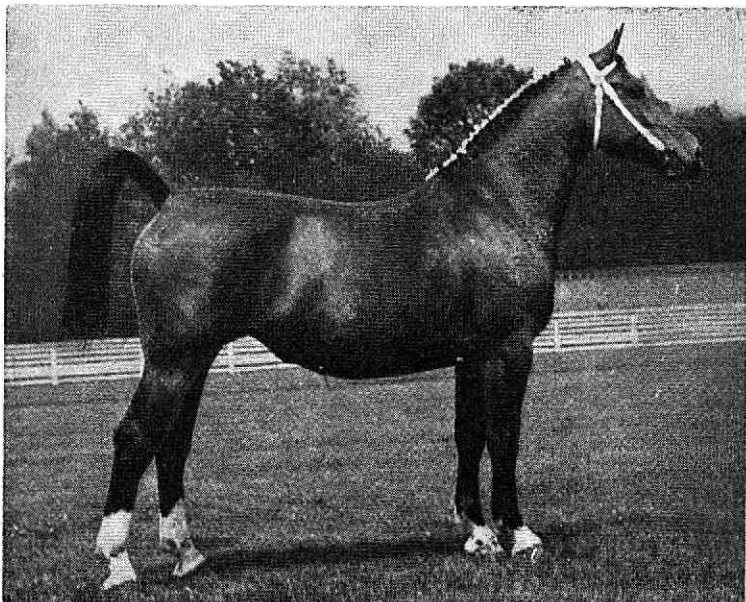

Fig. 84. Teria N.W.P. 28100 modelmerrie. Kampioene Nationale Tentoonstelling Utrecht 1957. Ook anders meerdere malen zeer hoog onderscheiden. Toonbeeld van de veranderde richting, een paard met uitstekende voorhand, veel kwaliteit, best beenwerk, zeer voldoende zwaar en daarbij schone vormen

van het geheel, doch tevens een betere schoft, een sterkere rug, de vorm van de hals, reeds sterk vooruitgegaan, krijgt meer de aandacht. Ook het allerzwaarste wordt niet meer zo krachtig naar voren gebracht. Het totaalbeeld wordt rijker, voornamer, meer vormenschoonheid wordt verkregen.

De mogelijkheid hiertoe bleek aanwezig te zijn door de zeer belangrijke merriestammen, waaruit enkele hengsten voortkwamen, die de wijziging van het fokdoel sterk konden bevorderen. Door de hengst Gambo, een middenzware, zeer harmonische gebouwde hengst, sterk en solied, met een best gevormd achterbeen, kon in de dertiger jaren belangrijke vooruitgang worden geboekt. Deze hengst bracht zeer goed gebouwde hengsten en merries, die aan de voldoende zwaarte, mooie vormen paarden en sterke verbetering van de draf mogelijk maakten. Voor het noorden zijn vooral zijn zoons Hendrik, Ilfons, Kambius en zijn kleinzoon Harro van grote beteke-

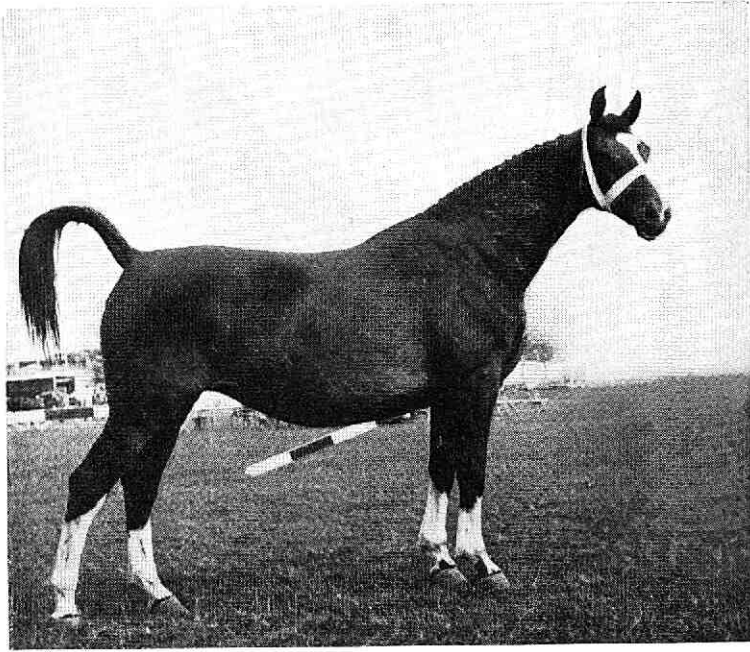

Fig. 85. De uit Holstein ingevoerde modelmerrie Morgenster. Moeder van Senator en van Sineeda. Uitmuntend exterieur parend aan voortreffelijk karakter en arbeidsprestaties. Opvallend is de grote hardheid van het beenwerk.

nis geweest, terwijl zijn zoon Caesar voor de Gelderse fokrichting belangrijke resultaten gaf, in het bijzonder in vrouwelijke lijn. Opmerkelijk is dat deze hengsten alle een voortreffelijke draf bezaten en gesproten waren uit uitstekende moeders, voortgekomen uit beproefde merriestammen.

De snel veranderende omstandigheden eisten een nog dieper ingrijpen. Men voerde in het N.W.P. gebied in 1951, mede met het oog op bloedverversing, een aantal uitstekende Holsteinse merries in, uitstekend van exterieur, van doorgefokte families.

Deze merries werden hier gepaard met hengsten van het oorspronkelijke bloed. Bij een in alle opzichten voortreffelijke Holsteinse merrie werden twee hengsten verwekt, een door een kleinzoon van Hendrik, een door een kleinzoon van Kambius. Deze laatste vooral, Sinaeda, heeft meerdere hoogbekroonde zoons

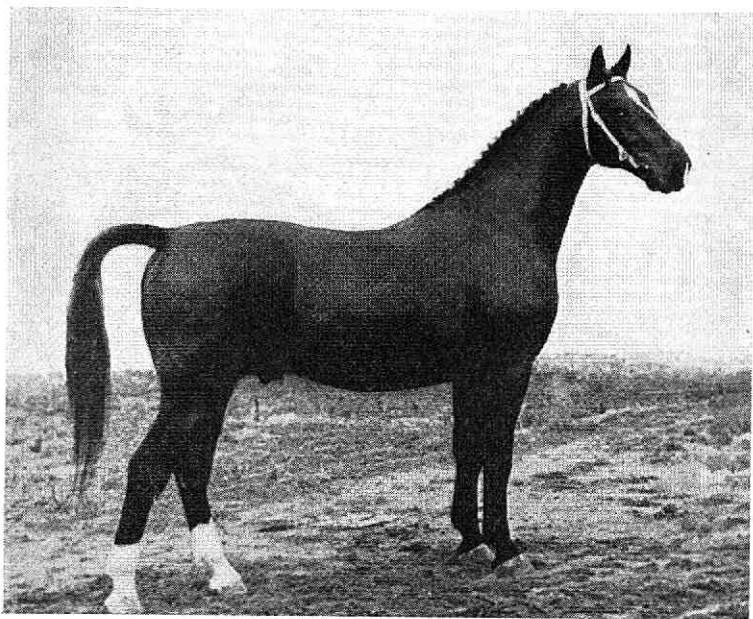

Fig. 86. Zenith S. gld. t. 1174. Hoogst geplaatste hengst van het Geld. type bij de centrale keuring van hengsten voor het V.L.N. gebied in 1963. Fraai en best gebouwde hengst met voorname, zeer lange hals, die bijna even te fijn is.

gegeven, zodat de invloed van hem bijzonder groot schijnt te worden, mede ook door de voortreffelijke merries, die door hem zijn verwekt. Opgemerkt moge worden dat zoons en dochters van deze hengst ($1/4$ Holsteiner bloed) normaal in de stamboeken worden ingeschreven.

Hengsten van de Oldenburgse Lupus- en Condorlijn dekken eveneens in het N.W.P. gebied. Hun blijvende betekenis moet worden afgewacht. Het spreekt vanzelf dat men eveneens die vaderpaarden in ere houdt, die het originele bloed voeren en voor de tegenwoordige fokkerij geschikt zijn.

Uit het V.L.N. gebied zijn vijf hengsten gekomen, daar ingeschreven voor het Gelders type, die door hun bloedvoering bevorderlijk kunnen zijn aan het gestelde doel. Zij stammen uit de Kurassierlijn, die in rechte lijn terugvoert op de Duke of Cleveland. Deze laatste hengst is een der grondleggers geweest van het Oldenburgse paard.

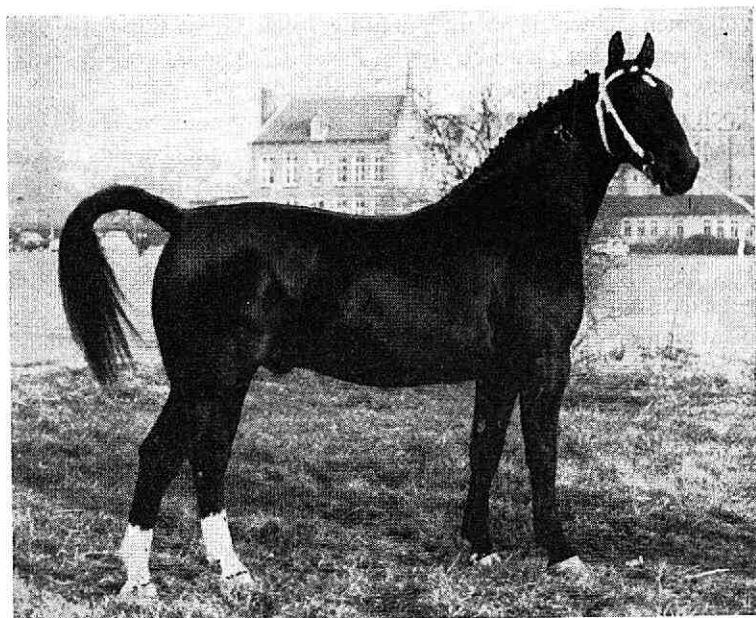

Fig. 87. Zendgraaf S. gr. t. 833. Hoogst geplaatste hengst van het Gron. type bij de centrale keuring van hengsten voor het V.L.N. gebied in 1963. Edele, harde, mooi gebouwde hengst met veel soort. Het geheel moest iets meer hengstuitdrukking hebben.

In 1963 zijn drie, zeer hoog in het bloed staande, Holsteiner hengsten ingevoerd, waarvan twee halfbloed Trakehner zijn, de derde een moeder heeft van een Eng. Volbloed uit een Arabische merrie. Deze hengsten zijn in Duitsland aan zeer zware verrichtingsproeven onderworpen, die zij met succes hebben doorstaan. Zij tonen het beeld van het zwaardere rijpaardmodel.

Duidelijk treedt naar voren hoe intensief het N.W.P. het veranderde fokdoel nastreeft.

De selectie der hengsten in het N.W.P. gebied baseert zich vooral op hun fokprestaties. Zodra blijkt dat zij in de fokkerij niet uitblinken, verdwijnen zij, ondanks hun voorname exterieur, ondanks hun hoge bekroningen. Een vijf sterke vernieuwing van de hengstestapel vindt geregeld plaats.

Alle fokkers in het N.W.P. gebied zijn het met de snelle verandering van de fokrichting niet eens. Speciaal in Drenthe staat men niet

Warmbloedfokkerij in Nederland

volkomen achter de nieuwe richting. Men vreest dat het goede karakter van het paard en zijn zwaarte, beide nodig voor de landbouw, ongunstig zullen worden beïnvloed.

Toch diene men in het oog te houden dat deze nieuwe Holsteiner hengsten niet het doel vormen van de wijziging, doch slechts middel zullen zijn, om het gestelde doel sneller te bereiken. Nogmaals de zwaarste opgave zal worden het behoud van het goede, juiste karakter.

Het behoeft geen betoog dat de fokkerij in het gehele N.W.P. gebied op een hoog peil staat. Groningen, dat heel lang de hoogste plaats innam en de leiding gaf, doet dat nu niet meer. In Friesland is een grote vooruitgang merkbaar en tevens een grote drang naar vernieuwing. Hier komt deze wel het meest tot uitdrukking. Drenthe neemt ongetwijfeld de hoogste plaats in, niet alleen in de hoge stand van zijn fokmateriaal, doch ook in aantal aanhangers van het warmbloedpaard. In deze provincie wordt de fokkerij het meest intensief beleefd. In het bijzonder noordelijk Drenthe onderscheidt zich, ook het oosten en het veenkoloniale gebied treden naar voren, het laatste, helaas, de laatste jaren wat minder in kwantiteit.

Toch, zelfs in Drenthe, is het duidelijk waarneembaar dat wij in een overgangstijdperk leven. Men mag niet aannemen dat zelfs de hengsten reeds alle het ideaal van het fokdoel benaderen. Dat kan ook niet en dat wil men ook nog niet. Enkel de evolutie kan vooruitgang brengen, revolutie laat ruines achter.

Het gebied van de V.L.N.

De V.L.N. kent het stamboek voor het Gronings type en het stamboek voor het Gelders type. Officieel wordt dan ook vastgehouden aan twee gescheiden fokrichtingen, ofschoon de beide types elkaar wel bijzonder dicht zijn genaderd. Deze gelijkheid van vorm en gestalte zien wij bij de merries en hengsten, welke het hoogst zijn onderscheiden. Zij toch bezitten de eigenschappen, die het fokdoel zo dicht mogelijk nabij komen. De vormverschillen, die men bij de meest naar voren komende fokpaarden aantreft, zijn dan ook meer terug te voeren tot het feit dat ook de meest hoogstaande rassen steeds een beeld geven van variatie in vormen en lijnen. Het fokdoel is wel gelijk gericht, doch in zijn algemeenheid nog allerm minst bereikt. Wij staan aan het begin. Bij de merries komt dit nog meer tot uiting dan bij de hengsten. De laatste kan men immers veel vlugger selecteren voor de verlangde eigenschappen.

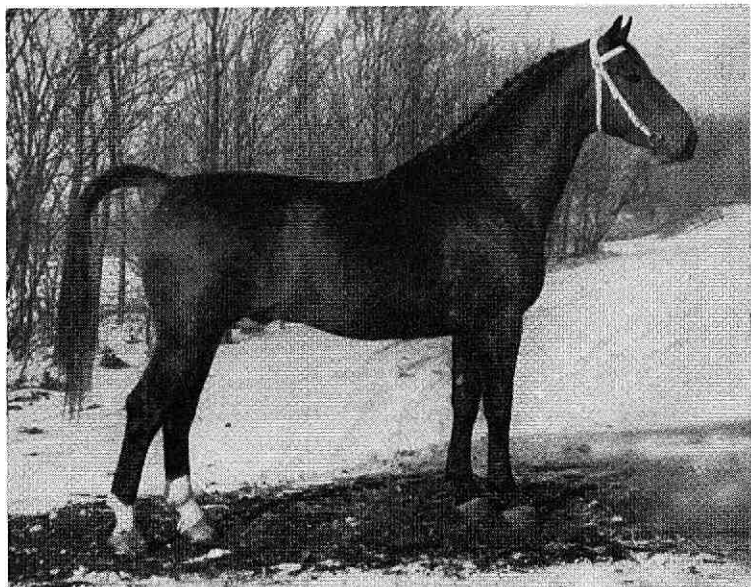

Fig. 88. *Attaché S. gr. 1. 840 v. Odin van Wittenstein, uit moeder van de Overijsselse „Jandra” stam. Zeer moderne hengst, met strakke, lange lijnen. Zeer veel kwaliteit en soort.*

In alle provincies van de V.L.N. wordt deze aangetroffen. Er is echter aanmerkelijk verschil. Zo kent Utrecht deze richting bijna niet, ook in Gelderland is hij in de minderheid. Noord-Brabant, Limburg, Zuid-Holland, tonen lichte meerderheid voor het Gronings type, Noord-Holland heeft gebieden, waar zij goed naar voren komt, doch hier overweegt het Gelders type. Overijssel en de N.O.P. zijn de fokgebieden waar in meerderheid, vrij sterk, de aanhangers wonen van het Gron. type.

De fokkerij staat lang niet overal even hoog, een voldoende aanpassing aan de moderne lijnen in alle gebieden heeft niet plaats gevonden. Overijssel en de N.O.P. hebben zich sterk uitgesproken voor het moderne type. Deze beide gebieden hebben hun merrie-materiaal in zijn meest naar voren tredende figuren reeds zodanig aangepast, dat vrij gemakkelijk op een verder gaande evolutie kan worden aangesloten.

Ofschoon de andere provincies, die tot het V.L.N. gebied behoren, zeker merries kunnen presenteren van een voldoende gehalte, mis-

**De Groningse
richting**

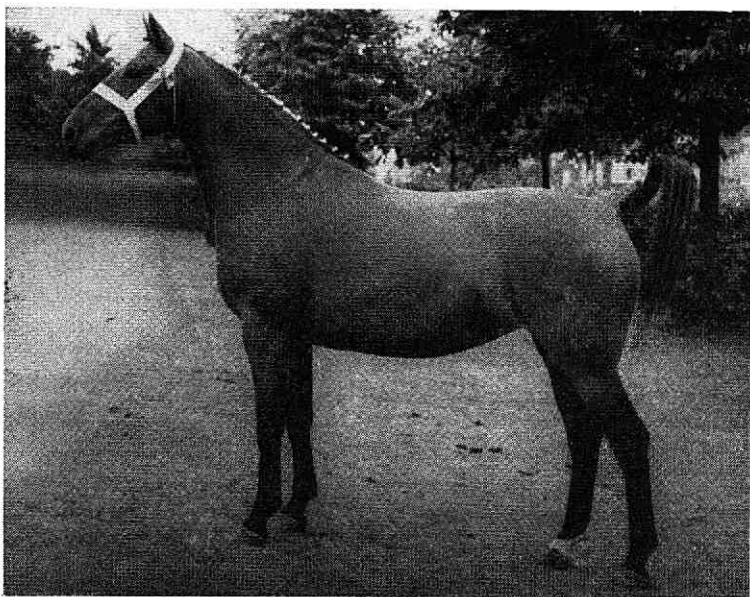

Fig. 89. Aldine S. gr. 1. 19230 ster. v. Odin van Wittenstein, uit moeder van de Overijsselse 'dine' stam. Driejarige merrie, kampioene van alle Overijsselse warmbloedmerries 1962. Uitmuntende bouw. Eveneens zeer modern gelijnd. Zowel Attaché als Aldine geven in hun beeld duidelijk de tegenwoordige doelstellingen in fokrichting aan. De 'landra' en de 'dine' stam bezitten in hun geslachten veel kwaliteit, veel soort, klasse en adel. Zij vererven zich zeer sterk.

sen deze toch meermaals even in lijn. Zij bezitten dikwijls niet geheel voldoende de gestalte, noch de kwaliteit, die het heden eist. Ook de hengsten in deze provincies, speciaal de oudere, komen in dit opzicht tekort. De verjonging van de hengstenstapel heeft niet tijdig genoeg plaats gevonden.

Om het evolutieproces van de Groningse richting te versnellen en meer mogelijkheden te geven, zijn een zeer beperkt aantal hengsten van het Gelders type aangewezen, welke premiermerries, en met hoger predikaat onderscheiden merries, van het Gron. type mogen dekken. Opgemerkt moge worden dat het bij de V.L.N. voorschrift is dat merries Gron. type slechts mogen worden gedekt door hengsten van dat type.

Aanvankelijk zijn er drie hengsten van het Geld. type aangewezen, die toen slechts kroon- en stermerries mochten dekken. Deze

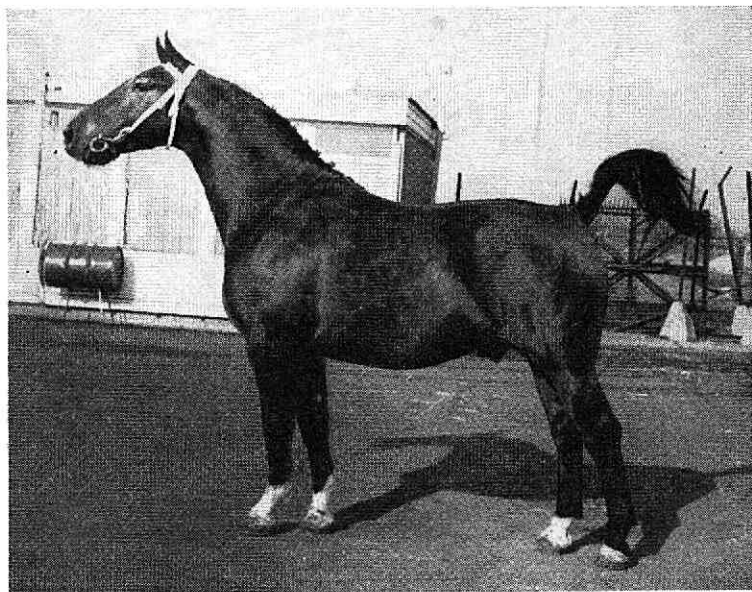

Fig. 90. *Abadan S. gr. t. 835. Hoogstgeplaatste driejarige hengst Centrale hengstenkeuring 1962 V.L.N. gebied. Beste strakke lijnen. Uitstekende hals- en hals-hoofdaanzetting; goede diepte; goed gespierd; croupe van boven iets te kort. Originele bloedvoering. Deze hengst bewijst dat binnen het raam van het ras wijziging van fokrichting mogelijk is.*

proef heeft bij sterke merriestammen in Overijssel enkele opmerkelijk gunstige resultaten opgeleverd.

Een belangrijk deel van de fokkers, vooral in Overijssel, is sterk voorstander van uitbreiding van dit aantal hengsten. Voor de toekomst is te verwachten dat aan dit verlangen zal worden tegemoet gekomen.

Ofschoon het natuurlijk slechts op beperkte schaal kan worden toegepast, kan de fokker van het Gron. type in het V.L.N. gebied, gebruik maken van het Holsteins bloed van het N.W.P. Hengsten, die niet meer dan $\frac{1}{2}$ Holsteins bloed voeren, staande in het N.W.P. gebied, mogen merries Gron. type, uit het V.L.N. gebied dekken. Voor hen en voor hun nakomelingen gelden dan de normale bepalingen omtrent primering en gradering.

Door al deze maatregelen en het verlangen der fokkers naar andere vormen en andere eigenschappen, is de uniformiteit van het Gron.

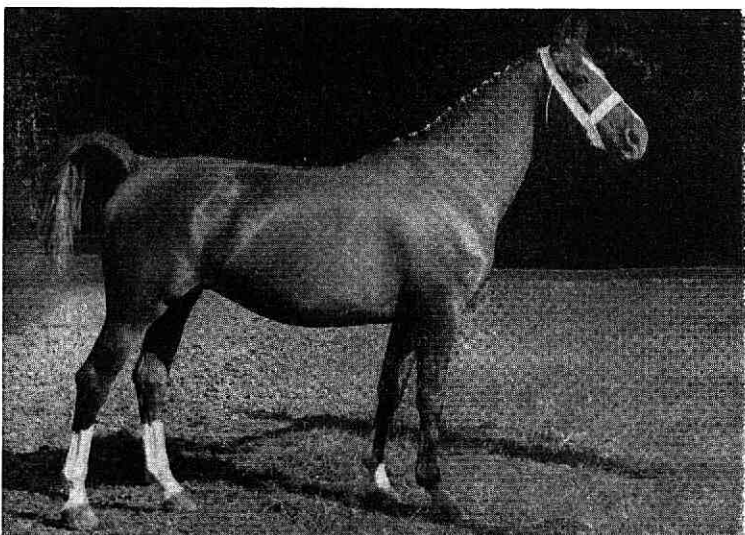

Fig. 91. Ribes van Wittenstein S. gld. t. 22500 kroon. Provinciaal en Nationaal kampioene. Benadert sterk het ideaal type van de fokrichting in Gelderland. Voornam gelijnde merrie, die in elk onderdeel uitblinkt, waarbij toch de aandacht dient gevestigd op het buitengewoon edele, kleine hoofd en de enorme hardheid van het beenwerk

type wel verminderd. Een vermindering, die in dit geval, moet worden toegejuicht in het vooruitzicht dat die met enkele jaren zeker weer zal toenemen.

**De Gelderse
richting**

Ook deze richting is in alle provincies van het V.L.N. gebied vertegenwoordigd. Gelderland en Utrecht zijn de hoofdfokgebieden. In deze beide afdelingen is het Gelders ras ontstaan, dat tijdens zijn vorming een aanpassing onderging aan de eisen van het heden. Ofschoon de fokkerij in Gelderland in de laatste oorlog buitengewoon zwaar werd getroffen, trad een verwonderlijk snel herstel in. Aanvankelijk had men niet de beschikking over een voldoende aantal goede vaderpaarden, doch geleidelijk kwam hierin verbetering. Enkele hiervan bleken buitengewoon goede vererfers. Opmerkelijk was dat zowel Gelderland als Utrecht vrouwelijk fokmateriaal bezaten dat op hoger peil stond dan het mannelijke. In 1947 werd in Gelderland de Anglo-Normandische hengst l'Invasion ingevoerd, een vertegenwoordiger van het zadelttype

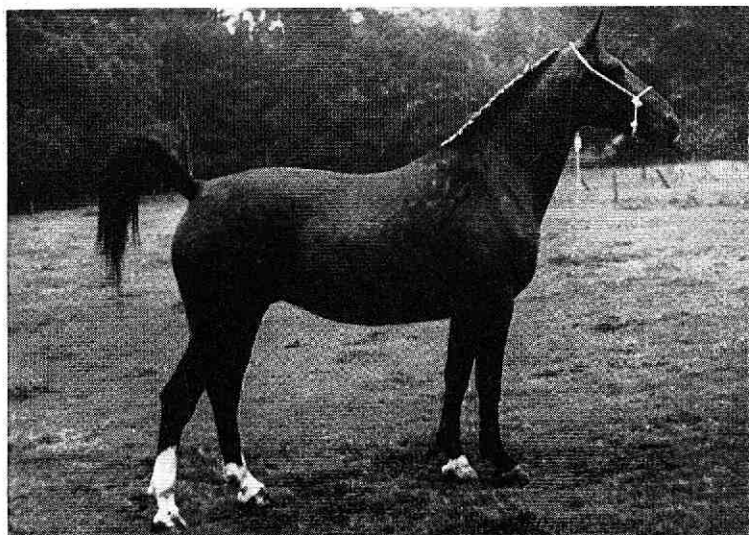

Fig. 92. Astrid Utopia S. gld. t. 27390 ster. Beste driejarige merrie van Gelderland in 1962. Harmonisch gebouwde merrie. Hoge schoft, breed aan de basis; uitstekende diepte, sterk gespierd. De hals-hoofdaanzetting is even steil.

van dat ras. Deze hengst, later preferent verklaard, heeft buitengewoon veel bijgedragen tot de vorming en verbreiding van het Gelders type (juister is Gelders ras). Zowel zijn zoons, als zijn dochters bezaten de gewilde eigenschappen in exterieur, en — een enorme deugd — waren ook buitengewoon mak. In bijna alle hengsten en merries stroomt het bloed van deze hengst in meerdere, dan wel in mindere mate. Het is van belang dat hengsten van andere afstamming, tot de vorming en verbetering hebben bijgedragen. Een te nauwe familieteelt behoeft niet te worden gevreesd. Het Gelders type is niet overal gelijk. Er bestaan min of meer twee stromingen bij deze fokrichting. Een belangrijke groep fokkers in Gelderland huldigt een andere mening dan andere groepen in deze provincie en in Utrecht. Vooral de provincie Utrecht, ook elders, wil een zwaarder paard met forsere spierontwikkeling, meer borstdiepte, meer borstbreedte, meer ribwieling. De hals is iets meer verheven. Het beste gevormde en best gestelde beenwerk is iets minder hard, al is het droog met beste gewrichten en scherpe contouren. Ook let de Utrechtse fokker

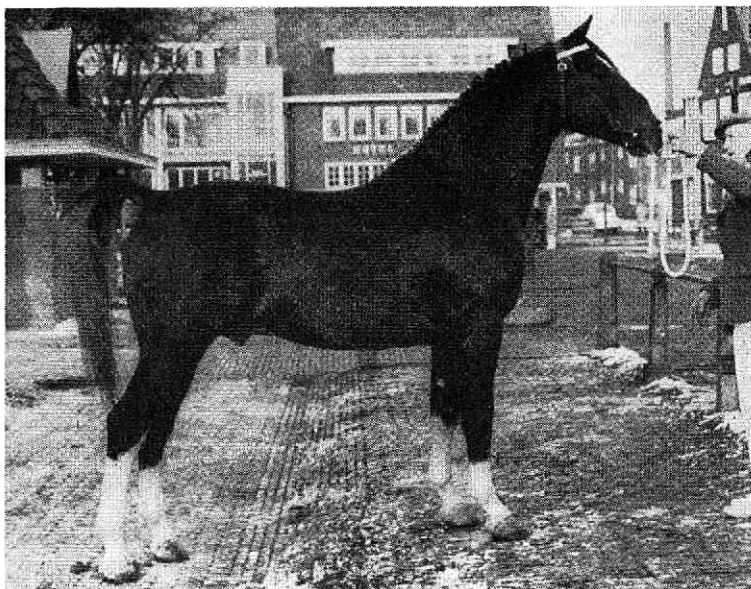

Fig. 93. Wodan S. gld. t. 1164. v.l. Invasion uit dochter van Domburg. Zeer hoog geprimeerd. Beste voorhand; goede rug en lendenen; croupe toont van boven iets kort; beenwerk met veel kwaliteit

sterk op hardheid, evenals op een beste schoft en schouder, gepaard met een sterke, korte rug en een fors ontwikkelde achterhand, waarbij het kruis breed, recht en mooi gevormd dient te zijn. Een wat rond kruis, dat tevens kort is, wordt sterk afgekeurd. De Utrechtse fokker brengt menigmaal een schitterend gebouwd paard, dat in vormen nagenoeg gelijk is aan het moderne paard van de Groningse fokrichting. Hetzelfde beeld vindt men eveneens bij een aantal uitstekende merries van Gelderland.

Echter een aantal uitmuntende, zeer zeker mee toonaangevende merries in Gelderland, toont meer de uiterlijke vormen van hoger in bloed staande paarden. Zij zijn nog sterker gefokt in de richting van het rijpaard. In hun dikwijls schitterende bouw komt een grote mate van hardheid naar voren. De verschillen worden in mindere mate ook bij de hengsten waargenomen. De laatste jaren overheerst de Utrechtse gedachte in de andere gebieden der V.L.N., al vindt men er de aanhangers van beide stromingen.

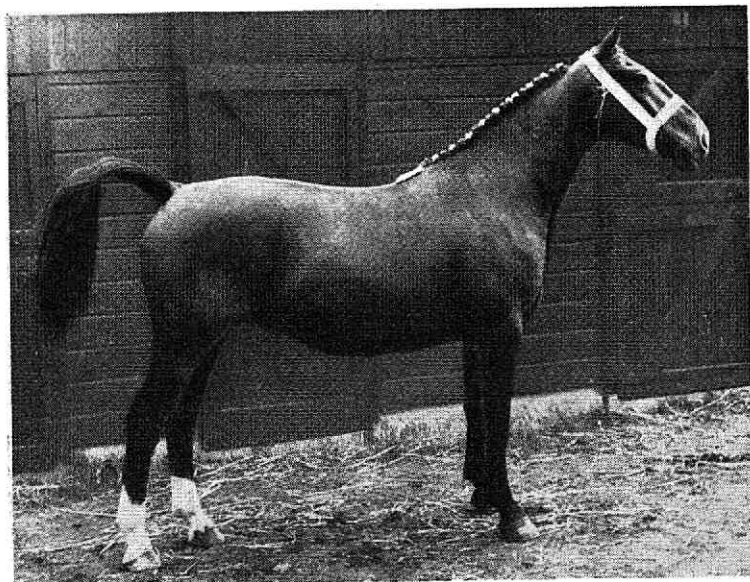

Fig. 94. Sini S. gld. t. 23412 kroon. Kampioene nationale tentoonstelling Utrecht 1959 voor het Geld. type. Robuuste, diepe, sterke merrie. Daarbij veel adel, soort, kwaliteit en klasse, ook in het beenwerk. Gelders type naar de Utrechtse opvatting

De fokrichting van het Gelders type kent een gering aantal hengsten welke zuiver de eigenschappen van het tuigpaard bezitten. Deze hengsten worden nog zeer gewaardeerd. Een tweetal van hen is uitgevoerd naar het N.W.P. gebied.

Het Gelders type komt overal in het V.L.N. gebied voor, doch enkel de provincie Utrecht fokt nagenoeg alleen dit type. Gelderland vertoont een zeer sterke overheersing. Ook in Noord-Holland vindt men meer fokkers van deze richting dan die welke het Gron. type aanhangen. Noord-Brabant, Zuid-Holland, Limburg zijn nagenoeg gelijkelijk verdeeld in hun denkbeelden. Zeeland, met de afdeling Noord-Brabant één geheel vormend, helt sterk over naar de Groningse richting. In de N.O.P. heeft men enkele zeer bekwame en enthousiaste fokkers van het Geld. type, terwijl in Overijssel dit type in opmars is, speciaal in Twenthe. Behalve in Utrecht, en in even mindere mate in Gelderland, komen in de andere gebieden de aanhangers van beide richtingen meer verspreid voor.

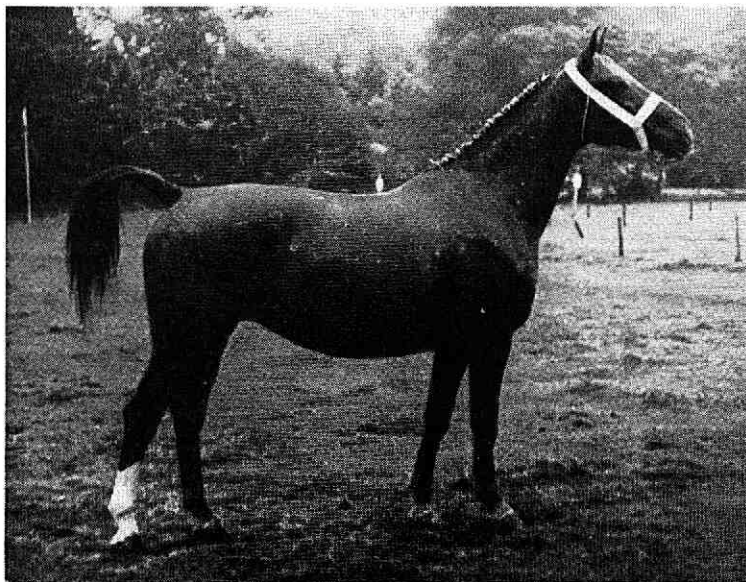

Fig. 95. Zinni van Wittenstein S. gld. t. 26880. Kampioene van Gelderland in 1962 en kampioene jonge merries nationale tentoonstelling Utrecht 1962. De waarde van de merriestammen in hun sterke verervingskracht wordt bewezen door deze afbeelding te vergelijken met die van Ribes van Wittenstein (fig. 91). N.B. Zowel Ribes als Zinni van Wittenstein zijn belangrijk forser gebouwd dan de afbeeldingen doen uitkomen

Ofschoon, mede door het bloed van l'Invasion, reeds de eigenschappen die aan een rijpaard worden gesteld, zijn opgevoerd, hebben ook andere hengstenlijnen daaraan medegewerkt. De selectie in deze richting maakte dat mogelijk.

Zo bracht in de provincie Utrecht een Holsteiner hengst veel goeds en bleef zijn invloed dan ook niet enkel tot deze provincie beperkt. Ook in het V.L.N. gebied achten meerderen het gewenst, een mening vooral in Noord-Holland en in Gelderland naar voren gekomen, dat meer bloed aan onze fokkerijen dient te worden toegevoegd, teneinde nog dichter bij het rijpaard te komen. Daartoe werd in 1962 een hengst uit Holstein ingevoerd met zeer veel Trakehner bloed, een zuiver rijpaardmodel en betrekkelijk licht. Hij kreeg zijn stal in Noordelijk Noord-Holland. In 1963 werd in Gelderland een Anglo Normand van het zadeltype geplaatst, een

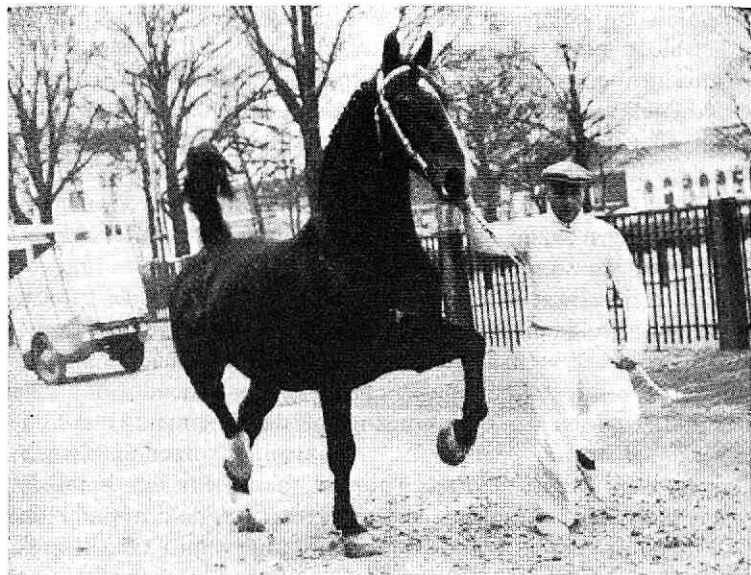

Fig. 96. Tamboer N.W.P. 1464. Hengst van de Nubert-Kurassierlijn. Uit het V.L.N. gebied, waar hij ingeschreven stond bij het Geld. type, ingevoerd in Friesland. Veel actie, veel verplaatsingsvermogen. De mooie voorhand komt goed uit. Ook in het N.W.P. gebied hoog geprimeerd

betrekkelijk zware hengst, ongeveer even zwaar als onze midden-zware hengsten. Toch blijft het doel een paard te behouden, geschikt voor de landbouw.

Ook hier zal grote waakzaamheid zijn geboden ten aanzien van het behoud van het juiste temperament voor het landbouwbedrijf.

In bepaalde kringen, vooral in die van de landelijke ruiters, gaan de gedachten uit naar een rijpaard met nog meer bloed. Een paard dat zich leent voor de landelijke en burgerruiterssport. Zij willen onze paarden, zowel van het Gronings type als van het Gelders type, kruisen met hengsten van Arabisch-draver-of- Eng. Volbloed-ras, hetzij zuiver, hetzij daar zeer dicht bij staand.

Om deze fokkerij in stamboekverband mogelijk te maken heeft de **Sportregister** V.L.N. het Sportregister ingesteld, terwijl het N.W.P. daartoe de mogelijkheid opent door het voorstamboek.

Daarin worden paarden ingeschreven, die geboren worden uit

Warmbloedfokkerij in Nederland

normale stamboekmerries en bij deze zijn verwekt door een hoog in het bloed staande hengst. Maatregelen zijn bij beide stamboekorganisaties genomen dat enkel speciaal aangewezen hengsten voor dergelijke doeleinden mogen worden gebezigd. In het bijzonder wordt op voldoende massa en vooral ook op een goed karakter van deze hengsten gelet.

Bij niet doorgaande kruising met dergelijke hengsten kunnen de afstammelingen van de sportregistermerries (voorboekmerries) in de normale stamboeken worden ingeschreven, mits, na voldoende voor exterieur te zijn bevonden, aan behoorlijke verrichtingseisen is voldaan. Kort gezegd: Merries en hengsten met hoogstens $\frac{1}{4}$ volbloed kunnen worden ingeschreven met inachtnaam van voldoende voor exterieur en verrichting.

Het grote bezwaar van deze kruisingen is dat de omgang met hoog in het bloed staande paarden, ook al zijn zij volkomen mak, veelal moeilijker is. De geschiktheid voor de boerenbedrijven is minder groot. Het moet bovendien ernstig worden betwijfeld of dergelijke kruisingen steeds bevredigend resultaat opleveren. Ongetwijfeld zal het aantal teleurstellende ervaringen groot zijn. Reeds de normale fokkerij is zo uiterst moeilijk.

Fundering van de warmbloedfokkerij in België

Oorspronkelijk had men in België geen warmbloedfokkerij. De landelijke ruitersport deed de vraag naar een warmbloedpaard ontstaan, dat voor dat doel geschikt is. Ook daar moet de landbouw dat paard voortbrengen. Om deze redenen zijn enkele honderden merries uit ons land naar België uitgevoerd. Aan deze uitvoer is nog geen einde gesteld. Eveneens gingen meerdere van onze hengsten naar dat land.

De Belgische fokleiding heeft na nauwkeurige bestudering van de warmbloedfokkerij in Duitsland, Oldenburg, Oostfriesland, Hannover, Holstein, Westfalen, in Frankrijk (w.o. Normandië) en in Nederland, zowel het N.W.P.-gebied als dat van de V.L.N., besloten om de Belgische warmbloedfokkerij te baseren op — en te leiden — volgens het stamboek voor het Gelders type van de V.L.N.

Voorgestaan wordt een Gelders type van zeer behoorlijke zwaarte. De fokleiding in België is bevreesd voor een teveel bloed.

39 MANNELIJKE BLOEDLIJNEN IN DE WARMBLOED- FOKKERIJ

Volledigheidshalve worden zij hier kort – en dus onvolledig – weergegeven. Slechts de allerbelangrijkste worden even vermeld. De tegenwoordige fokkerij van het warmbloedpaard in ons land vindt nagenoeg geheel zijn oorsprong in die van Oldenburg. Meerdere Oostfriese hengsten en ook een enkele van een ander ras, hebben weliswaar hier gedekt, doch hun invloed is niet groot geweest, althans niet van blijvende aard. Wij spreken hier in het algemeen. Slechts een enkele is nog in de mannelijke lijn vertegenwoordigd, terwijl zij ook in de vrouwelijke lijnen niet of weinig meer voorkomen.

In Oldenburg zijn in de loop der tijden tien hengstenstammen ontstaan, die alle terugvoeren op stamvaders met veel bloed. Dit feit is bijzonder markant, omdat de gehele 19^e eeuw door, en nog kort daarna, veel hengsten in het Oldenburger fokgebied zijn gebracht, die dicht bij het Engels Volbloed stonden, een enkele daarvan zelfs volbloed was.

Slechts twee van deze tien stammen hebben zich in de mannelijke lijn kunnen handhaven, doch in de vrouwelijk lijnen treffen wij hen nog steeds aan. Het is opmerkelijk dat men bijna nooit anders ontmoet dan juist de vaderpaarden uit deze tien hengstenstammen. Thans heeft men nog de Normannlijn, sedert 1870 en de Emigrantlijn, sedert 1879. Later in 1935 is daarbij gekomen de Lupuslijn. Normann was een Anglo-Normand, Emigrant een Hannoveraan. Beide hebben in hun stamboom zeer veel Engels Volbloed, terwijl Lupus zuiver Engels Volbloed was. In 1950 is door de invoer van de Anglo-Normand Condor de basis gelegd voor de nu belangrijkste lijn. Condor is 3/4 Engels Volbloed. Hij is betrekkelijk licht. Zowel Normann als Emigrant waren zware paarden, terwijl Lupus de zwaarste Volbloed was van zijn tijd. Vanaf zijn verplichte hengstenkeuring in 1821 heeft Oldenburg steeds op voldoende massa gelet, moesten alle hengsten de nodige zwaarte bezitten om een goed landbouwpaard te vormen. Met de invoer van Condor heeft men hiermede gebroken. Nu, na enige generaties, blijkt van een licht paard niets meer.

Zowel de Normann-lijn als die van Emigrant hebben zich zeer sterk vertakt. Bijna alle hengsten, die in ons land uit Oldenburg zijn ingevoerd, zijn uit deze lijnen voortgekomen.

Mannelijke bloedlijnen in de warmbloedfokkerij

Enkele daarvan, even voor en na de eeuwwisseling ingevoerd in Groningen, hebben daar een eigen bloedlijn gesticht; bloedlijnen, welke zich tot ongeveer 1925 hebben kunnen handhaven, althans in de mannelijk lijn. Van deze bloedlijnen is die van Olivier (Emigrant-lijn) het belangrijkste, omdat men deze nog veel ontmoet in de stamboom van veel paarden in de vrouwelijke lijn. In feite is Olivier de eerste voorloper geweest van het moderne type; het paard met grote veelzijdigheid, dat mooi en edel is gebouwd, tevens voldoende zwaar en dat daarbij veel kwaliteit bezit. Meer nog door zijn dochters, dan door zijn zoons trad hij op de voorgrond. Bij een stokmaat van 1.60 m was hij voldoende zwaar. In zijn afstamming stond hij veel dichter bij de Hannoveraan dan bij de Oldenburger. Met de andere bloedlijnen is ook deze tenslotte verdwenen in de mannelijke lijn, doch zijn invloed in de vrouwelijke lijn is nu nog merkbaar.

Een andere lijn, die zich in Groningen ontwikkelde was die van Cicero II. Deze werd in Holstein geboren en als veulen in Groningen ingevoerd. Ook hij stond hoog in het bloed, had een zeldzame afstamming. Cicero II was een zeer forse hengst, best gebouwd, met veel kwaliteit. Zijn fokprestaties waren zeer goed. Hengsten heeft hij voor Groningen slechts twee nagelaten, maar in enkele zeer vooraanstaande merriestammen vinden wij hem nog terug.

Door zijn in Groningen geboren zoon Cicero III leverde hij Domburg, die in Gelderland een eigen lijn formeerde.

Een andere hengstenstam, voor de Gelderse richting van belang, is die van Martinius, uit Oldenburg in Groningen ingevoerd.

Ook deze heeft het in Groningen tot preferente premiehengst gebracht, evenals Cicero. Deze Martinius stamt uit de in Oldenburg verdwenen Duke- of Clevelandstam. De Gelderse Nubert voert in mannelijke lijn rechtstreeks terug op deze Duke of Cleveland, n°. 16 van het Oldenburger stamboek (1849).

Groningen heeft, naast de eigen aanfok, steeds mannelijk en vrouwelijk fokmateriaal uit Oldenburg betrokken. Zo kwam in 1928 Gambo naar Groningen en met deze Gambo kwam een hengst, die een invloed heeft uitgeoefend als praktisch nooit voorkomt. Hij leverde tal van hengsten en merries van zeer hoge klasse. Hij stamt uit de Normannlijn, uit een der vele vertakkingen en wel uit een der allerbeste.

Mannelijke bloedlijnen in de warmbloedfokkerij

Gambo was een kleine, diepe, sterke, gestopte, kortbenige hengst met uitstekend hengstmodel, die over veel bodem stond.

Naast hem hebben enkele andere hengsten, uit Oldenburg ingevoerd, eveneens in meerdere of mindere mate een hengstenstam gevormd, o.m. Godehard, Waldherr, Edelknabe, Kareldo. Al deze hengsten komen eveneens uit de Normannlijn¹.

Van de zoons van Gambo zijn vooral op de voorgrond getreden Hendrik, Ilfons en Kambius, die elk een eigen lijn hebben gevormd.

Hendrik was een zeer harmonisch gebouwde, edele, voorname

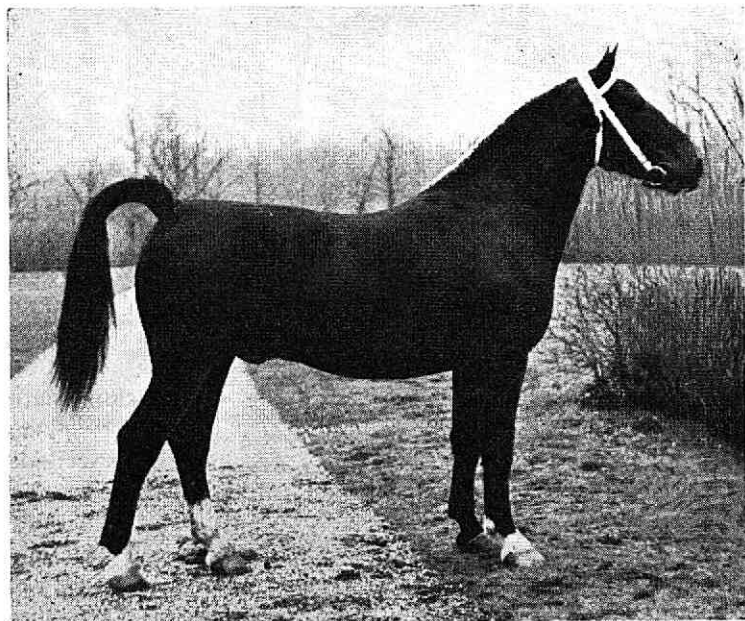

Fig. 97. Juliaan N.W.P. 1429. Kampioenhengst N.W.P. 1963. Het soort van deze hengst is zodanig, dat hij een representatieve figuur is voor wat de moderne lijnen betreft. Hals van uitstekende vorm, niet te hoog gedragen. Goede voorhand met goede schouder en schoft. Sterke ruglijn. Lang kruis. Beenwerk is hard, droog en uitstekend gesteld. Het kon iets meer uitdrukking hebben. Ilfons-Kambiuslijn. Originele bloedvoering

¹ Van de thans nog levende jongere hengsten van beide fokrichtingen hebben wij slechts een enkele willen noemen. Ofschoon meerdere daarvan reeds hun naam hebben gevestigd, leek het ons beter de bespreking daarvan achterwege te laten.

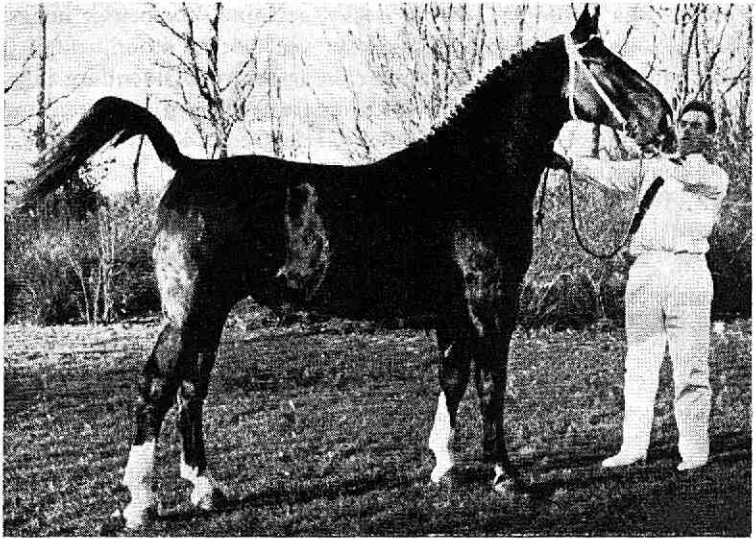

Fig. 98. Cordon N.W.P. 1474. Premiehengst uit Drenthe. Beste voorhand. Beenwerk zeer voldoende hard. De croupe is van boven iets kort, het spronggewicht wat laag. Hengst, wiens ene grootvader Eng. Volbloed is. Stam uit een oude Groningse merriestam. Moeder hooggewaardeerde modelmerrie. Vader uit de Kambiuslijn.

hengst, die even vrouwelijk aandeed. Ilfons een machtig, sterk, fors paard met klasse, terwijl Kambius een aparte verschijning was. Hij was niet meer dan middenzwaar met zeldzaam veel adelen en soort. Prachtig waren hals en hoofd, kruis en dijen. Een bijzondere hengst, omdat hij ook een zo prominent veelzijdigheidspaard was, ging zowel voor concourswagens als onder het zadel buitengewoon. Voor de boerenwagens was zijn stap wat driftig en kort, doch dit ontstond eerst na zijn training voor de concourswagens. Hij vererfde zijn adel en schitterend mooie soort ook heel sterk, doch helaas waren vele van zijn kinderen, hoewel zeer mak, niet steeds trekvast. Bij zijn kleinkinderen schijnen zich in dit opzicht geen bijzondere afwijkingen voor te doen.

De lijn van Hendrik kreeg vooral betekenis door zijn zoon Harro, een sterk gespierd, diep, breed paard, echt hengstmodel met brillante gangen, die zich ook voor het moderne type verdienstelijk heeft gemaakt. Ilfons komt het meeste naar voren door de machtige,

Mannelijke bloedlijnen in de warmbloedfokkerij

edele, sterke Voorman, eveneens een draver in de perfectie. De Kambiuslijn plant zich vooral voort door zijn zoon Cambinus, die naast zijn uitstekende vererving, ook veel van de veelzijdigheid en de andere uitstekende eigenschappen van Kambius bezit. De Kambiuslijn komt de laatste jaren sterk naar voren. Drie zoons van Cambinus zijn reeds preferent.

Ook Officier, een kleinzoon van Hendrik in vrouwelijke lijn, heeft een hengstenlijn gevormd. Officier zelf was een zeer sterk, betrekkelijk fors gebouwd, edel, hard paard met opvallend mooi hoofd en hals.

In 1954 is uit Oldenburg ingevoerd de zeer zware, sterk gebouwde hengst Formaat. Hij gaf meerdere uitstekende, zware hengsten, die hoewel even neiging vertonend naar het kolossale, toch in hun exterieur zodanige kwaliteiten bezitten, dat zij in het raam der fokkerij volledig passen.

Sinaeda, dus de halfbloed Holsteiner uit de voortreffelijke Morgen-

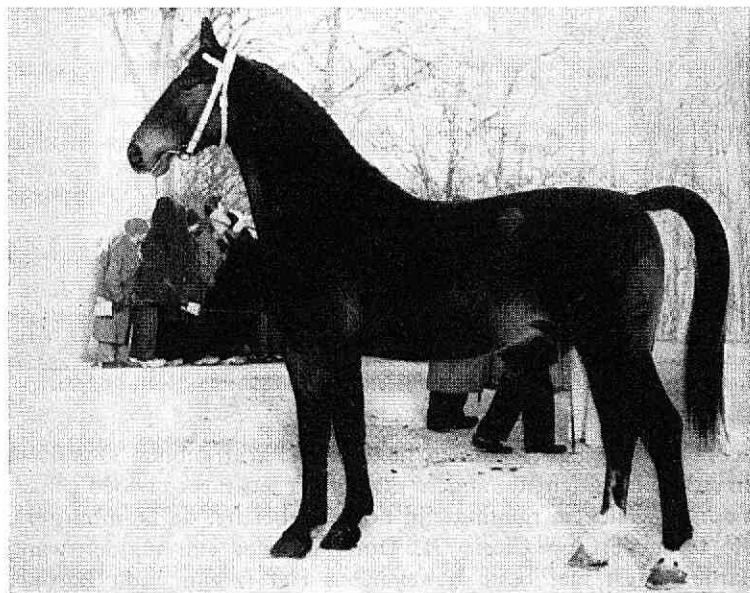

Fig. 99. Soliman N.W.P. 1474. Driejarige hengst van de Sinaedalin. Kampioen Leeuwarden 1963 van de jonge hengsten. Beste, soortige bouw met correct beenwerk. Hengst doet wat jeugdig aan. $\frac{3}{4}$ Holsteins bloed.

Mannelijke bloedlijnen in de warmbloedfokkerij

ster, stichtte een eigen lijn met tal van hoog geprimeerde zoons. Aangenomen moet worden dat zijn invloed groot zal worden. Sinaeda zelf is een paard met maat en macht, veel schoft en schouder. De hals prachtig lang, de rug kort en sterk, doch de lendenen wat lang. De lange achterhand kon rijker gespierd zijn, ook de diepte wat groter.

De Gelderse richting heeft ook zijn hengstelijnen gehad, die op dezelfde stamvaders als die van Groningen terugvoerden. Ook hier

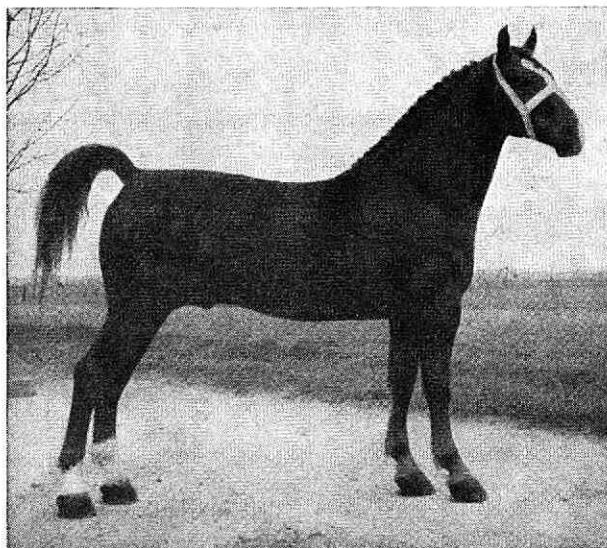

Fig. 100. Graaf van Wittenstein S. gld. t. 1025. Preferente premiehengst van het Gelderse type. Meest op de voorgrond getreden zoon van Baronet. Leverde ook zeer vele hengsten en merries. Baronet en Graaf van Wittenstein zijn de voornaamste voortzetters der Domburglijn.

hebben zij zich niet kunnen handhaven. Wel hebben Oostfriese en enkele hengsten van andere rassen hier iets meer invloed gehad. Voor de Gelderse richting zijn nog van belang, de Domburglijn, die terugvoert op Cicero II. Domburg was een middenzware, harde hengst met beste bewegingen. Het is zijn zoon Baronet vooral en diens zoon Graaf van Wittenstein, die zijn invloed doen voortbestaan in een betrekkelijk grote mate. Baronet was zeer zwaar, met veel hardheid en enorm beenwerk met beste voeten.

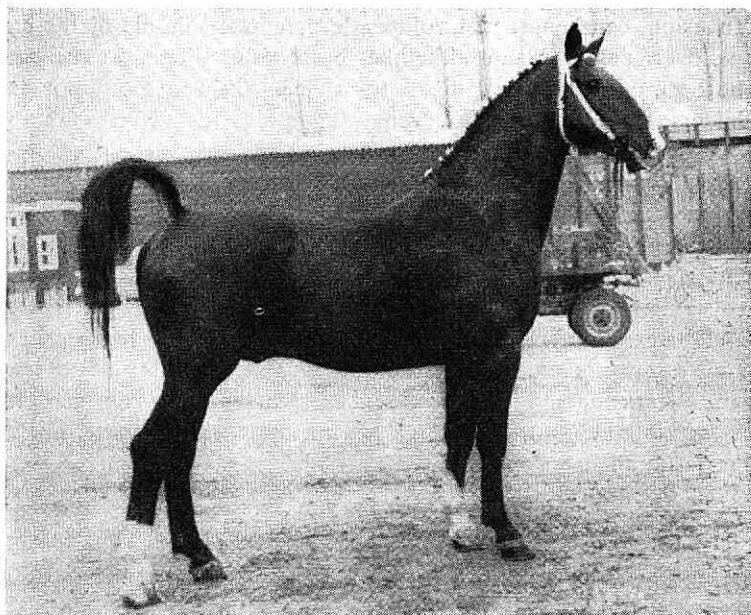

Fig. 101. Wachtmeester S. gld. t. 1163. Hoogstgeplaatste hengst centrale keuring hengsten in 1960 en 1962 in V.L.N. gebied. v. l'Invasion uit zeer beroemde moeder van de Domburglijn. Voornamen en uitstekende gebouwde hengst, die veel adel paart aan betrekkelijk veel macht. Prachtige bovenlijn. Opvallend is de sterk gespierde achterhand, waarbij de broekspieren wat verder konden doorlopen. Het beste beenwerk, met de sterk gespierde schenkel, is goed gesteld.

Graaf van Wittenstein, wiens invloed eveneens heel groot is, is een edel, middenzwaar paard met voorname voorhand. De ribwielving kon belangrijker zijn.

Een andere oude, inheemse lijn, is die van Nubert, die langs vrouwelijke lijn veel Olivierbloed voert. Een middenzware, kwaliteitshengst met grote veelzijdigheid, die ook nu nog zou passen in het kader van de fokkerij. Zijn zoon Kurassier zet de lijn in sterke mate voort. Hij was de hengst van de grote, ruime lijnen, fors, hard beenwerk, sterk van bouw. Hij blonk in draf sterk uit. Vermoedelijk door zijn zoon Oregon, die beschikt over zeldzame manieren voor de concourswagen, zal hij ook de fokkerij in het N.W.P. beïnvloeden, omdat zijn bloed ook daar ingang vindt.

Een geheel nieuwe lijn werd gevormd door de Anglo-Normand

Trekpaardfokkerij in Nederland

l'Invasion, een hengst met voldoende breedte en mooie diepte en ook overigens zeer aantrekkelijke, beste lange lijnen, waarbij het voorbeen en de voet wat uit de toon vielen. Zijn invloed voor de Gelderse fokrichting is bijna even groot geweest als die van Gambo voor de Groningse richting. Meerdere zoons en kleinzoons bevestigden zijn invloed. Mogelijk zal daarvan Odin van Wittenstein wel heel sterk naar voren komen, mede omdat deze voor Groningse richting opmerkelijke resultaten gaf.

Van belang, ofschoon lang niet in die mate als l'Invasion, is de Holsteiner Normann, een sterk gebouwd, zwaar paard met best fundament. De rijkheid van de overigens beste lijnen had sterker kunnen aanspreken. De waarde van uitstekende merriestammen wordt sterk bevestigd door de hengsten, die hier zijn gefokt. Zonder uitzondering ontsproten zij aan oude, doorgefokte, edele merriestammen.

40 TREKPAARDFOKKERIJ IN NEDERLAND

In aanvang met België

In de zuidelijke provincies van ons land heeft men altijd een zwaar paard gehad, vooral in Zeeland was dat het geval en men had daar min of meer een ras, het Zeeuwse. Voor het bekend worden van de wetten der erfelijkheidsleer heeft men in bijna alle fokkerijen betrekkelijk veel gekruist, waarbij het opmerkelijk is, dat dit na 1910 in schier alle fokkerijen ophoudt en zo dit al geschiedde, deze bloedmenging dan in meerdere of mindere mate geleid wordt. In Zeeland hebben omstreeks de negentiger jaren enkele Shirehengsten gedekt. Invloed verkregen zij niet, daar reeds spoedig het Belgische trekpaard veel meer de belangstelling trok en even voor, en vooral na, de eeuwwisseling menige fokhengst en merrie uit België is ingevoerd.

Import uit België

De enorme vooruitgang kwam echter vooral, doordat een viertal van de allerbeste Belgische hengsten in 1914 naar ons land vluchtte. De snelle opkomst en de verbetering van het Nederlandse trekpaard is vooral aan hen te danken. Deze waren Laboureur d'Isaac, Indigène de Wisbecq, Moustic de Grandglise en Mordicus, alle kleinzoons van Brin d'Or. In de mannelijke lijn is hun invloed totaal verloren gegaan.

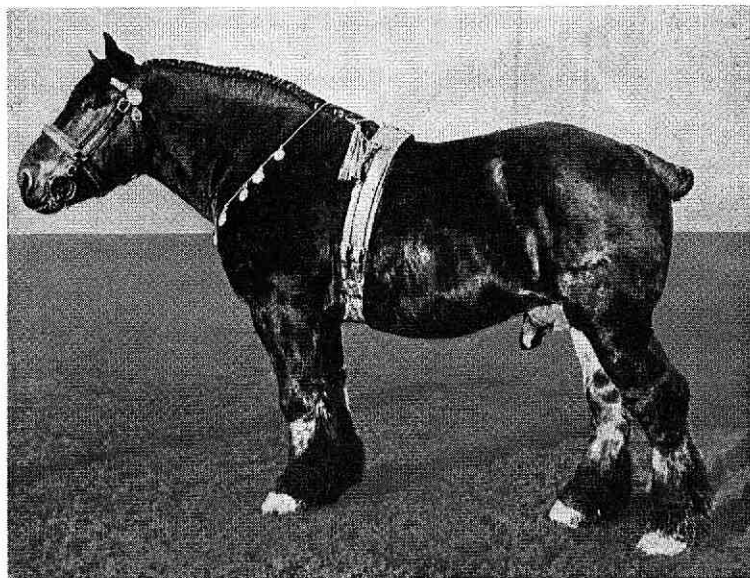

Fig. 102. Certain van Lamswaarde K 1429. Sterk op de voorgrond getreden stamvader.

Na de eerste wereldoorlog zijn er nog verschillende hengsten uit België ingevoerd, o.a. *Mayeur de Gaeasbeek*, *Lion d'Or* en *Mon Gros de Mon Souhait*, terwijl ook de z.g. Fransstam in die tijd tot ontwikkeling kwam in ons land.

Buitengewoon grote invloed op de Nederlandse trekpaardfokkerij is uitgeoefend door enkele vertegenwoordigers uit de *Albion d'Hor-Avenir d'Herse*-stam, welke in Nederland zijn ingevoerd. De voornaamste hiervan waren *Herseur II de Cognebeau*, *Dragon d'Hondzocht*, *Dompteur Delcour* en *Avenir du Forest*, wier invloed nog aanwijsbaar is bij diverse hedendaagse op de voorgrond tredende fokpaarden.

Wel heel bijzonder sterk op de voorgrond getreden is daarbij *Clairon de la Lys*. Hij werd een stamvader van het allergrootste formaat, een vaderpaard, dat een geheel aparte plaats inneemt en zoals dit telkens toch weer, zij het bij hoge uitzondering, in elke gefundeerde fokkerij optreedt.

Deze hengst was een hard, sterk paard van de grote maat, met zeer

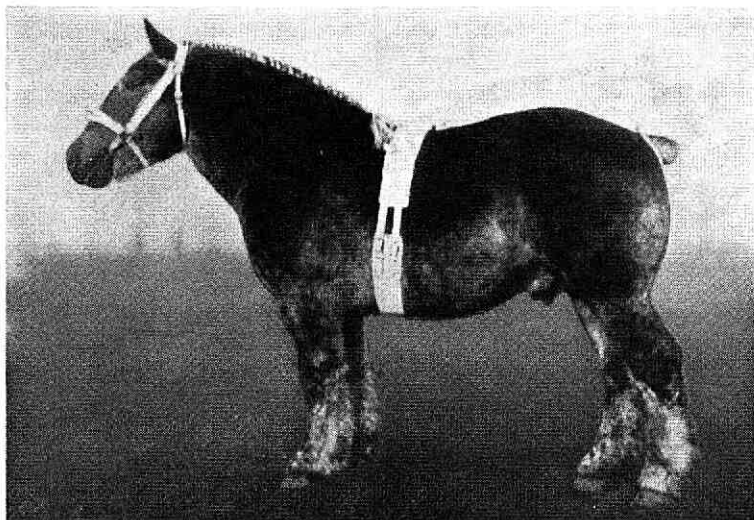

Fig. 103. Clairon de la Lys K 1488. Zeer beroemde stamvader. Bijna 120 zoons van hem werden goedgekeurd, waaronder vele, die zich ontwikkelden tot vaderpaarden van hoge klasse.

beste rug en lendenen, een sterk gespierd kruis, dij en broek, beste naar achter gewelfde ribben. Het beenwerk was zwaar en buitengewoon gespierd. De borstdiepte had iets groter kunnen zijn. De gangen waren goed en correct. In zeker twee derde van onze fokmerries stroomt het bloed van deze stamvader.

Naast deze genoemde hengstenstammen kwam in Nederland de Fransstam tot ontwikkeling. De Fransstam is het mannelijk fokmateriaal dat in rechte lijn terug gaat op Frans K. 714. Door de nakomelingen van zijn zoon Certain van Lamswaarde kon deze stam zich tot heden handhaven.

De dieren uit de Fransstam zijn in het algemeen sterk en harmonisch gebouwde paarden, met goede diepte, beste voeten en zeer vlotte bewegingen. De eerste gekeurde hengst van het in 1963 ingesteld Ardenner type, Ronald van Nijverveld, behoort tot deze stam.

De meest bekende zoon van Clairon de la Lys is Nico van Melo, uit een moeder van de Fransstam.

Deze Nico van Melo, geboren in 1935, heeft een enorme invloed uitgeoefend. Zeker 3/4 van de tegenwoordige trekpaarden voert zijn bloed, hetzij in de mannelijke, hetzij in vrouwelijk lijn.

Naast een buitengewoon groot aantal zoons, w.o. de vier nationaal kampioenen, Nico van Beek, Nico van de Heibloem, Nico van het Zwartewater en Nico van Kapelhof, gaf hij tal van uitstekende dochters. Sterk sprekend voor zijn grote invloed is wel dat hijzelf, of een van zijn zoons, 16 maal op de nationale tentoonstelling de kampioensprijs won in de rubriek hengsten met afstammelingen, terwijl deze prijs in totaal na de oorlog 17 maal werd uitgereikt. Het lijkt geen twijfel dat zijn zoons en kleinzons zijn voetsporen drukken.

Door deze enorme invloed van Nico van Melo werden de andere

Fig. 104. De beroemde stamvader Nico van Melo K. 1795. zoon van Clairon de la Lys, die in zo geweldige mate zijn invloed zou doen gelden. Als kampioenhengst in draf op de Nationale Tentoonstelling in 1939

hengstenstammen in Nederland geleidelijk teruggedrongen. Meerdere fokkers achten het gewenst te kunnen beschikken over vaderpaarden uit andere bloedlijnen. Deze waren voor ongeveer 15 jaar in Nederland slechts in zeer beperkte mate aanwezig. De stand van de Nederlandse trekpaardfokkerij eist dat voor een juiste bloedverversing slechts zeer hoogstaand fokmateriaal kan worden gebezigd. De meest aangewezen weg daartoe bleek te zijn de invoer

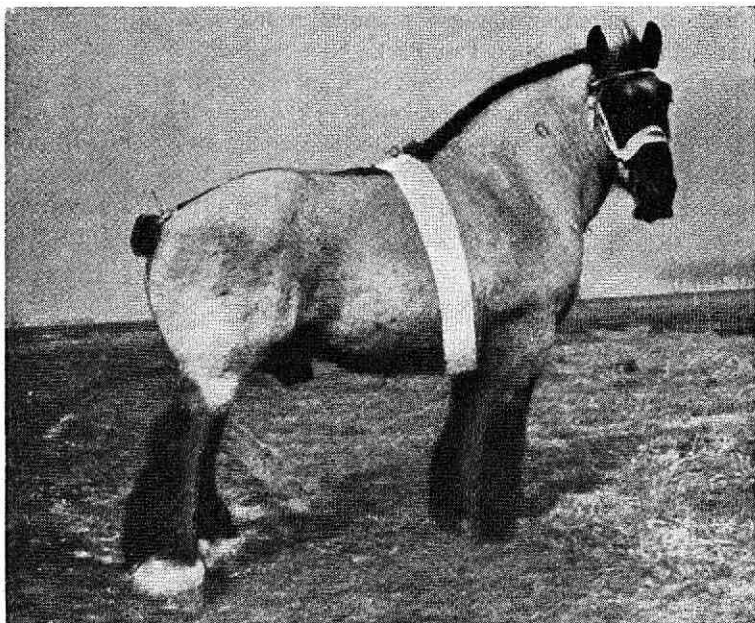

Fig. 105. Costaud de Marche K. 2322. Nationaal kampioen van België. De eerste en belangrijkste import in Nederland gaf een aanmerkelijk aantal goed-gekeurde zoons en kleinzoons.

van mannelijk elite-fokmateriaal uit België. De stamboekorganisatie heeft onmiddellijk maatregelen getroffen dat enkel hengsten kunnen worden ingevoerd, die in exterieur en in afstamming uitblinken. In 1951 vond de eerste import plaats; de nationaal kampioen van België, Costaud de Marche. Deze had bovendien een goede reputatie als fokpaard, welke reputatie hij in ons land heeft voortgezet. Hij gaf beste zoons en dochters, waarvan er, van elk twee, vier nationaal kampioen werden. Een enkele van zijn zoons treedt in de fokkerij reeds naar voren.

Na Costaud de Marche is een aantal hengsten van hoge klasse, met uitstekende bloedvoering uit België ingevoerd.

De invoer van deze vaderpaarden ligt geheel op het terrein van het particulier initiatief, dat zich uit de aard der zaak wel zeer belangrijke offers moet getroosten. Het getuigt van een sterk vertrouwen in de fokkerij, dat dergelijke invoer plaats heeft.

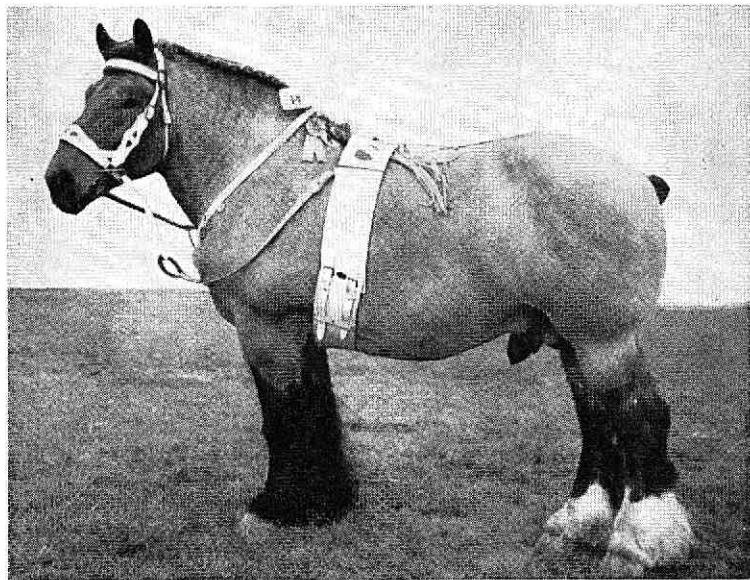

Fig. 106. *Costaud van Soesterhof K 2498. Nationaal kampioen 1960. Een van de meest op de voorgrond tredende zoons van Costaud de Marche. Edele, sterke, harmonische bouw; grote lengte, veel ribwieling en uitstekende diepte; korte lendenen. Het spierstelsel is fors en krachtig ontwikkeld.*

Ofschoon deze ingevoerde hengsten in het algemeen goed hebben voldaan, hebben zij geen bepaald opvallende resultaten te zien gegeven.

Al deed zich in de trekpaardfokkerij geen enkel verschijnsel van een te nauwe inteelt voor, dan is als nog groter waarborg hiertegen, de bloedaanvulling door deze vaderpaarden gebracht, toch welkom. Ook is mogelijk dat een kleinzoon of kleindochter grote betekenis krijgt, zoals in andere fokkerijen is komen vast te staan.

De leiding der trekpaardfokkerij berust bij de Koninklijke Vereniging Het Nederlandse Trekpaard met zijn provinciale afdelingen. Deze vereniging beheert het stamboek, dat in 1914 werd opgericht. Het werkt over het gehele land. Elk jaar wordt door deze vereniging de Nationale Tentoonstelling gehouden, die en wat materiaal en wat belangstelling betreft, alle trekpaardmanifestaties in binnen- en buitenland overtreft.

Wat de stand der fokkerij betreft staat die in Zeeland, in het

*Trekpaarden
stamboek*

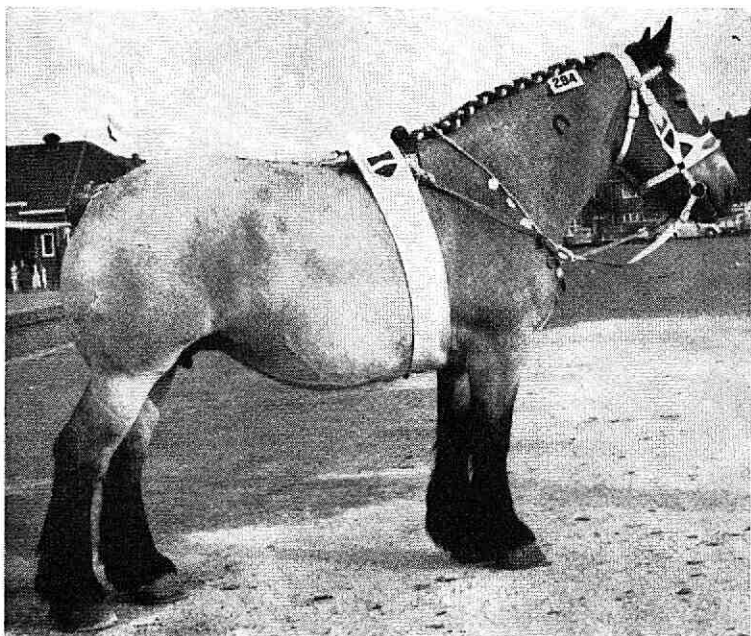

Fig. 107. Tosca van Klerkenhof K 57277. Nationaal kampioene 1962. Gave, uitstekend gebouwde merrie met veel adel; fraaie lange, krachtige lijn. Het beenwerk dat zeer voldoende hardheid bezit, is correct gesteld.

bijzonder in Zeeuws Vlaanderen, mede door de uitstekende merriestammen op een zeer grote hoogte. Paarden van naam worden hier nog meermalen geboren.

Noord-Limburg heeft zowel Nico van Melo als Costaud de Marche gehad, naast meerdere andere beste hengsten. Ook nu nog heeft het de beschikking over extra vaderpaarden. Dit alles heeft een gunstige invloed voor Midden-Limburg, Noord-Brabant en is tot in Gelderland merkbaar. Noord-Brabant neemt, vooral in het midden en oosten van de provincie, de eerste plaats in van onze trekpaardfokkerij. Dit midden en oosten heeft een dichte kern met uitstekend mannelijk en vrouwelijk fokmateriaal.

In Drenthe nam in de loop der jaren de fokkerij sterk toe, zowel in kwaliteit als in kwantiteit, waarbij de lijn zich nog in opwaartse richting beweegt. Nationaal gezien plaatste deze provincie zich derde.

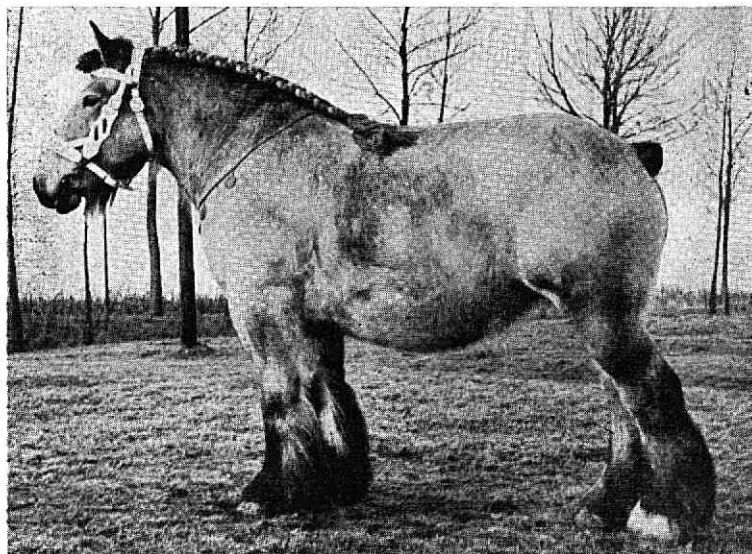

Fig. 108. Tosca van Monnikenhof K 50793. Kampioenmerrie Goes 1955. Zeer op de voorgrond getreden merrie. Sterke, diepe bouw met ver naar achteren gebogen ribben. Zeer korte, rechte rug. Sterk gespierde, schuine schouder met behoorlijk ontwikkelde schoft. Spieren van uitstekende lengte en dikte.

Groningen, Noord- en Zuid-Holland zijn van minder betekenis, al heeft men er wel degelijk goede kernen. Gelderland bezit, vooral in het oosten een fokkerij die van betekenis is. Overijssel gaat geleidelijk zijn kwaliteit van het fokmateriaal opvoeren. De Noord-Oost-Polder ontwikkeld zich tot een hoogstaand centrum met enkele zeer prominente fokstallen.

Het Belgische trekpaard is een uitstekend gebouwd paard, krachtig en robuust, weinig vatbaar voor nadelige invloed van klimaat. Het kan op elke bodem worden gehouden, zij het dat voor de lichtere gronden met een wat lichter trekpaard kan worden volstaan.

Tot voor enkele jaren werd naar een grote massa gestreefd. Ook nu nog heeft men zeer zware trekpaarden, doch tevens, binnen het raam van het ras, ook paarden met minder zwaarte. Er zijn, al naar gelang van de schofthoogte, vier groepen, waarvan de kleinere en lichtere trekpaarden Ardenner worden genoemd.

Het Belgisch paard in ons land is dus in zekere zin aangepast aan de behoeften van deze tijd. Een grotere geschiktheid voor het

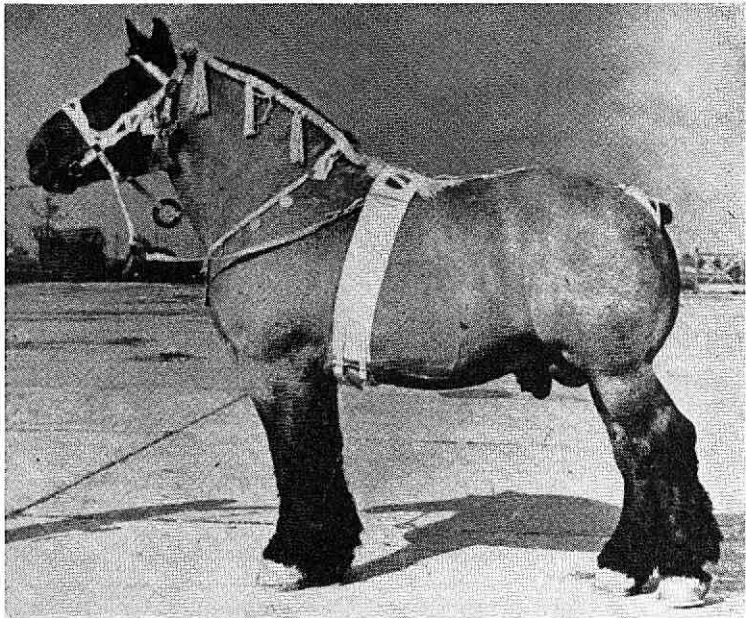

Fig. 109. Nico van de Heibloem K 2254. Kampioenhengst van de kleine maat. Grote kracht in kleiner volume. Zeer evenredig gebouwd. Het gehele beeld vraagt atletische kracht. De sterk gespierde, voldoende lange hals, draagt een kenmerkend mooi gevormd hengstenhoofd; lange, schuine schouder; lang kruis met de machtige broekspieren; gespierde onderarm en schenkel; flink ontwikkeld spronggewricht.

middengrote en kleine landbouwbedrijf, in het bijzonder voor de lichtere gronden, werd hiermede verkregen. Dit laatste is nog van meer belang omdat in het verleden op de laatst genoemde bedrijven dikwijls jonge trekpaarden werden gehouden. Deze werden daar opgefokt en afgericht. Op volwassen leeftijd werden zij dan verkocht teneinde het bedrijfsinkomen te kunnen vergroten. Thans geschiedt dat niet meer of in zeer verminderde mate.

Al is er belangrijk verschil in zwaarte, toch heeft zich bij alle types de algemene karakteristiek van het exterieur gehandhaafd. De romp is breed en diep met uitstekende ribwelling. Het lange en brede kruis is iets hellend. Opmerkelijk is dat schoft en schouder behoorlijk ontwikkeld zijn, soms zelfs bijzonder goed. De hals is voldoende lang en draagt vaak een mooi gevormd klein hoofd.

Fig. 110. Ronald van Nijverveld. Driejarige hengst van het Ardenner-type. Goedgekeurd en met 1° premie bekroond. Eerste hengst die voor dit type werd ingeschreven. Duidelijk treden de typerende raseigenschappen van het Ned. trekpaard naar voren.

Het beenwerk is goed geplaatst en goed ontwikkeld, bij het lichtere trekpaard gewoonlijk even harder dan bij het zeer zware model. De rug is kort, nogal eens even week. Het spierstelsel is uit de aard der zaak krachtig ontwikkeld.

Het trekpaard is uiterst mak en gewillig met een zeer voldoende, levendig temperament en een rustig, gelijkmatig humeur, vertrouwelijk in de omgang.

De bewegingen zijn goed, een vlotte, gemakkelijk gegeven draf stelt men zeer op prijs.

Aan voeding en verpleging worden weinig eisen gesteld. Met be-

Kruising tussen warmbloed en koudbloed

trekkelijk weinig krachtvoer is het goed in conditie te houden, ook bij langdurige arbeidsprestaties.

In de fokkerij wordt grote aandacht besteed aan een sterke ontwikkelde borst- en buikomvang, uitstekende ribwelling. Men wil een kortbenig, gestopt type, dat fors en robuust is en zich gemakkelijk kan verplaatsen.

Er is meermalen betoogd dat de fokrichting van het zware trekpaard diende te worden gewijzigd naar een lichter type. Wij laten deze bewering voor wat zij is, juist of onjuist. Wel diene men te bedenken, dat het uiterst moeilijk is om van lichter op zwaarder te komen, het omgekeerde gaat als regel gemakkelijk. Voorzichtigheid zij dus geboden.

Bij de keuringen van hengsten en merries vindt beoordeling plaats in drie groepen, met daarnaast die van het Ardenner type. Men kent de grote-, de midden- en de kleine maat, al naar gelang de schofthoogte. De minimumgrenzen zijn ongeveer 1.63 m, 1.56 m en 1.52 m, voor de Ardenner ongeveer 1.45 m. Voor de merries zullen deze hoogten iets geringer zijn.

Gezien de toenemende vraag naar niet alleen een kleiner, maar ook lichter trekpaard, werd de klasse der Ardenners ingesteld. De hoogte in deze rubriek bedraagt ongeveer 1.45 m-1.55 m.

Ofschoon dit Ardenner type dus van lichter formaat is, bezit het toch wel degelijk de typische raskenmerken van het trekpaard. Verwacht mag worden dat dit type zich zal uitbreiden.

Op de in januari 1963 gehouden keuringen van hengsten werden twee hengsten in deze rubriek ingeschreven en geprimeerd.

41 KRUISING TUSSEN WARMBLOED EN KOUDBLOED

In het begin van deze eeuw doen trekpaardhengsten van het Belgisch type hun entree in ons land. Vooral in streken waar van een doelbewuste warmbloedfokkerij weinig of geen sprake was deden zij veel merries van het warmbloedtype. Het warmbloed bezat toen veel minder massa, terwijl aan een zwaarder paard behoefte was. In nog weer later jaren deden warmbloedhengsten deze kruisingsprodukten en zelfs Belgische merries, ofschoon dit op veel beperkter schaal is voorgekomen dan andersom. Tot

Maatregelen ter bevordering van de paardenfokkerij in Nederland

ongeveer aan het begin van de tweede wereldoorlog heeft men deze verschijnselen kunnen waarnemen, hetwelk echter de laatste jaren daarvoor door verschillende oorzaken belangrijk minder was geworden. In Engeland en Ierland worden merries van de zware warmbloedrassen en van de trekpaardrassen wel gedekt door Eng. Volbloedhengsten. In ons land worden voor dit doel op beperkte schaal warmbloedmerries gedekt door hoog in het bloed staande hengsten.

De bedoeling van deze kruising is een zwaar rijpaard voor gebruiksdoeleinden te verkrijgen, welk kruisingsprodukt in Engeland en Ierland hunter wordt genoemd. Dergelijke kruisingen met trekpaardmerries vinden hier niet plaats. Dit is wettelijk verboden.

42 MAATREGELLEN TER BEVORDERING VAN DE PAARDENFOKKERIJ IN NEDERLAND

Reeds vanaf ongeveer de 17^e eeuw is van overheidswege getracht de paardenfokkerij gunstig te beïnvloeden door het treffen van maatregelen, o.m. door het verbod van andere dan goedgekeurde hengsten ter dekking te stellen. Deze bepalingen zijn niet steeds streng nageleefd. Soms werden zij ingetrokken, later opnieuw vastgesteld wanneer bleek dat het peil der fokkerij ernstig daalde.

Overheidsmaat-
regelen

Bij de wet van 1901 werd in ons land, dus geldend voor alle provincies, verboden om hengsten ter dekking te stellen, welke niet door een aangewezen commissie waren goedgekeurd.

Deze bepaling is ook nu nog van kracht, al werd bij de wijziging van de wet in 1918, de uitvoering voor een belangrijk deel gelegd in handen van de stamboeken. Na het tot standkomen van de Paardenwet 1939 berust vrijwel de *gehele* uitvoering bij de verschillende stamboeken in ons land. De stamboeken beslissen over de goed- en afkeuring van hengsten, die in hun registers zijn ingeschreven, de z.g. stamboekkeuring.

Hengsten waarvoor geen, of geen erkend stamboek bestaat worden voor dekking gekeurd door een commissie, waarvan de leden worden benoemd door de Minister van Landbouw, de z.g. commissiekeuring.

Een erkend stamboek is een stamboek, dat aan bepaalde voor-

Maatregelen ter bevordering van de paardenfokkerij in Nederland

waarden moet voldoen, om erkend te kunnen worden door de Minister van Landbouw.

Omdat de paardenstamboeken als doel hebben de verbetering van het paardenmateriaal van de leden moet de keuring van hengsten streng zijn.

De stamboeken moeten leiding geven aan de fokkerij. Alleen strenge selectie in de richting van het meest gewenste rastype kan het ras op peil houden. Het ras zal zich moeten aanpassen aan de eisen, die een bepaalde tijd stelt. De fokleiding zal zich bij haar beoordelingen vooral ook moeten richten op het verkrijgen van eigenschappen, eventueel het verbeteren van de eigenschappen, die het paard in de nabije toekomst zal moeten bezitten. De fokleiding zal vooruit moeten zien.

Uitvoering van de hengsten-keuringen De hengsten welke bij de stamboeken ter keuring worden aangeboden voor de openbare dekdienst zullen tenminste 2½ jaar oud moeten zijn. Bij deze keuring, zowel door een stamboek als door een commissie, wordt de hengst goed- of afgekeurd.

Betreft het een stamboekkeuring dan wordt de hengst na goedkeuring of

a. goedgekeurd voor inschrijving in het stamboek (keurstamboek) of

b. goedgekeurd voor dekking.

De laatste categorie betreft hengsten, die op het ogenblik van de keuring, niet aan de minimumeisen voor inschrijving in het stamboek voldoen, doch welke toch om bepaalde redenen niet behoren te worden afgekeurd.

Is de ontwikkeling gunstig, eventueel na bezichtiging van de eerste jaargang veulens, dan wordt de hengst op 4- of 5-jarige leeftijd ingeschreven in het stamboek (keurstamboek). Het aantal hengsten dat enkel voor dekking wordt goedgekeurd is als regel uiterst gering bij de warmbloedstamboeken. De Kon. Ver. Het Nederlandse Trekpaard, keurt de hengsten wel op tenminste 2½ jaar, doch deze kunnen eerst op tenminste 3½ jaar keurstamboekhengst worden.

Voor een hengst, afgekeurd of enkel goedgekeurd voor dekking, door een stamboekcommissie, kan bij het betreffende stamboek herkeuring worden aangevraagd. De hengst wordt dan door een

Maatregelen ter bevordering van de paardenfokkerij in Nederland

andere stamboekcommissie opnieuw beoordeeld. De leden van de stamboekcommissies worden door het betreffende stamboek gekozen.

Bij afkeuring van een hengst, hetzij na herkeuring door een stamboek, hetzij door een commissie, kan keuring in beroep worden gevraagd. In hoogste instantie wordt de hengst bij deze keuring in beroep beoordeeld door de Commissie in beroep. De samenstelling van deze commissie verschilt al naar gelang van het ras waartoe de hengst behoort. De leden van deze commissies worden door de Minister van Landbouw benoemd.

Maatregelen zijn getroffen dat niet lichtvaardig herkeuring en keuring in beroep worden aangevraagd. De verplichting bestaat dat bij deze aanvragen een bepaald bedrag moet worden gestort, welk bedrag wordt teruggegeven indien de hengst wordt goedgekeurd.

De goedkeuring geschiedt voor een jaar. De stamboeken kunnen besluiten om oudere hengsten voor meerdere jaren goed te keuren, indien zij in de fokkerij uitstekend voldoen.

Wettelijk is vastgelegd dat de hengsthouders nauwkeurig aantekening moet houden van de verrichte dekkingen in boeken en registers door of vanwege het Ministerie van Landbouw verstrekt.

De hengsthouders is verplicht aan de houder van een gedekte merrie een dekbewijs te verstrekken. Dit bewijs moet bij verkoop van de merrie aan de koper worden overhandigd.

De wet verbiedt het houden van een niet gespeend veulen, zonder dat een dekbewijs van de merrie aanwezig is.

Ook is het verboden een hengst van 2½ jaar of ouder, welke niet is goedgekeurd, te houden op het erf waar zich een goedgekeurde hengst bevindt.

Bij de Verordening Hengstenhouderij en de Retributieverordening Hengstenhouderij, beide van het Landbouwschap, wordt de hengstenhouderij geregeld. Aanvragen voor het bekomen van een vergunning om een goedgekeurde hengst ter dekking te stellen worden om beslissing ingezonden aan het Landbouwschap. Betreft het een stamboekhengst dan heeft het Landbouwschap zijn taak

Keuring in beroep

De goedkeuringstermijn

Verplichtingen van de hengsthouders

Vergunning voor dekstation

Afdeling Paardenhouderij van het Landbouwschap

in deze overgedragen aan de stamboeken, waarbij natuurlijk elk stamboek beslist omtrent de aanvragen welke betrekking hebben op het ras, dat dat stamboek voorstaat. Bij het toekennen van een vergunning kunnen daaraan voorwaarden of nadere bepalingen worden verbonden.

Wanneer een vergunning geweigerd of heeft de aanvrager bezwaar tegen de gestelde voorwaarden aan de vergunning verbonden, dan kan hij in beroep komen bij de afdeling paardenhouderij van het Landbouwschap, die dan in hoogste instantie beslist. Voorts zijn er bepalingen omtrent het minimum dekgeld dat mag worden geheven.

Het verbod van kruising tussen bepaalde groepen van rassen is eveneens in de verordening Hengstenhouderij vastgelegd.

43 AFDELING PAARDENHOUDERIJ VAN HET LANDBOUWSCHAP

Bij deze afdeling zijn de volgende commissies ingesteld.

a. de Commissie Gezondheidszorg Paarden.

Deze heeft als taak al datgene te doen wat met de gezondheid van de paardestapel in verband staat. De commissie zal zich bewegen op het terrein van de voeding, de verpleging, ziektebestrijding en het voorkomen van ziekten, eventueel gebreken. Belangrijke vraagstukken kunnen in studie worden genomen b.v. het onderzoek om tot betere bevruchtingsresultaten te komen, oorzaak en bestrijding van het zomereczeem, optreden van en invloed van de rachitis. Nauw contact wordt – en zal moeten worden – onderhouden met andere instellingen, welke aan de doelstellingen medewerking kunnen verlenen.

Deze commissie stelt o.m. de maandelijks paardengezondheidskalender samen, waarin de paardenfokker en -gebruiker menige nuttige wenk wordt gegeven.

b. de Commissie Paardengebruik.

Het doelmatig gebruik en alles wat daarmee samenhangt zal de aandacht van deze commissie hebben. Verbetering van paardewerktuigen, steun geven bij het ontwerpen van nieuwe werktuigen voor paardetrekkracht geschikt.

Afdeling Paardenhouderij van het Landbouwschap

De opleiding van personeel voor een juiste omgang met paarden, de wijze van aanspanning, de beoordeling van de tuigen voor het aanspannen, het onderhoud daarvan, ook de wijze van africhten van jonge paarden. De bestudering van de economische betekenis van het paard en de vraagstukken, die met het paardengebruik samenhangen, zullen een onderdeel vormen van zijn taak.

Ook hier zal uitwisseling van gedachten en samenwerking met andere instanties nodig zijn, b.v. met het Instituut voor Landbouwtechniek en Rationalisatie, de Rijksveeteeltconsulenten en de stamboeken.

c. de Commissie voor het Bruikbaarheidsonderzoek van Paarden (I.B.O.P.)

In deze commissie zijn vertegenwoordigd het bedrijfsleven (w.o. de stamboeken, bonden van landelijke rijverenigingen), het Instituut voor Landbouwtechniek en Rationalisatie (I.L.R.) en het Ministerie van Landbouw en Visserij.

Het doel is om door middel van de remwagen de bruikbaarheid van paarden voor de landbouw vast te stellen.

Een commissie van deskundigen beoordeelt de verrichtingen van het paard. Voor paarden en pony's, welke met goed gevolg aan het onderzoek deelnemen, wordt, al naar gelang van de getoonde prestatie, een certificaat A, B of C afgegeven.

Voor bepaalde verrichtingen kunnen subsidies worden gegeven, waarbij het Rijk, het Fonds Nationale Veefokkerij en de stamboekvereniging bijdragen.

Cursussen in beoordeling, voorbrengen en toiletteren van paarden en paardengebruik (omgang met en gebruik van het paard)

Het is altijd nuttig en in bepaalde gevallen noodzakelijk dat een paard er verzorgd uitziet. Op keuringen, bij demonstraties waar paarden aan deelnemen, bij verkoop zal het zo voordelig mogelijk moeten uitkomen. Een goed voorbrengen van het paard en een goed toilet dragen aanmerkelijk bij de goede eigenschappen van het paard tot hun recht te doen komen. Het gehele beeld wijzigt zich er dikwijls door in gunstige zin. Goed voorbrengen en het aanbrengen van een juist toilet eisen degelijke kennis.

Deze kennis moet worden verworven. Kennis, die niet kan worden

Subsidie ten behoeve van de paardenfokkerij

verkregen door hem, die niet geleerd heeft op de juiste wijze met een paard om te gaan.

Voor een goed en verstandig gebruik van het paard zal men de nodige wijsheid moeten bezitten. In de eerste plaats een juiste omgang met het paard en vooral ook een juiste aanspanning.

Teneinde de mogelijkheid te openen een behoorlijk inzicht in het bovenstaande te krijgen worden cursussen gegeven in beoordeling, toiletteren en voorbrengen van paarden en cursussen in paardengebruik (omgang met en gebruik van het paard).

De leerkrachten nodig voor het geven van onderwijs aan de genoemde cursussen worden opgeleid op een kadercursus. Aan het einde daarvan wordt een examen afgenomen. Aan hen die slagen wordt een getuigschrift uitgereikt. Degene die een diploma krijgt wordt door de afdeling Landbouwonderwijs van het Ministerie van Landbouw opgenomen op een lijst van erkende lesgevers voor het geven van onderricht aan de genoemde cursussen.

Zowel voor de gewone, als voor de kadercursussen, kan Rijks-subsidie worden verleend. Zij staan onder Rijkstoezicht, dat uitgeoefend wordt door of namens de Inspecteur van het Landbouwonderwijs in wiens ambtsgebied een cursus wordt gegeven.

44 SUBSIDIES TEN BEHOEVE VAN DE PAARDEN- FOKKERIJ

De Wet bepaalt, dat jaarlijks op de Rijksbegroting een bedrag als subsidie voor de paardenfokkerij wordt uitgetrokken. Deze Rijks-subsidie was voorheen belangrijker dan thans.

De verdeling over de provincies vindt plaats als volgt:

1. Voor iedere provincie wordt een gelijk basisbedrag vastgesteld.
2. Het restant wordt verdeeld in evenredigheid van het aantal dekkingen, dat in het afgelopen jaar in die provincies heeft plaats gehad en naar het aantal in de veulenboeken ingeschreven veulens.

Het per provincie beschikbare geld, wordt verdeeld over de in die provincie werkzame, erkende stamboekverenigingen.

Bestedingsplan De stamboekverenigingen of hun provinciale afdelingen moeten jaarlijks vóór 1 januari een bestedingsplan aan de Minister ter

Selectie en indeling van het fokmateriaal

goedkeuring inzenden en rekening en verantwoording van het bestedingsplan van het vorige jaar voor 1 maart inzenden.

Rijksgelden mogen slechts worden besteed:

- a. Voor het toekennen van premies bij gelegenheid van premie-keuringen voor hengsten of merries voor in een stamboek der betrokken stamboekvereniging ingeschreven paarden;
- b. Voor de bestrijding der aan deze keuringen verbonden kosten;
- c. Voor het toekennen van invoerpremies voor hoogwaardige mannelijk of vrouwelijk fokmateriaal;
- d. Eventueel voor andere met de paardenfokkerij in verband staande doeleinden welke de minister beoogt.

De Stamboeken of hun provinciale afdelingen ontvangen behalve de genoemde subsidie, bovendien als regel provinciale subsidie. De verdeling over de warmbloed- en koudbloedrichting vindt als regel plaats op dezelfde grondslag, als bij die van het Rijkssubsidie. Die bijdragen waren in het verleden, vooral relatief, belangrijk groter, hielden toen meer verband met de praktijk der fokkerij. In sommige provincies wordt behoorlijk steun ontvangen.

Provinciale
subsidies

45 SELECTIE EN INDELING VAN HET FOKMATERIAAL DOOR DE STAMBOEKVERENIGINGEN

Op ongeveer 3-jarige leeftijd worden zowel de in het Veulenboek ingeschreven jonge hengsten als merries gekeurd voor opname in het *Stamboek*. Zij worden bij opname stamboekhengsten en stamboekmerries genoemd. Dieren waarvan de afstamming niet of onvolledig bekend is, of waarvan de afstamming niet wordt erkend, doch die wel het zuivere type vertonen, kunnen in het hulpstamboek worden ingeschreven.

Bij het N.W.P. worden de betere soort stamboekmerries tot *stermerrie* verklaard, terwijl de allerbeste exemplaren het predikaat *modelmerrie* ontvangen. Deze predikaten worden bij de stamboekkeuringen toegekend. Het predikaat model in Groningen op de Centrale keuring van merries, wanneer het jongere merries betreft. Bij de V.L.N. heeft men nagenoeg dezelfde onderscheidingen. Ook hier kennen we dus naast de gewone stamboekmerries *stermerries*,

Selectie en indeling van het fokmateriaal

die worden aangewezen uit de met eerste premie bekroonde *premierries*, welke laatste in exterieur boven de gemiddelde stamboekmerries staan.

Op 4-jarige of oudere leeftijd kan aan de beste stermerries bij de V.L.N., die bewezen hebben vruchtbaar te zijn, het predikaat voorlopige kroonmerrie worden toegekend. Zij wordt kroonmerrie nadat is vastgesteld, dat zij de arbeid, die in de landbouw wordt gevorderd, op de juiste wijze wil en kan volbrengen. De hier genoemde graderingsonderscheidingen der merries naar uitwendig voorkomen worden bij de V.L.N. verleend op de premiekcuringen. Het predikaat *preferent* wordt verleend aan stamboekdieren, die uitmunten in overervingsvermogen, in exterieur en in verrichtingen. De bepalingen omtrent het toekennen van dit predikaat verschillen bij het N.W.P. en de V.L.N.

Bij de V.L.N. heeft men bovendien nog het predikaat *kernmerrie* ingesteld. Dit kan worden toegekend aan merries, die tenminste 13 jaar oud zijn, nog gaaf en vitaal, mak en gewillig in het bedrijf en voldoende vruchtbaar zijn. Dit predikaat kan worden verleend aan alle ingeschreven merries, dus ook aan de niet onderscheiden stamboekmerries en aan hulpstamboekmerries.

Dit predikaat wordt dus in hoofdzaak verleend op innerlijke eigenschappen. Het is zeer verheugend, dat men in de fokkerij meer aandacht begint te besteden aan deze innerlijke eigenschappen. Men heeft bij de V.L.N. thans ook de bepaling, dat van alle, voor het eerst goedgekeurde, hengsten, een rapport zal worden samengesteld omtrent het exterieur en het gedrag als bedrijfs- paard van de moeder van de hengst. De bevindingen van dit rapport zullen bij de verdere goedkeuring en de primering van de hengst ernstig in de beoordeling worden verdisconteerd.

Wat de hengsten betreft onderscheiden we gewone stamboekhengsten en *voorlopige premiehengsten*, dit zijn de betere exemplaren van de stamboekhengsten, jonger dan 5 jaar.

Is de eerste jaargang veulens van voldoende gehalte, dan kan aan 5-jarige hengsten, mits ze met succes de prestatieproef hebben afgelegd, bij het N.W.P. het predikaat *premiehengst* worden verleend. Bij de V.L.N. is het evenzo, doch wordt de prestatieproef voor hengsten afgelegd op ongeveer 5½ jaar. Bij het N.W.P. leggen de hengsten deze af op 4½ jaar.

Hengsten, die zich in de fokkerij bijzonder onderscheiden, doch

Selectie en indeling van het fokmateriaal

niet in een mate, dat zij kunnen voldoen aan de eisen gesteld voor het verkrijgen van het predikaat preferent, worden bij het N.W.P. fokpredikaathengst genoemd, terwijl deze hengsten bij de V.L.N. de naam keurhengst ontvangen.

Teneinde de fokkers van voorlichting te dienen en om de fokkerij van landbouwrijpaarden in ons land aan te moedigen, kan het predikaat 'type landbouwrijpaard' worden toegekend aan goedgekeurde hengsten van de V.L.N. en van het N.W.P.

**Type
landbouwrijpaard**

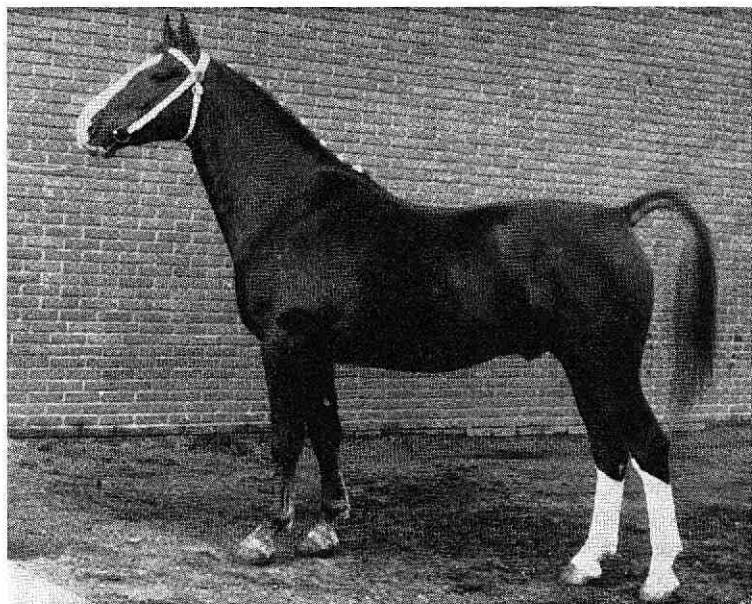

Fig. 111. Urgent S. gld. t. 1143. 1^e premiehengst. Predikaat landbouwrijpaard. Sterk sprekend hengstmodel, waarom de voldoende lange, doch even zware hals moet worden vergeven. Beste, sterk gespierde, schuine schouder; hoge, lange schoft; korte rug en toch staand over veel bodem. Fors hengstenbeen, dat vooral in het voorbeen duidelijk de grote hardheid toont.

Uit deze goedgekeurde hengsten worden die exemplaren geselecteerd, die in staat moeten worden geacht aan hun nakomelingen de eigenschappen te geven, waardoor deze fokprodukten zich goed zullen lenen voor het gebruik als rijpaard.

Selectie en indeling van het fokmateriaal

Bij de V.L.N. wordt bij de hengstenkeuringen het predikaat voorlopig toegekend op het uitwendig voorkomen van de hengst.

Is de hengst voorlopig aangewezen, dan moet hij na het dekseizoen een vrij lichte zadelproof afleggen. De commissie beoordeelt dan of hij in de bewegingen onder het zadel inderdaad beantwoordt aan de verwachtingen die zijn afstamming, exterieur en bewegingen aan de hand hebben gewekt.

De toekenning van het predikaat wordt definitief na een gunstige uitslag van de keuringen der afstammelingen en nadat de hengst een zwaardere zadelproof heeft afgelegd. Deze laatste bestaat uit een lichte dressuurproof en het springen van een aantal eenvoudige hindernissen, eventueel in het terrein. De hengst moet bewijzen, dat hij over voldoende energie, moed en uithoudingsvermogen beschikt.

Bij het N.W.P. is de toekenning iets anders geregeld. De voorlopige selectie vindt op vierjarige leeftijd plaats op de verrichtingsdag. Als vijfjarige moet de hengst dan opnieuw de zware zadelproof afleggen en tevens een lichte dressuurproof, om het predikaat definitief te behalen.

Certificaat van geschiktheid als Landbouwrijpaard-Fokpaard

In 1963 is de I.B.O.P. begonnen met gelegenheid te geven voor het verkrijgen van dit bewijs, Het kan worden uitgereikt voor warmbloedpaarden indien deze aan de door de I.B.O.P. gestelde eisen hebben voldaan.

De paarden worden beoordeeld op type, rijpaard-eigenschappen en gewilligheid. Zij worden onder het zadel voorgebracht in stap, draf en galop en worden tevens enkele eenvoudige hindernissen gesprongen. De gewilligheidsproof wordt afgelegd voor de landbouw- of voor de remwagen. Fokpaarden kunnen, desgewenst, van het nemen van de hindernissen worden vrijgesteld. Aan ge-gradueerde merries kan een premie worden toegekend.

In het bijzonder de V.L.N. heeft aangedrongen op het instellen van zadelproeven.

Het grote voordeel van deze onderscheidingen is, dat men in later jaren, als men de levende dieren niet meer kent, in de stambomen kan nagaan welke op de voorgrond tredende voorouders in de afstamming voorkomen. Als voorbeeld noemen we een preferente kroonmerrie, tevens kernmerrie, ongeveer het beste wat er op fokpaardengebied bestaat, wat de merries betreft.

Fig. 112. Markies vb. Gld. t. 2370. Met eerste premie op no. 3 gesteld afd. landbouwrifpaarden Nationale Tentoonstelling Utrecht 1959. Bijzonder mooi type landbouwrifpaard. Zeer voldoende zwaarte als landbouwpaard, mooi als rifpaard. Beste houding van hoofd en hals, veel afstand tussen voor- en achterbenen (ruime gangen). Lang kruis, sterk gespierde dij en schenkel, fors ontwikkelde, harde gewrichten. Veerkrachtige stap.

Bij de Kon. Ver. Het Nederlandse Trekpaard kent men het stamboek en het keurstamboek en worden de veulens geregistreerd in het stamboek. Veulens, die op driejarige of oudere leeftijd worden goedgekeurd voor inschrijving in het keurstamboek, ontvangen dan de naam Keurstamboekhengst of Keurstamboekmerrie. Dieren, die niet worden goedgekeurd voor opname worden stamboekdieren genoemd.

De met premie onderscheiden dieren worden tot premiepaard verklaard, waarvan aantekening wordt gemaakt op het stamboekbewijs.

Het Ned. Trekpaard Stamboek heeft eveneens een hulpstamboek, waarin die dieren kunnen worden geregistreerd, welke niet van

Verrichtingskeuringen

erkende, onvolledig bekende of onbekende afstamming zijn, mits zij natuurlijk voldoen aan de eisen, wat uitwendig voorkomen betreft. Afstammelingen van hulpboekmerries kunnen in het keurstamboek worden ingeschreven en mogen ook aan de premiekeuringen deelnemen.

Hengsten worden niet eerder in het keurstamboek (K) ingeschreven dan nadat zij tenminste $3\frac{1}{2}$ jaar oud zijn.

Ook zijn twee predikaten ingesteld voor merries, waarbij een voortreffelijke combinatie van uitwendige en inwendige eigenschappen aanwezig moet zijn om het predikaat elitemerrie te verwerven. Dit kan slechts behaald worden door merries, die aan een uitstekend exterieur – 1^e of 2^e premie moet behaald zijn – grote vruchtbaarheid en goed overervingsvermogen paren en bovendien in alle opzichten uitmuntende bedrijfspaarden zijn.

Om het predikaat prestatiemerrie te verwerven moet de merrie in het keurstamboek zijn ingeschreven, overigens aan dezelfde eisen voldoen als de elite-merrie, terwijl bovendien vooral zal moeten worden gelet op het type dat goedkoop in onderhoud is.

46 VERRICHTINGSKEURINGEN

Het is van zeer groot belang, dat vooraanstaande fokpaarden beschikken over eigenschappen, die nodig zijn voor een goed landbouwpaard dat tevens geschikt is voor veelzijdig gebruik.

Vooraf voor de hengsten is een onderzoek in deze richting zeer gewenst, omdat deze zelden geregeld worden gebruikt voor die diensten, welke van de merries dagelijks worden verlangd, gedurende meerdere jaren.

Voor de merries is er min of meer een natuurlijke selectie door de eigenaar, welke zelf over een reeks jaren de hoedanigheden van zijn merrie, ook als bedrijfspaard, kan vaststellen. Voor de hengsten zal dit zelden het geval kunnen zijn. Een merrie, die als bedrijfspaard niet voldoet, zal als regel van het bedrijf verdwijnen en niet of slechts bij uitzondering nog voor de fokkerij worden gebezigd. Het N.W.P. eist van al zijn ingeschreven hengsten, dat zij ten minste éénmaal, te beginnen op vierjarige leeftijd, aan een verrichtingskeuring deelnemen. De hengsten moeten dan een bepaalde afstand

*N.W.P. =
warmbloed
paard*

onder het zadel afleggen, waarbij zij worden getoond in de drie gangen: stap, draf en galop. Bovendien moeten zij voorgebracht worden voor een belaste boerenwagen, waarbij stap en draf worden gevraagd. Ofschoon niet verplicht, worden bijna alle hengsten ook voorgebracht aangespannen voor de concourswagens.

De verschillende verrichtingen worden nagegaan en de uitslag daarvan vastgelegd. Door de meer centrale ligging van het fokgebied kan dit voor het N.W.P. gemakkelijker dan voor de V.L.N. Naast deze ingespannen keuringen heeft men bij het N.W.P., het F.P.S. en de V.L.N. de bedrijfsproef voor hengsten. Deze moeten dan gedurende drie uren onafgebroken betrekkelijk zware landbouwarbeid verrichten. Aan het einde van deze proef wordt een zeer zware trekkrachtproef ingesteld, gedurende een korte tijd, om te controleren tot welke uiterste prestatie de hengst in staat is.

Verschillende onderzoeken omtrent de toestand van de hengst voor, tijdens en na de proef worden verricht.

Ook van deze bedrijfsproef worden de resultaten vastgelegd en kunnen deze bij de verdere goedkeuring en primering van de hengst in de beoordeling worden betrokken. Het is mogelijk, dat bij onvoldoende uitslag de goedkeuringstermijn van de hengst niet wordt verlengd.

Bij het N.W.P. moeten alle modelmerries van vier jaar en ouder een soortgelijke proef afleggen als de hengsten, terwijl bij de V.L.N. dit ook het geval is bij de voorlopige kroonmerries, die eerst dan kroonmerrie worden als het resultaat van de bedrijfsproef bevredigend is. Bij het F.P.S. heeft men voor de modelmerries een soortgelijke regeling als bij de V.L.N.

47 GEBRUIKSWAARDEBEPALING

Bij de verrichtingskeuringen wordt een indruk verkregen omtrent de makheid, de gewilligheid, de trekkracht, de werklust, tevens de stijl waarin de gevraagde prestatie worden volbracht. Zij doen ons indrukken verkrijgen van het bepaalde paard op het bepaalde ogenblik onder bepaalde omstandigheden. Het moge bekend worden verondersteld dat hetzelfde paard onder dezelfde omstandig-

Gebruikswaardebepaling

heden, op hetzelfde ogenblik in handen van twee verschillende personen, tot buitengewoon verschillende prestaties in staat is. Ofschoon reeds daaruit conclusies zijn te verkrijgen voor de gebruikswaarde, zijn deze lang niet voldoende. Het bepalen van deze gebruikswaarde zou zich in zijn meest volmaakte vorm moeten uitstrekken over het gehele leven van het dier, waarbij alle factoren en levensomstandigheden in aanmerking worden genomen. Men zou dan ook volledig zijn ingelicht o.m. omtrent gezondheid, vruchtbaarheid, waarde der afstammelingen en levensduur. Dit is praktisch niet mogelijk. Wel kan men de werkelijke gebruikswaarde dicht benaderen.

Dat deze selectie naar gebruikswaarde ook in de paardenfokkerij een zeer belangrijk onderdeel zal kunnen vormen voor de verbetering, zal niemand betwijfelen.

Weliswaar vindt een selectie plaats op de boerenbedrijven, omdat een paard dat geen goede gebruikswaarde heeft, in de regel wel van het bedrijf verdwijnt. Dit zou men kunnen noemen een ruwe selectie, daar vaststaande gegevens hierbij niet worden verkregen. Op betrekkelijk grote schaal is wel getracht om deze met behoorlijke nauwkeurigheid te verkrijgen, door gedurende lange tijd paarden op de bedrijven te controleren. Hierbij krijgt men natuurlijk altijd een uitslag welke beïnvloed wordt door verschillende factoren, niet in het minst door de beoordelaars zelf, omdat niet alle dieren door dezelfde persoon worden onderzocht en de omstandigheden niet gelijk zijn (op het zand leggen de hengsten bij eenzelfde trekkracht een belangrijk groter afstand af, dan op zware kleigrond).

Teneinde hieraan tegemoet te komen, heeft men de verkregen uitkomsten getoetst aan proeven waarbij een zuiver objectief oordeel zou kunnen worden uitgesproken. De gecontroleerde dieren werden enige malen voor de remrosmolen gespannen. Het resultaat is niet geheel bevredigend geweest. De commissie voor de 'gebruikswaardebepaling van paarden' sprak dan ook deze gedachte uit: 'De selectie in de paardenfokkerij zal steeds voor een belangrijk gedeelte op de exterieurbeoordeling gebaseerd blijven. Deze vormt het begin, niet alleen, omdat men er op jeugdige leeftijd een aanvang mede kan maken, doch ook omdat zij in wezen onmisbaar is. Het mag echter evenzeer onmisbaar worden geacht, dat men op grond van de exterieurkeuring als de beste aangewezen paarden,

Fig. 113. Het paard, de economische trekkrachtbron, die zich altijd weer vernieuwt en verjongt. De vruchtbaarheid is zeker een factor die de gebruikswaardebepaling dient te beïnvloeden. De 23-jarige Johanna K. 12324 met haar 21^e veulen

waaraan dus in de fokkerij een vooraanstaande plaats is toegewezen, de beschikking verkrijgt over gegevens welke een aanwijzing inhouden omtrent de gebruikswaarde van deze dieren, het uiteindelijke doel van elke fokkerij'.

Door middel van krachtmetingen voor de remwagen wil men trachten een inzicht te verkrijgen omtrent het prestatievermogen van paarden.

De remwagen is zo gebouwd, dat daarmee proeven kunnen worden genomen, die overeenstemmen met datgene wat op de bedrijven van de paarden wordt verlangd. De paarden trekken in het algemeen aan een trekhaak, desgewenst lopen zij in het lemoen, terwijl zij zich rechtuit kunnen bewegen en niet als bij de remros-molen een cirkel moeten beschrijven.

Ook bij deze methode zal men trachten objectief vergelijkingsmateriaal te verkrijgen, waarbij toch altijd weer geldt wat wij in de aanvang van dit hoofdstuk meenden te moeten zeggen.

Voor ongeveer 15 jaar heeft men vergelijkende onderzoeken

Gebruikswaardebepaling

ingesteld tussen de bedrijfsproeven voor hengsten en die voor de remwagen.

In een rapport is toen vastgelegd, dat de gegevens verkregen bij de bedrijfsproeven betrouwbaarder waren dan die verkregen voor de remwagen.

Een paard dat een certificaat ontvangt na met succes de proef voor de remwagen te hebben volbracht, heeft getoond dat het onder de gegeven omstandigheden een bepaalde arbeidsprestatie wilde geven. Dit is dan een min of meer grote waarborg voor werkwilgheid, doch die geen garantie inhoudt voor zijn levensduur.

Van vermoedelijk belangrijke betekenis kan dit onderzoek worden voor de selectie van hengsten. Indien meerdere afstammelingen van een hengst een onvoldoende prestatie leveren, dan zal daaraan toch tenminste grote aandacht dienen te worden besteed. De mogelijkheid tot een onderzoek in deze richting wordt groter nu de V.L.N. waarschijnlijk een remwagenproef zal eisen van al zijn voorlopige kroonmerries. Zonder voldoende uitslag blijft de merrie dan ster.

Voorts is van belang dat men algemene indrukken en gemiddelden met enige zekerheid kan vastleggen voor de verschillende rassen omtrent hun gedragingen tijdens de proeven. Met hoeveel energie de proef wordt afgelegd, de toestand van de paarden aan het einde van de proeven. Ook de snelheid, waarmede de gevraagde arbeid wordt verricht, kan voor een bepaald ras worden vastgelegd. Hierdoor zal men kunnen komen tot bepaalde normen voor een bepaald ras.

Opgemerkt moge worden dat het predikaat kern bij de V.L.N. en de beide predikaten voor de merries van de Kon. Ver. Het Ned. Trekpaard, zeer duidelijk wijzen in de richting van de gebruikswaardebepaling. Ook bij deze predikaten zijn niet alle vragen tot oplossing gebracht. Opmerkelijk is wel het gering percentage merries, dat de hier genoemde predikaten weet te verwerven. Worden ze behaald, dan hebben zij grote waarde.

48 ANDERE VERENIGINGEN TER BEVORDERING DER FOKKERIJ

Naast de stamboeken heeft men talrijke verenigingen, die de paardenfokkerij min of meer lokaal steunen.

Bij de fokkerij van het warmbloedpaard is wel de meest bekende en ook de grootste de Veenkoloniale Hippique Vereniging. Deze vereniging doet op het terrein der fokkerij veel nuttig werk.

De trekpaardfokkerij kent naast haar landelijke organisatie, de Koninklijke Vereniging 'Het Nederlandsche Trekpaard', met haar provinciale afdelingen, eveneens een groot aantal fokkersverenigingen, waarvan de oudste reeds bestonden voor de coördinatie der gewestelijke stamboeken. Ook hier een bevordering der fokkerij o.m. door het organiseren van keuringen en fokdagen.

Overal in ons land is het mogelijk, dat eventueel in samenwerking met de provinciale afdelingen der stamboeken en de boerenorganisaties, aan iedere landbouwtentoonstelling van enige betekenis wel een paardenfokdag kan worden verbonden, hetzij voor het warmbloed, hetzij van het trekpaard, hetzij van beide, zoals dat meerdere malen plaats vindt, op dezelfde dag, op hetzelfde terrein.

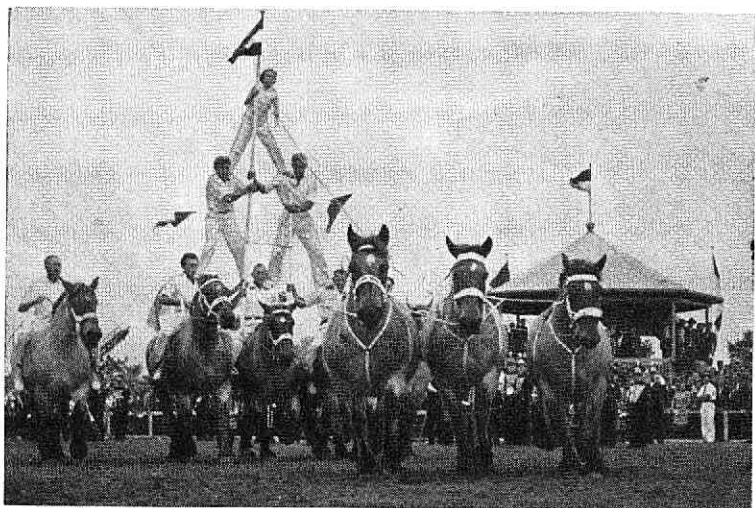

Fig. 114. Bezielend enthousiasme

49 DE LANDELIJKE RIJVERENIGINGEN

Het doel dezer verenigingen is om jonge mensen uit de landbouw de omgang met en de behandeling van paarden op de juiste manier te leren. Dat daarnaast de harmonische ontwikkeling van geest en lichaam wordt bevorderd, tal van nuttige karaktereigenschappen gunstig worden beïnvloed en aangekweekt, is van groot belang. De landelijke ruitersport is in ons land tot grote ontplooiing gekomen. Haar betekenis voor het platteland, niet alleen voor de fokkerij, doch tevens in andere opzichten is nauwelijks te schatten. De landelijke ruitersport zal voor de fokkerij een belangrijk rol kunnen spelen bij het voorbrengen en bij het voorbereiden van fokpaarden van welke verrichtingen onder het zadel worden verlangd.

Door de leiding wordt sterk naar voren gebracht, dat de landelijke rijverenigingen, wat betreft het paardenmateriaal, dat bereden wordt, zich zoveel mogelijk baseren moet op de bestaande fokkerij. Het is gewenst dat de landelijke ruiter dat paard gebruikt dat in Nederland is gefokt en geregistreerd is in de stamboeken voor het warmbloedlandbouwpaard. Een wisselwerking tussen fokkerij en sport dient aanwezig te zijn. De stamboeken spannen zich in hun

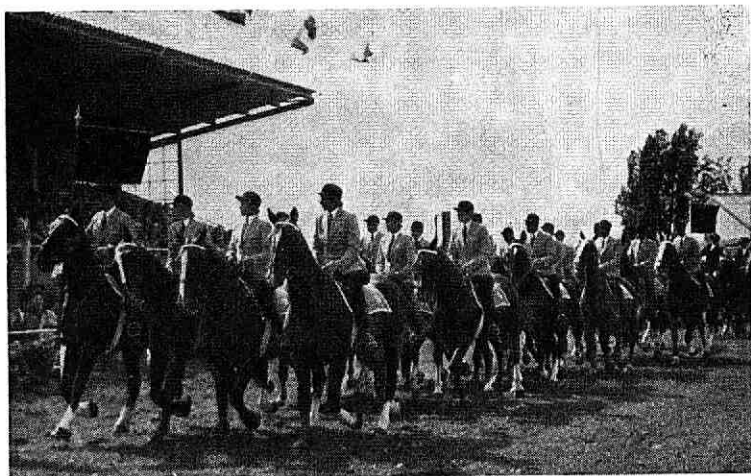

Fig. 115. In opgewektheid en met tempo de toekomst tegemoet.

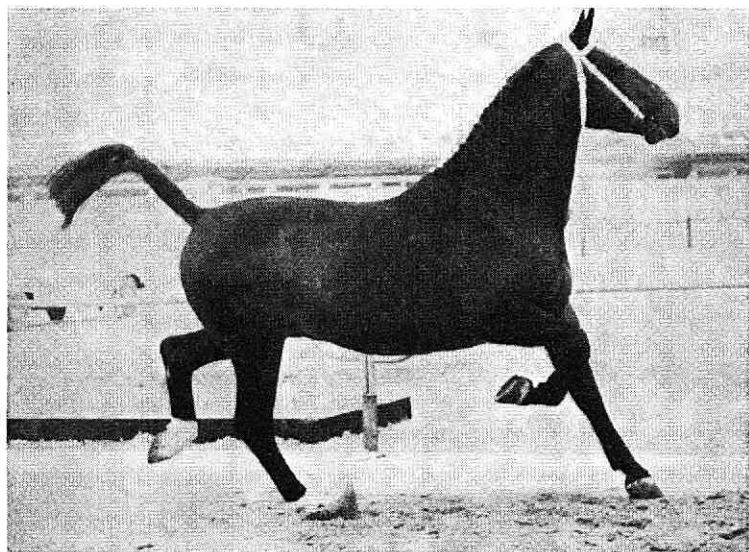

Fig. 116. De vrije, ruime, gemakkelijke, opgewekte draf van een moderne warmbloedhengst.

paard zo te vormen dat het nog meer geschiktheid krijgt voor de landelijke ruiter.

Bewezen is dat veel van onze paarden, voortgekomen uit de normale fokkerij aan dat doel beantwoorden. Een bewijs daarvoor moge o.m. zijn dat Nederlandse ruiters, op Nederlandse paarden, in internationale wedstrijden, driemaal achtereen het kampioenschap wisten te behalen¹. Ook man voor man en paard voor paard is in deze wedstrijden veel gepresteerd.

Bij meerdere landelijke ruiters heeft de mening post gevat dat een paard met meer bloed voor hen gewenst is. Deskundigen achten deze mening niet juist, tenzij het gevorderde ruiters betreft. Paarden met veel bloed zijn als regel moeilijker in de omgang.

De landelijke rijverenigingen in ons land zijn verenigd in twee grote overkoepelende lichamen, de Koninklijke Federatie van Landelijke Rijverenigingen en de Nederlandse Katholieke Bond van Landelijke Rijverenigingen.

Hun taak bepaalt zich zeer zeker niet enkel tot de landelijke ruiter-

¹ In 1963 voor de vierde maal.

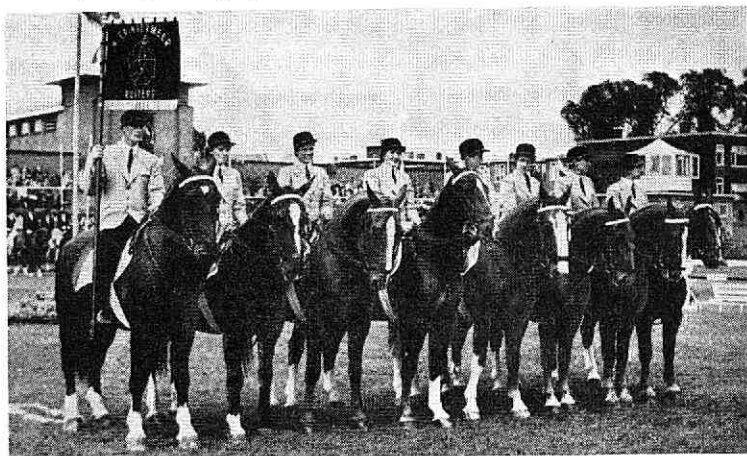

Fig. 117. Zestien karakters op één doel gericht. Verscheidenheid tot eenheid gebracht.

sport, doch zij dragen een veel groter, dieper karakter. Beide toch organiseren verschillende belangrijke cursussen, die niet alleen dienstbaar worden gemaakt aan de eigen organisaties, doch ook een verder veld bestrijken.

Men doet dan ook goed te spreken van Landelijk Ruiterswezen.

50 PAARD EN TREKKER

Bij de vraag 'paard en/of trekker' komt niet enkel in het geding de directe geldelijke uitslag voor de bedrijven, maar tevens doen zich vraagstukken voor, waarvan de oplossing thans nog niet is te zien. Factoren treden op, waarvan de invloed nu nog niet kan worden vastgesteld. Vast staat reeds, dat een nadelige invloed merkbaar is op de grond bij de trekkerbedrijven. Hoe groot de nadelen zijn, en welke middelen moeten worden aangewend om de schadelijke invloed op te heffen, is nog niet vast te stellen. Van de maatschappelijke zijde van het vraagstuk is nog nagenoeg niets bekend. Niet enkel van de invloed op de mens als individu, maar ook niet in betrekking tot de arbeidsontwikkeling en het opnameproces daarvan.

Zo is komen vast te staan, dat de mechanisatie wel geleid heeft tot uitstoot van arbeid op de boerenbedrijven, maar niet tot een betere rentabiliteit.

Een gevolg van de mechanisatie is dikwijls ook, dat de boer zelf nog drukker is dan vroeger, d.w.z. aanzienlijk meer arbeidsuren maakt en de gebondenheid aan het bedrijf te sterk wordt. In de veehouderij zal deze gebondenheid het meest intensief tot uiting komen, doch ook voor de akkerbouw geldt dit bezwaar.

De boer wordt meermalen gedwongen tot motorisatie over te gaan omdat hulp niet is te verkrijgen of om andere redenen niet kan worden aangewend.

Wel wint de overtuiging veld dat op een groot aantal bedrijven onverantwoord tot motorisatie is overgegaan.

Wat nu de direct geldelijke resultaten aangaat, zijn hieromtrent verschillende onderzoeken, in zeer verschillende delen van ons land verricht, door het vergelijken van de uitkomsten van bedrijven, welke onder dezelfde omstandigheden werken, enkel met het verschil of paarden- dan wel motorische kracht werd aangewend¹. Deze onderzoeken vonden geheel onafhankelijk van elkaar plaats, terwijl zij geschieden zowel op de zuivere bouwbedrijven als op de gemengde en de zuivere weidebedrijven. Het resultaat is

¹ Men leze hiervoor o.m. de beschouwingen in de jaarverslagen 1948 en 1959 van de Kon. Ver. Het Ned. Trekpaard. Ook van recente en zeer recente onderzoeken zij de lezing aanbevolen.

Paard en trekker

geweest, dat de paardenbedrijven in de regel economischer werken. In hoofdzaak berust dit op het feit, dat de kapitaalsinvestering bij motorisatie zeer belangrijk hoger ligt, en mede omdat de trekkerwerktuigen duurder zijn in het gebruik, ook door een belangrijk grotere slijtage dan die voor paarden.

Het netto-overschot per ha is op de paardenbedrijven belangrijk hoger dan op de trekkerbedrijven.

Op de trekkerbedrijven wordt niet meer geproduceerd, wel duurder. Voor het gebruik van paarden pleiten ook de geringe kosten van onderhoud. Het paard kan gevoed worden met de voedermiddelen van het bedrijf, met afvalstoffen, die weinig of geen waarde bezitten, het naweiden achter het rundvee, waardoor weideverbetering ontstaat.

Een niet te onderschatten voordeel van het paard is de fokproductie, waardoor een belangrijke neveninkomst ontstaat, die de jaarlijkse voederkosten voor het paard geheel of voor een belangrijk deel goed kan maken.

De afschrijving bij het paard is gering door het grote aantal dienstjaren en omdat bij vervanging nog een zeer belangrijke restwaarde overblijft.

Wij laten hier buiten beschouwing de tijden dat motorbrandstof niet, of zeer moeilijk, zal zijn te krijgen.

Ontegenzeggelijk valt aan de paardentractie nog veel te verbeteren, door verbetering van werktuigen, waardoor in dezelfde tijd meer arbeid kan worden gepresteerd. Ook het combineren van werkgangen kan belangrijke voordelen opleveren.

Men denke hierbij ook aan verbeteringen, welke het werken met paarden aantrekkelijker maken. b.v. door zitplaatsen op de werktuigen aan te brengen.

Nieuwe werktuigen, geschikt voor paardentractie, werden in gebruik genomen. Helaas wordt nog te weinig gedaan om de deskundigheid met paarden om te gaan te bevorderen. Hierdoor zal het moeilijker worden om jonge paarden klaar te maken als volwaardig bedrijfspaar.

Wel worden cursussen gegeven in het gebruik van paarden, doch dit aantal dient belangrijk groter te zijn. Het volgen van een dergelijke cursus dient sterker te worden aangemoedigd.

51 NABETRACHTING

Veel vraagstukken dienen zich in de paardenfokkerij aan. De opvoering van de vruchtbaarheid, de vermindering van het slijtageproces zijn slechts twee van de vele problemen, die nog weinig zijn onderzocht. Verschillende opfokziekten bemoeilijken de fokkerij en kunnen niet afdoende worden voorkomen of genezen.

Wat is de economische betekenis van het paard? Hoe groot is het aandeel van de fokkerij in het landbouwinkomen?

Wij keuren de afstammelingen van onze hengsten op exterieur. Een onderzoek naar hun gebruikswaarde is eveneens nodig.

Kunnen de stamboeken dit alles financieren? Neen!

Onze Rijksveeteeltconsulenten en de Gezondheidsdiensten zijn zodanig overbelast dat niet voldoende tijd aan de vraagstukken van het paard kan worden besteed.

Worden er middelen overwogen de moeilijke opfokjaren te overwinnen van gespeend veulen tot ongeveer driejarige leeftijd? Een vraagstuk dat nog meer de aandacht zal moeten hebben nu voor het warmbloedpaard eigenschappen worden verlangd, die een gebruik op jonge leeftijd nog moeilijker maken.

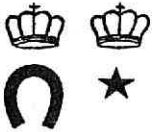

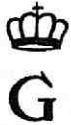

Teneinde de instandhouding van een belangrijke bron van trekkracht mogelijk te maken, zijn van overheidwege in alle andere West-Europese landen maatregelen getroffen, die ten doel hebben de paardenfokkerij en het paardengebruik sterk te bevorderen. Daarmede zijn belangrijke bedragen gemoeid, die wel zeer sterk contrasteren met die welke in ons land worden verstrekt. De grondslag voor deze maatregelen berust mede op het inzicht een grote reserve aan trekkracht te bezitten in tijden van nood. Het paard zal dan niet alleen bijdragen tot het vormen van voedsel, in mindere mate dan zelf ook voedingsmiddel zijn.

De algemene belangstelling voor het paard neemt toe. Vermoedelijk heeft het nog nooit zo sterk de aandacht gehad van alle lagen van de bevolking. Duizenden zoeken ontspanning bij en door het paard. Wat is zijn betekenis voor de recreatie? Wat is die als cultuuruiting van het platteland? Enkel reeds uit dien hoofde zou aan zijn fokkerij meer aandacht moeten worden besteed. Zonder fokkerij geen sport, zonder sport geen recreatie.

Het is verheugend symptomen te kunnen waarnemen die er op wijzen dat de waardering voor het paard, in zijn veelzijdige arbeidsmogelijkheden, toeneemt. Moge het die aandacht en die steun ontvangen, die het verdient en nodig heeft.

52 STAMBOEKBRANDMERKEN

Alle brandmerken op de rechter halsvlakte, tenzij anders is vermeld.

Noord-Nederlands Warmbloed Paarden stamboek N.W.P.	Vereniging tot bevordering van de Landbouwuigpaard-fokkerij in Nederland V.L.N.	Koninklijke Vereniging Het Friesch Paarden-stamboek. Alle brandmerken op de linker halsvlakte
	Gronings type	Gelders type
 <p>Stamboekmerrie en stamboekhengst</p>	 <p>Stamboekmerrie en stamboekhengst</p>	 <p>Stamboekmerrie en stamboekhengst</p>
 <p>Stermerrie</p>	 <p>Stermerrie</p>	 <p>Stermerrie</p>
 <p>Modelmerrie</p>	 <p>Kroonmerrie</p>	 <p>Modelmerrie</p>
 <p>Hulpstamboekmerrie</p>	 <p>Hulpstamboekmerrie</p>	 <p>Hulpstamboek</p>
 <p>Preferent</p>	<p>Voor beide types gelijk en op de linker halsvlakte aangebracht.</p> <p>Preferent</p>	 <p>Kernmerrie</p>
 <p>Keurstamboekmerrie en Keurstamboekhengst</p>	 <p>Hulpstamboekmerrie</p>	 <p>Preferent voor merries en hengsten</p>
 <p>Keurstamboekmerrie en Keurstamboekhengst</p>	 <p>Prestatiemerrie</p>	 <p>Elitemerrie</p>

Koninklijke Vereniging 'Het Nederlandse Trekpaard'

ca 5